

Víz László

A torinói halotti lepel és korának meghatározása

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Víz László

A torinói halotti lepel és korának meghatározása

„Midón Edessa királya a mindenség királyát ismerte fel benned – nem jogarod és seregeid láttán, hanem mert pusztá szavaddal számtalan csodát műveltél –, arra kért Téged, oh Isten-Ember, hogy jöjj el országába. De elég volt meglátnia a leplen szent képmásodat, és így kiáltott fel: Te vagy az én Uram és Istenem!”

(A „Szent Mandilion” 944. aug. 16-án történt Konstantinápolyba vitelének ünnepén énekelt bizánci liturgikus szöveg)

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv XI., átdolgozott, másodszor bővített kiadásának elektronikus változata. A könyv 1998-ban jelent meg az Ecclesia Szövetkezet kiadásában, az ISBN 963 363 215 3 azonosítóval. Az elektronikus kiadás a szerző engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más jog a szerzőé.

A könyvet Tóth Károly Antal vitte számítógépbe.

Az elektronikus változat tartalmazza a könyv gazdag képanyagát (lásd a Képek című fejezetet). Az elektronikus változat címlapja a könyv IX. kiadásának címlapja.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék	3
Ajánlás, köszönetnyilvánítás	6
A Szentatya köszönetnyilvánítása.....	7
Előszó	8
I. A Lepel.....	10
Anyaga, méretei	10
A chambéryi tűz.....	10
Véletlen?.....	10
Két fontos pozitívum	11
A képmás. Secondo Pia első fényképe	11
A lepel képmása negatív kép	11
Anatómiai pontosság	12
Sebek és vérfoltok	12
Néhány sajátosság	13
Színek	14
Szépség és méltóság	14
II. A Lepel története	16
Az evangéliumok	17
A héberek szerinti evangélium.....	18
Egyéb írásos emlékek	19
Veronika kendője	19
A művészettörténet beleszól	21
Edessa és a „mandilion”	22
Konstantinápoly	23
A IV. kereszties hadjárat	24
Besançon.....	25
A Templomos Lovagrend	26
Lirey	27
Chambéry.....	29
Torino	29
III. Mit mond a tudomány?.....	31
Giuseppe Enrie fényképei.....	31
Az 1969. évi titkos vizsgálat.....	32
Újabb vizsgálat és televíziós bemutatás 1973-ban.....	32
Jézus alakja „felületi” képmás	32
Hála a chambéryi tűznek... ..	33
A lepel kora.....	33
Virágpor analízis	34
A radiokarbon vizsgálat?.....	37
Max Frei végső következtetései.....	38
A STURP	38
A képmás háromdimenziós.....	38
A szemre helyezett pénzérmék	39
A képmás „irányítottságának” hiánya	40
A STURP javaslata	41

Meddig jutottunk?	41
A frontáttörés – a STURP 1978. évi vizsgálatai	44
Miből van a képmás?	45
Mi hozta létre a vérfoltokat?	45
Mi hozta létre a képmást?	46
Festmény lenne a képmás?	47
Kémiai hatóanyagok eredménye?	48
Égés hozta létre?	49
IV. A Lepel, az evangélium és a történelem	52
Az összeütközés oka	52
A Főtanács első határozata	52
Útban Jeruzsálem felé	53
Jézus a feltámasztott Lázár vendége. Júdás szint vall	53
Bevonulás Jeruzsálembe	54
Jézus vádbeszéde	54
A Főtanács második határozata	55
Az utolsó vacsora	55
Az Olajfák hegyén	56
Az elfogatás. Annás kihallgatja Jézust	56
Az első ütés	56
Jézus a Főtanács előtt	57
„...csúfot üttek belőle és bántalmazták”	58
Jézus Pilátus előtt	58
Jézus Heródes Antipász előtt	59
Barabás	59
A megostorozás	60
A töviskorona	61
Az ítélet	62
A keresztút	63
Cyrenei Simon	65
A Golgota	66
Yohanan	68
Agónia és halál	69
Az oldalseb	71
A temetés	73
A feltámadás	76
Hullafoltok nélkül	81
Érintetlen vérfoltok	82
Égés vagy pörkölődés	82
Az adatok egybevágnak	82
Amit tudunk – és amit nem	83
Utószó az első nyolc kiadáshoz	84
V. A legújabb fejlemények	86
A vizsgálatok előzményei	86
A hivatalos közlemény	87
A „Nature” közleményei	89
A vita lényege	90
Nem az első eset	92
A megoldás keresése	93
Amerikai Egyesült Államok	93

A radiokarbon kormeghatározásról és a lepel képmása keletkezésének módjáról ..	94
Olaszország.....	100
Spanyolország.....	104
Német Szövetségi Köztársaság.....	107
Franciaország.....	109
Anglia.....	111
Kanada.....	112
Magyarország.....	113
Kételyek.....	119
A dolgok mai állása szerint.....	121
A budapesti Pray-kódex.....	122
A madridi Szkülitzész-kódex.....	123
Az oviedói kendő.....	123
Egy Lenin-díjas fizikus.....	124
Mi is az a „baktérium-patina”?.....	125
Ideiglenes zárszó.....	125
Források.....	127
Képek.....	129
A szerzőről.....	149

Ajánlás, köszönetnyilvánítás

Feleségemnek és gyermekeimnek
– Krisztinek, Mónikának, Palkónak és Livikének –
ajánlom ezt a könyvet,
és mindazoknak, akik kíváncsiak az igazságra

A kiadó hálás köszönetét fejezi ki a Società San Paolo-nak (Torino) önzetlen nagylelkűségéért, mellyel e könyv képanyagát díjmentesen rendelkezésre bocsátotta, és felhasználását engedélyezte.

Ecclesia Szövetkezet

* * *

Ezúton mondok köszönetet mindazoknak, akik e könyv megírásához szükséges, szerteágazó szakirodalom összegyűjtésében segítségemre voltak és ezzel pótolhatatlan értékű támogatást nyújtottak. Külön köszönet illeti meg Dr. Török József ny. r. egyetemi tanár urat, aki nemcsak a kézirat lektorálását volt szíves körültekintő alapossggal elvégezni, hanem hasznos tanácsaival is segítségemre volt.

V. L.

A Szentatya köszönetnyilvánítása

SEGRETERIA DI STATO

PRIMA SEZIONE – AFFARI GENERALI

AL VATICANO. 25 Marzo 1991

Preg.mo Signore,

E' pervenuta al Santo Padre la sua cortese lettera del 6 marzo corrente, a cui era unita, in devoto omaggio, una sua apprezzata pubblicazione riguardante la Sindone di Torino.

Sua Santità mi incarica di manifestarLe sincera riconoscenza per il gentile gesto e per i sentimenti di filiale venerazione che l'hanno suggerito, mentre di cuore Le imparte l'implorata Benedizione Apostolica, auspicio della divina assistenza su di Lei e sui familiari.

Con sensi di distinta stima

dev.mo nel Signore
(Mons. C.Sepe, Assessore)

Ill.mo Signore
Sig. LAZLO VIZ

BUDAPEST

ÁLLAMTITKÁRSÁG

Első Főosztály – Általános Közügyek

A VATIKÁNBÓL 1991. március 25.

Igen tisztelt Uram,

A Szentatya kézhez vette folyó év március 6-án kelt kedves levelét, amelyhez tiszteletpéldányként csatolta a torinói halotti lepelről írt értékes munkáját.

Őszentsége engem bízott meg, hogy őszinte köszönetét fejezzem ki e nemes gesztusért és az azt sugalló fiúi tisztelet érzéseiért, miközben az isteni segítség zálogaként kérésének megfelelően örömmel adja Önre és családjára Apostoli Áldását.

Az őszinte nagyrabecsülés érzéseivel

tisztelő híve az Úrban
Mons. C. Sepe tanácsos

Tisztelt
Víz László úrnak
BUDAPEST

Előszó

„Vedd le saruidat, mert szent az a hely, ahol állasz.” (Kiv 3,5)

Ez a könyv arról a Torinóban őrzött halotti lepelről szól, mely egy keresztrefeszítéssel kivégzett ember ruhátlan holttestének képét őrzi, és amit ezért a keresztény hívek többsége mindig is Jézus temetési leplének tartott és tisztelt.

A lepel tisztelete a múlt század végéig a hagyományra támaszkodott. De 1898-ban Secondo Pia torinói ügyvéd lefényképezte a leplet, és e fényképek a lepelnek olyan soha nem sejtett tulajdonságait tárták fel, melyek miatt az az elmúlt néhány évtizedben a tudományos érdeklődés középpontjába került. Új tudományág fejlődött ki a szemünk láttára: a *szindonológia*, a lepel-tudomány. Célja, hogy tudományos eszközökkel és módszerekkel oldja meg – vagy kísérelje meg megoldani – e csodálatos relikvia korával, dokumentálhatóságával, a képmás keletkezésével és értelmezésével kapcsolatos kérdéseket.

A tét nem csekélység. A lepel vagy hamisítvány – jóindulattal szólva: egy a számtalan festett reprodukció közül –, vagy Jézus valódi halotti leple. Utóbbi esetben Jézus történetiségének, szenvedésének és halálának, ezen keresztül az evangéliumok szavahihetőségének tanúja és bizonyítéka. Sőt – sokak szerint – feltámadásának is dokumentuma! Akkor pedig személyes üzenet is, nemcsak a tudományhitébe már-már belepusztuló 20. századnak, hanem minden egyes embernek, aki hall, vagy olvas róla, megismerkedik vele.

Mert a megismert igazság kötelez.

Az élet igazán lényeges kérdéseire nem egy *igennel* vagy *nemmel* kell felelnünk, hanem egész életünkkel.

Budapest, 1984 húsvétján

V. L.

Előszó a kilencedik és tizedik kiadáshoz

Ennek a könyvnek első nyolc kiadása arról szólt, hogy milyen tudományos érvek alapján tartjuk hitelesnek a torinói halotti leplet. E szükségszerűnek ítélt hitelességgel szemben az 1988-ban az ún. C14-es módszerrel lefolytatott radiokarbon kormeghatározó vizsgálatok „középkori” eredetűnek minősítették az ereklyét, kínos ellentmondást támasztva ezzel a tudományoknak az egyik és a másik oldalon helyet foglaló művelői között. Mi történt hát valójában, mi okozhatja az ellentmondást? Csalás, félreértés, vagy valamilyen számításba nem vett természetes – vagy természetfölötti – erő? A szerző a könyvhöz írt V. fejezetben igyekszik ismertetni a történeteket és az azok magyarázatára született állásfoglalásokat. A szerző úgy érzi, jó oka van rá, hogy az első négy – továbbra is minden vonatkozásban érvényes – fejezetet csaknem változatlan tartalommal nyújtsa át kedves olvasóinak.

Budapest, 1991. július 1.

V. L.

Előszó a tizenegyedik kiadáshoz

E könyv folyó évi újabb kiadását több szempont is indokolja: mindenekelőtt az olvasóközönség változatlanul élénk érdeklődése, továbbá a szindonológiai kutatások által feltárt

tudományos újdonságok ismertetésének szándéka, és végül az 1998. évnek a lepelkutatás szempontjából jubileumi jellege. Éppen 100 évvel ezelőtt, 1898-ban született meg Secondo Pia kezdeményezésére és munkája eredményeként a lepelről készített első fényképfelvétel, mellyel kezdetét vette az ereklye csodálatos eredményeket hozó tudományos kutatása.

Budapest, 1998. május 4-én, a Szent Lepel ünnepén

V. L.

I. A Lepel

*„Vigasztalódjál, mert nem keresnél, ha nem találtál volna már meg.”
(Blaise Pascal)*

Anyaga, méretei

A 4,36 m hosszú és 1,10 m széles halszálka-mintásán szövött lenvászon kendőt a torinói Szent János székesegyház királyi kápolnájában őrzik, az oltár feletti ereklyetartóban, fahengerre göngyölítve. Hosszanti oldalaihoz két, egyenként 8,3 cm széles csíkot varrtak, az eredetihez hasonló anyagból. Hátsó oldalát alátétanyag fedi, mely a lepelnek szilárdabb tartást kölcsönöz.

A chambéryi tűz

A két szegélycsíkon és az alátétén kívül idegen elemnek tekintendők még a lepel két szélén egymás mellett kettésével elhelyezkedő, nagyjából háromszög alakú foltok. E foltok a lepel hosszú és viszontagságos története egyik majdnem tragikusan végződő epizódjának következményei. 1532. december 3-a viharos éjszakáján tűz keletkezett a franciaországi Chambéry várkápolnájában, ahol akkor a leplet őrizték. Az ezüst kazetta, melyben az ereklye negyvennyolcra hajtogatva feküdt, kezdett átizzani. Az utolsó pillanatban ugyan ki tudták menteni, de a kazetta egyik, már-már olvadásnak indult sarka az összehajtogatott kendőn égési foltokat okozott. A kiterített leplen az égésnyomok két párhuzamosan futó csíkként, a különböző alakban megégett, megpörkölődött részek pedig szabályszerű egymásutánban jelennek meg. A teljesen kiégett részeket a helybeli klarissza apácák rávarrott foltokkal pótolták.

A lepel más módon is magán viseli a tűz nyomait. Az ezüst kazetta hűtéséhez és a lepel oltásához bőségesen használt víz csaknem teljesen átáztatta a kendő anyagát. Csupán az összehajtogatott kendő egy sarka maradt szárazon, és ezek az át nem ázott részek egész és fél-rombusz alakú foltok formájában jelennek meg a lábfejek, a térdek, a mellkas és a fej feletti rész magasságában, a lepel közepén és két szélén.

Véletlen?

Érdemes eltöprengeni rajta, milyen kevésen múlt, hogy a lepel a chambéryi kápolnát elemésztő tűzbe vesszen. Az ember kísértésbe esik, hogy feltegye a kérdést: hogyan engedhette meg a Gondviselés, hogy ez az egyedülálló relikvia – amit sokan Jézus szenvedése leghívebb tolmácsolójának, és ezért az ötödik evangéliumnak tartanak – ilyen veszedelembé kerüljön, és kis híján elpusztuljon, egy olyan korban, amikor valódi jelentőségét tulajdonképpen még fel sem ismerték, amikor üzenetét a szükséges tudományos apparátus hiányában, még el sem mondhatta? Hiszen – mint a későbbiekben látni fogjuk – méltán tarthatjuk a leplet Isten személyes üzenetének a 20. század embere számára, aki a valóságból már-már csak a fizikai világ tényeit, a természettudományosan is igazolható, ponderábilis elemeket képes elfogadni. Jogosan tekinthetjük az evangéliumi üzenet megisméltetésének és figyelmeztetésnek: a helyesen értelmezett tudomány nem állhat és nem is áll ellentétben a helyesen értelmezett hit igazságaival, sőt esetenként éppenséggel a döntő tanúságtétel letéteményese lehet. Mert az elmúlt századok egyike sem tudhatta a lepelről azt,

amit mi tudhatunk, egyszerűen azért, mert hiányzott a tudományos ismeret, és hiányoztak a 20. század bonyolult, és az anyagvilág legrejtettebb titkainak feltárására is képes műszerei.

És az, hogy az ereklye megmaradt, a tűzvészt megőrkítő krónika szerint, néhány ember fanatikus bátorságán múlott, akik a lángok közé mentek, hogy kimentsék. Valóban rajtuk múlott? Vagy közelebb járunk az igazsághoz, ha ezt a tüzet is gondviselésszerűnek tartjuk?

Két fontos pozitívum

Ugyanis a tűz, amellet, hogy jelentős károkat okozott a kendő anyagában – bár a legfontosabb részeket megkímélte –, két szempontból is jó szolgálatot tett a leplet kutató tudománynak. Egyrészt rögzítette a lepel összehajtásának módját, és ezzel értékes támpontot nyújtott a lepel előtörténetével foglalkozó legkorábbi irodalmi emlékek értelmezéséhez. Másrészt a leplen keletkezett égési és pörkölődési nyomok színe és viselkedése – sok egyéb érv és adat mellett – hozzájárul a leplen látható emberi képmás keletkezésével kapcsolatban felállított hipotézisek legmerészebb változatának valószínűsítéséhez: a képmást a Jézus feltámadását kísérő fény- és hőjelenségek „fényképezték” a lepelre! Erről később részletesen fogunk beszélni.

A képmás. Secondo Pia első fényképe

A leplen egy férfitest elülső és hátsó oldalának lenyomatszerű képmása látható, fejfelé egymás felé fordulva, ami világosan mutatja, hogy a fekvő tetem alá helyezett hosszú kendőt a fej fölött visszahajtva fektették végig a testen. A képmás, mint a lepel világos alaptónusánál többé-kevésbé sötétebb, önmagában eléggé halvány és elmosódó foltok együttese jelenik meg.

Mielőtt a képmásról bármit is mondanánk, legyen szabad a lepel történetének legdöntőbb – mert a vele kapcsolatos kutatásokat elindító – eseményét röviden ismertetni.

1898-ban a torinói Secondo Pia ügyvéd, a fényképezés hőskorának lelkes amatőr fotósa, engedélyt kért és kapott a lepel lefényképezésére. A művelet végrehajtásához emelvényt kellett építenie, hogy a terjedelmes, de technikailag természetesen még kezdetleges gépét az oltár feletti ereklyetartó magasságában helyezhesse el. A nyugodt körülmények biztosítása céljából éjszakára tűzték ki a felvétel időpontját. A leplet erős fényszórókkal világították meg a 20 perc időtartamú expozíció alatt. Maga Secondo Pia hívta elő a lemezeket, saját laboratóriumában.

A lepel képmása negatív kép

És amikor a vegyszeres tálból kiemelt 51 x 63 cm méretű lemezt a világosság felé tartva szemügyre vette, elképedve állapította meg a lepelrel kapcsolatos rejtélyek legkülönösebbjét, azt ugyanis, hogy a fényérzékeny lemezen – ahol normális körülmények között a *negatív* képnek kell megjelennie – a leplen ábrázolt emberi alak pozitív képe jelent meg, nemcsak a sötét és világos foltoknak a lepel eredetijéhez képest fordított, de a valóságnak megfelelő elrendezésben, hanem a lepelrel összehasonlítva sokkal „kontrasztosabban”, világosabban, valóságghűbben. Egyszeriben kiderült, hogy a lepel eredeti képmásának elmosódott és furcsa foltszerűsége, a mindenfajta test- és arcábrázolásoktól eltérő fény-árnyék elosztása onnan adódik, hogy a leplen lévő kép *negatív* kép: ha a negatív lemezen pozitív kép jelenik meg, akkor a lefényképezett, eredeti kép csak negatív lehet.

A jelenség a csak hipotézisekkel megválaszolható kérdések tucatját veti fel, melyek közvetlenül összefüggenek a lepel képmásának keletkezésével. De ezekről majd a maguk helyén. Ennyit viszont előre kellett bocsátani, hogy félreértés nélkül beszélhessünk a

képmáson megfigyelhető sajátosságokról. Az elmondandók főleg a lepelről készült fényképnegatívon megjelenő képmásra vonatkoznak, mivel annak pozitív képén minden sokkal tisztábban, élesebben, létszerűbben és érthetőbben lép elénk, mint az eredeti, szemnek szokatlan negatív képen. Ez természetesen nem jelent tartalmi különbséget a két kép között, mivel nyilvánvalóan semmi sem jelenhet meg a fényképen, ami ne volna meg az eredetin.

Anatómiai pontosság

Megdöbbenő a képmás részletessége és anatómiai hűsége. Tisztán kivehetők a haj, a bajusz és a szakáll körvonalai, a szemöldök, a pofacsont, az orr és a száj, a mellkas, a karok, a has és a has alatt egymásra helyezett kezek, a combok, a térdek és a lábszárak. A hátoldali képen is megtalálhatjuk a test felépítésének minden fontosabb részletét a koponyától kezdve, a vállakon, a háton, a derékon, a tomporokon és lábakon keresztül a pontosan kirajzolódó talpakig.

A képmás részletei nem egyformán „jó minőségűek”. Előfordulnak elmosódott és hiányos részek, a chambéryi tűzben elpusztult foltokon kívül is. Szinte semmit sem lehet látni például a frontális képen a lábfejekből, míg a hátoldali képen tisztán kirajzolódnak a lábfejek körvonalai és a talpak egész felülete. Ennek magyarázata az lehet, hogy a testet beborító lepel alsó végét a lábfejek, illetve a sarkak alá hajtották, ilyenformán a kendő anyagát a lábujjak a magasba emelték, tehát nem érintkezett a lábfejjel, viszont szorosan rásimult a talpakra. Érdemes tehát megjegyeznünk, hogy szemmel látható kapcsolat, egyenes arányosság áll fenn egy-egy testrész képének élessége és a lepelhez való közelsége között. Valószínűleg hasonló okok miatt hiányzik a képről a vállak felső vonala is.

E részleges, és az összkép integritása szempontjából nem jelentős hiányok ellenére a részletek együtteséből kialakuló képet tökéletesnek kell mondanunk. A képmáson megjelenő férfi korát az antropológusok 30-33 évben határozták meg, testmagasságát 178-180 cm-ben, testsúlyát 79-80 kg-ban. A bizonytalanság onnan ered, hogy egyes tudósok szerint a lepel – különösen mióta nem összehajtván, hanem fahengerre göngyölítve őrzik – 1-2 centimétert megnyúlhatott.

Sebek és vérfoltok

A test mindkét oldalát tetőtől talpig sebek és egyes helyeken határozott körvonalú vérfoltok borítják. A sebek pontosan megegyeznek azokkal, amelyeket Jézus az evangéliumokban leírt szenvedéstörténet során elszenvedett. Sőt egyes esetekben még pontosabb információval szolgálnak, mint a köztudottan igen szűkszavú evangéliumok, és – szemben a szenvedő Jézus évszázadokon keresztül szokásos ábrázolásának egyes részleteivel – eddigi ismereteink és elképzeléseink módosítására készítetnek.

A tövisszűrő például – a lepel tanúsága szerint – nem néhány tövises gallyból összefonott és a homlok magasságában Jézus fejébe nyomott „korona” volt, hanem a tüskés ágaknak az egész fejét homloktól a tarkóig beborító szövvénye, mely a leplen vérfoltokban mutatkozó sebekkel borította be az egész koponyát.

A bal kézen és a két lábfejen terjedelmes vérnyomok jelzik a keresztrefeszítésnél használt szögek nyomait. Meglepetésünkre – és a képzőművészetben szokásos ábrázolási móddal, sőt a stigmatizált szentek sebeinek megjelenési helyével is ellentétben – a kézseb nem a tenyér közepén, hanem a bal csuklón látható. (A jobb csuklót nem látjuk, mert a fölé helyezett balkéz eltakarja.) Eszerint a keresztrefeszítés során nem az elítélt tenyerét, hanem csuklóját szögezték át. A kérdés sok vitát okozott a kutatók körében, míg végül szentírás-értelmezési

szempontok, orvosi kísérletek és régészeti leletek általánosan elfogadottá tették a lepel tanúságtételét.

A jobb mellkason, közvetlenül a kiegészített anyagot pótló háromszögletű folt test felé eső oldala mellett, kiterjedt vérfolt mutatja annak az oldalsebnek a helyét, melyet a halál beállta után a római katona lándzsája ütött, és melyből – a szentírás szavai szerint – vér és víz folyt ki.

E nagy sebekhez képest viszonylag kisebb, de általában élénk vérzésre utaló foltok alakjában jelennek meg a korbácsolás okozta sebek. Legnagyobb részük a háton helyezkedik el, de alig van a test felületének egy tenyérnyi darabja, amelyet megkíméltek volna. A válltól a bokáig, és a mellkastól a térdig az egész testet elborító korbácsolások alapján fogalmat alkothatunk magunknak az elszenvedett rettenetes szenvedésekről.

Az eddigiektől eltérő jellegű, nem egyes sebek, hanem összefüggő és kiterjedt bőrfelületek vérzésére utaló nyomokat látunk a test hátsó oldalát mutató kép vállain és lapockáin.

A sebekkel összefüggésbe hozható vérfoltokon kívül több helyen nyomot hagytak a testen végigfolyó vérpatakok, mint például a két alkaron a könyöktől a csuklóig láthatók; figyelemre méltók – és folyási irányuk miatt külön magyarázatot igényelnek majd – a derék hátsó oldalán keresztben folyó vér nyomai. Az elmondottak alapján jogosnak ítélnénk a lepel egyik kutatójának véleményét, miszerint azt az embert, akinek képmását a lepel megőrizte, valóban a legválogatottabb kínzásokkal gyötörték halálra, és az elszenvedett tortúrák nyomán szinte egész testét elborította a vér.

Néhány sajátosság

A leplet és a lepelről készült fényképeket tanulmányozó kutatóknak feltűnt a képmás néhány olyan sajátossága, melyek egy halott ember ábrázolásán nem maguktól értetődőek, tehát magyarázatot igényelnek. Látni fogjuk, hogy e magyarázatok kivétel nélkül a lepel hitelessége mellett szólnak, és a „sajátosságok” tulajdonképpen nem sajátosságok, hanem a valóság nélkülözhetetlen elemei.

A két szem inkább egy alvó ember behunyott szemeire, mint egy halott mindig mélyen beesett szemeire hasonlít. A kutatás kiderítette, hogy a korabeli zsidó temetési szokásoknak megfelelően két pénzdarabot tettek a halott szemhéjaira, melyek elfedik a képmás szemének beesettségét. Sőt, az egyik pénzérme köriratának egy részletét olvasható módon megtalálták a lepel jobb szem feletti részén.

A lepel pozitív képén feltűnően világos foltként jelenik meg a szakáll. Mivel a szemlélő szeme a „megvilágítottság” mértékét a test „domborzati” viszonyainak ábrázolásaként látja, úgy tűnik, hogy a szakáll a megszokottnál kissé jobban előre ugrik. E jelenségnek az a magyarázata, hogy a halottak állát, éppen úgy, mint ma, Jézus korában is kendővel kötötték fel, és a kendőt a szakáll alatt helyezték el.

Több orvosszakértőnek feltűnt a mellkas domborúsága és a has puffadtsága. A keresztrefeszítés, majd a beálló agónia és halál élettani és anatómiai elemzése rávilágított arra, hogy e jelenségek az ilyen módon kivégzettek esetében természetesek, és a hullamerevség állapotában folyamatosan fenn is állnak.

Ha jól megfigyeljük, a két láb helyzetében némi aszimmetriát vehetünk észre. Mintha a bal láb rövidebb lenne a jobbnál, aminek következtében a bal térd is magasabban helyezkedik el, mint a másik. A valóságban másról van szó: a keresztrefeszítés során a két lábat egyetlen szeggel szegezték a kereszt fájához, éspedig úgy, hogy a bal lábfejet a jobb fölé helyezték, ami csak a bal térd erőteljes behajlításával lehetséges. Bár a zsidó temetési szokásoknak megfelelően a sírba helyezéskor Jézus kezeit és lábait összekötötték, és így rögzítették –

aminek nyomai is vannak a leplen –, ez nem tudta meggátolni, hogy a behajlított állapotban megmerevedett térd fel ne emelkedjék.

Még egy megjegyzés: azok, akik a távoli és közelebbi múltban kételkedtek a lepel hitelességében, az azon lévő képmást többnyire festett képnek gondolták, egynek azok közül, amelyek minden korban eléggé széles körben elterjedtek. (Ma már nincs komoly szakember, aki a „festett kép” elméletét vallaná, mivel a műszeres vizsgálatok bebizonyították, hogy – függetlenül attól, hogy a képmás Jézust ábrázolja, vagy sem – maga a képmás *nem lehet* festett kép.) Lélektanilag teljesen valószínűtlen, hogy egy középkori, vagy még régebben élt festő, aki csalárd szándékkal festi meg a lepel képmását, olyan elemek szerepeltetésével kockáztassa a hitelesség látszatát, amelyek újak és szokatlanok voltak (sisakszerű töviskorona, átszegezett csukló, aszimmetrikus lábak), és nem képviselték a kor felfogását. E feltételezett hamisító, aki azt akarta, hogy festményét Jézus eredeti halotti leplének tartsák, mindenesetre hangsúlyozottan a közfelfogásnak megfelelő ábrázolási módot választott volna, gondosan kerülve minden új elemet, mert ezek a máshoz szoktatott közvéleményben csak ronthaták volna a hitelesség látszatát. A hagyományos ábrázoláshoz képest új motívumok tehát nem egy sanda lelkű piktor fantáziájából, hanem az életnek a vártnál mindig bonyolultabb összefüggéseket is feltárni képes valóságából születtek.

Színek

Az eredeti lepel, mint a valamikor fehér nagyon régi textíliák, fehéres-sárgás szürke alapszínű. Az elégett részeket pótló foltok általában világosabbak, de több színárnyalatot képviselnek. A megpörkölődött részek a barna ugyancsak több árnyalatában jelennek meg a csaknem feketétől a lepel alapszínével már-már összeolvadó világosbarnaig, a pörkölődés mértékétől függően. Korábban említettük, hogy az oltóvíz is némi elszíneződést okozott a lepel nagy részén, pontosabban mondva a jelenleg látható foltok a szárazon maradt, át nem ázott részek.

A lepel képmását szintén a sárgásbarna szín különböző árnyalatait képviselő foltok együttese alkotja. Ez a szín a hajtincseknél például szürkébe hajlik, a vérrrel borított testrészeknél vörösesbe, a nagyobb sebeknél kárminpirosba. Figyelemre méltó és a lepel képmásának keletkezésére vonatkozó végső következtetéseknél rendkívüli jelentőséggel bíró észrevétel, hogy a képmást alkotó foltok színe pontosan megegyezik a pörkölődés okozta barna színskála egy árnyalatával. Színét tekintve tehát a képmás a megpörkölődött lepelrészekkel mutat azonosságot, amiből kiindulva – a kutatók tekintélyes részével – azt kell mondanunk, hogy akkor a képmást létrehozó okot is a megpörkölődés okának, tehát a hő hatásának lehetséges változatai között kell keresnünk. Megdőbbentő perspektívákat nyitó gondolat.

Mielőtt azonban végigjárnánk e gondolatmenet útját, a maguk helyén majd néhány kézenfekvőbb és hosszabb „történeti múlttal” rendelkező hipotézist kell megvizsgálunk.

Szépség és méltóság

A magas, karcsú és izmos férfitest szépséggel és méltósággal teljes fejet hordoz. Ez a szépség nem azonos azzal a nőiességbe hajló nyájas szépséggel, ami a legtöbb reneszánsz kori festményt és szobrot jellemzi, hanem a keleti kereszténység mindeneken uralkodó (Pantokrátor) Krisztus-ábrázolásával rokon. Komor, férfias szépség öleli harmóniába ezt az arcot, melynek vonásai mögött a legtökéletesebb emberi tulajdonságokat, morális eltökéltséget és szuggesztív erőt sejtünk meg. Erről az arcról el lehet hinni, hogy Jézus arca.

Képzeld el nyitott szemekkel: ez az a tekintet, mely lebilincselte Mátét, a vámost; ez az a száj, melyből elhangzottak a szavak: Jöjj, és kövess engem! – És ő felállt, s mindenét

otthagyva csatlakozott hozzá (Lk. 5,27-28). Képzeljük el ezt a tekintélyt és erőt sugárzó férfit, amint beszédét erőteljes és kifejező mozdulatokkal kísérve, tanítja a népet. „Úgy beszélt, mint akinek hatalma van” – mondja róla az evangélium (Mt. 7,29). A lepel képmását szemlélve ezt teljesen hihetőnek érezzük.

És ez az a pont, ahonnan a képmás szemléletéből fakadó gondolataink joggal lendülnek a megváltás misztériumának magaslatára. Fényképszerűen pontos ábrázolásban látjuk magunk előtt a testet, mely a Szentlélek illetésére a kiválasztott Szűz méhében öltött emberi formát, hogy férfivá növekedve az Ember bűnének engesztelő áldozatává váljék; itt látjuk ezt a testet a legborzalmasabb szenvedésekkel járó, kivitelezésében megalázó és kegyetlen erőszakos halál pontos nyomaival, saját vérében fürödve. Ekkora súlyt kellett dobni az isteni igazságosság mérlegébe, hogy a múlt, a jelen és a jövő bűnei által kibillentett egyensúly helyreállhasson. A lepel tanúsítja, mennyit vállalt és hogyan viselt el ez a test, hogy azonosuljon minden ember testi szenvedésekkel járó és szükségszerűen halálba torkolló sorsával.

A tény, hogy mindezt a saját szemünkkel látjuk – *láthatjuk* – megdöbbentő és szinte hihetetlen. (Valószínűleg ebből az „a priori” *szinte hihetlenségből* ered azok kételkedése, akik haboznak elfogadni a lepel hitelességét: nem tudják elképzelni, nem merik feltételezni, hogy ilyesmi egyáltalán előfordulhat.) E gondolatok természetesen csak akkor jogosultak, ha a lepel hiteles, azaz valóban Jézus eredeti halotti leple, amelyben Arimateai József sírjába eltemették, és ami – valamilyen módon – megőrizte a behelyezett tetem képét.

II. A Lepel története

„De Jézus így szólt hozzájuk: Miért ijedtetek meg, és miért támad kétely szívetekben? Nézzétek meg a kezem és a lábam! Én vagyok. Tapogassatok meg és lássátok!” (Lk 24,37-39)

Az előzőekben megismerkedtünk magával a lepelrel, és mindazzal, ami rajta első pillantásra is mindenki számára látható. Eközben csupán néhány ponton érintettük a lepel történetét, ahol annak ismerete a „látvány” megértéséhez szükséges volt.

Ha a lepel hiteles – tehát Jézus eredeti halotti leple – akkor e könyv kéziratának készítésekor éppen 1950 éves volt. (1983-ban ünnepelte a katolikus világ a megváltás 1950. évfordulójára meghirdetett szentévet). Joggal gondolhatjuk, hogy ez az egyedülálló ereklye Jeruzsálemből Torinóba vezető 1950 éves odüsszeája folyamán olyan írott nyomokat hagyott maga után, melyek a lepel hitelességének vizsgálatánál támpontul szolgálhatnak. Joggal gondolhatjuk – legalábbis addig, míg a tüzetesebb vizsgálódás ki nem deríti, hogy bizony a lepelnek hosszú és hányatott pályafutása során jelentős korszakokat kellett átvészelnie, amikor a pusztulás, sőt az elpusztítás veszélye fenyegette, amikor elrejtve lappangott valahol, és amikor azok, akik hittek a lepelben és megmentését szívügyüknek tekintették, jobbnak látták nem beszélni és nem írni róla. Ezek az időszakok nem kedveztek az írott források születésének.

Nem hagyhatjuk számításán kívül azt a mérhetetlen pusztítást sem, amit az idő, a természeti csapások és főleg a háborúkkal járó pusztítások, gyújtogatások és fosztogatások okoztak a könyvtárak és magángyűjtemények kincseiben. Milyen roppant tömegű papiruszt és pergament írtak tele a magánemberek, a kolostorok lakói és az ókori és középkori „kiadóvállalatok” írnokai, és milyen százalmasan csekély töredék az, ami ebből – véletlenül – megmaradt!

És ami megmaradt, az sincs még teljes mértékben feltárva és publikálva. Köztudott, hogy a Balkán és a Közel-kelet kolostorainak ortodox lakói, Egyiptom és Etiópia kopt szerzetesei nem viseltek túlságos bizalommal a nyugati kutatók iránt, és igencsak nehezen nyitják meg előttük kapuikat. Nem alaptalan feltételezés, hogy a lepelre vonatkozó jelenleg ismert szegényes bibliográfiai utalások száma újabb feltárások révén gazdagodni fog, és a lepel történetének sok, ma még csak hipotézisekkel alátámasztott részlete írott dokumentumok alapján lesz pontosítható.

Ám ha a remélt irodalmi utalások felbukkanása nem, vagy még sokáig nem következik be, ez nem jelent mást, mint hogy ismereteink – sajnos – a lepel *külső* történetére vonatkozóan továbbra is hézagosságok maradnak, ami azonban a lepel hitelességére vonatkozó adatok megbízhatóságát egyáltalán nem befolyásolja. A lepel hitelessége és a lepelre vonatkozó bibliográfiai dokumentumok száma között ugyanis nem áll fenn szükségszerű összefüggés. A lepel hitelességét *belső érvek bizonyítják*, olyan érvek és a műszeres vizsgálatok olyan megállapításai, melyek a lepelből önmagából fakadnak, illetve magára a lepelre és tulajdonságaira vonatkoznak. Ezek a belső érvek pedig „in se” olyanok, amilyenek. Vagy képesek bizonyítani a lepel hitelességét, vagy nem. Szerencsénk és örömünk, képesek. Több mint kielégítő módon, mindazok számára, akik hajlandók elfogulatlanul gondolkodni valamiről, ami az első pillanatban nemcsak megdöbbenőnek és fantasztikusnak hat, hanem már-már meghaladja a hihetőség határát. És akik – talán ez a nehezebb – hajlandók levonni a lepel hitelességének elfogadásából adódó következtetéseket. Ha elfogadjuk, hogy a torinói halotti lepel Jézus történeti létének, szenvedésének, halálának és

feltámadásának tanúja és tárgyi bizonyítéka – akkor, röviden szólva, nem élhetünk úgy, ahogy eddig éltünk.

Akkor az igazság forrásának, Isten szava hiteles szócsövének kell tekintenünk az evangéliumokat, és halálosan komolyan kell vennünk a bennük megszólaló Jézus tanításának minden szavát. Fel kell ismernünk, hogy Jézus – akit tanítványai Úrnak, Felkentnek, Isten Fiának tartottak – e leplel keresztül egészen különleges módon és személyesen „szólított meg” bennünket, a 20 század gyermekeit.

Az evangéliumok

Az üdvösség történetére vonatkozó ismereteink legfontosabb forrásai, a lényegesről is csak szűkszavúan, a mellékesről pedig sohasem beszélő evangéliumok is említést tesznek a lepelről. Úgy tűnik, az evangélistáknak jó okuk lehetett rá, hogy emlékezetükbe vessék a lepel létét és szerepét: az események után 30-40 évvel – János esetében 50-60 évvel – mind a négyen fontosnak tartották, hogy írjanak róla. Vegyük sorba őket. Szent Máté Jézus temetésével kapcsolatban említi:

„Mikor már estére járt az idő, jött egy József nevű arimateai gazdag ember, aki maga is Jézus tanítványa volt. Bement Pilátushoz, és elkérte Jézus testét. Pilátus elrendelte, hogy adják ki a testet. József, miután levette a testet, *tiszta lepelbe* takarta és sziklába vájt új sírboltjába helyezte. A sír bejárata elé nagy követ gördített és elment. Mária Magdolna és a másik Mária azonban ottmaradtak, és leültek a sírral szemben.” (Mt. 27,57-61)

Szent Márk híradása, másként fogalmazva, ugyanezt mondja el:

„Mikor már estére járt az idő – készület napja, vagyis szombat előtti nap volt –, jött arimateai József, egy előkelő tanácsos, aki maga is várta Isten országát. Bátran bement Pilátushoz és elkérte Jézus testét. Pilátus meglepődött, hogy már meghalt. Magához hívatta a századost, és megkérdezte, hogy csakugyan meghalt-e már. Amikor a százados útján meggyőződött róla, odaadta a testet Józsefnek. Az *halotti leplet* vásárolt, majd levette őt és begöngyölte a lepelbe. Azután sziklába vájt sírboltba helyezte, és követ gördített a sír bejárata elé. Mária Magdolna és Mária, József anyja megfigyelte, hogy hová temették el.” (Mk 15,42-47)

Szent Lukács, a részletek iránt is érdeklődő és már csak „szakmai szemléletéből” fakadóan is a tényeket tisztelő orvos, nemcsak a temetéssel, hanem a feltámadással kapcsolatban is említést tesz a lepelről. Mellőzzük az egész szakasz idézését, és nézzük csak a szempontunkból most legfontosabb két mondatot:

Arimateai József „aztán levette, *lepelbe* takarta és egy sziklasírba helyezte, amelybe még senkit sem temettek”. (Lk 23,53)

A feltámadás eseményeivel kapcsolatban pedig így ír:

„Péter azonban menten a sírhoz futott. Amikor behajolt, csak az ott heverő *lepleket* látta. Igen meglepődött a látványon, és hazament.” (Lk 24,12)

Szent János evangélista még több részletet közöl Jézus temetéséről, és szemtanúként tudósít a feltámadás után üresen maradt sírban látottakról:

„Arimateai József, aki a zsidóktól való félelmében csak titokban volt Jézus tanítványa, kérte Pilátust, hogy levehesse Jézus testét. Pilátus megengedte. Mire az elment és levette Jézus testét. Odajött Nikodémus is, aki annak idején éjszaka ment Jézushoz, és hozott mintegy száz font mirha- és áloékeveréket. Fogták Jézus testét, és a fűszerekkel együtt *gyolcsba* göngyölték. Így szokás temetni a zsidóknál. Azon a helyen, ahol keresztre feszítették, volt egy kert, a kertben pedig új sírbolt, melybe még senkit sem temettek. Mivel a sír közel volt, a zsidók készületi napja miatt oda helyezték Jézust.

A hét első napján, amikor még sötét volt, Mária Magdolna kiment a sírhoz. Észrevette, hogy a követ elmozdították a sírtól. Elfutott Simon Péterhez és a másik tanítványhoz, akit Jézus szeretett, és jelentette nekik: Elvitték az Urat a sírból, és nem tudjuk, hova tették.

Erre Péter és a másik tanítvány elindult és a sírhoz sietett. Együtt futott mind a kettő. A másik tanítvány gyorsabban futott, mint Péter, és hamarabb ért a sírhoz. Behajolt és meglátta a *gyolcsokat*, de nem ment be. Nem sokkal utána odaért Simon Péter is, bement a sírba, és ő is látta az otthagyt *gyolcsokat*, meg a *kendőt*, mellyel a fejét takarták be. Ez nem a gyolcs közt volt, hanem külön összehajtván más helyen. Akkor bement a másik tanítvány is, aki először ért a sírhoz. Látta és hitt. Eddig ugyanis nem értették meg az Írást, mely szerint föl kellett támadnia halottaiból. A tanítványok aztán hazamentek.” (Jn 19,38-20,10) Az idézett szövegekkel összefüggésben tisztázandó, hogy az evangéliumok írói valóban arról a kendőről beszélnek-e, amit mi torinói halotti lepel néven ismerünk, azaz, hogy a magyar fordításban *lepelként*, *gyolcsként* és *kendőként* tolmácsolt eredeti görög szavak feljogosítanak-e bennünket a torinói halotti lepel és az evangéliumokban említett textíliák azonosítására?

Tisztázni kell azt is, miért beszél János a „gyolcsokon” kívül még egy „kendő”-ről is, melynek az üres sírban való elhelyezkedését egy egész mondatban tartotta szükségesnek előadni. Sőt! A látvány leírása után – ami a szöveg tanúsága szerint a feltámadás különleges bizonyítékát jelentette számára –, hozzáfűzi: „Látta és hitt.” Vajon mit láthatott, és amit látott, hogyan értelmezhetette, hogy az egyenesen Jézus feltámadásába vetett hitének forrásául szolgálhatott?

Egyelőre elégedjünk meg annyival, hogy egyrészt van Torinóban egy halotti lepel, amelyet a hagyomány mindig, az utolsó esztendő tudományos vizsgálatai alapján pedig ma már a kutató szaktudósok túlnyomó része is Jézus halotti leplének tart, másrészt pedig a Jézus életére vonatkozó leghitelesebb tudósítások, az evangéliumok, tudnak a temetésnél felhasznált kendőről, írnak róla, tehát fontosnak tartják, és kiemelik szerepét az apostolok Jézus feltámadásába vetett hitének megalapozásában.

A héberek szerinti evangélium

A lepel jelenleg ismert írott tanúi közül időrendben a második *A héberek szerinti evangélium* nevet viselő apokrif. (Apokrifoknak nevezzük azokat az őskeresztény korból származó iratokat, melyek ismeretlen eredetűek, esetleg eretnek szerzőjük és nem hiteles tartalmuk miatt nem kerültek be a Szentírás kánonjába. Többé-kevésbé a Szentírásból merítő, irodalmi igények kielégítését célzó szépirodalomnak is felfoghatók. A bennük leírtak egy része azért az igazságnak megfelelően tartalmazza a keresztény tanítást és a hagyományt.)

A héberek szerinti evangéliumot a 120-140 közötti években arám nyelven írták és használták egyiptomi zsidókeresztény körökben. Szent Jeromos fordította le görögre és latinra. Később az irat eredetije és fordításai is elvesztek. Ma már csak töredékei és más ókeresztény írók műveiben idézett részei ismertek.

A bennünket érdeklő mondat Szent Jeromos 392-ben a *Kiváló férfiakról* (De viris illustribus) címmel írt munkájában maradt fenn:

„Az Úr pedig, miután odaadta a gyolcsot a pap szolgájának, elment és megjelent Jakabnak.”

Az apokrif egyiptomi írója tehát – a feltámadás eseményei után kb. 100 évvel – a lepel megmaradására utal. Túlzás-e azt gondolni ennek alapján, hogy nem ok nélkül foglalkoztatta az Úr temetési kendője az evangélisták és az utánuk következő generációk képzeletvilágát, és hogy ez az ok, illetve annak ismerete térben és időben széles körben elterjedt volt? Akkor is, ha nem beszéltek róla nyíltan és világosan. De hát miért nem?

Tudjuk, hogy az ősegyházat elég sokáig és elég mélyen megosztotta az a nézetkülönbség, ami az ószövetségi zsidó törvény megtartásának kötelezettségével kapcsolatban keletkezett. A főleg Szent Pál térítő tevékenysége következtében egymás után megalakuló pogány-keresztény közösségek megjelenéséig általános volt a zsidókeresztények felfogása, miszerint a törvényt továbbra is meg kell tartani (körülmetélés, tisztasági szabályok, böjtölési és imaelőírások, a szombat megünneplése, stb.). E szabályok értelmében minden tárgy, mely halottal érintkezett, tisztátalannak számított, amit nem hogy megőrizni, de még érinteni sem lett volna szabad.

De az apostolok józansága, kegyelete és szeretete nyilvánvalóan győzött az írott betű lélektelen tisztelete fölött, amit egyébként Jézus maga is elítélt. Megőrizték a számukra oly fontos leplet, de arról, ami értékes relikviává tette, nem sokat beszéltek és írtak. Sem a törvényhez ragaszkodó hittestvéreiket, sem az egyre erélyesebben fellépő zsidó hatóságokat nem akarták ingerelni. Életüket Jeruzsálem pusztulásáig, illetve a zsidó állam megszűnéséig komoly veszély fenyegette: István diakónust megkövezték, Jakab apostolt, Jeruzsálem első püspökét kivégezték; Saul és a hozzá hasonló fanatikusok dühöngve kutattak az igaz hit és az ősi törvény „megrontói” után.

Egyéb írásos emlékek

A következő évszázadokból származó számos egyéb irat is említést tesz a lepel sorsáról, őrzési helyéről. Beszélnek róla a „Tizenkét apostol evangéliuma” és a „Gamáriel evangéliuma” című apokrifek, továbbá a „Pilátus tettei” című irat is.

Említi Szent Kürillosz jeruzsálemi püspök, a Piacenzai Névtelenként emlegetett szentföldi útleírás szerző, Szent Braulius saragossai püspök, az Arkulf gall püspök elbeszélését rögzítő Adamnanus skót apát, és sokan mások.

Az igazság azonban az, hogy az említett iratok és szerzők adatai gyakran ellentmondanak egymásnak, vagy legalábbis nehezen egyeztethetők időben és térben. E nehézségnek két valószínű oka van:

– A szerzők egy része nem rendelkezett – mert az adott körülmények között nem is rendelkezhetett – pontos ismeretekkel a lepel teljes múltjára és történetére vonatkozóan. A hiányzó láncszemeket az utazók elbeszéléseiből, nem ellenőrizhető hagyományokból, vagy éppenséggel a saját elképzeléséből pótolta. De minden bizonnyal az ott és akkor legvalószínűbb variánst választotta. Akárcsak manapság a szaktudósok, amikor a biztos tudományos eredmények közötti űrt kell a *legvalószínűbbnek* látszó elmélettel áthidalni. Ezeket hívjuk munkahipotéziseknek.

– A nehézségek másik oka az, hogy nem mindig lehet az írásos beszámolókból megállapítani, vajon a szerző az eredeti lepelről beszél-e, vagy pedig annak másolatáról, „reprodukciójáról”? Amilyenek, bizonyos valós vallásos szükségletek kielégítésére, akkor is, mint ma is, szép számmal készültek és kerültek forgalomba.

Veronika kendője

Nagy Konstantin alatt és után nagyon megnőtt az érdeklődés a kereszténység tárgyi emlékei és Krisztus személye iránt. Zarándokcsoportok keresik fel tömegesen a szent helyeket, és emlékeket, lehetőleg ereklyéket hoznak magukkal. Mások gyűjteni kezdik az ereklyéket. Egyes helyeken egész gyűjtemények keletkeznek. Az eredeti ereklyetárgyak fogytán ereklyének tekintik – és olyanként hozzák forgalomba – az eredetihez hozzáértett másolatokat is, amelyek – akárcsak ma a tízezres példányszámban készülő kisebb-nagyobb szentképek – bizonyos vallásos tiszteletben részesültek. Minden jel arra mutat, hogy a lepelről is készültek másolatok. A másolók, fogalmuk sem lévén, hogy egy *negatív* képpel

állnak szemben – hiszen a negatív kép fogalma csak másfél évezred múlva fog megszületni! –, vagy hűen próbálták követni a szemnek szokatlan fény-árnyék elrendezés bizonytalan foltjait, vagy „kijavították” az eredeti „gyenge minőségét”, és kínos pontossággal megőrizve az arc, a haj, a szakáll és a bajusz jellegzetességeit, hűségre törekvő pozitív képet festettek. E másolatoknak aztán méltán adták a Krisztus „valódi képmása” nevet („vera icona”), mivel akárhányadik másolat volt is, az eredetivel megegyezően ábrázolta az Úr arcvonásait.

És ez az a pont, ami újabb magyarázatra szorul. Az írott emlékekben felbukkanó leírások legtöbbször olyan lepelről, illetve kendőről beszélnek, mely nem az egész test első- és hátsó-oldali képét, hanem csak az arcmását hordozza. Nem kérdőjelezi meg ez az ellentmondás az egész elméletet, miszerint a torinói halotti lepel az eredeti darab, az irodalomból ismert többi pedig ennek a másolata?

A valószínű megoldás egyszerűbb, mint gondolnánk. A 4,36 m hosszú eredeti leplet akkoriban úgy tárolták, hogy először hosszában kettőbe, majd pedig négyrét hajtották. Az így összehajtogatott lepel egy olyan 110 cm x 54 cm méretű kendőnek látszott, melynek közepén helyezkedett el az arc képe. Az ereklyetartó készítése és az őrzés gyakorlatias szempontjain túl a halottal érintkezett tisztátalan és az embert is tisztátalanná tevő tárgyakkal szembeni zsidókeresztény érzékenység, illetve az ez iránti tapintat nyilvánulhatott meg ebben is: ilyen módon a kendő elveszítette halotti lepel jellegét. Valódi méretei és mibenléte – mivel az ereklyét „szentségük” miatt szükségtelenül nem érintették, még csak nem is nézegették – az idők folyamán feledésbe is merült. Erre utalnak az arcmás keletkezésére vonatkozó, az irodalmi forrásokban fellelhető különböző magyarázatok. Ezek szerint a kendő Krisztus arcának lenyomatát őrzi, mely akkor keletkezett, amikor

- Keresztelő Szent János keresztelése után Jézus kijött a Jordán vizéből és arcát megtörölte egy kendőben,
- Jézus vérrel verejtékezett a Getszemáni-kertben,
- a Golgotára menő megkínzott Jézusnak egy Veronika nevű nő kendőt nyújtott, hogy megtörölje véres és verejtékes arcát.

A legritkább az arra vonatkozó utalás, hogy az ereklye Jézus halotti leple. A leggyakoribb a Veronika-változat. A kutatók ebből arra következtetnek, hogy a halotti leplet említő irodalmi források az *eredeti darabról* beszélnek, az összes többi pedig annak másolatairól. Különösen érdekes a Veronika-kendő rendkívüli népszerűsége és elterjedettsége. Annak ellenére, hogy az egyébként kedves és jámbor legendának még csak történeti magja sincs, a katolikus családi otthonok falain a mai napig gyakran előfordul a keretbe foglalt és üveg alatt őrzött, nyomdai úton előállított és latin szöveggel ellátott nyomat, mely „Veronika kendőjét” ábrázolja. Ami nem más, mint a nyolcra hajtott eredeti halotti lepel Krisztus arcának idealizált változata. Egyes kutatók szerint még a Veronika név is a leplen lévő arc másolatát jelölő „vera icona” elnevezéséből származik, amire a legendateremtő vallásos képzelet a Krisztus szenvedéseit enyhítő irtalmas asszony történetét felépítette.

A pontosság kedvéért még két megjegyzés kívánkozik ehhez a fejezethez:

- 1247-ben II. Balduin császár ereklyét küldött Konstantinápolyból rokonának, IX. Lajos francia királynak, egyebek között a lepel egy darabját is – melyet Krisztus halotti leplének nevez –, és amiből egy részt IX. Lajos a toledói egyháznak ajándékozott. Giulio Ricci prelátus szerint (La santa sindone, documento originale della Passione di Cristo. Edizioni Fondazione Pelizza, 1975) a levágott részt is figyelembe véve a lepel eredeti hossza kb. 5 méter lehetett. E tény a lepel méretére vonatkozó minden számításnál kombinációba kell venni;

– Jan Wilson angol történész nevéhez fűződik annak magyarázata, hogy hogyan változott az eredeti lepel képmása a másolások során „Veronika-kendő típusú” ábrázolássá. Ennek lényege, mint említettük, hogy az összehajtogatva őrzött leplet mindenki a Jézus arcmását megőrkítő kendőnek látta. Hozzá kell még tennünk valamit: John Jackson fizikus, az

amerikai űrhajózási hivatal munkatársa, aki részt vett a lepel 1978. évi tudományos vizsgálatában, az akkor készült különleges fényképeken fel is fedezte a hajtogatások nyomait, melyek pontosan úgy helyezkednek el, ahogyan Jan Wilson feltételezte.

A művészettörténet beleszó!

Az eddig elmondottak néhány alapvető tény rögzítésére alkalmasak: Jézust a zsidó temetési szokásoknak megfelelően halotti lepelben temették el; ezt a leplet tanítványai megőrizték, a következő évszázadok során is tudnak létezéséről, és szemtanúként írnak róla. A szálak mégis összekuszálódnak, mert nem lehet pontosan megállapítani, mikor beszélnek az eredeti darabról, és mikor annak másolatairól.

Van-e mód ilyen körülmények között az eredeti halotti lepel évszázadok során megtett útját nyomon követni, illetve rekonstruálni?

A kétségek közé került tudósok nem várt irányból kaptak hathatós segítséget: a művészettörténet szolgált olyan szempontokkal, melyek a helyes irányba terelték a kutatást.

Feltűnő tény, hogy a lepel arcmását mindenki első látásra Jézus arcképeként ismeri fel. Másképpen kifejezve, a lepel arcmása hasonlít, erősen hasonlít, sőt az arc karakterét meghatározó részletek tekintetében teljesen megegyezik azzal az arccal, amellyel a képzőművészek Jézust mozaikban, szoborban és festményen az évszázadok folyamán bemutatták. A lepel arcának kifejezetten keleties jellege különösen az ortodox kereszténység körében keletkezett ikonokkal rokon.

E sommás megállapítás talán nem sokat mond „az utca emberének”. Hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy végül is minden szakállal-bajusszal, hosszú hajjal és nemes metszésű vonásokkal ábrázolt arc szükségképpen hasonlít a másikra. A kutatók azonban szorgalmasan jegyzékbe szedték a lepel arcmásának a *sajátosságait*, amelyeket aztán a részletesen megvizsgált nagyszámú ikon nyolcvan százalékán ugyancsak meg lehetett találni. Tizenöt-husz, a hasonlóságot hordozó, a hasonlóságért „felelős”, jellegzetes motívumot rögzítettek, mint például a kétágú szakáll, a bajusz állása, a középen elválasztott haj elrendezése, a homlokba becsüngő két apró tincs, a magasabbra húzott jobb szemöldök, a homlokon keresztben végighúzódó széles barázdá, a szemöldökök között elhelyezkedő V-alakú ránc, stb.

Hogyan lehetséges, hogy e motívumok rendszeres alkalmazásával kialakított típusos Jézus-arc az ikonfestők egymást követő generációinak évszázadokon keresztül tartó működése során sem veszítette el eredeti jellegét, ami – és ez a döntő – azonos a lepel Jézus-arcának jellegével? A kézenfekvő válasz az, hogy ezek az ikonfestők meg voltak róla győződve: a régi ikonok Jézus *valódi arcát, élethű arcképét* ábrázolják, és hogy ezek hűséges lemásolásánál, továbbadásánál magasabb művészi becsvágy el sem képzelhető. Általánosan ismert tény, hogy a keleti ikonfestészet milyen szigorúan tiltja a festők „egyénieskedését”. Fennmaradtak az ikonfestészet kánoni szabályait rögzítő kódexek a műhelyeket fenntartó kolostorokban; ezekből oktatták a szerzetesnövendékeket. A mintaként szolgáló, rendkívüli és csodás események kapcsán híressé vált ikonokhoz gyakran legenda fűződik, mely a kép „égi” eredetét bizonyítja (angyal festette, angyal hozta, a Szűzanya küldte, stb.).

A tipikus Jézus-arc ábrázolásának ez az elterjedése kétségtelenül a keleti kereszténységből indult ki, és időben is pontosan meghatározható. Az első századok ugyanis nem ismerték még a tipikus Jézus-arcot: ahány megjelenítés, annyiféle jelleg. A legrégebb ábrázolások például ifjú Apollóként mutatják be Jézust, szakáll és bajusz nélkül, rövid göndör hajjal. Az evangéliumok nem nyújtanak semmiféle támpontot Jézus küllemét illetően, és az első zsidókeresztények sem ábrázolták Őt, emlékezve a vallásos képek készítésének törvényszabta tilalmára. Ennek ellenére a *hatodik századtól* kezdve mindenütt megjelenik a

tipikus Jézus-arc, mely az ikonfestészetben egyeduralkodóvá válik, és mind keleten, mind nyugaton döntő módon befolyásolja a képzőművészet minden ágát.

És ez a Jézus-arc félreérthetetlenül rokon a leplen látható arcmással. A hatás mind a mai napig tart: az a huszadik századi festő vagy szobrász, aki többé-kevésbé hagyományos vonásokkal jeleníti meg Jézust, tulajdonképpen a torinói halotti lepel arcvonásait „másolja” – anélkül, hogy tudna róla. Kivétel még több évszázados távlatban is alig akad, és ezek a kivételek sem tudtak új iskolát teremteni, hanem egyedi kuriózumnak maradtak (pl. Michelangelo szakálltalan Krisztusa a Sixtus-kápolna Utolsó ítélet freskóján).

Hogyan lehet mindegyikre magyarázatot találni? Honnan ered a tipikus Jézus-arc és a lepel arcmásának hasonlósága, jellegbeli azonossága?

A lehetséges válaszok a következők:

– 1357. évi franciaországi felbukkanásából következően a lepel XIII. vagy XIV. századi hamisítvány; jellege az akkorra általánossá vált ábrázolási módnak felel meg, tehát maga is a hatodik századra datált „őskép” hatását tükrözi;

– a lepel arcmása ez a páratlan hatású, az egész ikonográfiát befolyásoló „őskép”, mely – valamilyen felderítendő oknál fogva – a hatodik századtól kezdve vált a Jézus-ábrázolás egyedüli mértékadó mintájává.

Az első válasz helyességét a lepel kora dönti el. Mivel az elvégzett – és majd ismertető – sokféle vizsgálat eredményei egyértelműen az első század első felére datálják a leplet, a XIII. századi vagy korábbi hamisítás lehetőségét ki kell zárunk. Hacsak nem feltételezzük, hogy a hamisító – prófétai előrelátással megsejtve a XX. század műszaki színvonalát, a röntgent, a lézert, az ultraviola fényképezést, meg a rafinált anyagvizsgáló módszereket és a lepleződés ezekből adódó lehetőségét – művének elkészítéséhez néhány évszázaddal korábban készült, Palesztinát, Kisázsia és Bizáncot megjárt (mert a lepelről ez is bizonyítható!) kendőt szerzett be. De hát hol lehetett ilyet beszerezni? És miért tette volna?

Marad a második válasz. Eszerint a lepel Jézus-arca a keresztény ikonográfia „ősképe”. Ez a kijelentés magába foglalja annak állítását, hogy a lepel „autentikus”, Jézus valódi halotti leple, – illetve, hogy ismerői annak tartották, s e meggyőződésből fakadt tekintélye és meghatározó szerepe – amit a tanítványok megőriztek, amiről sokan tudtak, ami azután mégis eltűnt és hosszú lappangás után a hatodik században kezdett általánosan ismertté válni: feltehetően akkor került ismét elő.

A kérdés az, van-e valamilyen támpontunk ahhoz, hogy a lepel történetének ezt a – művészettörténeti megfontolások alapján kialakított – vázlatát valószínűsítsük?

Edessa és a „mandilion”

Van – ha elfogadjuk, hogy a torinói halotti lepel és az Edessából Konstantinápolyba került, és történelmileg bőségesen dokumentált „mandilion” azonos.

A „mandilion” arab eredetű szó és kendőt jelent. E néven volt ismeretes a Jézus „valódi arcvonásait” hordozó kendő Edessában történt 525. évi felbukkanásától 1204. évi konstantinápolyi eltűnéséig. Legendás története csodás és realiztikus motívumok keveréke, bizonyára nem nélkülözi azonban az igazság elemeit.

A Kisázsia déli részének közepe táján fekvő Edessa – a mai törökországi Urfa – az I. században önálló fejedelemség volt. Uralkodója, V. Abgár, leprás lett, és miután hallott a Palesztinában működő zsidó csodatevőről, Jézusról, levelet írt neki, segítségét kérte és meghívta országába. Válaszában Jézus elhárította a meghívást, de megígérte, hogy mennybemenetele után elküldi egyik tanítványát, aki meggyógyítja a fejedelmet. Júdás Tádé apostol el is ment Edessába, magával hozta az Úr szent arcmását ábrázoló kendőt, a mandiliont, meggyógyította a királyt és sok beteg alattvalóját, és sikeresen hirdető az evangéliumot, kereszténnyé tette az országot. Ezt a történetet Konsztantinosz

Porphyrogennétosz, a 905-959 között élt történetíró bizánci császár is említi. De tudott róla a 340 körül író Euszebiosz caesareai püspök, a híres Egyháztörténet szerzője is (I. könyv, 13. fejezet), bár a leplet nem említi, csak Abgár és Jézus levélváltását, az apostol edessai megjelenését, a király gyógyulását és a város kereszténnyé válását ismerteti, az edessai levéltárban szír nyelven megtalálható okmányokra hivatkozva.

Az elbeszélés mélyén kétségtelen történeti tények rejlenek: létezett V. Abgár nevű edessai fejedelem; az országban igen jelentős mértékben elterjedt a kereszténység már a Jézus mennybemenetelét követő évtizedekben; az ország evangelizálását a helyi hagyomány összefüggésbe hozta egy „szent képmással”. Történeti ténynek kell tekinteni a kendő vagy lepel létezését is, mivel az kétségtelenül Edessában bukkant fel 525-ben.

V. Abgár után fia, Mannu került a trónra, és nemcsak hogy visszatért a pogánysághoz, hanem tüzzel-vassal üldözte a keresztényeket. A lepel eltűnt, csak emléke élt tovább az üldözést túlélők körében, hogy aztán ötszáz évvel később Edessa városfalainak javítása során a nyugati kapu fölötti üregben rátaláljanak.

Sok történész, különösen a már említett Jan Wilson és követői meg vannak győződve, hogy a megtalált kendő azonos az V. Abgárral kapcsolatban említettel. A keresztények rejthették el Mannu üldözésének idején, és azok, akik pontos helyét ismerték, talán vértanúságot szenvedtek.

A rejtekhely kiválasztása szerencsésnek bizonyult. Az emberi kéz számára hozzáférhetetlen, sötét és száraz hely megóvta a kendőt minden károsító hatástól, és főleg az Edessát időközönként elpusztító árvíztől.

A Mannu-féle üldözést követő pogány időszak után, a második század vége felé ismét megjelent és elterjedt a kereszténység Edessában. A több évszázados lappangás után 525-ben megtalált szent kendő, a mandilion, a vallásos tisztelet középpontjába került, és a művészetre gyakorolt döntő befolyása ettől az időtől kezd kisugározni a keresztény világ minden része felé.

Justinianus bizánci császár – Edessa ekkor a birodalomhoz tartozik – díszes ereklyetartót adományoz, és templomot építtet a mandilion őrzésére. Itt vészeli át a lepel sértetlenül a VIII. és IX. században fel-feltámadó képromboló mozgalmakat, melyeknek annyi felbecsülhetetlen értékű kép, szobor, műkincs és ereklye esett áldozatul.

Konstantinápoly

Romanosz Lekapénosz bizánci császár döntése alapján került a mandilion 944-ben a birodalom fővárosába és a keleti kereszténység középpontjába. A császár már öreg volt, és gondok gyötörték az agresszíven támadó muzulmán hatalommal háborúskodásba kényszerült birodalom jövője miatt. Már Edessa is a Kisázsiaiban előretörő ellenség fennhatósága alá került. Úgy gondolta, a mandiliont ki kell szabadítani a hitetlenek kezéből, és birtoklása révén biztosítania kell a város számára a Gondviselés védelmét.

Sereget küldött Edessa alá, és a vezér csábító ajánlatot tett a város emírjének: hajlandó váltságdíjat fizetni a mandilionért, átadja a sereg hadakozásai során foglyul ejtett kétszáz muzulmán harcost, megkíméli a várost, és örök időkre szóló biztosítékot nyújt mindenféle bizánci támadás ellen.

Az emír elfogadta az ajánlatot. De nem fogadta el a város keresztény közössége, melynek körében az ereklyét tisztelték és féltve őrizték. Miért adnák oda egyetlen kincsüket a bizánci császárnak, aki még arra is képtelen volt, hogy megvédje Edessát az ellenséggel szemben? De hát hiába tiltakoztak: két tűz közé szorultak, és engedniök kellett. Két ízben is megkísérelték, hogy a kendő másolatát adják oda az eredeti helyett. Végül is Romanosz katonái megkapták a valódi mandiliont, amit valóságos diadalmenetben vittek a birodalom fővárosába.

A konstantinápolyi bevonulás napja az ortodox kereszténység ünnepe lett, külön erre a napra szóló liturgikus szövegekkel. A mandilion a legszentebb és legtiszteltebb ereklyének számított: minden pénteken közszemlére tették ki, hogy a nép leróhassa előtte tiszteletét. Még inkább, mint eddig, egyedül érvényes mintája lett a bizánci ikonfestészetnek.

A mandilion 944-től 1204-ig tartó konstantinápolyi időszaka bőségesen dokumentált a bizánci irodalomban. „Krisztus halotti kendője”-ként és „...a feltámadás után a sírboltban talált vászon”-ként emlegetik, tehát félreérthetetlenül az eredeti halotti lepelnek tartották.

A IV. kereszties hadjárat

A Szentföld felszabadítására indított katonai expedíciók sorában szegyeteljes helyet foglal el az 1203-1204. évi IV. kereszties hadjárat.

Velencében összegyűlt francia, olasz és német lovagok elfogadták Dandolo doge tervét, miszerint a Szentföldre indulás előtt előbb a trónviszályoktól szétzilált Konstantinápolyban kell rendet teremteni. Azt javasolta, állítsák helyre a nyugati és keleti kereszténység egységét, s a megszilárdított bizánci birodalomra támaszkodva szálljanak szembe a török terjeszkedéssel.

Dandolo doge valódi célja Velence közel-keleti kereskedelmi pozícióinak megszilárdítása, illetve visszaszerzése volt. A bizánci politika irányítói ugyanis kezdték megsokallni Velence kereskedelmi monopóliumaiból fakadó pénzügyi befolyását, és kereskedelmi kapcsolatokat építettek ki a Velencével rivalizáló Genovával is.

A sereggel tartott Alexiosz herceg, a trónjától megfosztott és megvakított Angelosz Izsák bizánci császár fia is, aki – a pápa főségének elismertetése mellett – 200 000 márka ezüstöt ígért a sereg vezéreinek, ha családját visszasegítik a trónra.

1203. június és július hónapjában a kereszties sereg partra szállt Konstantinápoly alatt. A trónbitorló elmenekült, Angelosz Izsákot és fiát, Alexioszt, társ-császárokká kiáltották ki. Rövid idő múlva azonban kiderült, hogy IV. Alexiosz sem az ígért pénzt nem tudja előteremteni, sem pedig az egyházi uniót nem tudja kikényszeríteni az elkeseredetten nyugatellenes görögökből. A családott keresztiesek november végén ismét ostrom alá vették Konstantinápolyt. A nép dühe az ellenséget a városra hozó IV. Alexiosz ellen fordult. 1204 januárjában forradalom tört ki; IV. Alexioszt megfojtották, az öreg Izsák császárt az izgalom ölte meg. Az általános fejtelenség és anarchia közepette senki sem akarta vállalni a koronát. Végül a császári ház egyik távoli rokonát, Dukasz Alexioszt ültették a trónra, aki meg is tette a szükséges intézkedéseket a város megmentésére. De hiábavalónak bizonyult minden erőfeszítés: 1204 áprilisában a keresztiesek, több sikertelen roham után, elfoglalták a várost. És elfeledkezve arról, hogy keresztény testvéreikkel állnak szemben, akikkel nemrég még vállvetve harcoltak a közös ellenség ellen, martalócok módjára dúlták fel és fosztották ki a keleti kereszténység messze sugárzó fényű központját, sajátos kultúrájának és kincseinek tárházát.

A megszállók által alapított – kisebb-nagyobb hűbéres grófságokból, hercegségekből és fejedelemségekből álló – latin császárság nem bizonyult életképesnek. Mikhaél Palaiologosz ötven esztendő múlva véget vetett a betolakodók uralmának és helyreállította a bizánci császárságot. Ennek fénye és az egyre előrenyomuló török hatalommal szembeállítható ereje csak halvány utánzata volt a réginek.

E szomorú eseményekkel kapcsolatban bennünket elsősorban a Krisztus arcvonásait ábrázoló „szent mandilion” sorsa érdekel. Minden jel arra mutat, hogy a keresztiesek rabló dühének esett áldozatul. Utolsó őrzési helye a források szerint a Blacherna városrészben épült Szűz Mária-templom volt. A többihez hasonlóan, a martalócok ezt a templomot is kifosztották. A kereslet igényeihez alkalmazkodva szívesen zsákmányoltak magas áron értékesíthető ereklyéket.

Nem mindenki szunnyadt el azért a lelkiismeret a fosztogatás közepette. Geoffroi de Villehardouin, a IV. keresztes hadjárat résztvevője és krónikása jegyezte fel, hogy a troyes-i püspök, a sereg lelki vezetője, felemelte szavát a templomok meggyalázása ellen. Felszólított mindenkit, hogy az elrabolt kegytárgyakat és ereklyéket adják vissza. Elképzelhetjük, mekkora fogantatja volt a felszólításnak. A szent mandilion mindenesetre eltűnt. Róbert de Clary, maga is keresztes lovag, és „A IV. keresztes hadjárat története” című mű szerzője külön is megemlékezett róla: „Volt Konstantinápolyban egy, a Blachernai Szűz Máriáról elnevezett monostor. Itt őrzik a szent leplet, melybe egykor az Úr testét göngyölték. Most, hogy kifosztották a várost, senki se tudja, se görög, se francia, mi történt ezzel a lepellet”.

Besançon

Négy évvel későbbi a következő nyom. A Besançon-i Könyvtár kéziratárában őrzik azt a 826-os sorszámmal ellátott iratot, mely egy ereklyeajándékozás tényét rögzíti. E szerint Ponzio de la Roche lovag, a Rigny kastély ura, 1208-ban Amadé de Tramelai besançon-i érseknek ajándékozta a leplet.

Van-e valamilyen adat, amivel ki lehet tölteni a Konstantinápoly és Besançon közötti űrt? Hogyan kerülhetett az ereklye az ekkor már öreg lovag birtokába?

A rignyi várúr fia, Othon de la Roche, a IV. keresztes hadjárat egyik vezére volt. Azt is feljegyezték róla, hogy Konstantinápoly megszállásakor a Blacherna negyedben szállásolta el magát. Van tehát reális valószínűsége annak, hogy a lepel – a zsákmánynak nem annyira anyagi, mint inkább eszmei értelemben „minőségi” darabja – vezéri előjogainál fogva hozzá kerülhetett, tőle pedig apjához. A feltevést alátámasztja Dr. Barnes kutatónak a *The Universe* című folyóiratban (London, 1932. március 24.) publikált cikke, miszerint a szerző egy feliratot talált a rignyi kastélyban, mely Othon de la Rochenak tulajdonította a lepel Franciaországba vitelét.

A lepel története 1357 után biztos nyomon követhető. Ebben az esztendőben állította ki első ízben nyilvánosan Jeanne de Vergy, a nemes Geoffroi de Charny lovag özvegye, a lireyi templomban. Férje 1350-ben, a poitiers-i csatában az angolok fogságába esett, majd rövidesen meghalt, és a család elszegényedett. Azt remélte, hogy az ereklyét látni kívánó zarándokok adományai meg fogják szilárdítani anyagi helyzetét.

A lepel franciaországi tartózkodásának első 150 esztendejét, tehát az 1208 és 1357 közötti időszakot – mindössze egy-egy adat, utalás vagy következtetés bágyadt fényétől megvilágított – homály fedi. A Ponzio de la Roche és Geoffroi de Charny közötti űr kitöltésére két elmélet született a kutatók körében. Súlyos érvek és nem elhanyagolható nehézségek szólnak mindkettő mellett és ellen.

Az egyik szerint csaknem másfél évszázadon keresztül pihent a lepel első európai tartózkodási helyén, Besançonban. Mígnem az 1349. esztendő egyik viharos éjszakáján villám csapott a székesegyházba, és a keletkezett tűzvészben az egész épület porig égett. Alig valamit lehetett biztonságba helyezni, vagy az üszkös romok közül megmenteni. De a lepelből még egy foszlányt sem találtak. Pedig a nép hosszú ideig kutatott, hogy a nagy becsben álló ereklyének legalább egy csekélyke darabját megtalálják. Semmi eredmény. Ami az egyéb relikviákból megmaradt, egy ereklyetartóba tették, amit ettől kezdve „Capsa omnium Sanctorum” néven említettek.

Némi idő elteltével, de még ebben az 1349. esztendőben a besançon-i székesegyház kanonokjai a templom egyik sötét sarkában egy leplet találtak, melyről kiderült, hogy az eredeti durva hamisítványa. Ki hozta, és milyen célból? E különös epizód után és annak tudatában, hogy az eredeti lepel nem pusztult el a tűzvészben (hiszen ma is megvan, és Torinóban őrzik), gyanús színben tűnik fel maga a tüzeset is, és jogosnak kell tartani egyes

kutatók azon feltételezését, miszerint inkább gyújtogatásról, mint villámcsapásról van szó. Több megfontolás is indokoltnak tűnik:

– ha az eredeti leplet őrizték Besançonban, a tűzvészre afféle „fedő hadműveletként” volt szükség, melynek védelme alatt az ereklyét el lehetett lopni; a hamisítvány visszacsempészését naiv kísérletként foghatjuk fel, azzal a céllal, hogy az esetleges nyomozás feleslegesnek tűnjék; felmerül viszont a kérdés: ki lopta vagy lopatta el a leplet, és mi lett vele?

– ha Besançonban másolatot őriztek (nem zárhatjuk ki ezt a lehetőséget sem, hiszen az adományozástól eltelt 150 év alatt sok minden történhetett), akkor az éppenséggel el is pusztulhatott a tűzben, és valaki egy másikat akart juttatni a templomnak, hogy ne maradjon lepel nélkül (tudjuk, hogy abban az időben számos másolat és hamisítvány forgott közkézen); ebben az esetben is fennáll a kérdés, hová lett az eredeti lepel?

– és végül, ha Besançonban másolatot őriztek, ez a tény a lopás után is kiderülhetett, és a csalódott tolvajok talán jobbnak látták visszajuttatni a számukra értéktelen relikviamásolatot; a kérdés továbbra is megoldatlan: hol volt az eredeti?

A Templomos Lovagrend

Jan Wilson és követői szerint a templomos lovagok birtokában.

Vessünk egy pillantást a középkori egyháznak erre a titokzatossággal körülvett, sok tekintetben rendkívüli intézményére.

Francia lovagok alapították mintegy 80 évvel a IV. keresztes hadjárat előtt a Szentföld védelmére. Egyszerre kívánták megvalósítani a szerzetesi és lovagi eszmény célkitűzéseit. A szerzetesi hármasság – szegénységi, szüzességi és engedelmességi – fogadalmon kívül egy negyediket is tettek: hogy a csatában sohasem vonulnak vissza. Életformájuk, példájuk és bátorságuk legendás híre csakhamar nagyszámú ifjút vonzott zászlóik alá. Mások jelentős birtokadományozással támogatták a rendet. Váraik és kolostorerődjeik láncolata rövid idő alatt kiépült, és behálózta egész Európát és a Szentföldet. Állandó kapcsolatuk lévén a Közel-Kelettel, módjuk nyílt bizonyos kereskedelmi ügyletek lebonyolítására; az általuk ellenőrzött és védett útvonalakon vámokat szedtek; nem idegenkedtek a bankári ügyletektől: kölcsönöket adtak, és vagyontárgyakat vettek át megőrzésre.

A Templomos Lovagrend hamarosan nemzetközi és országok feletti gazdasági és katonai erővé nőtte ki magát, jelentékeny politikai befolyást gyakorolt, ami miatt viszont sokan a rend ellenségévé váltak. Idővel a központi hatalom is kezdte terhesnek találni a rendet, mely úgy viselkedett, mint állam az államban. Döntéseikben a rendi érdekek – legalábbis ellenségeik szerint – nagyobb súllyal estek latba, mint a nemzetiek.

Sötét híresztelések kaptak lábra a kolostorok falai között űzött szörnyű bűnökről. Uzsorával, összeesküvéssel, fajtalansággal, istentagadással és bálványimádással vádolták őket. A történészek túlnyomó része teljesen alaptalannak tartja ezeket a vádakokat, tipikusan olyanoknak, amilyeneket az érdekeiben sértett hatalom szokott kiagyalni. Ami a külvilág számára zárt és nem áttekinthető, az egyben titokzatosnak is látszik.

Jan Wilson szerint, függetlenül a lepel Franciaországba kerülésének körülményeitől, nagyon nehéz megmagyarázni a hosszú és hír nélkül maradt lappangási időt. A templomos lovagok várai lehettek csak azok a helyek, ahol a lepel ilyen hosszú időn át egyrészt biztonságban, másrészt a külvilág tudta nélkül megmaradhatott. Ezen túlmenően bizonyos utalások is erre mutatnak. Azt beszélték a lovagokról – és ez az ellenük felhozott vádak között is szerepelt –, hogy egy „fej” tisztelete állt titkos szertartásaik középpontjában.

Mi lehetett ez a „fej”? Wilson szerint a lovagrendbe való felvétel titkos ceremóniáját Jézus jeruzsálemi sírjának másolata mellett végezték el. Az új rendtag ennek során tette le a fogadalmakat és kapta meg a vörös kereszttel – Jézus felfeszített testének szimbólumával –

ellátott köpenyt. A felavatás különleges szertartással ért véget: egy pillanatra megláthatták az e földön létező legtökéletesebb Isten-arcot, mely előtt imádattal arcra borultak.

Lehetséges, hogy a Konstantinápolyból eltűnt mandilion, azaz a most torinói halotti lepelként ismert temetkezési kendő Jézus-képmásáról van szó?

Két évtizeddel ezelőtt egy különös lelet feltalálása tette nagyon is valószínűvé ezt a feltevést. Az angliai Templecomb-ban egy valaha a templomos lovagok birtokában volt épület romjai között Krisztus-fejet ábrázoló festményt találtak. A Krisztus-fej ugyanazt az ábrázolásbeli rokonságot mutatja, melyről korábban már beszéltünk, és ami egyszerre teszi hasonlóvá a bizánci ikonokhoz és a lepelhez. A Templecomb-ban talált festmény egyike lehet a templomosok életében fontos szerepet játszó mandilion-másolatoknak, illetve titokzatos „fejeknek”.

Szép Fülöp francia király 1307-ben erőszakos módon feloszlatta a lovagrendet. Tagjait elfogatta és bebörtönöztette. A kilátásba helyezett kínvallatástól való félelmükben, vagy a ténylegesen alkalmazott tortúrák során sokan „beismerő vallomást” tettek, és vállalták a súlyosan terhelő vádakot. Kegyetlenül és hosszú évekig folyt az eljárás. 1314-ben Párizsban került sor a francia lovagok vezetőinek tárgyalására. A vádlottaknak nyilvánosan meg kellett ismételniük „vallomásaikat”. De ketten – Jacques de Molay, a rend nagymestere, és Geoffroi de Charnay, a normandiai rendtartomány feje – szembeszálltak az erőszakkal. Fennhangon védelmezték a rendet, hangoztatták a felhozott vádak hamisságát, és kijelentették, hogy „vallomásaikat” a kivégzéstől való félelmükben és kínvallatás hatására tették. Fülöp király azonnal a Szajna egyik kis szigetére vitette, és lassú tűzön megégették őket. Mondják, hogy a haldokló Molay nagymester Isten igazságos ítéletét kérte a királyra és a pápára, aki beleegyezését adta a rend feloszlatásához. A korabeli történetírók meglepéssel állapították meg, hogy még abban az évben mind-ketten meg is haltak.

Lirey

A Templomos Lovagrend történetének ez az utolsó és szomorú fejezete talán világot is vet egyrészt a rend és a lepel közötti alapos okkal feltételezett kapcsolatokra, másrészt a lepel további sorsára.

Az első szilárd pont ugyanis a százötven esztendő homály után a franciaországi Troyes melletti Lirey falu, és a helybeli nemesúr, Geoffroi de Charny neve. Ez a név – eltekintve a középkorban nagyon is gyakori írásmódbeli különbségtől – pontosan megegyezik annak a templomos loagnak a nevével, akit Jacques de Molay nagymesterrel együtt Szép Fülöp máglyára küldött. Igen valószínű, hogy ugyanarról a családról van szó, melynél a legmagasabb rangú rendi előjárók a szent leplet a nehéz időkben biztonságba helyezték.

Lireyben újabb megpróbáltatások vártak a lepelre. Említettük, hogy Geoffroi de Charny elszegényedett özvegye, Jeanne de Vergy, első ízben 1357-ben állította ki a leplet, hogy a falut búcsújáráshellyé, zarándoklatok célpontjává tegye. Elgondolása sikeresnek bizonyult: a zarándokok tömegesen özönlöttek Lireybe. Lerótták tiszteletüket a lepel előtt, a falut az „idegenforgalom”-ból fakadó gazdasági természetű előnyökben részesítve. A nagy megrázkódtatások utáni vallási fellendülés jelei mutatkoztak ebben az időben. 1347 és 1351 között dühöngött szinte egész Európában a fekete pestis, százmillióról huszonötmillióra apasztotta az érintett országok lakosságát. A kolduló rendek mindenütt felbukkanó prédikátorai bűnbánatot és megtérést hirdettek.

A területileg illetékes troyes-i püspök, Henry de Poitiers határozottan fellépett a „visszaélés” ellen. Kijelentette, hogy a lepel festett hamisítvány, sőt, hogy magát a festőt is ismeri, aki a hamisítást elkövette, (Az állítólagos festő neve nem vált ismertté.) A püspök szigorúan megtiltotta a lepel közszemlére vételét.

A Charny család később újból próbálkozott. Ekkor már Pierre d'Arcis volt a troyes-i püspök, aki elődje döntésére hivatkozva kiközösítés terhe alatt megparancsolta a lireyi plébánosnak a lepel kultuszának felszámolását. Úgy látszik, a plébánost keményebb fából faragták. A családdal együtt a királyhoz fellebbezett, és annyira sikerült őt meggyőznie, hogy katonai díszőrséget kapott tőle a relikvia mellé.

Pierre d'Arcis püspök, elismerésre méltó bátorsággal, az udvarnál is tiltakozott. A királynak bizonyára elege volt már a huzavonából. Utasította a terület kormányzóját, hogy kobozza el a leplet és adja át a püspöknek. A döntés foganatosításával megbízottak azonban üres kézzel voltak kénytelenek visszatérni: a plébános hallani sem akart a lepel kiadásáról. Geoffroi de Charny pedig panaszt tett Avignonban VII. Kelemen pápánál, (aki tulajdonképpen a nyugati egyházszakadás első ellenpápájaként a törvényes VI. Orbán ellenében működött). Ugyanígy járt el Pierre d'Arcis püspök is. Levelében megismételte összes vádjait: csalással, visszaéléssel, és kapzsisággal vádolta a plébánost és a Charny családot, hivatkozott elődje, Henry de Poitiers döntésére és a csalást végrehajtó festő vallomására. Igen nehezményezte a Lirey-be befészkelődött társaság megátalkodottságát, hogy több mint harminc éve makacsul megtagadják a lepel kiszolgáltatását.

A pápa bizonyára észrevette a püspök érvelésének gyengéit. Előadásából kiderült, hogy maga Pierre d'Arcis sohasem látta a leplet. Álláspontja elődjének véleményén alapszik, ami viszont a névtelen festő tisztázatlan körülmények között tett és kevésbé meggyőző vallomására támaszkodik.

VII. Kelemen salamoni döntést hozott. Három levelet írt. Az egyikben felhatalmazta Geoffroi de Charnyt, hogy folytathatja a lepel közszemlére tételét, azzal a feltétellel, hogy kijelenti: az nem egyéb, mint egy „képmás”. Ha más, bevallottan festett vagy faragott Jézus-ábrázolásokat szabad vallásos tiszteletben részesíteni, ezt a „képmást” miért ne lehetne? A másik levélben megtiltotta a püspöknek, hogy ezzel az ügyel foglalkozzék. A harmadikban felszólította a környék papságát, hogy tartsák tiszteletben döntését, és annak megfelelően járjanak el. Ez utóbbi arra utal, hogy a vita nemcsak a püspök és a lireyi plébános, illetve a Charny család között folyt, hanem két pártra szakíthatta a közvéleményt is.

Mielőtt a lepel hol viharos, hol homályos történeti útjának következő állomására érünk, ahonnan az már jól dokumentált és követhető, legyen szabad egy gondolattal visszatérni az eddig megtett útra. Bizonyára az olvasóban is többször felmerült a gondolat vagy érzés, hogy zavaróan sok a lepel körül a bizonytalanság és homály. Márpedig ha ez a lepel valóban igényt tart arra, hogy a kereszténység legszentebb ereklyéjének, a megváltás döntő eseményei, a szenvedéstörténet és a feltámadás hírnökének, és kétezer éves dokumentumának elfogadjuk, akkor – hajlamosak vagyunk azt gondolni – még a kétely árnyékának sem lenne szabad a közelébe férköznie. Ne felejtjük azonban el, hogy a bizonytalanság, homály és kétely nem a lepel *léte*re és *hitelességére* vonatkozik, hanem az útját kísérő dokumentumok adatainak pontosságára.

Hogy X szentföldi zarándok az eredetét, vagy annak egy másolatát látta-e; hogy Y lovag tényleg azt a szerepet játszotta-e a lepel történetében, amit egy kellően nem ellenőrizhető forrás tulajdonít neki; hogy az írott dokumentumokban nem szereplő rövidebb-hosszabb időszakok magyarázatára felállított munkahipotézisek közül az egyik vagy a másik áll-e közelebb az igazsághoz?

Magát a leplet Torinóban őrzik, kitételei alkalmával milliók keresik fel, fényképei elterjedtek az egész világon. Ami hitelességét illeti, e tekintetben csak és kizárólag a *belső érv*ek, a magából a lepelből – anyagából, a benne és rajta lévő mikro-anyagokból, a képmásból, a vérfoltokból, stb. – nyerhető vizsgálati eredmények dönthetnek. Semmilyen történeti forrás nem elég erős a hitelesség bizonyításához, ha a vizsgálati eredmények elégtelenek. És fordítva: semmit nem vesz el a történeti források egyik-másikának

homályossága a tudományos vizsgálatok eredményeinek erejéből, ha azok meggyőzőek. Márpedig – és ezt *tényként* kell lerögzíteni – minden várakozást meghaladó módon azok.

A jelen esetben egyetlen olyan, a lepel *hitelességére* vonatkozó állítással találkozhatunk, amivel érdemes foglalkozni. Henry de Poitiers püspök azt állította – és erre hivatkozott később Pierre d'Arcis is –, hogy a lepel festett hamisítvány. Az 1978-ban tartott tudományos kongresszus során a legrafináltabb műszeres vizsgálatoknak vetették alá a leplet. Átvilágították röntgensugarakkal, vizsgálták elektronmikroszkóp alatt, fényképezték ultrabolya fényenél, stb. Festéknek a legkisebb nyomát sem találták. A jó néhány munkahipotézis közül, melyek a lepel-képmás keletkezésének magyarázatára születtek, a festést, mint teljesen tarthatatlant, ki kellett zárni.

Chambéry

Lireyben tehát, a pápai levél eredményeképpen, legalitást nyert a lepel tisztelete.

A XV. század első évtizedeinek háborúskodásai sok zűrzavart okoztak Lirey környékén. A templom kanonokjai Humbert de la Roche grófot, a Charny család rokonát kérték meg, helyezze biztonságba a drága ereklyét.

A de la Roche család neve ismerősen cseng a fülünkben: több mint két évszázaddal ezelőtt találkoztunk már velük. Egyes források szerint a család révén került a lepel a kifosztott Konstantinápolyból Franciaországba: Othon de la Roche lovag szerezte meg, és küldte haza apjának Ponzio de la Roche-nak.

Humbert gróf 1438-ban bekövetkezett halála után özvegye, Marguerite di Charny birtokában maradt a lepel, aki annyira rajta tartotta a szemét, hogy még gyakori zarándokútjaira is magával vitte. Így került az akkori Savoia fővárosába, Chambérybe. Marguerite di Charny itt a leplet Savoiai Anna hercegnőnek ajándékozta, remélve, hogy a herceg a fejedelmi ajándék ellenében kiváltja a törökök fogságába esett rokonát, Francois de la Faludét.

Az új tulajdonosok kápolnát építettek az ezüstkazettába helyezett relikvia méltó őrzésére. E kápolna sekrestyéjében ütött ki 1532. december 3-án az a korábban már említett tűz, melyben a kendő kis híján elpusztult. Az átizzott kazettában erősen megpörkölődött az összehajtogatott lepel egy sarka. Ekkor keletkezett a szabályszerűen ismétlődő tizenhat háromszög alakú égési nyom, és a megolvadt ezüst egy cseppje; ugyancsak szabályszerűen elhelyezkedő lyukakat égetett a kendő anyagába.

Végül is sikerült az ereklyetartót kimenteni a tűzből, habár az oltáshoz használt víz nagy kiterjedésű foltokat hagyott a kendőn. A teljesen megégett, elszenesedett részeket a helybeli klarissza apácák háromszögletű foltokkal pótolták. Szerencsére – vagy inkább gondviselészerűen – Jézus képmása a baleset során alig sérült meg.

Torino

A XVI. század második felében ismét végigsöpört Európa több országában a középkor állandóan fenyegető réme, a pestis. Hosszú éveken át tizedelte Észak-Olaszország lakosságát is. (Manzoni halhatatlan regényében, a Jegyesekben, külön fejezetet szentel a következő évszázadban megismétlődött milánói pestis szörnyűségeinek leírására.)

A szorongatások közepette Milánó érseke, Borromeo Szent Károly fogadalmat tett, hogy gyalog elzarándokol a szent lepelhez, ha Isten megkönyörül egyházmegyéjén, és a járvány megszűnik. Nem kevesebbre vállalkozott tehát, mint hogy kb. 400 kilométert tesz meg, és közben gyalog átkel az Alpokon.

Amikor a járvány elhagyta Milánót és az érsek fogadalma teljesítésére készülődött, Emanuele Filiberto herceg, a Savoiai ház feje, hogy felére rövidítse a buzgó és mindenkitől

tisztelt főpap útját, 1578-ban Torinóba, a hercegség új fővárosában vitette a leplet. Azóta, immár több mint 400 éve Torino ad otthont a lepelnek, amibe Arimateai József 1950 évvel ezelőtt a mi Urunkat eltemette.

1694-ben II. Vittorio Amadeo herceg pompás kápolnát építtetett számára, melyet folyosó köt össze a palotával és kettős lépcsősor a székesegyházzal. Ennek oltára fölé helyezték a fahengerre göngyölt és ezüstkazettába zárt leplet befogadó, rácsokkal biztosított ereklyetartót. Három kulcs együttesen nyitja a rácsot; ezek egyikét a mindenkori olasz királyok őrizték – minthogy az olasz királyi ház volt 1983 októberéig a lepel tulajdonosa –, a másikat a torinói érsek, a harmadikat pedig az ereklye kinevezett őre. Umberto, az 1983-ban portugáliai száműzetésben meghalt utolsó olasz király, végrendeletében a római Szentszékre hagyta a lepel tulajdonjogát. A sajtóközlemény szerint a szentatya 1983. október 19-én fogadta az exkirály végrendeletének végrehajtóit és hozzátartozóit. Az adományozási okmányt Agostino Casaroli bíboros államtitkár írta alá, és ezzel az aktussal a lepel a Szentszék tulajdonába került.

Az elmúlt négy évszázad során a leplet rendszeresen csak a trónörökös esküvője, és néhány különleges jubileum alkalmával állították ki. Évszázadunkban például csak néhány ízben nyitották meg az ereklyét őrző kápolnát: 1931-ben, Umberto herceg esküvője alkalmával, 1933-ban, a megváltás 1900. évfordulójára hirdetett szentévből, 1978-ban, a lepel Torinóba érkezésének 400. évfordulóján tartott ünnepségek keretében, és a második világháború után meghirdetett szentévek alkalmából. A második világháború alatt a leplet Montevergine bencés kolostorában helyezték biztonságba, ahol hat esztendőn keresztül őrizték.

III. Mit mond a tudomány?

„Egymást szedtük rá azzal, hogy tudunk, S most a valónál mind elámulunk.”
(Madách: Az ember tragédiája. Londoni szín.)

Secondo Pia ügyvéd 1898-ban fényképezte le első ízben a szent leplet. Ekkor derült ki, hogy a kendőn lévő elmosódó foltok egy megdöbbenően tökéletes kép *negatívját* alkotják. A felfedezés egyrészt megmagyarázhatatlan talány elé állította a tudósokat – hogyan keletkezhet egyáltalán *negatív kép* egy darab vásznon? –, másrészt azzal a reménnyel kecsegtetett, hogy kezükbe került a lepel *valódisága* bizonyításának kulcsa. Mert ha 1898-ban nem is állt még rendelkezésre az akár csak mikroszkopikus nyomokban előforduló anyagok titkaiba is behatolni képes műszerek arzenálja és eljárások sokasága, mint manapság, egy gondolat azért teljesen nyilvánvaló volt: a hamisítás állandóan lappangó vádjával egyszer s mindenkorra le lehet számolni. Nem lehet, nem szabad ugyanis feltételezni, hogy egy XIII. vagy XIV. századi – vagy még korábbi – hamisító képes lett volna bármilyen eljárással negatív képet előállítani. Hiszen nem ismerte a negatív kép fogalmát sem! Semmilyen eljárással sem tudta volna munkája eredményét ellenőrizni, a negatív képet „pozitívba” áttenni, mert erre csak a fényképezés képes! És milyen indítékból tette volna? Ha valaki hamisít, azért teszi, hogy művét mások eredetinek tartsák. A negatív ábrázolással csak megnehezítette volna célkitűzésének megvalósulását! A negatív képen ugyanis mindent sokkal nehezebb felismerni, mint a pozitív képen.

Nem beszélve arról a tartalmi szemponttól, hogy a XIII. vagy XIV. század – és még inkább a régebbi idők – egyszerűen nem rendelkeztek azokkal az anatómiai és élettani ismeretekkel, amelyek az adott, pontosan definiálható körülmények között kínhalált szenvedett, és most a hullamerevség állapotában lévő tetem hú ábrázolásához szükségesek.

Giuseppe Enrie fényképei

Amikor az 1931. évi hercegi esküvő alkalmából ismét közszemlére tették ki a szent leplet, Giuseppe Enrie, hivatásos és neves fényképész, újabb képeket készített róla. Ezek a modern fényképezés eszközeivel készített, még jobb minőségű és még több részletet feltáró képek számos érdeklődő tudós kezébe eljutottak, és alapjai lehettek a tudományos kutatás megindulásának. Az antropológusok kielemezték az arc sémita jellegét, az anatómusok megállapították, hogy a test felépítése anatómiai szempontból tökéletes, illetve a „normálistól” való eltérések a halál körülményeiből adódnak, sebészek és kórboncnokok nyilatkoztak a sebek jellegéről, keletkezésük okairól és a haláltusa közbeni testmozgások, majd a beálló halál leplen látható jeleiről. A szent lepel tudományos szenzáció lett.

Cikkek, tanulmányok és könyvek láttak napvilágot. Ekkor született Dr. Hynek R. W. „Krisztus kínhalála a modern orvostudomány világánál” című kitűnő könyve is, mely Dr. Czékus Géza fordításában és a Korda Rt. kiadásában 1937-ben magyarul is megjelent, és több kiadást ért meg.

A második világháború egy időre megakasztotta a kutatásokat. De a béke helyreálltával újabb tudósok és tudóscsoportok láttak munkához. Giuseppe Enrie fotói és egyszerű minőségű nagyításai újabb és újabb részleteket tártak fel. És érdekes módon zsákutcába jutott minden tudós és minden elmélet, mely abból indult ki, hogy a lepel hamisítvány, festmény, szobor-lenyomat, stb., és pozitív irányba haladtak azok, akik a lepel autenticitását feltételezték. Az ekkor írt könyvek között méltán keltett nagy feltűnést Dr. Pierre Barbet

francia orvos könyve: A mi Urunk Jézus Krisztus szenvedése a sebészek szerint (Issoudun, 1950).

Az 1969. évi titkos vizsgálat

A nagy frontátörést természetesen az olyan tudományos eredmények jelentették volna, melyek nem a fényképeknek, hanem magának a lepelnek a vizsgálatából származnak. Erre azonban sokáig nem kerülhetett sor: a tulajdonos exkirály Portugáliában élt, a döntésre befolyással bíró főpapok lelkipásztori problémákkal küszködtek, a tanácsadók közül sokan nem voltak meggyőződve arról, hogy megérett az idő egy ilyen vizsgálat elvégzésére, stb. Ezt a részben óvatos, részben kitérő magatartást többen azzal magyarázták, hogy az egyház fél a vizsgálatától, nehogy az kiderítse, hogy a lepel hamisítvány.

Közben a különböző szaktudományok kutatásainak hol erről, hol arról a területéről merültek fel újabb, a szindonológiában is felhasználható, az eddigi megállapításokkal összeecsengő, vagy azokat továbbfejlesztő eredmények. És akadtak fanatikus igazságkeresők, akik az objektív valóságot mindennél többre értékelték, és hajlandók voltak minden kockázatot vállalni. A legismertebb e bátor férfiak között Péter Rinaldi atya, az Egyesült Államokban élő olasz származású pap. Ő és barátai kijelentették, hogy ha a lepel valódi, az egyháznak nem szabad azt továbbra is elrejtve tartani. A világnak joga van megtudni az igazságot. *Fiat iustitia, pereat mundus!*

A sürgetés végül is hatott. 1969-ben Michele Pellegrino torinói bíboros érsek 11 tagú bizottságot bízott meg a szent lepel megvizsgálásával. Feladatuk volt, hogy tegyenek ajánlásokat egy jövőbeli tudományos vizsgálatra vonatkozóan, és hogy nyilatkozzanak, nem kell-e különleges intézkedéseket tenni az ereklye állagmegóvása érdekében. A bizottság titokban dolgozott, és jelentését csak 1976-ban hozták nyilvánosságra. A jelentés tudományos értéke enyhén szólva csekély. Nem is lehetett másként: a kinevezett tizenegy bizottsági tag nagyobb része sose foglalkozott szindonológiával, és alig ismerte a leplet. Műszereket egyáltalán nem alkalmaztak. Tettek azért egy fontos megállapítást is: a leplet kitűnően konzervált állapotban lévőnek találták.

Újabb vizsgálat és televíziós bemutatás 1973-ban

Pellegrino bíboros 1973-ban kieszközölte az exkirály hozzájárulását egy televíziós adáshoz. Megegyeztek a további kutatások folytatásában, és engedélyezték, hogy a vizsgálatok céljaira anyagmintát vegyenek a lepelből. A kutatócsoport összeállítását most is több tudós kritizálta – egyebek között azért, mert az kizárólag olasz tagokból állt, holott a lepel jelentőségének megfelelően nemzetközinek kellett volna lennie –, és sokan kevesellték a megszületett eredményeket. Az igazság azonban az, hogy az 1973. évi vizsgálat során több alapvetően fontos felfedezést tettek, melyek utat nyitottak döntő jelentőségű 1978. évi vizsgálatoknak. Legfontosabb eredményük az volt, hogy miután megállapításaik ismertté váltak, a világ minden táján számos tudósban támadt fel az érdeklődés a lepelrel kapcsolatban megoldásra váró problémák iránt.

Jézus alakja „felületi” képmás

A tudósok megállapították, hogy a leplen nyoma sincs bármiféle festékanyagnak. A képmást magának a kendő anyagának a felületen – és csakis a felületen – sárgásbarnára sötétedett rostjai alkotják. Mikroszkóp alatt tisztán látható, hogy a sárgásbarna szín nem hatolt be a fonalak rostjai közé, mint ahogyan a hajszálcsövesség törvényei szerint mindenféle festékanyagnak be kellett volna szívódnia.

Paul Vignon francia orvos és festő érdekes hipotézist állított fel a képmás keletkezésének magyarázatára, ami a sok egyéb teória között a „vaporográfia-elmélet” nevet viseli. Vignon szerint a képmás keletkezésének „hatóanyaga” a kínhalál során Jézus egész testét ellepő verejték ammóniák tartalma, mely kémiai reakcióba lépve a temetésnél használt mirha és áloé keverékkel, gőzök formájában a lepel anyagába hatolt, és elszínezte azt. Az egyébként tetszetős elméletet azonban sem kísérletileg nem sikerült igazolni, sem pedig a mikroszkopikus vizsgálat nem támasztja alá: az ammóniákos gőzök éppúgy behatoltak volna a rostok közé, mint a festék. A képmás viszont csak „felületi”.

Hála a chambéryi tűznek...

A felületi képről szóló megállapítások a kezébe kerültek egy amerikai kémikusnak, a Los Alamos-i kutatóközpontban dolgozó Ray Rogersnak. Ha igaz az – márpedig igaz –, hogy az 1532. évi chambéryi templomtűzben a lepel többé-kevésbé megpörkölődött részein sem változott meg a képmás színe, akkor, úgy vélte, a tűz a levonható tanulságokat illetően felér egy kísérlettel. Fényes bizonyítékát nyújtja ugyanis annak, hogy a képmás nem festett. A tűz hője különböző mértékben érte a kendő anyagát: egyes helyeken szénné égette, máshol megpörkölte, nagy részén pedig csak halvány nyomokat hagyott. E változatos hő hatására a képmást alkotó mindenféle szerves festékek – akár mesterséges, akár természetes úton került a lepelre – más-más módon és mértékben kellett volna elszíneződnie. Ezzel szemben a képmás színe sehol sem változott meg a tűz hatására. Ugyanolyan maradt az erősen megpörkölődött részeken, mint a kevésbé égett és épen maradt helyeken. A szerves festékek használatának feltételezése tehát teljesen indokolatlan.

Ray Rogers szerint hasonló megfontolás alapján ki lehet zárni a „lenyomat-elméletet” is. E feltételezés szerint a képmás a véres, verejtékes és növényi olajokkal megkent testnek a halotti leplen megjelenő lenyomata. Az ilyen módon keletkezett képet ugyancsak szerves molekulák hozták volna létre, és a tűzben éppen úgy el kellett volna színeződniük, mint a szerves festékeknek. Ezen túlmenően a képet létrehozó folyékony anyagok a kendő rostjaiba is behatoltak volna. A tények mindkét feltételezésnek ellene mondanak: a képnek nincs a lepel anyagában „mélysége”, emellett még a tűzben is teljesen színtartónak bizonyult.

A vérfoltok

Az 1973-ban összehívott olasz bizottság szerint sem a hemoglobin-reakció, sem egyéb vizsgálati módszer nem mutatta ki a „vérfoltokban” a vér tényleges jelenlétét. A szakértők szerint nem lehet csodálkozni a negatív eredményen: kétezer évnél rövidebb idő is elegendő, hogy a vér proteinjei elbomoljanak, vagy a legkülönbébb fizikai és kémiai környezeti hatásokra a felismerhetetlenségig károsodjanak. Ha a foltokban vért találtak volna, a kérdés el lenne döntve, a negatív eredmény viszont a kérdést továbbra is nyitva hagyta. Nem lehet ugyanis kizárni, hogy újabb módszerekkel végzett újabb vizsgálatok ne tudnák kimutatni a vér tényleges jelenlétét. Mint látni fogjuk, az idő őket igazolta.

A lepel kora

Fontos eredményeket hoztak a lepel korának megállapítását célzó vizsgálatok. A kendőt „három-az-egyhez” technikával, úgynevezett halszállkamintára szőtték. Ez annyit jelent, hogy a párhuzamos láncfonalakra merőlegesen haladó vetülékfonalak három láncfonal fölött haladnak el, majd átbújnak a következő láncfonal alatt, és ismét a következő három láncfonal fölött mennek tovább, stb. A szövőszék „nyüstjei” meghatározott sorrendben emelik meg a minta kialakításához szükséges láncfonalakat, a vetülékfonal tehát minden sorban más-más

láncfonalak fölött, illetve alatt halad el. Így alakul ki az anyag 45-50°-os szögben felfelé és lefelé haladó bordázatából a halszálka-minta. A rézsút felfelé, illetve lefelé haladó „szálkák” 10-12 cm széles hosszanti csíkokat alkotnak. A szíriai Palmyrában talált textilmaradványok bizonyítják, hogy a halszálkás-szövés technikáját a közép-keleti takácsok már évszázadokkal Jézus kora előtt alkalmazták. A lepel különböző részeiből vett 17 db anyagmintát több szakértő között osztották szét. Gilbert Raes, a genti Textil-technológiai Intézet professzora négy darabot kapott, melyeket alapos mikroszkópos vizsgálatnak vetett alá.

Fontosabb megállapításai a következők:

A kendőből vett valamennyi minta anyaga tiszta lenvászon, illetve lenfonal. A rostok között csekély nyomát találta a „Gossypum herbaceum” nevű gyapotfajta szálainak is, amiből arra lehet következtetni, hogy a lepel szövéséhez használt szövőszéken korábban gyapotfonalat is feldolgoztak. Ezt a gyapotfajtát a Krisztus előtti VII. században Szennakerib király, a nagy Szargon fiának rendeletére honosították meg Asszíriában, és művelése hamarosan elterjedt az egész Közép-Keleten. Mivel sem Jézus idejében, sem azóta a gyapot nem terem meg Európában, a kendő nem származhatott máshonnan, csak a Közel-Keletről.

A lepel hitelességének bizonyítása szempontjából lényeges, hogy az anyag nem tartalmaz gyapjút. Ez ugyanis kizárná, hogy zsidó környezetből ered. A Törvény több vonatkozásban tiltja a „fajták keverését”. Pl.: „Szőlődbe ne ültess kétfélét...” (M. Törv. 22,9). „Amikor szántasz, ne fogj össze ökröt számmal” (M. Törv. 22,10). Szabad gyapotot keverni lenhez, mert mindkettő növényi eredetű, de egyikhez sem szabad gyapjút keverni. „Ne öltö magadra gyapjúból és lenből vegyesen szőtt ruhát” – mondja a Második Törvénykönyv (22,11).

Virágpórázolás

Ha benyúlunk egy kinyílt virág szirmai közé, finom, púderszerű por színezi meg ujjunk hegyét: ez a növény megtermékenyítéséhez szükséges virágpórázolás, mely önmagában is a természet egyik csodája. E parányi – 10-20 mikron átmérőjű – gömböcskék színe, csak erős mikroszkóp alatt felismerhető alakja és végtelenül változatos felületi rajzolata az egyes növényekre jellemző, és – hála a kémiai nagymértékben inaktív, „sporodermá”-nak nevezett védőburoknak –, rendkívüli módon ellenálló a környezeti hatásokkal, szárazsággal, savakkal, lúgokkal szemben, akár évezredekig keresztül. A „természet” óvatos előrelátása és „túlbiztosító” tendenciája nyilvánul meg itt is, mint mindenütt, ahol a faj fennmaradásáról és szaporodásáról van szó. A virágpórázolás foglalkozó tudomány, a palinológia, az utóbbi negyven esztendőben, a modern világ szeme láttára alakult ki. A virágpórázolás-szemecskék rendkívüli ellenálló és megmaradó képessége alkalmassá teszi őket a múlt eseményeinek rekonstruálására a tudomány számos területén a növényföldrajztól a kriminalisztikáig. A tényleges szükséglet sokszorosan meghaladó mennyiségben termelődik a virágpórázolás minden növényben, és a szél útján gyakorlatilag minden szabad légtérrel ellep virágpórázolás idején, mint az eső. Az égerfa virágpórázolás pl. 2,2 milliárd szem/m² sűrűségben lepi el a közvetlen környezetét, de ennél még nagyobb számokat is mértek.

Az 1969. évi vizsgálatokat követően felkértek egy svájci kriminológus professzort, Max Freit, aki egyben képzett botanikus is, hogy hitelesítse a felvett fényképeket. Frei professzor a mikroszkópos vizsgálat során finom port észlelt a kendő szálai között. Mivel kriminalisztikai munkájában már több ízben a virágpórázolás alapján állapította meg az adott bűntényben szereplő tárgy eredetét, vagy a gyanúsítottak a tetthelyen való megjelenését, felötlött benne a gondolat, hogy a por vizsgálata talán hozzájárulhat a lepel múltjának tisztázásához. A bűnügyi nyomozásban a mikronnyomok rögzítésére használatos ragasztós szalagokkal 1973. november 23-nak éjjelén tanúk jelenlétében 12 mintát vett a kendő 240 cm² kiterjedésű felületéről, anélkül, hogy a képmást érintette volna.

A tizenkét mintában a következő anyagfajtákat tudta a későbbiek során mikroszkóp alatt megkülönböztetni:

- fonaltöredékeket
- ásványi eredetű részecskéket
- növényi eredetű szövettöredékeket
- gombaspórákat és
- virágos növények virágporát.

Frei professzor éveken keresztül dolgozott a talált virágpor izolálásán, csoportosításán, a fajták és tenyészhelyeik meghatározásán, és megállapításainak a szakirodalomban, herbáriumokban és múzeumokban fellelhető adatokkal való egybevetésén. Munka közben – mint az anyai szindonológussal megesett már – elragadta a kutatás szenvedélye és a lehetőség, hogy erről az egyedülálló relikviáról nagy jelentőségű tudományos megállapításokat tehet. Nagyrészt saját költségén többször is beutazta Palesztinát, Törökországot és Ciprust, hogy a helyszínen tanulmányozhassa a növényi flórát, a múzeumok és könyvtárak anyagát. A virágpor alapján 49 növényfajtát azonosított. Eredményeiről, amelyekkel – túlzás nélkül mondhatjuk – elképesztette a tudományos világot, az 1978. évi torinói szindonológiai kongresszuson számolt be:

„1. Kriminálisztikai tapasztalatok alapján törvényszerűnek lehet tekinteni, hogy egy szárazon megőrzött és időnként a szabad levegőre kitett tárgyon található porban nagy mennyiségű virágpor van jelen.

2. A növényföldrajz nem ismer olyan helyet, ahol az ennyire heterogén növényi elemekkel történő közvetlen „szennyeződés” lehetséges volna; a lepelnek tehát utaznia kellett, és a virágpor különböző helyeken rakódott rá.

Nem zárom ki annak lehetőségét sem, hogy a virágpor egy része még a kendő szövésének idejéből ered, vagy a temetés során használt illatszerekből, mint pl. az áloé, vagy a beburkolt test nedves bőréről került a lepelre. De az ezeknél később rákerült virágpor-szemek minden bizonnyal a nyilvános kitételek helyének légköréből erednek.

3. Nem okozott nehézséget a Mediterráneumból származó és a Közép-Európában tenyésző növények jelenlétének magyarázata. Történelmi dokumentumok alapján bizonyított, hogy a leplet az utolsó öt évszázadban Franciaország és Itália különböző helyein kiállították. A virágpospektrum e része tehát más forrásokból már ismert tényeket igazol, egyszersmind bizonyítja a palinológiai-kriminálisztikai módszer eredményességét, mely lehetővé teszi a földrajzi összefüggés megállapítását a virágpor-flóra és egy adott tárgy tartózkodási helyei között.

4. 29 közel-keleti, és különösen 21 sivatagi és sztyeppenövény virágporának jelenléte a leplen közvetlenül annak feltételezéséhez vezet, hogy a ma Torinóban őrzött leplet a múltban a szabad levegőre tették azokban az országokban, ahol ezek a növények a vegetáció részét alkotják. Némelyek igen elterjedtek a csekély mértékben csapadékos vidékeken, mint pl. Észak-Afrikában és az Arábiától Perzsiáig elterülő országokban.

A lehető legpontosabb következtetések levonása érdekében tanulmányoztam minden egyes fajta előfordulásának területeit, hátha meg lehet határozni egy olyan helyet, ahol az összes most tárgyalt és azonosított növényfajta jelen lehetett. A vizsgálat során a nyomok Jeruzsálemre és környékére összpontosultak, ahol Krisztus eredeti és valódi halotti lepelének valóban alkalma volt érintkezni a bibliai Palesztina teljes virágpor-flórájával.

Valóban, a leplen fellelt fajták 3/4 része Palesztinában tenyészik, melyek közül 13 fajta nagyon jellemző a Negev-sivatag és a Holt-tenger vidékére, vagy éppenséggel kizárólag e területeken él. A palinológia tehát lehetővé teszi annak állítását, hogy a lepel eddigi története folyamán (beleértve előállítását, szövését is) tartózkodott Palesztinában. Ez az eredmény nem magyarázza a sztyeppe-növények virágporának jelenlétét, mivel ezek nem, vagy csak igen ritkán fordulnak elő Palesztinában.

A palinológia alapján állíthatjuk, hogy a lepelnek szabad levegőn kellett lennie a jelenlegi Törökországban is, mivel a fellelt fajták közül 20 bőségesen tenyészik Anatóliában (Urfa, stb.), 4 pedig Konstantinápoly környékén, viszont teljesen ismeretlen Közép-és Nyugat-Európában.

Ezt az eredményt úgy kell értékelnünk, mint igen fontos érvet az Edessa-Konstantinápolyi mandilion és a jelenleg Torinóban őrzött lepel feltételezett azonossága mellett, ami magyarázatul szolgálna arra vonatkozóan is, hogy miért sikerült a legutóbbi kutatásokig oly keveset felderíteni a lepel múltjáról.

5. Napjaink történészei, például Jan Wilson, a következőképpen rekonstruálták a lepel útját:

– Jeruzsálem, Edessa, Konstantinápoly, Ciprus, Franciaország, Itália.

A palinológia igazolhatja ennek az útvonalnak földrajzi vonatkozásait. Valóban, kutatásaink alapján a fontosabb állomások – Jeruzsálem, Edessa és Konstantinápoly – valamint a franciaországi és itáliai tartózkodás egybevégt a leplen talált virágporok tanúságával.

6. Nem találtam a virágporát olyan növényeknek, melyek kizárólag Cipruson tenyésznek. Vagy nem tett kitérőt a kendő erre a szigetre a keresztesek Konstantinápolyból való visszavonulása során, vagy pedig tartójába zárva maradt, és nem került ki a szabad levegőre.

7. Mivel a lepel múltjának földrajzi vonatkozásai a hitelesség mellett szólnak, fontos lenne nyilatkozni az általam feltárt nyomok koráról.

De ismereteink mai állása nem teszi lehetővé a pontos datálást, mert a virágporok által képviselt növények ma is tenyésznek az említett területeken, és egyébként is tudjuk „a Biblia flórájáról”, hogy az utolsó két évezredben Izrael növényzete – eltekintve az erdők csökkenésétől és a megművelt területek] növekedésétől – alapvetően nem változott meg. Különösen a szélsőséges ökológiai feltételekkel rendelkező területek (sivatag, szikes és sziklás vidékek, sztyeppék) alakítottak ki az ilyen körülmények közötti élethez alkalmazkodni képes növényzetet, mely a jövőben is e területek jellemzője marad.

Az egyebek között A. Horowitz és M. Rossignol által Palesztina árterületein, a Tibériás-tó környékén és a Holt-tenger vidékén keletkezett üledékek fosszilis (megkövesedett) virágporával kapcsolatban folytatott kutatások valóban azt igazolják, hogy ezek a fajok megtalálhatók voltak ezeken a területeken Krisztus idejében is, azt megelőzően is, és utána is. A jövőben akkor válna lehetővé a pontosabb datálás, ha az utolsó két évezredben kipusztult növény virágporát sikerülne fellelni a leplen. Szemben bizonyos szenzációs de alaptalan sajtóközleményekkel, kutatásaim során ez ideig nem voltam ilyen szerencsés. (Legyen szabad a szerzőnek megjegyeznie a következőket: Max Frei e megállapításait a lepel 240 cm² kiterjedésű részéről vett 12 minta vizsgálata alapján tette meg. Az egész lepel 436 x 110 cm = 47,960 cm² felületének tehát 0,5%-át vizsgálta meg palinológiai szempontból, 99,5%-a feltáratlan. Frei professzor óhaja, hogy a Krisztus korában még létező, de később kipusztult növény virágpora alapján pontosabban datálhassa a leplet, még teljesülhet.)

A lepel porának további elemzése lehetővé fogja tenni a fajták gyakoriságának statisztikai tanulmányozását, és ezen adatok egybevetését a Holt-tenger üledékeinek a különböző korokból eredő szintjeivel, illetve az ezekben található virágporok gyakoriságával. E nagyon költséges munka azonban talán feleslegessé válik, ha a kendő anyagának radiokarbon módszerrel történő kormeghatározása végérvényesen megoldja ezt a problémát. Ma csak annyit tudok bizonyossággal állítani, hogy nem találtam semmiféle olyan elemet, amit a lepel kb. 2000 éves korával ellentétes bizonyítéknak kellene tartani”.

Szakítsuk itt meg Max Frei beszámolóját és szóljunk néhány szót arról, mi is az

A radiokarbon vizsgálat?

A módszert Willard Libby amerikai fizikus dolgozta ki a szerves eredetű (növényi, állati, emberi) maradványok korának meghatározására. Alapját egy különös légköri jelenség képezi: a világtűrőből érkező kozmikus sugárzás hatására az atmoszféra legfelső rétegeinek nitrogénje tizennégyes atomsúlyú radioaktív szénizotóppá alakul. Ez a C14 a levegő oxigénjével speciális széndioxidá (CO₂) egyesül, ami átjárja az egész légteret, és beépül minden élő szerves anyagba. Érdekes módon a speciális széndioxid eloszlása a Föld légterében egyenletes és állandó, ami más szóval azt jelenti, hogy minden élő szervezetben azonos arányú – igen csekély mennyiségű – C14 halmozódik fel.

Amikor a szervezet elpusztul, a benne lévő radioaktív C14 sugárzás kíséretében folyamatosan visszaalakul nitrogénné. A visszaalakulás időbeli lefolyása a radioaktív jelenségeknél már ismert módon állandóan gyöngülő sugárzás mellett történik, amit az un. felezési idővel fejezünk ki. A felezési idő az az idő, ami alatt a radioaktív anyag fele mennyisége elbomlik, és a sugárzás kezdeti erőssége a felére csökken. A sugárzás erőssége műszeresen mérhető, és a mért értékből ki lehet számítani a felezési idő ismeretében a lebomlási folyamat megindulásának kezdetét, ami nem más, mint a vizsgált szerves maradvány kora. Ha pl. a vizsgált mintában a C14 mennyisége, illetve annak mérhető sugárzása 75 %-kal alacsonyabb értékű, mint amilyen az élő szervezetben volt, az ismert 5 568 év felezési idő ismeretében könnyen megállapítható, hogy a tárgy megközelítő pontosságú kora (másként: a halál óta el telt idő) kb. 11 136 év:

– az eredeti mennyiség 50%-ra csökkent	5 568 év alatt
– a maradék mennyiség a felére csökkent	5 568 év alatt
(a maradék mennyiség fele az eredetinek 25%-a; 50% + 25% = 75%)	11 136 év

A mérés tehát elméletileg egyszerű, a gyakorlatban mégis számos nehézséggel kell számolni. Ezeknek tudható be, hogy a radiokarbon kormeghatározás elvégzését a lepel sorsa felett rendelkezési joggal bírók sokáig nem engedélyezték.

A legfájdalmasabb probléma az, hogy az anyag „megtisztítása” elégetéssel történik, a megvizsgálandó tárgy egy részét tehát fel kell áldozni. Az utóbbi időben kidolgozott és kevesebb anyagot igénylő mérési módszereket megelőzően pl. a lepel esetében 200 grammot kellett volna elégetni, ami a lepel kb. 1200 grammnyi összsúlyának egyhatod része. Természetes, hogy az illetékesek ebbe nem akartak beleegyezni. Az újabb eljárásokhoz lényegesen kevesebb anyag is elegendő, ezért egyes tudósok újra és újra sürgették a radiokarbon kormeghatározó vizsgálat elvégzését. Igaz, mások viszont úgy vélték, hogy a vizsgálat eredménye sem lesz szükségszerűen közelebb az igazsághoz. Számolni kell egy bizonyos hibahatárral, ami ilyen távon kétszáz év is lehet. És ki tudja, milyen módon és milyen mértékben befolyásolták a lepel eredeti sugárzását történelmi pályafutásának hányattatásai: a rejtegetés körülményei, az edessai várfalban eltöltött évszázadok, a besançoni és chambéryi tűzvész, melyekben kis híján elpusztult, egész terjedelmében felhevült, jelentős része megpörkölődött vagy elégett, a víz, a napfény, a hideg és a meleg hatása? Hátha felgyorsították e körülmények a C14 bomlását, vagy esetleg lelassították?! Ismereteink nem terjednek ki sem az ilyen körülmények hatására, sem az azok kiküszöbölésére alkalmazandó korrekciós tényezőkre. Akkor pedig az eredmény nagyon is félrevezető lehet, és talán tényleg bölcs dolog lett volna – egyelőre várni. – (A radiokarbon vizsgálat 1988-ban megtörtént. Körülményeit és ugyancsak vitatható „eredményeit” az V. fejezetben tárgyaljuk.)

Max Frei végső következtetései

E szükséges kitérő után térjünk vissza Max Frei professzor megállapításaihoz:

„8. Élve a palinológia adta lehetőségekkel, és mint a mikronyomok elemzésére specializált kriminalista, tanulmányoztam a lepel esetleges hamisításának problémáját is.

Mivel a szent lepel öt évszázad óta ellenőrzés alatt áll, a hamisítást – ha egyáltalán, akkor – a középkorban kellett elkövetni, és nyilvánvalóan Franciaországban.

Ebben az időben a virágporok tanulmányozása még ismeretlen volt. Ha a hamisító, leküzdve a kétségtelen nehézségeket, képes is lett volna szerezni Palesztinából egy darab ottani porral szennyezett lenvásznat, bizonyára nem hozatott volna port még Anatóliából és Konstantinápolyból is, csak azért, hogy csalárd művéhez múltat hamisítson, amit egyébként akkor senki sem vitatott.

A virágpor-spektrum alapján tehát kizárhatjuk a hamisítást a középkori Franciaországban, mivel ezen a területen teljesen hiányzott a keleti flóra, melynek virágpóra viszont bőven előfordul a leplen.”

Így hangzik Max Freinek a szindonológia történetében korszakos jelentőségű beszámolója, amit talán érdemes volt szó szerint idézni (La sindone e la scienza. Atti del II. Congresso Internazionale di Sindonologia, 1978. Edizioni Paoline. 197-200. oldal).

Ez a beszámoló tulajdonképpen már át is vezetett bennünket az 1977-es és 1978-as év még fontosabb eseményeihez, hiszen a mintavétel az 1973. évi vizsgálatok kapcsán történt, az öt éven át tartó elemző munka eredményeit pedig Frei professzor az 1978. évi szindonológiai kongresszuson ismertette.

A szerte a világon folyó elméleti és gyakorlati kutatások időközben újabb eredményeket érleltek. Secondo Pia 1898. évi fényképfelvételei óta – majd pedig Giuseppe Enrie 1931-ben készített kiváló nagyításai alapján – a különböző tudományos szakterületek művelői orvosi, régészeti, forráskutatói, biblikusi stb. szempontokból foglalkoztak a lepel által felvetett kérdésekkel. A részeredmények elméleteket szültek, az elméletek újabb impulzusokat adtak más területekkel foglalkozó tudósoknak. Említettük, hogy az 1969. évi titkos vizsgálat „provokálta ki” az 1973. évi bizottság létrehozását, melynek legnagyobb érdeme a nagyszámú szakember figyelmének felkeltése volt a lepellel kapcsolatban jelentkező tudományos problémák megoldása iránt. Az 1969. és 1973. évi bizottságok munkájának kritikájában már érzékelhetően fogalmazódott meg az igény, hogy a szindonológiai kutatások szervezett formában és tudományos apparátussal folyjanak, az eredményeket tegyék hozzáférhetővé, és legyen fóruma a problémák megvitatásának.

A STURP

A címszó az 1977-ben alakult tudóscsoport angol elnevezésének – The Shroud of Turin Research Project, magyarul „A torinói lepel kutatási programja” – rövidítése. E tudóscsoport tagjai, többségükben a leghíresebb észak-amerikai kutató laboratóriumok munkatársai, G. Enrie fényképei és az 1973. évi olasz bizottság megállapításai alapján dolgoztak. A rendelkezésükre álló rafinált műszerekkel és technikai apparátussal számos teljesen új megállapítást tettek, melyek utat nyitottak az 1978. évi II. Nemzetközi Szindonológiai Kongresszusnak, és a lepel azzal kapcsolatban megejtett első alapos és sokoldalú műszeres vizsgálatának.

A képmás háromdimenziós

A STURP – John Jackson és Eric Jumper, két albuquerque-i kutató nevéhez fűződő – legmegdöbbentőbb felfedezése az volt, hogy a lepel képmása háromdimenziós információkat

tartalmaz. E tény nem kevésbé szenzációs, mint a képmás Secondo Pia által felfedezett negatív volta, és azt jelenti, hogy a képmást alkotó foltok világossága és sötétsége matematikailag kifejezhető összefüggésben van a test és a kendő távolságával. Ott a legvilágosabb a képmás, ahol a test érintkezett a lepelrel (orr, homlok, szemöldök), kevésbé világos, ahol nem érintkeztek, de a távolság kicsi (orca, szemüregek), majd a távolság növekedésével arányosan egyre sötétebb.

Ez egyszersmind bizonyíték arra nézve, hogy a képmást egy háromdimenziós test „alkotta”, de *nem csak* közvetlen érintkezés útján, mint azt sokáig egyesek lehetségesnek gondolták. Hanem hogyan? A lepelrel nem érintkező részek milyen módon jelenhettek meg a kendő anyagán? És milyen jelenség eredményeként rögzítette a lepel a világosság és sötétség különböző árnyalataiban a testfelület és az anyag távolságát?

A képmásban lévő háromdimenziós információ kalapján a két kutatónak sikerült megalkotni a képmás háromdimenziós domborműszerű változatát. Ugyanazt az eljárást alkalmazták, amellyel – képanalizátor és komputer segítségével – a Viking űrszonda által a Mars bolygóról közvetített képeket elemezték. Képzeljük el, hogy a lepel képmását egy végtelenül finom ráccsal apró mezőkre bontjuk. Ezek az apró mezők tulajdonképpen különböző mértékben sötét, illetve világos pontok, melyek árnyalati különbözősége matematikailag meghatározható és a harmadik dimenzióban megjeleníthető. Ha az eredeti kép egyes részei nem esetlegesen sötétek vagy világosak – mint a normális fekete-fehér fényképeken, ahol a fényforrás helyzetétől, erősségétől, a fényképezett tárgy világosságától, tükröző képességétől stb. függenek –, hanem egy koherens rendszer törvényszerűen megjelenő részei, akkor a domborműszerűen reprodukált arc hű mása lesz az eredetinek. A jelen esetben ez a valóságos tudományos bűvészműtávkönyv annyira jól sikerült, hogy még új motívumokat is hozott a lepelkutatás számára.

Megállapították, hogy az arc baloldalán elhelyezkedő hajfürtök és a szakáll alatt egy nem látható tárgyat kell feltételezni. Jackson és Jumper azt gondolták, arról a kendőről lehet szó, mellyel akkor is, akárcsak ma, felkötötték a halottak állát, nehogy a száj kinyíljon.

A szemre helyezett pénzermék

A régészek előtt ismert dolog, hogy a zsidók pénzermét helyeztek halottaik lezárt szemére. A pénzermé megakadályozta a szemhéj felnyílását. Számos feltárt zsidó temetőben találtak ilyen, az enyészet során a koponyába hullott pénzermét.

A háromdimenziós kép alapján meg lehet állapítani, hogy a lepel halottjának a szemeire is idegen tárgyakat, a szokásnak megfelelően nyilvánvalóan pénzerméket, helyeztek.

Néhány évvel később Francis Filas chicagói jezsuita professzor nemcsak azonosította a kormeghatározás szempontjából is döntő jelentőségű pénzerméket, hanem az egyik köriratának viszonylag jól olvasható részletét is felfedezte a lepel arcmásának jobb szemén.

De mivel ez az esemény már az 1978. évi II. Nemzetközi Szindonológiai Kongresszus után történt, e hallatlanul fontos fölfedezés kedvéért, melynek tárgyalása tematikailag ide tartozik, ugorjunk előre az időben 1980-ig. Ennek az évnek júniusában történt, hogy Filas professzor anyagot gyűjtött az amerikai TV-nek a torinói halotti lepelrel foglalkozó adásához. Ismerve a régi zsidó temetési szertartásokat, eleve feltételezte, hogy a halott szemére pénzerméket helyeztek. E feltételezést a lepel képmásáról készített háromdimenziós komputerképek is támogatták. Különös gonddal válogatta és tanulmányozta Giuseppe Enrie 1931-ben készült fotóinak másolatait és nagyításait. És a képmás jobb szemére helyezett pénzermé helyén megdöbbenve vett észre négy tisztán kiolvasható betűt: UCAI.

A felfedezést követő fáradtságos kutatómunka, éremkatalógusokban való búvárkodás és a felkutatott típusokkal való összehasonlítások végül is eredményre vezettek: a felismert betűk alapján meg tudta határozni a leplen nyomott hagyó pénzt. Eszerint a Pontius Pilátus által Kr.

u. 29-ben bevezetett *lepton*ról van szó. Ennek közepén a madárjósok kampósvégű, pásztorbotszerű pálcája (lituus) látható – ami szintén halvány, de azért kivehető foltot hagyott a leplen –, felirata pedig ez volt: IOU CAICAROC. Ez a szöveg a TIBERIOU CAICAROC – görögül: Tiberius császáré – felirat szokásos módon rövidített változata, melyben a TIBERIOU szót IOU-ra kurtították.

A halott szemére helyezett eredeti fémpénz-feliratból sem az első két betű (IO), sem az utolsó öt (CAROC) nem hagyott nyomot – talán a mindennapi használatban túlságosan elkoptak –, csak a közöttük elhelyezkedő négy (UCAI) és a lituus-bot. Ennyi azonban bőven elegendő a pontos azonosításhoz.

A Frederic W. Madden által először 1864-ben publikált Zsidó Éremkatalógusban már szerepel a szóban forgó kivitelű *lepton*. Sőt, a katalógus leír és bemutat még két további típust is, melyeket Kr. u. 30-ban, illetve 31-ben vertek, teljes, tehát rövidítés nélküli szöveggel. A leplen látható betűk mérete és elhelyezkedése alapján biztosra vehetjük, hogy a halott Jézus temetésénél a 29. évi, rövidített szövegváltozatú veretét használták.

Biztos továbbá, hogy a bal szemre is tettek pénzt, ez azonban nem hagyott pontosan azonosítható nyomot. A képmás bal szemének nagyításain néhány ívben hajló vonalat lehet látni, amiből a numizmatikusok három összekötött gabonakalászt ábrázoló fémpénzre következtetnek. Ilyen pénz valóban létezett: Tiberius anyjának, Júliának tiszteletére hozták forgalomba Palesztinában, ugyancsak Kr. u. 29-ben. De a leplen lévő nyomok ebben az esetben nem eléggé felismerhetőek ahhoz, hogy konkrétabb megállapításokat lehessen tenni.

A pénzermén a görög nyelvű felirat – a provinciákban elterjedt szokásnak megfelelően – latin betűs átírásban jelenik meg. Úgy látszik, a görög szöveg latin betűs átírása akkor is nehézségeket okozott, melyek megoldási kísérletei – akárcsak ma – többféle gyakorlat kialakulásához vezettek. A különböző veretek azonos szövegének összehasonlítása számos nyomát őrzi ennek. A leplen nyomot hagyó pénzérme teljes feliratú változata – TIBERIOU CAICAROC –, előfordul még TIBERIOY KAICAROC formában is, ahol az U helyett Y, az első C helyett pedig K szerepel. Valószínűleg a technikai kivitelezés egyszerűsítését szolgálta, hogy a görög szigma helyén is a latin C áll. Az ilyen fajta betűkeveredések nem voltak szokatlanok, és ezeket a barbárok latin és görög nyelvhasználatából eredő sajátosságoknak tekintették.

Lehet-e a lepel korát ennél pontosabban datálni? A szóban forgó lepton a szakemberek szerint Kr. u. 29-től 32-ig volt forgalomban, abban a néhány esztendőből álló időszakban, melyre Jézus szenvedését és halálát – a kronológiában mutatkozó több lehetőség feltételezése mellett is – helyezniünk kell. Francis Filas professzornak a szindonológia történetében páratlan értékű felfedezése még a radiokarbon vizsgálatnál is pontosabb kormeghatározásra alkalmas, másrészt teljesen irreálisnak tünteti fel azt az elképzelést, hogy a lepel képmását – azzal a szándékkal, hogy azt eredetinek tüntesse fel – valaki a középkor folyamán festéssel állította elő. Honnan szerezte volna a korabeli kendőhöz a korabeli pénzermét? És miért rejtette el úgy a „festményen”, hogy csak a lefényképezett lepel különleges nagyításain lehessen felfedezni a négy betűt? Számított rá, hogy párszáz év múlva feltalálják a fényképezést, a negatív lemezen olvasható betűkként megjelennek az eredetiben jellegtelen foltocskák, és a becsapott világ eredetinek fogja gondolni a hamisítványt?

Nemigen érdemes ezeken a kérdéseken spekulálni. A valóság elfogadása sokkal egyszerűbb – bár mélységesen megdöbbentő –, és kevesebb hitet igényel: a kendő Jézus halotti leple, amit az éremnyomok alapján lehetséges kormeghatározás is erőteljesen támogat.

A képmás „irányítottságának” hiánya

Ugyancsak a STURP kutatóinak nevéhez fűződik annak megállapítása, hogy a lepel képmása nem mutat semmiféle „irányítottságot”, más szóval kifejezve nem lehet felfedezni

rajta a mindenféle kézi festésnél szükségszerűen megjelenő, a festő ecsetkezelésére jellemző sajtáságos formákat. A képmást nemcsak optikai módszerekkel vizsgálták, hanem a háromdimenziós információk felismeréséhez vezető, az úrfényképezésnél használatos műszerek és komputer segítségével részletes analízisnek vetették alá. Az „irányítottság” teljes hiánya újabb fontos adalék azon érvek sorában, melyek a képmás festett volta ellen szólnak.

A STURP vizsgálatainak eredményei megdöbbenést váltottak ki a szakemberek körében. A lepel képmása tehát nemcsak negatív, hanem háromdimenziós információkat is magában foglaló, kizárólag a kendő felületén megjelenő kép. Keletkezését, a magyarázatára született hipotézisek ellenére, homály fedi, de hogy emberkéz festette volna, annak minden megállapított tulajdonsága ellene mond. A hamisítás állandóan lappangó gyanúja nemcsak egyre valószínűtlenebbnek, hanem hovatovább komolytalannak tűnt. Hogyan tudott volna egy XIII., vagy XIV. századi hamisító ilyen tulajdonságokkal rendelkező képet előállítani? Hiszen ma, a XX. század sokféle ismeretének birtokában sem tudna!

A STURP javaslata

1977 szeptemberében a STURP nyolc tagja Torinóba utazott. Magukkal vitték a New Mexico-i Albuquerque-ben általuk rendezett konferencián elhangzott előadások szövegét, és a lepel képmásának háromdimenziós „szobrát”. Javaslatot tettek a lepel alapos műszeres vizsgálatára, beleértve a röntgenátvilágítást és a karbon-14 kormeghatározó eljárást is. A STURP már elért eredményei, a rendelkezésre álló tudományos apparátus, a kutatók felkészültsége és tudományos múltja meggyőzték az illetékeseket: itt az ideje a lepel sokak által sürgetett *közvetlen* megvizsgálásának.

Meddig jutottunk?

Az 1978-ra kitűzött vizsgálatokig rendelkezésre álló időt a tudóscsoport a felkészülésnek szentelte. Egyikük sem látta még saját szemével a leplet. Eddigi munkájukban Secondo Pia és Giuseppe Enrie fényképeire, az 1969. évi titkos bizottság 1976-ban nyilvánosságra hozott megállapításaira, az 1973. évi, meghívott olasz tudósok által végzett vizsgálatok eredményeire és saját műszeres elemzéseikre támaszkodhattak. Most újra át kellett gondolni a lepel jellemző tulajdonságaira vonatkozó megállapításokat, amelyeket a vizsgálatoknak igazolniuk kell. Ezeket a következőkben lehet összefoglalni:

– *Képmás negatív.* A részletekben gazdag és valóság-hű pozitív kép azon a fényérzékeny lemezen jelenik meg, melynek a negatív képet kellene megjelenítenie. Ha a negatív helyett pozitív kép keletkezik, akkor az eredeti kép csak negatív lehet.

– *Felszínesség.* A lepel képmását az anyag elszíneződött felszíni rostjai alkotják. Semmi jel nem mutatja, hogy az elszíneződés a mélyebben fekvő rostokat is érintené.

– *Részletesség.* A lepel képmása rendkívül részletes. Könnyen meg lehet számolni például az elszínezett korbácsütések nyomait, azok elhelyezkedéséből és alakjából következtetni lehet a végrehajtás módjára és eszközére. Nemcsak a bőrön keletkezett nagykiterjedésű sebek, de még az apró horzsolások is nyomot hagytak.

– *Hővel szembeni stabilitás.* A leplet ért hőhatások nem változtatták meg a képmást. Az 1532. évi chambéryi tűzvészben megégett részek közvetlen közelében is ugyanolyan színű a képmás, mint a távolabb eső teljesen ép részeken.

– *Festékmentesség.* Semmiféle eddig végrehajtott vizsgálat nem talált festéket vagy festéknyomokat. A képmás másként jött létre, keletkezését festéssel nem lehet magyarázni.

– *Háromdimenziós.* A képmás „negativitása” mellett kétségtelenül a legmegdöbbentőbb és legtitokzatosabb jellegzetesség. A képet alkotó foltok világos-sötét árnyalatai a test és a lepel távolsági viszonyainak függvényében jelennek meg. Ez a matematikailag kifejezhető

viszony annyira egzakt és pontos, hogy ennek alapján a kutatók el tudták készíteni az egész test háromdimenziós, domborműszerű képét.

– *Nem „irányított”*. A képmást létrehozó folyamat „nem irányított” módon működött, abban az értelemben, ahogyan minden emberkéz által végzett tevékenység szükségképpen „irányított”: ritmikus, valahonnan indul, valahová tart, valahol végződik, ezáltal jellegzetes képet nyújt.

– *Kémiai hatásokkal szembeni stabilitás*. A képmást alkotó foltok sárgásbarna színe nem oldódik, és nem változik a kémiai anyagok hatására.

– *Vízzel szembeni stabilitás*. A chambéryi tűz oltásakor használt víz foltokat hagyott ugyan a lepen, a képmást azonban nem károsította, és nem változtatta meg.

E tulajdonságok némelyike összhangba hozható a lepel képmásának keletkezésére kidolgozott elméletek egyikével vagy másikkal, de ellentétben állnak a többivel. Ha az összhangot igennel, az ellentétet nemmel jelöljük és a bizonytalanságot lehetel fejezzük ki, megállapítható az eddig felállított elméletek valószínűségi sorrendje (lásd a táblázatot a 76. oldalon(?)). Kiderül például, hogy a festés elmélete a legkevésbé valószínű.

Tegyük fel, hogy akadt valaha egy művész, aki képes volt negatív képet festeni olyan anyaggal, mely közömbösen viselkedett a vízzel szemben és évszázadokon keresztül ellenállt minden kémiai hatásnak. Bár nagyon valószínűtlen, tételezzük fel azt is, hogy színezőanyagát olyan titokzatos módon vitte fel a kendő szövetékre, hogy még a komputer sem tudta kezének nyomát felfedezni. Ezt jelenti az egy „igen” és a három „lehet” a táblázaton. A hamisító festő elméletét viszont kizárja az öt „nem”. A festék – aminek egyébként semmi nyomát nem találták – mindenesetre behatolt volna valamelyest a kendő anyagába; nincs festő – még fényképész sem –, aki a részletek és árnyalatok ilyen gazdagságát ábrázolni tudná; festett kép feltétlenül megsínylette volna az 1532. évi tűz hőjét; és nyilvánvalóan kizárhatjuk annak lehetőségét is, hogy egy középkori vagy még korábbi festő XX. századi képanalizátor számára „olvasható” háromdimenziós információkat dolgozzon bele – negatív módon! – a munkájába.

A képmás keletkezését magyarázó elméletek és a képmás tulajdonságainak összehasonlítása

	Elméletek				
	Festék, egyéb színező anyagok	Közvetlen érintkezés	Gőzök	Közvetlen érintkezés és gőzök	Égés okozta hő és fény
Jellegzetesség					
A kép negatív	igen	lehet	lehet	lehet	igen
felszínes	nem	nem	nem	nem	igen
részletes	nem	nem	nem	lehet	lehet
hővel szemben stabil	nem	lehet	nem	lehet	igen
festékmentes	nem	lehet	igen	igen	igen
háromdimenziós	nem	nem	nem	nem	igen
nem irányított	lehet	lehet	igen	igen	igen
kémiailag stabil	lehet	lehet	nem	nem	igen
vízzel szemben stabil	lehet	lehet	nem	nem	igen

Hasonlóan leküzdhetetlen nehézségek mutatkoznak a közvetlen érintkezés elméletével szemben. szerint a lepel képmása egyrészt a tetemet elborító verejték, vér és sebnedvek, másrészt az áloóolaj és mirha vegyi reakciójának eredménye, amit a lepel és test közvetlen érintkezése tett lehetővé. A „test” – az elméletet vallók más-más csoportja szerint – lehetett

Jézus teste, de lehetett más holttest, vagy éppenséggel – csalást feltételezve – egy kellően preparált szobor is. Az így keletkezett képmás esetleg lehet negatív, festékmentes, nem irányított és vízzel szemben stabil. Erősen kétségesnek kell tartani azonban, hogy a folyamatban résztvevő szerves molekulák stabilnak mutatkoznának a hőhatással és a kémiai anyagokkal szemben. És biztosan nemcsak a kendő felszínén jelennének meg, hanem beleszívódnának a szövédékek anyagának mélyebb rétegeibe is, nem lennének valóságúen részletesek, és nem tartalmoznának háromdimenziós információkat. A legsúlyosabb probléma pedig az, hogy a közvetlen érintkezés során keletkező kép a felismerhetetlenségig torzít, mint pl. egy síkban kiterített farsangi álarc: egymástól eltávolodott szemek és pofacsontok, széles orr, síkban megjelenő orrcimpák, széles száj, stb. Az elmélet egy időben tetszetősnek tűnt, sok híve volt, de a valószínűsítést célzó kísérletek siralmas eredményekhez vezettek.

Paul Vignon nevéhez fűződik a vaporográfia-elmélet, miszerint a test ammóniaktartalmú gőzei léptek kémiai reakcióba a halott megkenésére használt és a lepelbe ivódott szerves anyagokkal (álóé, mirha és olajok). A hipotézis gyengéi körülbelül ugyanazok, mint a közvetlen érintkezés elméleténél elmondottak. Azok, akik hisznek a lepel hitelességében, itt sajnálattal állapítják meg, hogy ez a teória sem elméletileg (lásd a táblázatot), sem pedig – a kísérletek kudarca alapján – gyakorlatilag nem tartható. Ez az elmélet ugyanis összeférne a lepel autenticitásával, sőt annak bizonyítéka is lehetne, szemben a „festett képmás” elmélettel és a „közvetlen érintkezés” szobor-változatával. De – sajnos – a képmás már megállapított tulajdonságaival nem fér össze, és ezért el kell ejteni.

Felvetődött annak lehetősége is, hátha a közvetlen érintkezés és a gőzök hatásának közös eredményeként keletkezett a képmás? Ez a feltételezés is számos ponton ellene mond a képmás jellegzetes tulajdonságainak. És ha a test gőzei hozták létre a képmást, mi hozta létre a szemekre helyezett pénzérmék képét, a részbeni olvashatóság pontosságával? És mitől lenne az így kialakult kép háromdimenziós?

A képmás keletkezését magyarázó hipotézisek legfiatalabbja az égéselmélet. Geoffrey Ashe angol író vetette fel elsőnek 1966-ban. Feltételezésének alátámasztására a lepeléhez hasonló képmást készített, olyan módon, hogy egy kendőt sugárzó hőnek tett ki. Az égéselmélet tanulmányozása során John Jacksonnak eszébe jutott az 1532. évi chambéryi tűz, melynek hatását – tehát Geoffrey Ashe elméletének valószínűsíthetőségét – máris meg lehet vizsgálni a lepelről készült fényképek alapján. És megdöbbenve észlelte, hogy a tűzben megpörkölődött lepelrészek pontosan olyan színűek, mint a képmást alkotó foltok. A színes fényképek mikrodenziométeres vizsgálata ugyanezt az eredményt hozta: a képmás *keletkezhetett* égés útján. És amint a táblázatból is látható, az így keletkezett kép megfelel a lepel már rögzített tulajdonságainak.

Ez a megállapítás nem csekélység: annyit jelent, hogy az addig megfogalmazott hipotézisek között az égéselmélet az egyetlen, mely az akkori ismeretekkel összhangban volt. Akkor is, ha a bizonyításra tett kísérletek nehézségekkel jártak. Jackson és Jumper lézersugárral próbálkoztak, de a vászonra égetett foltok még igen rövid sugárzási idő mellett is láthatóvá váltak az anyag visszaján, tehát nem felületi kép keletkezett. Ebből arra következtettek, hogy a lepel képmását létrehozó hőnek igen intenzívnek és nagyon rövid ideig hatónak kellett lennie.

Az 1978. évi közvetlen vizsgálatot megelőzően eddig jutott a tudomány embereinek erőfeszítése a lepel titkának feltárásában. Összegyűjtötték, újból átgondolták, és rendszerbe foglalták az eddigi eredményeket. Néhány egészen új és fontos felfedezést tettek, mint pl. a képmás háromdimenziós és „irányított” nélküli volta. Megállapították, hogy a keletkezést illetően az égéselmélet látszik a legvalószínűbbnek, bár az égés körülményeire semmilyen magyarázatot nem találtak. Nincs olyan természetes folyamat, mellyel a lepel felületének égését kapcsolatba lehetne hozni. Vannak persze nem természetes folyamatok is. De hát

szabad-e a tudósnak hideg fejjel végzett műszeres vizsgálatai közepette valamiféle „nem természetes” folyamatra gondolnia?

Annyit mindenesetre bebizonyítottak a felkészülés idejének eseményei, hogy a hitnek nincs mit félnie a tárgyilagos és komoly tudományos vizsgálatoktól. Egyik kutató sem vont le felfedezéseiből szélsőséges – vagy az adott időpontban annak látszó – következtetéseket. Élesen megkülönböztették a tudományos tényeket a vallásos hittől. Arra törekedtek, hogy a lepelre vonatkozó megállapításokat tartalmazó listájuk minél hosszabb legyen, és kellő alapot szolgáltatasson a küszöbön álló közvetlen vizsgálathoz.

A frontáltörés – a STURP 1978. évi vizsgálatai

1978 a lepel csendes életének mozgalmas esztendeje volt. Ebben az évben ünnepelték a híres relikvia Torinóba érkezésének 400. évfordulóját, mely alkalomból megrendezték a II. Nemzetközi Szindonológiai Kongresszust. A kongresszus aug. 27. és okt. 8. között tartotta üléseit, és vitatta meg a tudósok beszámolóit az 1973 óta eltelt időben kimunkált kutatási eredményekről. Előadások hangzottak el a történelem és a művészettörténelem, az orvostudomány, a természettudományok és kutatási technika, az exegézis és teológia, valamint a szindonológia összefüggéseiről, és ezek némelyike – noha mindez a STURP közvetlen műszeres vizsgálatai előtt történt – valódi újdonságot hozott. Itt számolt be például első ízben Max Frei svájci professzor a virágpor-analízis eredményeiről; itt mutatta be a nyilvánosságnak John Jackson és Eric Jumper a képmás háromdimenziós reliefjeit. A kongresszus után került sor a STURP műszeres vizsgálataira.

Mióta a világ világ, soha nem vonult fel ilyen tudományos apparátus egy vallásos relikvia vagy bármiféle tárgy mibenlétének megállapítására. A legnevesebb amerikai kutatóintézetek munkatársai fogtak össze a feladat megoldására, önkéntesen, saját szabadidejük és jórészt saját pénztárcájuk terhére. Hetvenkét ládában több millió dollár értékű műszert hoztak magukkal.

Az egyházi hatóság felkérte a kutatókat, tartsák titokban a szerveződő vizsgálatosorozatot, illetve ne erősítsék meg, és ne is cáfolják az erről szóló híreszteléseket. Az újságírók azért persze mindent kiszimatoltak, a vámhatóságok viszont nem kaptak kellő eligazítást. Nehézségek támadtak a vámolásnál, a fényképezéshez szükséges speciális anyagok egy része elveszett.

Az átmeneti zavarok rendeződtek, a kutatók elfoglalták a vizsgálatok helyéül kijelölt torinói királyi palotát, a Casa Savoia-t. De megmaradt a várakozás ideges légköre. Mi fog itt most történni? A leplet sok százmillió hívő eredetinek tartja, anélkül, hogy erre bizonyítéka lenne; sok százmillió hívő és nem hívő hamisítványnak tartja, ugyancsak bizonyítékok nélkül. Olyan helyzetben van-e a STURP, hogy kimondhatja az utolsó szót a lepelről? Sokak emlékezetében ott lappangott a két lepelelles troyes-i püspök elmarasztaló véleménye: Henry de Poitiers 1357-ben megtiltotta a lepel nyilvános kitételét; utódja, Pierre d'Arcis pedig azt írta a pápának, hogy a lepel festett hamisítvány. Igaz, hogy az eddigi vizsgálati eredmények ellenük szólnak, de mégis... A torinói érsek, Anastasio Ballestrero feltételhez kötötte a vizsgálatokra vonatkozó engedélyt: amennyiben azok bebizonyítják, hogy a lepel hamisítvány, ő legyen az első, aki ezt megtudja. Nem azt kérte, hogy hallgassanak vagy titkolják el az igazságot, hanem csak azt, hogy őt informálják elsőnek. Az sem mindegy, hogy a világ milyen formában tudja meg a kiábrándító valóságot.

Nyilvánvalóan súlyos szemrehányásokkal fogják egyesek elhalmozni az egyházat, annak ellenére, hogy hivatalosan sohasem foglalt állást a lepel autenticitása mellett. De eltúrte, sőt gyámolítottá a lepel körül kialakult kultuszt, egyetértett vele és részt vett benne. Sok kételkedő lélek már hallani vélte a világon végighömpölygő gúnykacajt. Még a STURP tagjainak egy része is felkészült lélekben arra, hogy a lepel hitelességének bizonyítása körül

nehézségek fognak támadni. Gondolatban összeállították a küldöttséget, mely majd megviszi a lesújtó hírt Ballestrero érseknek...

A küldöttséget végül is nem kellett átküldeni az érsekhez. Az öt munkanapon át folyó vizsgálatok a hamisítás semmi jelét nem találták. Ennyit már a vizsgálatok során meg lehetett állapítani, noha az eredmények teljes feldolgozása és kiértékelése több tucat európai és amerikai tudós háromévi munkáját vette igénybe. És bár eredményeiket, mint látni fogjuk, nem túlzás az igazolt igazság irányába tett frontáttörésnek nevezni, rögtön hozzá kell tenni, hogy egy bizonyos ponton, a lepel képmásának keletkezése vonatkozásában a titok még mélyebb lett. Valószínűleg azért, mert ezen a ponton a megoldást célzó kísérletek kilépnek a tudomány kompetenciájának köréből, és egészen más irányba vezetnek.

Miből van a képmás?

A STURP 1978. évi mikroszkópos vizsgálatai végérvényesen tisztázták, hogy a képmást alkotó foltok a kendő felszínének enyhe elszíneződéséből keletkeztek. A szövéshez használt fonal átmérője 0,5 mm, és 10-15 összefonó elemi szálból áll. A kép annyira felszínes, hogy általában csak két-három elemi szál elszíneződése állapítható meg, a többin a változásnak semmi nyoma. Ez az elszíneződés is csak az elemi szálak felszíni részét érinti, és sohasem hatol – a más természetű, más színű, és a leplet átítató vérfoltok kivételével – a lepel anyagának mélyebb rétegeibe.

A képmás egyszínű: az elszíneződött felszíni szálak mindenütt ugyanolyan sárgás színűek. A sötétebb és világosabb részeket nem a képmást alkotó szálak más színe, hanem az elszíneződött szálak sűrűsége teszi eltérővé. A sötétebb részekben több, a világosabb részekben kevesebb elszíneződött szál található. Ez a sűrűségbeli különbség összefüggésben áll a lepel és az általa befedett test távolságával, ez hordozza tehát a képmás nevezetes háromdimenziós tulajdonságait. Az új minden eddiginél tökéletesebb fényképfelvételek e tekintetben is igazolták John Jackson és Eric Jumper korábbi, még Giuseppe Enrie 1931. évi fekete-fehér felvételeinek megfigyelésén alapuló felfedezését.

A kép tulajdonságai és az emberi szemnek az a képessége, hogy különösen a színfoltok közötti „kontrasztos” határokat ragadja meg, eredményezi, hogy a képmás messziről sokkal többet mutat, mint közelről. Néhány centiméter távolságról alig lehet megkülönböztetni a képmást a kendő anyagától; öt-hat méterről az összes részlet tisztán kivehető.

E megállapítások természetesen magukban foglalnak bizonyos elgáztatásokat a minden kutatót leginkább izgató kérdésre: hogyan keletkezett a képmás? – Olyan folyamatról lehet csak szó, mely a lepelnek csupán a felületi szálait színezte el, ugyanolyan sárga színűre, de változó sűrűségben; mely képes volt azokon a részekben is létrehozni a képmást, ahol a test nem érintkezett a lepelrel.

Mi hozta létre a vérfoltokat?

Ez a kérdés, különösen az első színes fényképek ismertté válása óta, a legnagyobb mértékben felkeltette a kutatók figyelmét. Különösen az oldalseb, a láb- és csuklósebek körül elhelyezkedő, nagy kiterjedésű és határozott körvonalú, anatómiailag szabályos, vörösesbarna színű vérfoltoktól vártak sokat. Vajon festéktől ered vagy valódi vértől? Azt remélték, hogy a képmás egészétől eltérő színű vérfoltokban tetten érik a hamisítót – ha volt ilyen –, vagy pedig megtalálják benne a lepel autenticitásának döntő bizonyítékát.

Mint említettük már, az 1973. évi olasz bizottság is foglalkozott a vérfoltok vizsgálatával. Kis fonaldarabokat emeltek ki a vérfoltos felületekről, és ezeket analizálták, remélve, hogy hemoglobint találnak, vagy annak vastartalmú maradványaiból egykori jelenlétére következtethetnek. Az akkori vizsgálat negatív eredménnyel zárult, bár ezt a negatív

eredményt a kutatók maguk sem tartották végérvényesnek. Kétezer esztendő alatt sok minden történt a lepelrel, ami a vérrészecskéket elemeire bonthatta és felismerhetetlenné tette.

Behatóan foglalkozott a kérdéssel a STURP is 1978-ban. A döntő eredményt a New England Institute munkatársainak, John Hellernek és Alan Adlernek mikrospektrofotometriai vizsgálatai hozták meg. A ragasztószalaggal kiemelt „véres” fonaltöredékről visszaverődő fény színekét figyelték meg mikroszkóp alatt, és a színek a hemoglobin jelenlétéről tanúskodott. De nem elégedtek meg egyetlen bizonyítékkal: eltávolították a vasat a vérben ázott fonaldarabokból, és izolálni igyekeztek a porfirlemezek anyagát. A vérnek ez az alkotórésze jól kimutatható, mert ibolyántúli sugarak hatására fluoreszkáló vörös színben jelenik meg. Mivel az izolált anyag pontosan a várt módon reagált az ibolyántúli sugarakra, bizonyítást nyert a porfirlemezek jelenléte, ami szintén azt igazolja, hogy a foltok valódi vértől erednek.

Még további bizonyítékok is születtek: amikor Vernon Miller és Samuel Pellicori, a fényképészet speciális területeinek két szakembere, a saját maguk készítette felvételeket vizsgálták, néhány fluoreszkáló csíkot vettek észre az oldalseb, a csuklón és a jobb talpon lévő sebek vérfoltjainak szélein. A jelenséget kezdetben nem tudták mire vélni, mert a vér anyaga nem fluoreszkál. Mi okozhatja akkor a különösen fénylő csíkot?

A kenyérszeletelésnél elvágott ujjak hétköznapi tapasztalataiból tudjuk, hogy az átvértzett kötés rozsdavörös foltja körül halványárga „udvar” keletkezik: ez a vér alvadása során elváló szérum. Miller és Pellicori kimutatták, hogy a vászonnal felitatott vérszérum kismértékben valóban fluoreszkál.

Egyéb kísérleti eredmények is bizonyították a valódi vér jelenlétét. Sikertelenül kimutatni a vérfoltokból vett anyagmintákban a proteint, ami ugyancsak alkotórésze a vérnek. A röntgensugaras fluoreszcencia-vizsgálat pedig vasat jelzett a vérfoltok területén, ami szintén összetevője a vérnek.

A kísérletek eredményeit összegezve a kutatócsoport arra a megállapításra jutott, miszerint a lepel vizsgált foltjai valódi vérfoltok.

Mi hozta létre a képmást?

A képmás mibenléte és a vérfoltok titkának megfejtése mellett ez volt a harmadik fő kérdés, melyre a STURP választ keresett. Hiszen minden töredékes felismerés, részmegállapítás akkor nyeri el végleges igazolását és érvényességét, a mozaikkockák akkor állnak össze egységes képpé, ha erre a legfontosabb kérdésre is választ tudunk adni. Annál is inkább, mivel nem közönséges képmásról van szó, hanem olyanról, mely a rendkívüli tulajdonságok egész sorával rendelkezik: optikailag negatív, háromdimenziós, felszíni és irányítottág nélküli. Miféle mesterséges vagy természetes folyamat képes ilyen tulajdonságokkal rendelkező képmást létrehozni?

A STURP az 1978. évi közvetlen vizsgálatok alkalmával készített felvételek, a vett anyagminták és elvégzett kísérletek eredményeinek több éven át tartó elemzése és értékelése során újra megvizsgálta a képmás keletkezésének magyarázatául valaha is megfogalmazott hipotézisek valószínűségét. És ezen a ponton az olvasók szíves elnézését kell kérni, amiért kénytelenek vagyunk – szükségszerűen – ismétlésekbe bocsátkozni. Már több ízben volt szó a lepel története és a STURP felkészülési ideje alatt történt események ismertetése kapcsán ezekről az elméletekről. De korábban más, sokkal gyéresebb ismeretanyag állt az elméleteket kidolgozó és az azokat kritizáló kutatók rendelkezésére: hosszú ideig csak Secondo Pia és Giuseppe Enrie fényképei, a vizsgálatokból származó orvosi, régészeti és művészettörténeti megállapítások, majd az 1969. és 1973. évi bizottságok – sok tekintetben kétes értékű – eredményei. 1978 óta a rafinált műszeres mérések eredményeinek tömege áll rendelkezésre.

Kevés kutatógárda dolgozott ilyen felkészülten egy tudományos kérdés megoldásán. Egészen más súlya van tehát most ezeknek a kijelentéseknek, mint az összes korábbiaknak.

Festmény lenne a képmás?

A festett képmás elméletét – és vele a hamisítás vádját – a STURP végérvényesen megcáfolta. Ezt a feltételezést Pierre d'Arcis troyes-i püspök fogalmazta meg először (mint az irodalmi kutatás kiderítette: személyes indulatoktól fűtve és mérgében), de tovább élt egészen a XX. század elejéig. Vonzereje egyre csökkent a képmás sajátos tulajdonságainak ismertté válásával.

A mikroszkópos vizsgálat még ötvenszeres nagyításban sem mutatott ki semmiféle festékanyagot, sem pedig a festék alkalmazásának következményeit: összeragadt szálakat vagy a hajszálcsovesség következtében az anyag mélyebb rétegeibe hatoló elszíneződést.

Ugyanerre az eredményre vezetett a 32 ragasztószalag „ragadványainak” vizsgálata. Sok mindent találtak ezeken a szalagokon, amit a lepel az évszázadok során összegyűjtött – virágport, rovarmaradványokat, gyapjúsálakat és vörös selyemrostokat, még a modern korból eredő szintetikus száltörödeléket is, meg különböző nem azonosítható vörös és fekete részecskéket –, de festékanyagot nem.

John Heller és Alan Adler, a New England Institute kémikusai, alaposan megvizsgálták a képmás különböző részeiről a szalagra ragadt megsárgult szálakat, hogy megállapítsák: az elszíneződés kémiai eredetű-e? Nem tudták a rostok sárga színét sem savakkal, sem fehéritőszerekkel, sem szerves oldószerekkel eltüntetni, vagy erős oxidálókkal kifehéríteni.

A kutatók egyöntetű megállapítása szerint a képmást nem festék vagy bármiféle idegen anyag alkalmazásával hozták létre, hanem az a lenrostok cellulóz anyagának változásából ered. E változás abban áll, hogy a képmást alkotó felületi szálak rostjai „dehidráálódtak”, azaz elveszítették természetes víztartalmukat, míg a kendő anyagának többi része megőrizte azt. A dehidrálódt szálak enyhén visszaverik a fényt, és ez teszi láthatóvá a képmást.

A röntgensugaras fluoreszcencia-próba negatív eredménye kimutatta, hogy nincs a kendőn vas-, arzén-, ólom- vagy egyéb nehézfém-tartalmú szerves festék.

Radiográfiai eljárással vizsgálták a lepel anyaga sűrűségének különbségeit, melyek jelentősek lettek volna a képmással fedett és nem fedett részek között, ha a képmás festéktől származna. A vizsgálat azonban semmi egyebet nem tudott kimutatni, csak a szövött anyag sűrűségében mutatkozó kismértékű ingadozást.

Mivel a különböző festékfélések jellegzetes módon verik vissza a fényt, többféle fényforrás alkalmazásával vizsgálták a lepel egyes részeinek fényvisszaverő tulajdonságait. Semmi jel nem mutatott bármiféle festék jelenlétére. Még további fluoreszcencia-vizsgálattal is próbát tettek a kutatók, mivel bizonyos anyagok jelenléte sajátos fluoreszkálásuk révén kimutatható. De a vizsgálat ilyen módon sem tudott semmiféle idegen anyagot kimutatni. Valójában a képmást alkotó dehidrált szálak némileg csökkentették magának a lepel anyagának fluoreszkáló képességét.

A műszeres vizsgálatok újabb érvekkel támasztották alá a fényképfelvételek megfigyelésén alapuló állítás igazságát: az 1532. évi tűzvész hője és az oltáshoz használt víz nem károsította a képmást, ami másként lenne, ha azt festő ecsetje hozta volna létre. Nem beszélve arról, hogy a festő ecsetjének semmi nyoma a leplen: a képmást alkotó sárgásbarna felületi szálak összevisszasága nem mutat „irányítottságot”.

Végképp reménytelenné teszi a festett kép elméletét a képmás háromdimenziós volta. Erre vonatkozóan a hipotézis semmiféle magyarázattal nem tud szolgálni. A STURP tehát bebizonyította, hogy az egykori troyes-i püspök, Pierre d'Arcis elhamarkodott kijelentése nem állja meg a helyét. Biztonsággal ki lehet jelteni, hogy a képmás nem lehet festett. A kutatócsoport összefoglaló jelentésének idevágó része leszögezi: „Semmit sem találtunk,

aminek alapján arra lehetne gondolni, hogy a látható képmás a kendőn alkalmazott festéktől eredne. Ezen a ponton az összes megfigyelés teljes mértékben egybevág.”

Kémiai hatóanyagok eredménye?

A kémiai hatóanyagok elmélete szerint a lenrostok megsárgulását valamilyen vegyszer okozhatta, amit aztán vízzel kimostak vagy egyéb módon eltávolítottak a lepelből. Bár a mikroszkópos, műszeres és vegyszeres vizsgálatok semmi jelét sem fedezték fel a kémiai hatóanyagok jelenlétének vagy hatásának, a kutatócsoport foglalkozott ennek az elméletnek a lehetőségeivel is, olykor eléggé bizarr kísérleti eljárások alkalmazásával.

Mint elméletileg feltételezhető kémiai hatóanyagot, kipróbálták a tömény foszforsavat, ami képes megsárgítani a növényi cellulózt. Feltéve, ha azonnal semlegesítik is, egyébként megkárosítja az anyagot. A kutatók fáradságot nem kímélve igyekeztek inkább kevesebb, mint több sikerrel a képmás felületi tulajdonságainak megfelelő képet létrehozni a kísérleti vásznon, és egyben elkerülni az anyag károsodását vagy a vegyszer behatolását a rostok mélyebb rétegeibe. A kísérleti darabok paraméterei kiábrándító módon eltértek a lepel képmásától, beleértve természetesen a háromdimenziós tulajdonság hiányát is. Legkevesebb sem látszik tehát valószínűnek, hogy egy festő ezzel a módszerrel létre tudott volna hozni ilyen képmást – ez volt a kutatók végső konklúziója.

Samuel Pellicori, a Santa Barbara-i kutatóközpont tudósa más oldalról akart a titok közelébe férközni. Ha vannak fényérzékeny anyagok, mint amilyenekkel a fotográfia dolgozik, miért ne lehetnének pl. hőre, levegőre vagy az idő múlására érzékeny anyagok? Amelyek „lappangó” képet okoztak a kendőn, és ez a kép az említett tényezők hatására képes látható formában megjelenni, mint amikor egy fényképet előhívunk.

Pellicori hét órán át tartotta kísérleti lenvászon kendőjét egy 150° C-ra felmelegített kemencében, hogy a lepel anyagának kétezer esztendő előregedését szimulálja. Ennyi idő után a kísérleti kendő színe, fényvisszaverési és fluoreszcencia jellemzői megközelítették az eredeti lepelét. Pellicori ekkor bőrsebből vett nedveket, mirhát és olívaolajat vitt a vászonra, és további három órán keresztül a kemencében tartotta. A vászon így kezelt részei a kendő alapszínénél kétségtelenül sötétebbre sárgultak.

Pellicori elgondolása és kísérleti eredményei kezdetben lelkes visszhangot keltettek a szindológusok körében. A magyarázat a lepel autenticitását vallóknak is tetszett volna, mivel összefüggésbe hozható Jézus szenvedésével és halálával. Az alaposabb megfontolások során azonban nehézségek merültek fel. Mindenekelőtt az, hogy nem találták nyomát semmiféle olyan anyagnak a leplen, melytől az „hőérzékeny”, „időérzékeny” vagy „fényérzékeny” lemez módjára működhett volna. Továbbá: a laboratóriumban sem volt könnyű megoldani a kísérleti keverék olyan vékony rétegben való felvitelét, hogy csak a felületi szálak rostjai sárguljanak meg; természetes körülmények között a hatóanyagok nyilvánvalóan a mélyebb rétegekbe is beleivódtak volna. Ez pedig nem fér össze a képmás tényleges felületi megjelenésével. Ellentmond Pellicori elmélete a képmás háromdimenziós minőségének is. Ez abban áll, hogy a képmás foltjainak sötét-világos árnyaltsága a test és a lepel távolsági viszonyait tükrözi vissza; a lepel tehát nem mindenütt érintkezett a testtel. Márpedig a kémiai anyagok okozta „lappangó” kép elmélete feltételezi a test és a lepel közvetlen érintkezését. Végül is hogyan jött létre a képmás azokon a helyeken, ahol a test és a lepel nem érintkeztek? Maga Pellicori is elismerte, hogy az ellentmondásra nem tud magyarázatot adni. A magyarázatot máshol kell keresnünk.

Vaporográfia?

A STURP kutatói új eredmények birtokában visszatértek a vaporográfia néven ismertté vált hipotézisre is, melyet a lepel hitelességét valló francia biológus és festő, Paul Vignon fogalmazott meg a 20. század elején. Eszerint a halálküzdelem kínjai között kiválasztott verejték ureát (húgsavat, a fehérje anyagcseréje során keletkező bomlásterméket) is tartalmazott, ami széndioxidra és ammóniákra bomlott. A képmást a test felületéről távozó gőzökben lévő ammóniák és a lepel anyagába ivódott áloé és olívaolaj kémiai reakciója hozta volna létre. Erre utal a hipotézis elnevezése is: *vapor* latinul gőz, pára. Az elméletnek Paul Vignon tudományos hírneve és az a körülmény kölcsönzött tekintélyt, hogy elsőként próbálta a keletkezés rejtélyét természettudományos módon megoldani, miután világossá vált a festett képmás hipotézisének tarthatatlansága.

De az egykor népszerű elgondolással szemben komoly nehézségek merültek fel. Nem lehetett a képmás megállapított tulajdonságaival összhangba hozni. A testből felszálló gőzök nem egyenes és párhuzamos vonalak mentén haladnak, hanem szétterjednek a levegőben és kis távolságokon belül körülbelül egyforma mértékben hatolnak a vászonkendő anyagába. Így nem keletkezhet felismerhető képmás, különösen nem egy igen részletes, árnyalatokban gazdag, az anyag felszínén elhelyezkedő és háromdimenziós információkat tartalmazó kép. A kémikusok azt is kétségbe vonták, hogy a halálos verejték a kémiai reakcióhoz elegendő mennyiségű ammóniákat tartalmazhatott. Ez a magyarázat sem bizonyult tehát kielégítőnek. Kísérleteztek még egyéb kémiai reakciókkal is, de a vaporográfiaival kapcsolatban felmerült ellentmondások ezeknél is jelentkeztek. Az összefoglaló jelentés így summázza a kutatók végső következtetését: „Véleményünk szerint a kísérleti eredmények azt bizonyítják, hogy nem tartható tovább Vignonnak a képmás keletkezésére vonatkozó elmélete.”

A lepel hitelességének hívei némi nosztalgiával veszik tudomásul, hogy e számos valószínűnek látszó elemet tartalmazó elgondolás szertefoszlott, hiszen ebben – ha igazolhatóvá válik – szívesen megnyugodtak volna. De talán korai a sajnálkozás. Nincs kizárva, hogy az igazság még messzebb is vihet.

Égés hozta létre?

Miután a többi elmélet nem bizonyult igazolhatónak, előtérbe került egy kevésbé hosszú múltra visszatekintő feltételezés, miszerint a képmást égés, vagy inkább pörkölődés hozta létre. E lehetőség már 1978 előtt felmerült, mivel a lepelről készült színes fényképek elterjedése óta sok kutató égéstől eredőnek vélte a rostok elszíneződését.

Ezen túlmenően az 1532. évi tűzvész égési foltjai feltűnő hasonlóságot mutatnak a képmást alkotó foltokkal. Laboratóriumi kísérletek bizonyítják, hogy tűznek rövid ideig kitett vászon cellulóz rostjai a képmás rostjaihoz hasonlóan sárgulnak meg, a továbbiakban pedig az elszíneződés éppúgy közömbös a hőre és a vízre, mint ahogyan a lepel képmása annak mutatkozott az 1532. évi chambéryi tűzvész alkalmával. Természetes fényvel és ibolyántúli sugarakkal vizsgálták a képmás és a megpörkölt vászon optikai jellemzőit, és kiderült, hogy mindkettő ugyanolyan fényvisszaverő tulajdonságokkal bír. A képmás és a kísérleti vászon égetett foltok nagyjából ugyanolyan mértékben csökkentették az alapanyag fluoreszcenciáját.

De hát hogyan keletkeztek a képmást alkotó égési foltok? Ez az a kérdés, amelyre a szindonológia művelői sem 1978 előtt, sem pedig az elméletet sok tekintetben támogató 1978. évi műszeres vizsgálatok után nem tudtak válaszolni. És meglehet, hogy sohasem fognak tudni válaszolni – legalábbis tudományos kifejezésekkel nem. Nem ismeretes ugyanis semmiféle olyan biológiai, fizikai vagy kémiai folyamat, melynek során a holttest annyi hő- és fényenergiát bocsátana ki, amittől az őt burkoló kendő megpörkölődhetne. Márpedig akkor a tudósoknak nincs illetékessége egyéb kijelentésre, mint hogy a kérdés megoldatlan és nyitott.

Mint magánember gondolhat egyébre is, hihet más megoldás lehetőségében is, de mint tudós, csak olyasmit adhat elő, ami szaktudományának illetékességi körébe vág, annak „terminus technicus”-aival kifejezhető, műszeresen mérhető és laboratóriumban reprodukálható.

A kutatók különféleképpen reagáltak a nehézségre. Egyesek úgy vélték, hogy ha az égélmélet alapján nem lehet megmagyarázni a képmás keletkezését, akkor – a pozitív vizsgálati eredmények ellenére – kétségbe kell vonni azt is, miszerint a képmást felületi pörkölődés okozta. Mások megelégedtek annyival, hogy a további kutatást szorgalmazzák. Ismét mások a *Jézus feltámadását kísérő hő- és fényjelenségekben* feltételezik a lepel megpörkölődésének okát. De ezek a tudósok sem tudják véleményüket a tudomány igényeinek megfelelően kifejezni és igazolni: a feltámadás az emberi tapasztalat határain kívül eső egyszerű jelenség volt, számunkra ismeretlen természetű energiák működésének következménye, reprodukálhatatlan, műszerekkel nem mérhető.

A legmesszebbre talán John Jackson ment. Elméleti számításokat végzett arra vonatkozóan, hogy az egyszerű hőszugárzás az adott körülmények között oka lehetett-e a képmás keletkezésének, és úgy találta: *az egyszerű hőszugárzás* (és a hangsúly most az *egyszerű* jelzőn van!) nem okozhatta egy ennyire határozott körvonalú és egyszersmind ennyire árnyalt képmás keletkezését. De Jackson szerint a nehézség megoldható, mert „...az elgondolás, hogy a képmás égés következménye, nem szükségszerűen összeférhetetlen ezzel az eredménnyel, mivel a hőszugárzáson kívül lehettek *más mechanizmusok* is, melyek megégették a kendőt”. Fény fog-e derülni valaha is azokra az energiákra, melyek a Jackson feltételezte „más mechanizmusokat” működtették? A tudomány eszközeivel kutató emberi elme képes lesz-e valaha is megközelíteni a történelemnek ezt a legfontosabb központi eseményét, mely lényegét – és talán lefolyásának körülményeit is – tekintve „nem e világból való”?

Egyelőre kénytelenek vagyunk tudomásul venni, hogy a lepel keletkezésének kérdésében a kutatók nem tudtak sem egységes, sem végleges állást foglalni. Egyesek nyíltan hangoztatják meggyőződésüket, hogy a lepel képmása nemcsak eredménye Jézus feltámadásának, hanem tárgyi bizonyítéka is. Az egyre-másra megjelenő szindonológiai irodalomban e nézet terjedését lehet megfigyelni. Könyvünk IV. fejezetében kissé részletesebben foglalkozunk az erre vonatkozó következtetésekkel.

Mások úgy vélték, hogy a kutatások jelen állása mellett korai még a keletkezésre vonatkozó álláspont megfogalmazása, és hogy a tudománytechnika eszközeivel folytatott vizsgálatsorozat eredményeiről csak szaktudományos fogalmakkal lehet beszámolni. Ennek megfelelően úgy foglaltak állást, hogy a képmás keletkezésének vonatkozásában az égélmélet és a kémiai hatóanyagok alkalmazásának elmélete a legtöbbet ígérő. Végzőnek tekinthető eredményt azonban egyik elmélet laboratóriumi vizsgálata sem hozott.

A kutatócsoport, saját illetékességének fenti koncepciója alapján, semmilyen, a szaktudományok területén kívül eső kérdésben nem foglalt állást. Nem foglalkozott a lepelben eltemetett személy azonosításával sem. Nem vett tudomást az irodalmi hivatkozásokról, művészettörténeti megfontolásokról és történelmi adatokról, csak annyiban, amennyiben azok hatással voltak saját kutatási munkájára, mint pl. az 1532. évi chambéry tűzvész.

Bizonyára örömmel konstatáltuk volna, ha a STURP az összes eddigi kutatási eredmények szintézise alapján határozottan kijelenti, hogy a lepel kétezer éves, Jeruzsálemből származik, Jézus valódi halotti leple és nemcsak, hogy Őt ábrázolja, de a képmás feltámadásának direkt bizonyítéka. De ezt kijelenteni nem a szaktudósok dolga. A tudós sohasem mondhat többet, mint amennyit bizonyítani tud. Szavahihetőségének ez az alapja. A STURP nagyszerű eredményekre jutott vizsgálatainak során, melyek szintézisben az egyéb kutatási eredményekkel, minden elfogulatlanul gondolkodó ember számára bizonyítani képesek a lepel *hitelességét*. De ezt a szintézist nekünk magunknak kell elvégeznünk az érvek

és ellenérvek mérlegelése után. Amint a STURP számos tagja elvégezte – már nem mint kutatócsoport-tag, hanem mint magánember, aki azért tudós is –, akik szóban és írásban hirdetik: a lepelről ismert adatok és vizsgálati eredmények azt bizonyítják, hogy a lepel hiteles, tehát az, aminek tartják, Jézus valódi halotti leple. A kendő anyaga és szövésének módja, a virágpor-analízis, a szemekre helyezett pénzérmék azonosítása, a képmás anatómiai hitelessége és antropológiai jellege, a vérfoltok valódisága, az összes műszeres vizsgálat eredménye (mikroszkópia, röntgen- és ultraviola-besugárzás, fluoreszcencia stb.) ezt támasztja alá. És még valami: a képmásról leolvasható kínzási és kivégzési mód tökéletesen megegyezik a Jézus szenvedéseit leíró evangéliumokkal – sőt egyes vonatkozásokban kiegészíti azokat –, és a korabeli jog és szokás által előírt ítélet-végrehajtási móddal. (Erről a következő fejezetben lesz szó.) A legnagyobb mértékben valószínűtlen, hogy a jövőben olyan adat merülhessen fel, mely a lepelnek ezt a minősítését lényegesen módosítaná.

Eltérők viszont a leplen látható képmás keletkezésére vonatkozó vélemények.

Egyöntetűség csak egy negatív eredmény megállapításában nyilatkozott meg: sem nyomát, sem reális lehetőségét nem találták annak, hogy a képmás festéssel, vagy egyéb hamisítással készült volna. A képmás tehát nem készült, hanem keletkezett, de hogy hogyan, e tekintetben jelenleg eltérők a vélemények. Számos jelentős tudós van a STURP volt tagjai között, aki a képmás keletkezését Jézus feltámadásával hozza összefüggésbe. És ha ez valóban így van, akkor erősen kétséges, hogy a hiányzó magyarázatot valaha is lehetséges lesz a tudomány nyelvén megfogalmazni. Mint ahogyan nagyon keveset lehet mondani Assisi Szent Ferenc vagy Páter Pio stigmáiról a sebészet nyelvén, és a lourdes-i gyógyulásokról a belgyógyászat vagy dermatológia szakkifejezéseivel.

IV. A Lepel, az evangélium és a történelem

„Gondoltam rád a halállal viaskodva; vérem e cseppjét érted hullattam.”
(Blaise Pascal)

Jézus kínszenvedése és halála formailag a jeruzsálemi Főtanács által hozott elmarasztaló ítélet következménye volt. Mivel mind a zsidó, mind a római eljárási jog, a peres eljárás és ítélet-végrehajtás során kialakult szokások is eléggé ismertek, könnyen ellenőrizhető az evangéliumok tárgyilagossága, pontossága, tehát szavahihetősége. Mert ha az evangéliumírók tárgyilagosságnak és pontosnak bizonyulnak az üdvtörténet szempontjából közömbös és esetleges események, helyek és körülmények ismertetésében, akkor hitelt érdemelnek a kulcsemények – szenvedés, halál és feltámadás – előadásakor is, melyekre vonatkozóan tárgyi bizonyítékot is tartunk a kezünkben. A lepel a maga módján szintén előadja a *passió* történetét, meglepő részletességgel és teljes hűséggel a jogi és történelmi ismereteinknek megfelelő evangéliumi leírásokhoz. Néhol valamivel még többet is mond, vagy pontosabb képet nyújt – a szó szoros értelmében – egy-egy evangéliumi kifejezés tényleges tartalmáról.

Vajon véletlen lenne ez a hármas egybeesés?

Az összeütközés oka

Jézus háromesztendős nyilvános működésének végéhez ért. Tanításának és csodáinak híre eljutott az ország minden részébe: a vakok láttak, a bénák jártak és a szegényeknek Isten országa igazságait hirdette. Úgy látszott, a nemrégén támadt messiási mozgalom egyre szélesebb hullámokat vetve terjed. A főpapokból, vénekből és írástudókból álló Főtanács – a vallási és politikai hatalom birtokosa – napról napra fokozódó nyugtalansággal szemlélte az eseményeket. Aggályaik részben vallási, nagyjából azonban politikai természetűek voltak.

Mióta Kr. e. 63-ban Pompeius bevette Jeruzsálemet, kereken száz, súlyos összeütközésekkel, véres megtorlásokkal és folyton növekvő politikai szenvedélyekkel terhes esztendő telt el. A rómaiakkal kialakított „modus vivendi” a vezető családok egymás közötti alkudozásainak, a hódítókkal kötött kompromisszumoknak, meg a hatalomban és gazdagságban való közös részesedés keresésének ingatag talaján állott. A hatalom birtokosai szerint mindenfajta nyugtalanságot keltő népmozgalom e kényes egyensúly felborításával fenyegetett, tehát államellenes volt. Mint ahogyan mindig is szívesen bélyegezték államellenesnek mindazt, ami személyi befolyásukat és hatalmi érdekeiket veszélyeztette.

A Főtanács első határozata

Amikor Lázár feltámasztásának híre az egész országban elterjedt, a Főtanács rendkívüli ülést tartott. Betánia, Lázár faluja, mindössze három kilométerre fekszik Jeruzsálemtől. Úgy látszott, hogy a „baj” már az ország szívét fenyegeti. Dönteni kellett.

„Mit tegyünk? Ez az ember nagyon sok csodát tesz. Ha tovább tűrjük, mindannyian hinni fognak benne, aztán jönnek a rómaiak, és elpusztítják szentélyünket is, népünket is.” (Jn 11,47-48)

De a döntés nem könnyen született meg. Tudjuk, hogy Jézusnak a Főtanácsban is voltak hívei: Nikodémus, Arimateai József és talán mások is. Kaifás, aki abban az évben főpap volt, ingerülten kiáltotta: „Nem értitek a dolgot! Nem fogjátok fel, hogy jobb, ha egy ember hal meg a népért, mintsem az egész nép elpusztuljon” (Jn 11,49-50). „Ettől a naptól kezdve eltökélt szándékuk volt, hogy megölik őt” (Jn 11,53).

A 2. századból származó babiloni Talmud szerint húsvét előtt 40 nappal adták ki Jézus ellen a körözési parancsot. Ha ezt azonosítjuk a Főtanács fenti határozatával, akkor Jézus keresése a 30. év februárjában kezdődhetett. De úgy látszik, az Úr szerint még nem jött el az Ő ideje; már Keresztelő Szent János is az Isten Bárányának nevezte, a bárányt pedig húsvétkor áldozták fel. A Jeruzsálemtől kb. 20 km-re fekvő Efráimba húzódott. „Jézus nem járt többé nyilvánosan a zsidók között, hanem visszavonult a puszta szélén fekvő egyik városba, Efráimba, és ott tartózkodott tanítványaival.” (Jn 11,54)

Útban Jeruzsálem felé

Mikor eljött az idő, Jézus is elindult Jeruzsálem felé, mint annyian mások, csoportokba verődve, az ország közeli és távolabbi falvaiból, hogy a Szent Városban üljék meg a húsvéti ünnepeket. De az Ő számára ez a húsvét egészen mást jelentett, mint a többieknek. Nem volt kétséges, minek néz elébe.

„Közel volt a zsidók húsvétja, és a vidékről sokan felmentek Jeruzsálembe, hogy megtisztuljanak. Keresték Jézust a templomban, és tanakodtak egymás között: Mit gondoltok, eljön az ünnepre?” (Jn 11,55-56)

Jézus és kísérete közben Jerikóba érkezett. Az Úr minden alkalmat felhasznált, hogy felkészítse tanítványait. „Úton voltak Jeruzsálem felé. Jézus elől ment, a tanítványok pedig aggódva követték. Ismét magához hívta a tizenkettőt, és arról kezdett beszélni, ami vele történni fog: „Íme, felmegyünk Jeruzsálembe, és az Emberfiát átadják a főpapoknak és írástudóknak. Halálra ítélik, és átadják a pogányoknak. Kicsúfolják, leköpdösik, megostorozzák és megölik, de harmadnapra feltámad.” (Mk 10,32-34)

Jerikóban, a jeruzsálemi bevonulás előjátékaként, már népes tömeg fogadta Jézust, közöttük galileai földijei is, akik ugyancsak Jeruzsálembe igyekeztek.

Jerikóban művelte Jézus utolsó csodáját, amikor egy vak koldusnak, aki így kiáltozott utána: Jézus, Dávid fia, könyörülj rajtam! – visszaadta a szeme világát. Mély értelmű cselekedet azok számára, akiknek van szemük a látásra és fülük a hallásra! Mert a „Dávid fia” messiási cím. Nem illet meg senki mást, csak az Istentől megígért, a próféták által megénekelt Eljövendőt. És Jézus nem hárítja el, sőt meg is felel rá: látóvá teszi a vakot, bizonyítja ezzel Messiás voltát, mert prófétai jövendölés alapján éppen ezt várták a Messiástól. „Akkor megnyílik a vakok szeme, s a süketek füle hallani fog” – hirdette Izajás (35, 5).

Jézus a feltámasztott Lázár vendége. Júdás színt vall

„Hat nappal húsvét előtt Jézus Betániába ment, ahol Lázár lakott, akit feltámasztott a halálból. Ott vacsorát rendeztek neki, Márta felszolgált, és Lázár is a vendégek között volt, akik Jézussal az asztalnál ültek.” (Jn 12,1-2) A lakoma közben megjelent Mária is, Lázár nővére, egy fontnyi igen drága nárduszojagot tartalmazó alabástromedénnyel a kezében. Széttörte az edényt, megkenste az olajjal Jézus lábát és megtörölte a hajával. A legnagyobb szeretet és a legnagyobb alázat kifejezése az iránt, aki feltámasztotta és visszaadta nekik támaszukat és testvérüket, Lázárt. És ebben a megrendítő pillanatban megszólalt Júdás: „Miért nem adták el a kenetet 300 dénárért, és adták oda a szegényeknek?” (Jn 12,5).

És az evangélista hozzáfűzi: „De ezt nem azért mondta, mintha a szegényekre lett volna gondja, hanem mert tolvaj volt. Nála volt az erszény, és elsikkasztotta, amit rábíztak”. (Jn 12,5-6)

Jézus azonban megvédi Máriát: „Hagyd békén, hadd tegye, hiszen a temetésem napjára teszi! Szegények mindig vannak veletek, de én nem leszek veletek mindig!” (Jn 12,7-8)

Mióta csak elindultak Efráimból, Jézus minden tettének és megnyilatkozásának központi gondolata messiási voltának és messiási sorsának felismertetése: a szenvedés, a halál, temetés... A nagy dráma szereplői is együtt vannak már: Jézus, az „aggódó” apostolok, és az egyre nyíltabban ellenséges áruló, Júdás.

Bevonulás Jeruzsálembe

Másnap Betiániából indulva tartotta Jézus ünnepélyes bevonulását a Szent Városba. „Amikor Jeruzsálemhez közeledve Betfágéba, az Olajfák-hegyéhez értek, Jézus elküldte két tanítványát ezzel a megbízással: Menjetek a szemközi faluba. Találtok ott egy megkötött szamarat a csikójával. Oldjátok el, és vezessétek ide.” (Mt 21,1-2)

Jézus és kísérei az Olajfák-hegyéről pillantották meg a várost. Az Úr sírva fakadt, és megjövendölte Jeruzsálem pusztulását: „Bárcsak te is felismernéd legalább ezen a napon, ami békességre volna, de el van rejtve a szemed elől. Jönnek napok, amikor majd sánccal vesz körül ellenséged, bekerít, és mindenfelől ostromol. Eltipornak gyermekeiddel együtt, akik falaid között élnek, és nem hagynak benned követ kövön, mert nem ismerted fel látogatásod idejét.” (Lk 19,41-44) Alig negyven egynéhány esztendő múlva Jézus jövendölése szörnyű valósággá vált: a hódítók ellen fellázadt zsidókat, drámai küzdelem után, rettenetes kegyetlenséggel verték le a Vespasianus és Titus vezette római légiók. A templomot felgyújtották, a várost földig rombolták (l. Josephus Flavius: A zsidó háború).

Amikor híre terjedt, hogy a Názáreti közeledik, az ünnepre összegyűlt zarándokok előzőnlötték a városba vezető utakat. „Az egész város izgalomba jött” – írja Máté (21, 10), és ez a szó minden értelmében igaz lehetett.

A tömeg Jézust éltette. Pálmaágakat lengettek és kiáltoztak: „Áldott az Úr nevében érkező király! Békekesség a mennyben és dicsőség a magasságban!” (Lk 19, 38). Akik ezt kiáltozták, azok Jézust kétségtelenül Messiásnak ismerték fel. Ki más lehetne az, aki a szomszéd faluban, Betániában, feltámasztotta a halott Lázárt?

Elképzelhető a Főtanács idegessége. Mint ilyenkor lenni szokott, egymást hibáztatták az elégtelen intézkedések miatt: „Lám, nem mentetek semmire. Mindenki Őt követi!” (Jn 12,19)

„A templomban vakok és sánták mentek hozzá, és ő meggyógyította őket. Amikor a főpapok és írástudók látták, hogy csodákat tesz, s hogy a gyermekek a templomban így kiáltoznak: Hozsanna Dávid fiának! – méltatlankodtak, és szóltak neki: Hallod, mit kiabálnak? Jézus így válaszolt: Hallom. Nem olvastátok sohasem: Gyerekek és csecsemők ajkával hirdeted dicsőségedet? Ezzel otthagytá őket, és a várost elhagyva Betániába ment, és ott töltötte az éjszakát.” (Mt 21,14-17) Nagyon valószínű, hogy Jézus az ünnepek alatt Betániában, Lázár házában szállt meg, onnan járt be reggelenként a városba, és oda tért vissza éjszakára.

Jézus vádbeszéde

Másnap ismét nyilvánosan lépett föl a templomban. „Az egész nép hallani akarta a szavát” – írja Lukács (19,48). És az előcsarnokban egymás hegyen-hátán tolongó zarándoktömeg előtt elmondja vádbeszédét a farizeusok, az írástudók és az ország vezetői ellen:

„Jaj nektek, írástudók és képmutató farizeusok! Bezárjátok a mennyek országát az emberek előtt. Magatok nem mentek be, s akik be szeretnének menni, azokat nem engeditek be.

Jaj nektek, írástudók és képmutató farizeusok! Bejártok tengert és szárazföldet, hogy egyetlen áttérőt szerezzetek, s ha sikerült, a kárhozat fiává teszitek, kétszerte inkább magatoknál.

Jaj nektek, vak vezetők! Azt mondjátok, hogy ha valaki a templomra esküszik, az nem érvényes, de ha a templom aranyára, az kötelezi. Esztelenek és vakok! Hát mi több, az arany vagy a templom, mely megszenteli az aranyat?...

Jaj nektek, írástudók és farizeusok, ti képmutatók! Mentából, kaporból és köményből tizedet adtok, közben elhanyagoljátok azt, ami fontosabb a törvényben, az igazságosságot, az irgalmat és a hűséget...

Jaj nektek, képmutató farizeusok és írástudók! Tisztára mossátok a pohár és a tál külsejét, belül azonban tele vannak rablott holmival és szennyel...

Jaj nektek, képmutató farizeusok és írástudók! A fehérre meszelt sírokhoz hasonlítok, amelyek kívülről szépnek látszanak, de belül tele vannak a halottak csontjaival, s mindenféle undoksággal...

Jaj nektek, képmutató farizeusok és írástudók! A prófétáknak sírboltot építtek, az igazak síremlékeit feldíszítitek, s azt mondjátok: Ha atyáink idejében éltünk volna, nem lettünk volna részesek a próféták vére ontásában, mint ők. Ezzel magatok is megvalljátok, hogy a próféták gyilkosainak vagytok a fiai. Töltsétek csak be atyáitok mértékét! Kígyók és viperák fajzata! Hogy is kerülhetnétek el a kárhozat büntetését? Prófétákat, bölcseket és írástudókat küldök hozzátok. Közülük némelyeket megöltök és keresztre feszíttek, másokat megostoroztok a zsinagógában, és városról városra üldöztök..." (Mt 23,13-34)

A Főtanács második határozata

Betelt a pohár. A Főtanács teljes mértékben igazoltnak látta a korábban Jézus ellen hozott döntést. Most úgy érezték, legfőbb ideje, hogy cselekedjenek. „A főpapok és írástudók tanakodni kezdtek, miképpen veszejtsék el. De féltek tőle, mert az egész népet magával ragadta.” (Mk 11,18) Két nappal húsvét előtt, tehát szerdán, Kaifás főpap sürgősen palotájába hívatta a Főtanács tagjait. „...arról tanácskoztak, hogyan foghatnák el Jézust csellel, hogy aztán megöljék. Egy dologban megállapodtak: Ne az ünnepen, nehogy zavargás támadjon a nép között.” (Mk 14,1-2) Júdás „beszervezése” már az első határozat után megtörtént, az ő közreműködésére tehát számíthattak. Nem sok idejük volt, de a kedvező alkalmat ki kellett várni.

Az utolsó vacsora

Jézus csütörtökön ülte meg tanítványaival a Pászkát, a húsvéti bárány elfogyasztásával járó ünnepet, melyen a zsidók Egyiptomból való szabadulásukra emlékeztek. (A szenvedéstörténet eseményeinek időbeli lefolyását a keresztény közvéleményben gyökeret vert és a nagyheti liturgiában kikristályosodott módon, a csütörtök esti utolsó vacsora és a vasárnap reggeli feltámadás közé helyezve tárgyaljuk. Meg kell azonban említeni, hogy vannak más szentírás-magyarázati lehetőségek is: ezek a Jézus korában használt többféle naptár különbözőségéből indulnak ki, és azt feltételezik, hogy Urunk szenvedésének eseményei nem egy, hanem két, esetleg három nap alatt zajlottak le.)

Az ünnepi lakomát Péter és János készítette el egy jeruzsálemi ismerős házában. Szertartásrendjét ősi szokások írták elő: áldások, imádságok és zsoltárok követték egymást, közben elfogyasztották a húsvéti bárányt kovásztalan kenyérral és keserű salátával, és négy ízben ürítették ki a borral telt kelyheket. Jézus az utolsó vacsorán e szertartáshoz tartotta magát, mégis formailag egy csekély, tartalmilag óriási különbséggel. A kenyér és a bor szétosztása előtt valami szokatlant is hozzátett az előírt imákhoz, és ezzel a kenyeret és a bort saját testévé és vérévé változtatta: megalapította az Oltáriszentséget és elrendelte, hogy ezt cselekedjék a tanítványok is az Ő emlékezetére.

A vacsora emelkedett hangulatát beárnyékolta az árulás sötét gyanúja. „Tiszták vagytok, de nem mindnyájan” (Jn 13,10) – mondta Jézus, miközben, még az étkezés előtt, megmosta tanítványai lábát. Később nyíltan is megmondja: „Egy közületek elárul engem” (Jn 13,21). A megdöbben tanítványok kérdéseire – „Csak nem én vagyok az?” (Mt 26,22) – hallgat, de Júdás kérdésére azt feleli: „Magad mondtad” (Mt 26,25). Az áruló, miután így megszegyenült, elhagyta a társaságot. Tudta már, hogy Jézus az Olajfák hegyén, a Getszemáni majorban fogja az éjszakát tölteni, s azt is, hogy eljött az ő ideje. Feltűnés és csődület nélkül el lehet majd vezetni a templomórséget arra a félreeső helyre.

A vacsora végén Jézus még hosszasan buzdította és oktatta tanítványait, hogy ne botránkozzanak meg a bekövetkező eseményeken, majd elbúcsúzott tőlük. A tanítványok előtt kezdett világossá válni, hogy mi van készülöben, miért beszélt Jézus annyit az Emberfia szenvedéséről és haláláról, és hogy mostantól fogva nem veszélytelen dolog a Mester követőjének lenni. De végül is – gondolhatták – csak múltó kellemetlenségekről lehet szó, mert mi baj érheti azt, aki feltámasztotta Jairus leányát és Lázárt, betegeket gyógyított, megszaportotta a kenyeret és a halat, lecsendesítette a viharzó tavat?

Az Olajfák hegyén

A húsvéti vacsora utáni éjszakát az ünnep rendje szerint a zarándokoknak Jeruzsálemben kellett tölteniük. Ezért nem ment vissza Jézus ezen az estén Betániába, Lázár házába, mint az előző estén, hanem tanítványaival együtt a Jeruzsálemnek számító, de a városon kívül eső Olajfák hegyén lévő Getszemáni majort kereste fel. A majorban olajsajtó is volt, meg egy tágas barlang, mindkettő alkalmas az éjszakázásra. Úgy látszik, Jézus ismerte a major tulajdonosát, és többször is felkereste a helyet. „Jézus kiment szokása szerint az Olajfák hegyére” – mondja Lukács és János (Lk 22,39, Jn 18,2). Itt várta be, imádságba merülve, hogy önként vállalt sorsa beteljesedjék, hogy elfogatásával kezdetét vegye szenvedéseinek kínhalálba torkolló eseménysorozata. Senki nála teljesebben nem élte át a szenvedéstől és haláltól való természetes emberi félelmet: szorongásában vérrel verítékezett.

Az elfogatás. Annás kihallgatja Jézust

Csakhamar megérkezett a templomórség különítménye Jonatánnak, Kaifás főpap sógorának, és persze az áruló Júdásnak vezetésével. És megtörtént, amire senki sem számított: a Názáreti ellenkezés nélkül tűrte, hogy megkötözzék és elvezessék. Először Annás főpaphoz vitték, aki a hivatalban lévő Kaifás apósa, a több főpapot adó család feje, és – úgy látszik – a Jézus ellen fellépő erők szellemi irányítója volt. Annás tanítványai és tanítása felől faggatta Jézust. Ő pedig logikusan és jogszerűen válaszolt, utalva arra, hogy a jogi felfogás szerint a tanúk vallomása a döntő:

„Nyíltan beszéltem, mindenki füle hallatára. Mindig a zsinagógákban és a templomban tanítottam, ahová minden zsidónak bejárása van. Titokban nem mondtam semmit. Miért engem kérdezel? Kérdezd azokat, akik hallották, mit mondtam. Ők tudják, mit tanítottam!” (Jn 18,20-21)

Az első ütés

Az öntudatos válasz nem tetszett Annásnak. Egy buzgó szolga a maga módján sietett ura tekintélyének segítségére. „Így felelsz a főpaphoz?” (Jn 18,22) – kiabálta, és Jézus arcába ütött, valószínűleg a kezében tartott bottal. Ez volt az első ütés, melyet Jézus megaláztatásai során elszenvedett, s amelyet megörökített az evangélium is, és a lepel is.

E fejezet elején azt tűztük ki célul, hogy megkíséreljük szembesíteni a szenvedéstörténetnek az evangéliumokban megörökített eseményeit egyrészt egyéb jogi, régészeti, történelmi stb. ismereteinkkel, másrészt a lepel adataival. Azért is időztünk kissé hosszabban a szenvedéstörténetet bevezető események leírásánál, hogy legalább fontos mozzanataiban felvázoljuk azt a történelmi és szellemi miliőt, melyben Jézus drámája lejátszódott.

Nem kell szükségszerűen arra gondolnunk, hogy a törvényszolga személyes indulatokkal viseltetett Jézus iránt. Úgy viselkedett, ahogyan a szokás és az álprófétákkal szembeni eljárás szelleme és betűje előírta. Ha valaki tévtanítóként lép fel, „...ne engedj neki, s ne hallgass rá, s ne is szánd meg, ne kíméld, és ne takargasd vétkét, hanem mindenképpen meg kell ölnöd. Először te emelj rá kezet, aztán az egész nép” (Mtörv. 13,9-10).

Ennek az ütésnek, és a későbbiek során elszenvedettnek a nyomai a lepel képmásán is megjelennek. A jobb szemüreg egészen bedagadt, az orr felső része erősen deformálódott. Feltűnő daganat látszik a jobb orrcimpa mellett és a bal szem fölött is. Az alsó ajak duzzanata is ütések nyomát viseli. Az arc deformációi és a bőrfelület sérülései arra vallanak, hogy ezt az arcot súlyos ütések érték.

Jézus a Főtanács előtt

Annás a rövid kihallgatás után vejéhez, Kaifáshoz, a hivatalban lévő főpaphoz vezettette a megkötözött Jézust. A Főtanács, bár késő éjszaka volt, egybegyűlve várakozott Kaifás házában, mivel az álpróféták feletti ítélezésre csak ennek a 71 tagú testületnek volt illetékessége. A perrendtartás szerint az elmarasztaló ítélethez legalább két tanú egybehangzó vallomása kellett.

„Sokan tanúskodtak hamisan Jézus ellen – írja Márk –, de vallomásuk nem egyezett. Ekkor néhányan felálltak, és ezt a hamis tanúságot tették ellene: Hallottuk, amikor kijelentette: Lebontom ezt az emberi kéz építette templomot, és három nap alatt másikat építek, amely már nem emberi kéznek lesz az alkotása. De vallomásuk így sem vágott egybe.” (Mk 14,56-59)

A tanúvallomások tehát nem vezettek eredményre, és a per ezzel tulajdonképpen holtpontra jutott. Ekkor Kaifás személyesen vette kezébe az ügyet. Híres vallató lehetett, s e képességének köszönhetően, hogy a nép a Kaifás melléknévvel tüntette ki, ami olyasmit jelent, mint „inkvizítor”; valódi neve József volt. Magát a vádlottat próbálta vitatkozásra bírni, hogy aztán szavait ellene fordíthassa. Felkelt elnöki székéből, Jézus elé állt és ráförmedt:

„Semmit sem válaszolsz azokra, amiket ezek vádként felhoznak ellened?” (Mk 14,60)

Jézus azonban nem válaszolt semmit, s ezzel a főpap kísérlete kudarcot vallott. Ekkor Kaifás a végső eszközhöz folyamodott.

„Názáreti Jézus! Megesketlek téged az élő Istenre, mondd meg: te vagy-e a Messiás, az áldott Isten fia?” (Mk 14,61)

És a kérdést követő pár másodperces feszült csend után megszólalt Jézus.

„Én vagyok! És látni fogjátok, hogy az Emberfia ott ül a Mindenható hatalmának jobbján és eljön az ég felhőin!” (Mk 14, 61-62).

A rövid válaszhoz fűzött mondattal Jézus eleve útját szegte messiási mivoltának bárkitől eredő bármilyen félreértelmezésének: ő nem társadalmi reformer, sem a remélt függetlenségi háború vezére vagy a politikai hatalom aspiránusa, hanem isteni hatalommal eljövendő ítélőbíró.

Kaifás elérte célját: a tanúk egybehangzó vallomása nélkül is bizonyítani tudta a vádat. Jézus kimondta, ki kellett, hogy mondja azt, ami a sorsát eldöntötte. „Aki isteni dicsőséget tulajdonít magának, az istenkáromló. Halállal kell bünhődnie” – szögezi le a büntetőtörvénykönyv idevonatkozó szakasza.

„A főpap erre megszaggatta ruháját, és felkiáltott: Mi szükségünk van még tanúkra? Hallottátok, hogy káromkodott. Mi a véleményetek? – Valamennyien úgy ítélték, hogy méltó a halálra.” (Mk 14,63-64) De mivel az éjszaka folyó per ellenkezett a perrendtartással, az ítélet formális kihirdetését reggelre halasztották.

„...csúfot űztek belőle és bántalmazták”

A fogoly Jézust addig a bírósági őrség őrizetére bízták. „Az emberek, akik őrizték, csúfot űztek belőle és bántalmazták. Befődték a fejét, és azt kérdezték: Találd el, ki ütött meg? És mindenféle szitkokat szórtak rá.” (Lk 22,63-64) Bizonyára úgy gondolták, vallásos és hazafias kötelességüket teljesítik a tévtanító megalázásával. „Először te emelj rá kezet, aztán az egész nép” – írja elő a Második Törvénykönyv már idézett része (13,10).

Márk hozzáteszi, hogy leköpdösték és ököllel verték (Mk 14,65). Ez alkalommal tehát nem egyetlen ütés esett, mint Annás főpap házában, hanem számtalanul sok, amint az az evangéliumok szövegéből nyilvánvaló, és a lepel képmásáról világosan leolvasható. A lepelről ránktekintő arc egy „összevert” ember arca, ahogyan fentebb már részletesebben leírtuk.

Reggel a Főtanács újra összeült, és elővezették Jézust. Elképzelhetjük a vádlott lelki és testi állapotát. Az előző esti vérrel verejtékezéstől kezdve nem volt egy percnyi nyugalma sem, világosan ismert és vállalt, percről percre közelítő sorsának átélése, az elfogadás, az éjszakába nyúló kihallgatások, az őrség éjszakán át tartó brutalitása teljesen kimerítették emberi erőit. Pihenésre, tisztálkodásra nem volt módja, senkitől nem kapott egy korty vizet. Arca, keze, haja és ruhája vértől csatakos, a kiállott izgalmaktól láz gyötri. Egy álmatlanul, testi és lelki kínok között töltött éjszaka áll a háta mögött.

A szükséges formaságok után a Főtanács tagjai egyenként adták le szavazataikat. Majd kihirdették a halálos ítéletet, istenkáromlás vétke miatt.

Az ószövetségi büntetőjog szerint Jézust megkövezéssel kellett volna kivégezni, és a holttestet egy fára akasztani. De az ország római megszállás alatt állt, és a hozott halálos ítéletet a római hatóságoknak kellett jóváhagyniuk és végrehajtaniuk.

Jézus Pilátus előtt

Kaifás nem bízott benne, hogy a helytartó jóvá fogja hagyni a Főtanács ítéletét. Nem remélte, hogy gyakorlatias római fejével megérti, miért kell meghalnia annak, aki azt állítja magáról, hogy a Mindenható jobbán fog ülni.

Pontius Pilátus különben is kedvét lelte abban, hogy bosszantsa a zsidó hatóságokat, és ne vegye tudomásul vallási érzékenységüket. Kr. u. 26-ban nevezték ki Júdea sorrendben ötödik helytartójának, Seianusnak, a császári gárda prefektusának közbenjárására, aki zsidóellenességéről volt híres. Kaifás célravezetőbbnek látta, ha Jézust a római birodalom ellenségeként vádolja be Pilátus előtt, aki a húsvéti ünnepekre szokás szerint csapatok élén Jeruzsálembé jött a tenger partján fekvő székhelyéről, Caesareából. A város és környéke ilyenkor zsúfolásig megtelt zarándokokkal, és ahol ennyi Róma-ellenesség gyűlt össze, ott mindig történhetett valami...

Népes küldöttség kereste fel a Heródes palotájában székelő prokurátort: Kaifás, a főpapok, a Főtanács véneinek és írástudóinak képviselői, a templomőrség tisztjei és katonái, közöttük a fogoly Jézus. Nem mentek be, nehogy a pogányok lakta háztól tisztátalanokká váljanak a napnyugtával kezdődő ünnepre. A helytartót kérték, jöjjön ki hozzájuk.

„Vádolni kezdték: Azt tapasztaltuk – mondták –, hogy tévútra vezetí népünket. Megtiltja, hogy adót fizessünk a császárnak. Azt állítja magáról, hogy ő a Messiás-király” (Lk 23,2).

Király? Ezt a vádat nem lehetett hallatlanná tenni; Kaifás jól számított.

„Pilátus visszament a helytartóságra, maga elé hívatta Jézust, és megkérdezte tőle: Te vagy a zsidók királya? Jézus ezt felelte: Magadtól mondod ezt, vagy mások mondták neked rólam? – Hát zsidó vagyok én? – tört ki Pilátus. – Saját néped és a főpapok adtak kezemre. Mit tettél? – Jézus így válaszolt: Az én országom nem e világból való. Ha ebből a világból volna országom, harcra kelnének szolgálaim, hogy ne kerüljek a zsidók kezére. De az én országom nem innen való. – Pilátus közbeszólt: Tehát király vagy? – Igen, király vagyok – mondta Jézus. – Arra születtem, s azért jöttem a világba, hogy tanúságot tegyek az igazságról. Aki az igazságból való, hallgat szavamra. – Pilátus legyintett: Mi az igazság? – E szavakkal újra kiment a zsidókhoz és kijelentette: Én nem találok semmiben bűnösnek.” (Jn 18,33-38)

Kaifás úgy érezhette, ügye kezd rosszul állni. Pilátus nem érte be a vád meghallgatásával, érdemben vizsgálta meg az ügyet, és a vádlottat ártatlannak találta. De mivel a küldöttség nem tágitott, legokosabbnak látszott kibújni a döntés felelőssége alól.

Jézus Heródes Antipász előtt

Jól jött neki Jézus galileai illetősége, és az a körülmény, hogy Galilea negyedes fejedelme, Nagy Heródes legfiatalabb fia, a húsvéti ünnepek alkalmából szintén Jeruzsálemben tartózkodott. A viszony Pilátus és Heródes Antipász között éppen feszült volt egy tavaly húsvétkor galileai férfiak által okozott és Pilátus által véresen megtorolt incidens miatt. Pilátus úgy gondolta, hogy a döntés átengedésének udvarias gesztusa alkalmas lesz arra, hogy kibékítse a neheztelő fejedelmet. Úgy intézkedett, hogy vigyék Jézust Heródes Antipász elé.

Harmadszor indult el ezen a péntek reggelen a Kaifás vezette különös menet: először a főpap házából a Főtanács hivatalos épületébe mentek ítéletet hirdetni, majd onnan Pilátus pretóriumába az ítéletet jóváhagyatni, most pedig Heródes Antipász szállására, mely a Hasmoneusok palotájában volt.

„Amikor Heródes meglátta Jézust, nagyon megörült. Régóta szerette volna látni, mert sokat hallott felőle, és remélte, hogy valami csodát tesz a jelenlétében. Sokat faggatta, de ő nem méltatta feleletre. A főpapok és írástudók is elmentek, és hevesen vádolták. Heródes udvarával együtt gúnyt űzött belőle: csúfságból fehér ruhába öltöztette, aztán visszaküldte Pilátushoz. Ezen a napon Heródes és Pilátus jó barátok lettek, bár azelőtt haragban voltak” (Lk 23, 8-12).

Pilátusnak sikerült ugyan Jézus újabb megalázásának árán kibékülnie Heródes Antipással, de nem sikerült megszabadulnia a per eldöntésétől: a népes küldöttség a magukkal hurcolt fogollyal – akinek ártatlanságáról meg volt győződve – ismét ott állt előtte. Pilátus még két kísérletet tesz, hogy eltérítse a Jézust vádlókat eredeti szándékuktól.

Barabás

A régi szokásjogra hivatkozva, miszerint húsvétkor joguk volt amnesztiát kérni egy elítélt számára, felajánlja, hogy – ha ragaszkodnak is Jézus bűnösségéhez – ezen az alapon szabadon bocsátja. De hibát követ el: átengedi a választást Jézus ellenfeleinek, akiket már a jövés-menés során a menethez csatlakozott utcai kíváncsiskodók, megvásárolható lézengők és a hatalomhoz törleszkedő ingyenélők népes csoportja is támogat. Hangosan követelik, hogy Barabást engedje szabadon, akit lázadás és gyilkosság miatt ítélték halálra, Jézust pedig végeztesse ki. „Feszítsd meg, feszítsd meg őt!” (Mk 15,14) Pilátusnak ez a kísérlete is kudarcot vallott.

De a kiabáló csőcselék látványa új gondolatot sugallt neki. Közigazgatási gyakorlatából tudhatta, milyen gyorsan változik a tömeg hangulata, bírói tevékenysége során tapasztalhatta, hogy a tömeg vérszomját a szenvedés látványa gyakran lecsillapítja. Parancsot adott, hogy

Barabást engedjék szabadon, Jézust pedig ostorozzák meg. Azt hitte, a véresre vert ember látványa szánalomra bírja és megenyhíti ellenségeinek szívét.

A megostorozás

A római büntetőjog több formában is ismerte a testi fenytést. A felszabadított rabszolgákat bizonyos vétségek esetén megvesszőzték, a katonákat megbotozták, a rabszolgákat megkorbácsolták. Az utóbbi esetben a korbácsolás a halálos ítélet végrehajtásának módja is lehetett, amennyiben a korbácsütések száma nem volt korlátozva – szemben a zsidó gyakorlattal, miszerint legfeljebb harminckilenc ütést volt szabad az áldozatra mérni –, vagy pedig a rabszolgakivégzés, a keresztrefeszítés kísérőbüntetése: ilyenkor a keresztgerendát a vállán cipelő és a vesztőhelyre tartó elíteltet menet közben korbácsolták.

Jézustól elvették ruháit. Meztelenül kellett szembenéznie kínzóival, ami már önmagában is mélyen megalázó minden szemérmes ember számára. Összekötözték kezeinél fogva alacsony oszlophoz vagy fatörzshöz kötözték, ami arra kényszerítette, hogy félig meghajolva álljon. A karok eltávolodnak ebben a tartásban az oldalaktól, és a szó szoros értelmében az egész testfelületet a nyaktól a lábig szabadon hagyják az ütések előtt.

A végrehajtás eszköze a római korbács, a *flagrum* volt. Nyélből és három bőrszíjból állt, a szíjak visszahajtvá levarrott végébe csont-, vagy a kéziszűlyőhöz hasonló alakú, két végén kis golyóvá szélesedő ólomdarabokat erősítettek. Az utóbbi változatot „ólmos”-nak, „plumbatae”-nak is nevezték. Minden ütése egyszerre három sebet okozott: a szándékosan gyenge ütés legalább véraláfutást eredményezett, a „normális” vagy erővel adott pedig feltépte a bőrt és izom- és bőrdarabokat szakított ki a vérző sebből, rettenetes fájdalmat okozva az áldozatnak.

A korbácsolást rendszerint két katona hajtotta végre, akik egymással szemben állva, közrefogták az elíteltet. Ütéseiket a hátra irányozták, de a hát felülete már néhány ütés után egyetlen merő sebbé változott, melyből patakokban ömlött a vér. Ilyenkor, nem annyira „emberségből”, mint inkább azért, hogy a vér szétfröccsenését mérsékeljék, más, még ép testrészek felé irányították a korbácsot. Előfordultak eltévedt, vagy gonoszságból túl közelről leadott ütések: ebben az esetben a korbács szíjának ólmos vége az oldalakat, vagy azokon átfordulva a mellkast, a szív környékét vagy lejjebb a lágy hasi részeket érte. Nem szükséges részletesen ecsetelni az eljárás brutalitását és az áldozat kínjait. Ritka férfi volt, aki a korbácsolást ájulás nélkül talpon kiállotta; gyakran megtörtént viszont, hogy az áldozat behalt a korbácsolásba.

Így zajlott le a római korbácsolás, amivel a helytartó, az exegéták egybehangzó véleménye szerint Jézus ellenségeinek dühét akarta csillapítani, és amiről Máté, Márk és János – a részletek teljes mellőzésével – lakonikusan csak annyit közölnek: Pilátus megostoroztatta Jézust (Mt 27,26; Mk 15,15; Jn 19,1). Lukács meg sem említi az ostorozást.

A lepel teljes mértékben tanúsítja, hogy Jézus a leírt körülmények között végrehajtott korbácsolást szenvedte el. A kb. 4 cm hosszú, zömmel a test hátoldalán a nyaktól a bokáig, de elszórtan az egész testfelületen megtalálható korbácsnyomok jellegzetes, két végükön kiszélesedő formájúak, tehát ólmos *flagrum*tól származnak. A sebek hármass csoportokban helyezkednek el, annak bizonyítékául, hogy a korbácsnak három szára volt. Az is megállapítható, hogy a „fenytést” – mint Pilátus nevezte a főpapokkal és a csöcselékkel folytatott alkudozása során: „megfenytém és elbocsátom” (Lk 23,16) – ketten hajtották végre. Az ütésnyomok ugyanis egy kb. a deréktájon húzódó vízszintes tengely alatt és felett, jobbról és balról kinyitott legyezők alakjában szóródtak. Ez egyben arra is bizonyíték, hogy a korbácsolás – az evangéliumi leírásoknak megfelelően – a keresztrefeszítéstől függetlenül és a keresztút előtt történt, hiszen ilyen módszeresen nem lehet az ütések irányítani, ha az

áldozat közben mozog. Erre utal a vállon és a hát egyes részein lévő sebek elmosódottsága is: ezeket a sebeket később keletkezett kiterjedt bőrfelületi sérülések teszik nehezebben felismerhetővé. E tenyérszerű vérvoltokban mutatkozó sebekben nem nehéz felismerni a súlyos keresztgerenda okozta horzsolásokat.

A lepelről készült fényképeken össze lehet számolni a korbácsütésektől eredő sebek nyomait. Mivel nem minden sebhely azonosítható biztonsággal, a számok az egyes kutatóknál némileg eltérnek, és 100 és 120 között ingadoznak. Úgy látszik, hogy Jézus esetében az, akit Pilátus a büntetés-végrehajtás irányításával bízott meg – az „executor sententiae” – nem lépte túl a korbácsolás zsidó mértékét.

E rettenetes tortúra után az áldozat, ha egyáltalán túlélte, a szó szoros értelmében félig halott volt. Ha nem is vesztette el az eszméletét – amin, ha bekövetkezett, egy-két vödör hideg vízzel „segítettek”, hogy a büntetés végrehajtása folytatható legyen –, tudata éppen csak pislákolt, és nem volt jártányi ereje sem. Nem csodálkozhatunk, hogy Jézus, akinek röviddel a korbácsolás után vállára tették a súlyos gerendát, többször is összeesett útközben a Golgota felé.

A töviskorona

A katonák bizonyára kedvüket lelték a véres jelenetben. A kolóniákban állomásozó légiókat általában a leigázott népek fiai közül toborozták, és úgy helyezték el, hogy hűségüket a megszállott ország népével szemben érzett nemzeti-faji gyűlölet is biztosítsa. Júdeában ekkor a Tizenkettedik Légión állomásozott, melynek legénysége túlnyomórészt a zsidógyűlöletükről híres szíriai zsoldosokból állott. Ennek ismeretében válik érthetővé az evangélisták által leírt és az ostromhoz kapcsolódó epizód.

Jézust „a katonák bekísérték a palota belsejébe, a pretóriumba, és egybehívták az egész helyőrséget. Bíborba öltöztették, tövisből koszorút tettek a fejére, és így köszöntötték: Üdvözlégység, zsidók királya! A fejét náddal verték, leköpték, és gúnyból térdet hajtottak előtte”. (Mk 15,16-19)

Amikor Linné, a nagy svéd természettudós leírta és rendszerbe foglalta Palesztina növényzetét, egy nagy töviset hajtó fafajtát krisztustövisfának nevezett el (*Zizyphus Spina Christi*). Ez a fajtája azonban a Jordán völgyében és a Genezáreti-tó környékén honos, Jeruzsálem vidékén nem található. Ezért a biblikus kutatók úgy gondolják, hogy a töviskoronát a tüskés csabafű (*Poterium spinosum*) ágaiból készítették. Ez a tövises, száraz bozót, akár csak ma, akkoriban is a hegyoldalakon nőtt, fűtőanyagként összegyűjtötték, és nyalábokba kötve tárolták az udvarokon meg a háztetőkön. A Jézusból gúnyt űző katonáknak is keze ügyébe eshetett.

A lepel képmása is őrzi a töviskorona nyomait. Mind a frontális képmás homlokán, mind pedig a hátoldali kép koponyáján és tarkóján világosan felismerhető vérnyomok láthatók. Az olasz Judica Cordiglia orvosprofesszor szerint e nyomokat alakjuk után mint a hajás fejbőrön hegyes és kemény tárgyak által okozott szúrt sebekből eredő vérfolyásokat lehet azonosítani. Különösen jellegzetes a homlok középvonalától a bal szemöldökre folyó vércseppek hármasszámhoz hasonló formájú foltja. A vérfolt hűen rögzíti a homlok hajhatárán megjelenő – az ott lévő, vagy a koponyatetőn keletkezett sebből vagy sebekből eredő – vér útját a vízszintesen futó felső, majd onnan az alsó homlokredőbe, végül pedig a bal szemöldökre. Judica Cordiglia szerint a vérfolt Jézus haláltusájának egy mozzanatát őrzi: a gyötrelmek közepette görcsösen összeráncolt homlok végigcsorgó vér nyoma akkor vette fel a leplen látható jellegzetes formát, amikor Jézus homloka kisimult a halál nyugalmában.

Igen tanulságos a hátoldali képen megörökített koponyasebnyomok elhelyezkedése. Ezek alapján módosítanunk kell a töviskoronáról a nyugati képzőművészet által támogatott elképzeléseinket. A szenvedő Jézus ábrázolásain néhány tüskés ágból font és a fej köré

helyezett koszorút látunk, megfelelően a koronáról alkotott nyugati fogalmaknak, miszerint a korona őstípusa a diadém, a fejet övező pánt. A keleti (egyiptomi, perzsa stb.) fogalmak szerint a korona az egész fejet befedő főveg, és Jézus töviskoronája is – az okozott sebekből láthatóan – ebben az értelemben volt korona. Megfigyelhető ugyan a tarkón végighúzódo vérfoltok láncolata, de fölötte a hajas fejbőr különböző részein is láthatunk rendszertelenül elhelyezkedő vérfoltokat. A töviskorona, úgy tűnik, a tüskés bokor egy ágas-bogas darabja lehetett, amit a szír zsoldosok Jézus fejébe nyomtak. A tüskék legalább 15-20 sebet okoztak az egyébként is érzékeny, idegekkel sűrűn behálózott fejbőrön a teljes – és rövidesen valóban bekövetkező – összeomlásig fokozva a meghurcoltatástól és kigúnyolástól porig alázott, a többszöri veréstől és a korbácsolástól emberi erőinek végére jutott Jézus szenvedéseit.

A korábbiakban is tapasztalt összhang az evangéliumok és a lepel között a töviskorona esetében is fennáll. Ahol eltérés látszik, ott a lepelnek van igaza. Nem azért, mert mást mond, hanem azért, mert többet mond, képi rögzítése részletesebb, mint a lényegre törő és ezért szűkszavú evangéliumok. A harmadik – jogi, történelmi, régészeti – szempont támogatása e vonatkozásban hiányzik, nem lévén adat arra, hogy a halálra, vagy egyéb büntetésre ítéltetett töviskoronával kínozták volna.

E hiánynak is megvan a maga értéke a lepel mibenlétének tisztázását célzó vitákban. Az érvek nyomasztó súlya alatt ugyanis sok kételkedő különös álláspontra helyezkedik: elfogadják a lepel valódiságát abban az értelemben, hogy az egy kétezer évvel ezelőtt keresztrefeszített ember halotti leple, de nem fogadják el, hogy az a keresztrefeszített ember Jézus volt. Már a korbácsolás okozta sebek elhelyezkedésének tárgyalásánál utaltunk rá, hogy az a szokásostól eltérő körülmények közötti korbácsolásra enged következtetni, és egybevág az evangéliumokban leírt, Jézus esetében fennállott körülményekkel. Hasonló a helyzet a töviskoronával: nem támogatja történelmi, jogi vagy régészeti adat, éppen ezért hangsúlyosan utal Jézus esetére, amit az evangéliumok írtak le: „Jézus-specifikus” adat, ahogyan Oswald Scheuermann „Das Tuch” című munkájában nevezi.

Az ítélet

Pilátus elővezettette Jézust. Most kellett eldölnie, helyesen számított-e?

Jézus ott állt a katonák között, vállán egy katonaköpeny.

Fején a töviskorona, megkötözött kezében nádszálat tart, töviskoronája alól és egész testéről patakokban folyik a vér. Lába rogyadozik, alig van jártányi ereje.

És a tömeg, mely egyre nőtt és lassan megtöltötte az egész teret, megbotránkozva nézi. Ez lenne az a Messiás, akitől Izrael nagyságának és dicsőségének helyreállítását remélték? Aki állítólag halottakat támasztott fel, emberfeletti dolgokra képes, és mégis vonakodik a felszabadító háborút meghirdetni? Sőt – mondják –, még azt is helyesli, hogy adót fizessünk a császárnak!

Pilátus rosszul számított. Hiába ismétli újra meg újra, hogy a vádlott ártatlan, a küldöttség és a csalódott tömeg viharos zúgással felel: Feszítsd meg őt! Keresztre vele!

De Pilátus még mindig ingadozik. Igazságérzetét még nem bírta legyűrni, felesége is üzent – nem tudni pontosan, milyen indítékból –, hogy tartsa távol magát ettől az üggyel, és megérezte azt is, hogy most már a római hatalom presztízse forog kockán: kinek az akarata fog érvényesülni?

A főpapok ekkor kijátszottak utolsó kártyájukat, egy vaskos és személyre szóló fenyegetést:

„Ha ezt elbocsátod, nem vagy a császár barátja! Mert mindaz, aki királlyá teszi magát, ellene szegül a császárnak!” (Jn 19,12)

A fenyegetésnek merőben politikai tartalma volt, amit Pilátus tökéletesen meg is értett. A császár barátjának lenni nem holmi szóvirágos kifejezés volt csupán, hanem nagyon is

konkrét jelentőséggel bírt. Az „Amicus Caesaris” kitüntető cím viselésére jogosult római előkelőség nem a felső tízezer, hanem a politikai „felső párszáz” tagjai közé számíthatta magát. Pilátus – az egyébként zsidógyűlöletéről híres – Seianus, Tiberius bizalmi emberének közbenjárására kapta ezt a címet a császártól. Elvesztése egyenlő volt a bukással. E cím visszavonása volt a bevezetője az egykori egyiptomi helytartó, Cornelius Gallus karrierje, és rövidesen élete végének. És Pilátus tudta, hogy Rómában mindenkinek akad ellensége, és azt is, hogy a Heródes család számos tagja él és bír befolyással a fővárosban, akik fél szemmel azért a hazai eseményeket is figyelik. A prokurátor megijedt. Ennyit azért nem akart kockáztatni Jézusért. Feladta a harcot, megfutamodott. Már csak arra volt gondja, hogyan mentse a látszatot.

„Vizet hozott, és tüntetőén kezet mosott a nép szeme láttára: Ennek az igaz embernek vére ontásában én ártatlan vagyok! – mondta. – Ti lássátok! – Erre az egész tömeg zúgta: Az ő vére mirajtunk és a mi gyermekeinken!” (Mt 27,24-25)

– Ibis ad crucem – mondja Pilátus Jézus felé fordulva a megakadályozni nem tudott rettenetes ítélet szokásos formuláját. – Mégy a keresztre.

Talán még jegyzőkönyvet is felvettek az eljárásról és ítéletről. Ha igen, elveszett. János, a szemtanú, feljegyezte, mintha csak jegyzőkönyvet vezetett volna: „A húsvét előkészületi napja volt, a hatodik óra körül járt az idő”. (Jn 19, 14)

Tehát déli tizenkét óra lehetett. Tizennyolc óra telt el az utolsó vacsora óta.

A keresztút

Az ókorban alkalmazott sokféle kivégzési mód között kétségtelenül a keresztfeszítés volt a legkegyetlenebb, mondhatni legbestiálisabb: óriási fizikai fájdalmat okozott, de mivel nem sértette meg az életfontosságú szerveket, hosszúra nyújtotta az áldozat szenvedését és haláltusáját. A természetellenes testhelyzetben kezén-lábán lógó elítélt magatehetetlenül várta a lépcsőről lépésre közelítő halált. Lassan kivérzett, egyre nehezebben kapott levegőt, ismételten elájult, majd magához tért, minden parányi mozdulat – már amit helyzete lehetővé tett – rettenetes kínokkal járt. Hosszú, néha napokig is eltartó agónia után jött el az irgalmas halál.

A keresztfeszítést a perzsák találták ki, és terjesztették el a Keleten, a rómaiakhoz karthágói közvetítéssel jutott. A rómaiak széles körben alkalmazták, de nem a római polgárokkal szemben. Spartacus lázadásának leverése után hatezer elfogott rabszolgát feszítettek keresztre a Capuából Rómába vezető út mentén. A Jézus születése körüli időben Quintilius Varus szíriai helytartó egyetlen alkalommal kétezer zsidót végeztetett ki ilyen módon. Kr. után 70-ben, amikor Titus bevette és leromboltatta Jeruzsálemet, a környező hegyek olajfaerdői kereszterdőkbe változtak: a rómaiak az ostrom alatt ejtett minden foglyot keresztre feszítettek. Az ostrom végére nem volt már kivágható fa a környéken.

A zsidóknál négyféle kivégzési módot ismertek: a megkövezést, elégetést, lefejezést és megfojtást. A keresztfeszítést, melyre csak elvétve akadt példa, nem tartották összeegyeztethetőnek az emberi méltósággal. A kumráni Náhúm-kommentár megbotránkozva jegyzi meg Alexander Janneus (Kr. e. I. sz.) hasmoneus királlyal kapcsolatban, aki politikai ellenfeleit ilyen módon végeztette ki: „Elevenen feszítettette fel az embereket, ami azelőtt Izraelben soha nem történt meg”. (4 Qp Nah) Régi szokás volt viszont, hogy a kivégzett ember holttestét keresztfára függesztették, annak jeléül, hogy azt az embert Isten is elvetette. „Istentől átkozott mind, aki a fán függ” – olvassuk az Ószövetségben (Mtörv 21, 23). Abban, hogy a főpapok olyan szenvedélyesen követelték Pilátustól Jézus keresztfeszítését, világosan felismerhető a szándék, hogy Jézust örökre megvetetté és átkozottá tegyék. A helytartó a Jézus élete feletti alkudozás során többször is

felajánlotta a főpapoknak, hogy végezzék ki őket a vádlottat; de azok ragaszkodtak a római kivégzéshez, a keresztrefeszítéshez.

Az ítélet kimondása után Jézust ismét elvezették. Elvették tőle kigúnyolásának eszközeit, és ráadták saját ruháit. Ezután felállt a kivégzőosztag: a menet élén egy tiszt haladt lóháton, régi keresztény hagyomány szerint Longinus centurio, aki Jézus halálának megrendítő élményén keresztül kapta meg a hit kegyelmét, és maga is kereszténnyé lett. Gyalogos légionárius követte, aki rúdra tűzve egy fatáblát vitt, az elítélt nevét, származási helyét és bűnének megnevezését feltüntető felirattal, a három használatos nyelven, arámul, latinul és görögül. „A názáreti Jézus a zsidók királya.” (Jn 19,19) Négy légionárius vette körül a keresztjét vivő Jézust, majd a rend fenntartására hivatott kisebb katonai különítmény zárta be a menetet. Ezt követte a Főtanács hivatalból jelen lévő küldöttsége, és a nép, a kíváncsiak, a felheccelték és a szánakozók tömege.

A keresztet alkotó két gerenda összeillesztési lehetőségeinek variációiból alakult ki a leggyakrabban használt háromféle kereszt típus: az X alakú András-kereszt, a T alakú és az ún. „*crux immissa*”, ami annyiban különbözik az előzőtől, hogy függőleges ága kissé túlnyúlik a vízszintesesen. A keresztény hagyomány, nyilván nem ok nélkül, ezt tartja Krisztus keresztjének. Az elítéltek, így Jézusnak is, magának kellett a keresztet cipelnie, de nem az egészet, hanem „csak” a vízszintes ágat, a *patibulumot*. Ezt a kb. 50-60 kg súlyú gerendát az elítélt vállára fektették, és oldalt kiterjesztett két kezéhez kötötték. A kereszt függőleges gerendája, latin nevén *stipes*, a vesztőhely állandó tartozékaként a talajba rögzítve várta az áldozatokat. Felső vége keskenyebb volt, hogy a *patibulum*, a közepébe vágott réssel fölülről rácsúsztatható legyen: a két különálló részből így állt össze a kereszt.

Jézus keresztútja topográfiai értelemben nem volt túl hosszú: kb. ezer lépésnyi utat kellett megtennie az Antónia-vár pretóriumától a Genathi-kapun keresztül a városfalon kívüli Golgotáig, ami magyarul Koponya-helyet vagy Koponya-hegyet jelent. De Jézusnak, aki előző este vérrel verítékezve élte át a reá váró méltatlan halál minden testi-lelki kínját, ébren, és az örök brutalitásait tűrve töltötte az éjszakát, és egyik bírótól a másikig hurcolva a délelőttöt, akit többször összeverték, és végül majdnem halálra korbácsoltak, ez az ezer lépés, felsebzett vállán a súlyos gerendával, végtelenül hosszú út volt. Bár az evangéliumok nem említik, de biztosra vehetjük a keresztény hagyomány állítását, hogy többször is összeesett. A gerendával súlyosbított esést nem tudta kezeivel kivédeni, mert azok a gerendához voltak kötözve. Tehetetlenül rogyott az utca kövére, újabb sebeket szerezve már amúgy is vérben úszó, összetört testére.

A keresztútnak ezekről az evangéliumokban és a keresztény hagyományban megőrzött, és történelmi, jogi stb. ismereteink által is sok vonatkozásban igazolt mozzanatairól a lepel is beszél és tanúskodik a maga sajátos nyelvezetén.

A leplen lévő hátoldali képen két nagykiterjedésű, csaknem összefüggő foltot figyelhetünk meg: az egyik közvetlenül a jobb váll alatt, a másik a bal lapockán helyezkedik el. A már említett Judica Cordiglia részletesen elemezte ezeket a foltokat is. Megállapításainak az a lényege, hogy a kb. tenyérnyi foltok valamilyen súlyos és durva felületű tárgy ruhán keresztül vagy közvetlenül ható nyomásától, mozgásától, dörzsölésétől okozott horzsolások, felsebesedések nyomai. E horzsolások felszakították a flagrummal történt korbácsolás okozta jellegzetes sebeket, megnagyobbították és deformálták azokat, de nem annyira, hogy általában ne lehessen őket felismerni. A két folt elhelyezkedése nagyon is alátámasztja azt az elképzelést, amit magunknak egy halálosan kimerült ember által kiterjesztett kezekkel tartott és rogyadozó léptekkel cipelt súlyos gerenda elhelyezkedéséről és mozgásáról alkothatunk.

A lepel megőrizte annak nyomait is, hogy Jézus többször is összeroskadott a *patibulum* súlya alatt. Azt persze nem lehet pontosan megállapítani minden egyes sebről, hogy azok az egymást követő tortúrák melyik eseményével kapcsolatban keletkeztek. De bizonyára nem

véletlen, hogy mind a két térd, de különösen a jobb, kiterjedt és vérző zúzódások nyomait mutatja. Nagyon nehéz úgy elesni, hogy a térd ne érintkezzen a földdel. Különösen akkor, ha az áldozat meg van fosztva kezeinek használatától, és súlyos terhet cipel, ösztönösen arra törekszik, hogy minél kisebbet zuhanjon, és ezért térdére roskad. Elképzelhető az ütközés ereje, amikor a test súlyát még a gerenda súlya is növeli, és a fájdalom, amit a macskaköves útburkolat rücskös, hepehupás kövei okoztak.

Judica Cordiglia szerint a térdeken lévő foltok – irányuk, kiterjedésük és helyzetük alapján ítélve – könnyen azonosíthatók mint egyenetlen felületű tárgyakkal való erőteljes, de nem folyamatos ütközés okozta sérülések nyomai. A megállapítás nem zárja ki, hogy a sebek keletkezésekor a térdeket esetleg ruha fedte.

A keresztúttal foglalkozó rész lezárása előtt leszögezhetjük, hogy a lepel ismét nyomós belső érveket nyújtott saját autenticitása mellett. Nem lehet leolvasni róla semmit, ami ellene mondana az ismert tényeknek. Tanúskodik viszont a tények valódisága mellett, sőt olyan részleteket is elmond róluk, amiket eddig a meglévő forrásokból nem tudhattunk.

Cyrenei Simon

Epizód szerepe csak annyiban kötődik a lepel témájához, hogy néhány vele kapcsolatban elmondható tény értékes adatokat szolgáltat az evangéliumok szavahihetőségéhez. Annak az evangéliumnak a szavahihetőségéhez, mely elmondja nekünk egyebek között Jézus szenvedését, halálát és feltámadását is, úgy ahogyan arról a lepel is tanúskodik.

Márk így mondja el a Jézus elítéltetése után történeteket: „Ezután kivezették, hogy keresztre feszítsék. Az egyik arra menő embert, a cyrenei Simont, Alexander és Rufus apját, aki a mezőről jött, kényszerítették, hogy vigye a keresztjét. Így vezették ki egy Golgota nevű helyre, ami a Koponyák-helyét jelenti.” (Mk 15,21-22)

Cyrene a Peloponnézosi-félszigettel szemben fekvő észak-afrikai part városa volt, légvonalban Jeruzsálemtől kb. 1500 km-re, jelentékeny zsidó diaszpórával. Tudjuk, hogy a Földközi-tenger medencéjében szétszóródott zsidóság szoros kapcsolatot tartott az anyaországgal, a nagy ünnepekre sokan Jeruzsálembé jöttek, mai szemmel nézve elképesztően hosszú és veszedelmes utazásokra vállalkozva. A fővárosban mindig, de különösen az ünnepek alatt, sok „külföldről érkezett” zarándok tartózkodott, akik nem ritkán – így a cyreneiek is – külön zsinagógát tartottak fenn maguknak. Márk megjegyzéséből, miszerint Simon „a mezőről jött”, arra következtethetünk, hogy nem zarándokról, hanem egy végleg hazatelepült, esetleg generációkkal ezelőtt repatriált család tagjáról van szó, aki az ünnep előtti napon déltájig még a földjén dolgozott, és éppen hazatérőben találkozott a kivégzéshez vonuló menettel. A megjegyzés talán arra is utal, hogy a találkozás nem a keresztút – a töretlen keresztény hagyományban megőrzött és a stációk emlékét a mai napig fenntartó Via Dolorosa – elején történt, hanem a városfalon innen vagy túl, de egy olyan úton, melyről tudni lehet, hogy aki azon jön, az a mezőről jön.

Jézus ekkorra, háromszori elesés után, ereje végéhez ért. A centurio utasítást adott a légionáriusoknak: fogjanak valakit, aki viszi a patibulumot, mert félt, hogy az elítélt meghal a kimerültségtől. A centurio intézkedése közvetett módon igazolja a Jézus összerokadásaira vonatkozó, a lepel által is tanúsított, de az evangéliumok által nem említett hagyományt.

Az előbbi idézetben Márk még azt is közli, hogy Cyrenei Simon Alexandernek és Rufusnak volt az apja. Vajon miért? A két fiú bizonyára ismerős volt azok előtt a római keresztények előtt, akik számára Márk evangéliuma íródott. Szent Pál a rómaiakhoz írt levelében üdvözlétét küldi egy Rufusnak, aki talán Cyrenei Simon egyik fia volt. A másik fiúnak, Alexandernek pedig mintha Jeruzsálemben akadnánk a nyomára. A kumráni tekercsek révén később híressé vált Sukenik professzor 1942-ben egy sírt fedezett fel a várostól keletre, a Kidron patak völgyében. A sírban, ahová egy Cyrenéből való család

temette elhunyt tagjait, kilenc darab, csontokat tartalmazó kőládát, ún. osszáriumot találtak. Az egyik osszáriumon ez olvasható: „Alexanderé, Cyrenei Simon fiáé.” Lehetséges, hogy az ide temetett halott apja vitte egykor Jézus kereszttjét? Egyáltalán nem zárható ki ennek a lehetősége. Különösen akkor nem, ha meggondoljuk, hogy az 1953-55 között az Olajfák-hegyének nyugati oldalán feltárt, a Kr. utáni 1. századból származó temetőben olyan, az apostoli korból eredő keresztény sírokat találtak, melyekből népes – részben cyrenaikai bevándorlókból álló – jeruzsálemi keresztény közösség létre lehet következtenni. Az osszáriumokra vésett keresztény szimbólumok mellett számos Újszövetségből ismert nevet lehet olvasni, mint Ananias, Mátyás, Joannesz, Salamon, Simeon, Mária és Márta, stb. Utóbbi két női név megegyezik a Jeruzsálem tözsomszedságában, Betániában lakó, Jézustól feltámasztott Lázár nővéreinek nevével. Az osszáriumon is együtt szerepelnek. Véletlenül?

A Golgota

„Mikor megérkeztek arra a helyre, amelynek Koponya a neve, megfeszítették őt.” (Lk 23,33) Sem Lukács, sem a többi evangélista nem közöl semmit a borzalmas részletből. Nem az érzelmekre apelláltak, hanem az üdvtörténet sarkalatos tényeit kívánták közölni. Amit a részletekből tudunk, más forrásokból tudjuk, meg egy 1968-ban feltárt és világhírűvé vált régészeti leletből.

Máté és Márk még megemlíti, hogy a felfeszítés előtt kábító erejű fűszerekkel – talán mirhával, tömjénnel, mákkivonattal – kevert bort adtak Jézusnak, valószínűleg az irgalmasság cselekedeteit hivatásszerűen gyakorló jeruzsálemi asszonyok, a Talmud előírásainak megfelelően. Jézus megízlelte, de nem itta meg; a vizet talán elfogadta volna. A megváltás művét nem tompa kábulatban, hanem teljes és tiszta öntudattal akarta bevégezni.

Ezután levetkőztették. A vallásos áhítat és a kegyeletes érzés, mellyel a Krisztusban hívők mindig is gondoltak Urunk szenvedéseire, a Golgota-jelenetek ábrázolásai szerint visszaborzadt attól, hogy Jézust teljes emberi mezítelenségében mutassa be. Pedig ez a valószínűbb. A rajtahagyott ágyékkötő alighanem a jámborság terméke. Az antik szerzők egybehangzóan állítják, hogy az elítélteket ruhátlanul feszítették keresztre.

Két légionárius kezeinél fogva a földre tett patibulumra fektette, másik kettő pedig arasznyi szögekkel a gerendához szögezte.

A vízszintes gerendát a rászegezett testtel együtt felhúzták a már előre földbe ásott gerendára, a *stipesre*, és annak kellően megfaragott felső végére csúsztatták rá a középen nyílással ellátott patibulumot. Elképzelhető, milyen kínokat állt ki e művelet közben az áldozat. Annak érdekében, hogy a test súlya ne csak a szegekkel átvert kezeken függjön, a kereszt függőleges szárába, megfelelő magasságban egy fadarabot ütöttek be, hogy a lábak között megtámasszák vele a testet. Ezt ülőkének (*sedile*) vagy szarvnak (*cornu*) hívták. Előfordult, hogy lábtámaszt is alkalmaztak, hasonló céllal. A lábakat vagy ehhez, vagy a *stipes* fájához szögezték. Az utóbbi esetben a hóhérok két lehetőség között választhattak: a két lábfejet vagy külön-külön, két szöggel, vagy egymásra helyezve egyetlen szöggel ütötték át. Végül feje fölé szögeitek a személyi adatait és a „bűnét” feltüntető táblát.

Az evangélisták tudatják velünk, hogy ugyanebben az időben még valami történt a Golgotán. „Vele együtt két gonosztevőt is felfeszítettek, az egyiket jobb, a másikat bal felől. Így beteljesedett az írás: a gonoszok közé sorolták.” (Mk 15,27-28) Hogy miért és mikor ítélték őket halálra, hogy ugyanazzal a menettel kísérték-e őket a vesztőhelyre, mint Jézust, nem tudjuk pontosan.

Így lehet rekonstruálni Jézus keresztfeszítését az evangéliumok és a keresztény hagyomány, továbbá a fennmaradt irodalmi források alapján. A lepel adattartalma ebben az esetben is több és pontosabb. Korrigálja azt a képzőművészeti ábrázolások révén általánossá vált elképzelést, hogy a felszegezés a tényéren keresztül történt. Ezzel szemben a lepel

képmásán kétséget kizáróan a tenyér, illetve a kézfej alatt, a csuklón helyezkedik el a balkéz sebe. Az ellentmondás vagy félreértés nyelvi okokra vezethető vissza: az evangéliumokban használt görög „kéz” szó egyaránt értelmezhető a tenyérre és a csuklóra, és így a részletekre vonatkozóan nem adott eligazítást.

Dr. Barbet francia sebész és hírneves lepelkutató amputált karokon végzett kísérleteivel bizonyította be, hogy a felszegezés helye csak a csukló lehetett. A tenyéren keresztül gerendára szegezett és a test súlyának megfelelő feszítőerővel terhelt amputált karok minden esetben leszakadtak. A tenyér izomzata nem képes azt a súlyt megtartani, amelyet az átszegezett csukló elbír. A tenyér alatt, a csukló közepén ujjal is kitapintható kis mélyedés jelzi, hogy a kéztőcsontok között rés van, ahol a szög át tud hatolni, anélkül, hogy csontot törne. A „Krisztus öt sebe” című, a szindonológiában klasszikussá vált könyvében dr. Barbet így számol be kísérleteinek tapasztalatairól:

„Ha az egy cm² átmérőjű szöveget a csukló belső részének irányítjuk, egyetlen kalapácsütés elegendő, hogy áthatoljunk rajta. A szög ellenállás nélkül halad előre, majd némileg megváltoztatja egyenes irányát: hegye a könyök felé tér ki, feje pedig az ujjak irányába. Hegye hamarosan előbukkan a bőrön keresztül.”

Eppen e kisméretű és spontán irányváltoztatás miatt nem zúzza össze, hanem elkerüli az „os semilunaris”-t. A röntgenfelvételeken látható, hogy a szög – a „Destot-nyílás”-nak nevezett – csontok közötti járaton haladt át. Közben természetesen rettenetes kínokat okoz, főleg azért, hogy megsérti, vagy elroncsolja a „nervus medianus” nevű idegnyalábot. Ennek következménye a fájdalmak mellett az is, hogy egyes izmok görcsbe rándulnak, és a hüvelykujj erősen a tenyér felé húzódik.

Valóban, a leplen egyik hüvelykujj sem látható, noha a felül lévő bal kéz teljesen, és az alul fekvő jobb kéz el nem fedett részei tisztán rajzolódnak ki. El lehet képzelni egy olyan hamisítót, aki a csuklón keresztüli szögezésnél megsértett ideg következtében a tenyérbe húzódó hüvelykujj kötelező hiányára gondolt volna? A válasz előtt még az is meggondolandó, hogy az anatómusok a XIX. században írták le először a „Destot-nyílást”, amit az ókor hóhérai ismertek ugyan, de a keresztény éra első éveitől, amikor felhagytak a keresztrefeszítés gyakorlatával, másfélezer évre elfelejtettek.

A bal kéz csuklójának sebe pontosan leírható: alakja ovális, mérete 15 x 19 milliméter, szélei pontosan kirajzolódnak. A mindkét alkaron a könyök felé haladó véres csíkok jelzik annak a vérnek az útját, mely a patibulumra felszegezett két kéz sebeitől folyt. A vérpatakok folyási irányából, illetve azok változásából értékes következtetéseket lehet majd levonni az agónia során történetekre vonatkozóan.

Feltűnő a jobb kéz ujjainak szinte abnormis hosszúsága. A már többször említett Judica Cordiglia professzor, a törvényszéki orvostan szakértője szerint ez a hóhér „ügyetlenkedésének” lehet a következménye. Míg a bal kezét a szokott helyen és megfelelő szöggel „lege artis” szögezték fel, a jobb kéznek szánt szög vagy túl vastag, vagy nem eléggé hegyes lévén, nehezen, csak többszöri próbálkozásra, vagy nem jó helyen tudott a csuklóba hatolni, és izomban, ínban, idegben nagyobb rombolást végzett, mint a másik szög a bal kéz csuklójában. Ebből ered az egész kézfej deformáltsága. Judica Cordiglia elgondolása nem bizonyított, nem is bizonyítható, pusztán egy szakmailag hozzáértő orvos véleménye.

A lepelkutatók túlnyomó része egyetért azzal a – ha nem is kizárólagos, de általánosnak mondható – hagyománnyal, miszerint a lábak felszegezése egyetlen szöggel történt, és pedig úgy, hogy a behajlított bal lábfejet a jobb fölé helyezték, és mindkettőt együtt rögzítették a stipeshez. Ebben az esetben a szög a bal lábfejen, a középcsontok között hatolt be és a jobb sarok alatt előbukkanva érte el a függőleges gerenda fáját. A lepel képmásának adatai támogatják ezt a feltevést. A szög keresztmetszetének megfelelő, 7x7 milliméteres, nagyjából négyzetes sebek ott helyezkednek el, ahol ilyen felszegezési mód mellett lenniük kell, a talpak sarok felé eső harmadában.

Mind a szembenézeti, mind a hátoldali képen a bal láb rövidebbnek látszik, ami arra utal, hogy az erősebben behajlított láb a hullamerevség állapotában is megőrizte a tartását. A bal térd magasabban helyezkedik el, mint a jobb, a térdhajlat – a hátulnézeti képen – és a sarok szintén. Az adatok tehát egybevágóak.

Judica Cordiglia mégis azon a véleményen van, hogy a lábakat külön-külön szögezték a stipeshez. Feltűnt neki, hogy a két váll nem egyforma magasságban áll: a jobb váll – különösen tisztán látható ez a hátoldali képen – alacsonyabban helyezkedik el, mint a bal, a jobb talp tisztábban rajzolódik ki, és több vérvymot mutat, mint a bal. Mindezek alapján a következők szerint rekonstruálja a keresztrefeszítés mozzanatait:

Amíg a patibulum felhúzása után a kereszt vízszintes és függőleges szárát össze nem erősítették, a csuklónál felszegezett test a stipes előtt függött. Ezután a katonák megfogták a jobb lábat, és annyira egyenesen, amennyire csak lehetett, és annyira behajlítva, amennyire szükséges volt, hogy a lefeszített lábfejet talpával a gerendához fektessék, odaszögezték. Eközben az egész test megfeszült és jobb fele lejjebb kényszerült. A bal lábat már nem tudták, éppen a test feszítettsége miatt, ennyire lefelé kényszeríteni. Hogy a talp mégis többé-kevésbé a gerendához simuljon, és fel lehessen szegezni, a bal lábat erősebben meg kellett hajlítani, mint a jobbat. Ez az oka – Judica Cordiglia szerint – a jobb váll ferdeségének és a két talp képe különbözőségének: a teljesen a gerendához simuló jobb talp alatti rést „megtöltötte” a vér, míg a gerendával csak a sarok alatt érintkező talpról – a leplen jól kivehető – vérvymokat hagyva, lefolyt.

Korábban említettük, hogy az ortodox ikonfestészetben milyen mély nyomokat hagyott a keleten egykor általánosan ismert lepel Krisztus-arca. Különös módon a rövidebbnek látszó bal lábat is megörökítette a keleti ikonográfia. Az ortodox keresztnek köztudomásúan nem egy, hanem három vízszintes szárú van: a latin keresztnek megfelelő szár feletti a táblát, az alatta mélyebben elhelyezett pedig a lábtámaszt szimbolizálja. Ez utóbbi ferde, a bal láb megtámasztására szolgáló része magasabban áll, mint a másik. A kereszt őspéldányainak alkotója úgy gondolhatta, a keresztre ferdén felszegezett lábtartó deszka az oka annak, hogy a leplen látható Jézus-képmás bal lába rövidebb.

Yohanan

E fejezet elején célul tűztük ki, hogy szembesítjük egymással a szenvedéstörténet evangéliumi leírását az egyéb forrásokból meríthető adatokkal, és mindkettőt a lepel „vallomásával”. Az evangéliumok szavahihetősége elsőrendű fontossággal bír, és eddig minden próbát kiállott; a minél több forrásból merített bizonyítékok egybevágása pedig a lepel autenticitását bizonyítja.

Jézus keresztrefeszítésének az előzőekben előadott módja sokáig csak irodalmi forrásokból volt ismert, az evangéliumokat is beleszámítva. 1968-ban azonban előkerült az első és eddig egyetlen archeológiai lelet is, kézzelfogható bizonyítékát nyújtva az *evangélium* és a *lepel* szavahihetőségének.

1968 júniusában, egy jeruzsálemi lakónegyed házainak alapozási munkái közben, kb. 500 méterre a Damaszkuszi-kaputól, a munkások régi zsidó temetőre bukkantak. Vasilius Tzaferis régész az egyik sír feltárása során 15 kőből faragott osszáriumot talált: olyan kőből faragott szarkofágokat, amelyekbe a sírba elhelyezett halottak testének elenyészése után visszamaradt csontokat helyezték el. Az osszáriumok a rómaiak ellen Kr. u. 68-70-ben viselt zsidó háború idején elpusztult 35 halott maradványait tartalmazták. Néhányuk erőszakos halált halt: egy fiút nyílvesztő ölt meg, ketten tűzben veszttek el. További három fiatalember éhen halt, egy idős nőt pedig agyonverték.

Előkerült egy keresztthalált szenvedett férfi csontváza is. Az osszáriumra felírták arám nyelven a nevét is: Yohanan Ben Hi'galgol. A lelet fogalommá vált a régészetben, az

archeológusok csak „Yohanan”-ként emlegetik. Yohanan 1,70 m magas férfi volt, amikor meghalt 24-28 éves lehetett; koponyacsontjainak vizsgálatából kiderült, hogy szájpadhasadékkal született. Sarokcsontjain egy 17 cm hosszú szöget vertek keresztül, mely érintetlenül megőrizte és összetartotta az egykori, sajátságos módon végrehajtott keresztrefeszítésről tanúskodó csontokat: egymás mellé szorított lábfejeit ugyanis előbb oldalt fordították, és így szögezték a kereszthez. A szög – a rajta megmaradt farostokból megállapíthatóan – először egy akácfaiból készült deszkán, azután a két bokán haladt át, majd beleverték a kereszt függőleges szárába. A szög végén talált szilánkok arra vallanak, hogy a keresztet olajfából készítették. A szög hegye erősen meggömbült, valószínűleg a fában lévő csomó miatt.

Dr. Nicu Haas, a Jeruzsálemi Zsidó Egyetem patológusa vizsgálta meg Yohanan csontvázát. Megállapította, hogy szöget vertek Yohanan csuklója fölé is, a két alkarcsont, az orsó- és a singsont közé. Egy helyen az orsócsont nemcsak meg volt karcolva, hanem erősen felhorzsolódott, valószínűleg annak a fel-felemelkedő mozgásnak a következtében, amelyre Yohanan a lélegzetnyi levegőért való küzdelmében kényszerült.

Azt is megállapította, hogy a lábszárcsontokat, nevezetesen a sípcsontot és a szárcapocscsontot eltörték, és pedig egyetlen erőteljes ütéssel. Ezt a csonttörést hívták *crurifragiumnak*, és azért alkalmazták a rómaiak, hogy siettessék az áldozat halálát. János evangélista is említi (19,31-32) a Jézussal együtt felfeszített két latorral kapcsolatban. A csontok annak a barbár szokásnak is világos nyomait őrzik, hogy a holttestek levételét nem a szögek kihúzásával kezdték, hanem karddal levágták a lábfejeket: ez egyszerűbb volt, mint a szögek kihúzásával bajlódni.

Yohanan csontváza újabb példa arra, miként igazolja a régészet a Szentírás állításait. Lehetővé teszi, hogy ellenőrizzük a keresztrefeszítésnek az evangéliumokban leírt részleteit. Az áldozatokat lábfejükkel vagy sarkukkal és csuklójukkal szögezték a keresztre. Majd a hóhérok összetörték azok lábszárcsontjait, akik sokáig agonizáltak, amint a két latorral is történt. Tacitus római történetíró újabb igazolással szolgál, amikor ugyanezekkel a részletekkel írja le a keresztrefeszítést (Annales 15, 44). E példák bizonyítják, hogy bízhatunk az evangéliumi elbeszélésekben, akár Jézus keresztrefeszítéséről, akár temetéséről, akár egyébről szólnak.

Agónia és halál

Dél körül járt az idő, mire a légionáriusok elvégezték véres munkájukat.

Jézus a kereszten függött; az őrséggé átalakult kivégzőosztag félrehúzódott, és a földre heveredve nekiláttak, hogy sorsolással elosszák az elítélt ruháit, ami régi szokás alapján őket illette.

Kaifás, mint főpap, hivatalból jelen volt, és a Főtanács ott lévő tagjaitól körülvéve várta, hogy Jézus végre megtörjön és bevallja bűnösségét. Mikor világossá vált, hogy erre hiába várnak, sietve visszatértek a városba, hogy részt vehessenek az istentiszteleten. Mert kora délután kezdődött a templomban a húsvéti ünnepek előkészítő liturgia. Kürtök és harsonák zengése közepette kezdődött meg a húsvéti vacsorán elfogyasztandó kb. 20 000 bárány levágása. Eközben a gonoszok vesztőhelyén vérzett Isten igaz Báránya, „aki tulajdonába jött, de övéi be nem fogadták” (Jn 1,11), akitől, egy kivételével, még a tanítványai is gyáván elfutottak. Csak az anyja és három másik asszony, meg János állt a kereszt alatt, megrendülten és kétségekkel teli lélekkel.

A keresztrefeszítést az a körülmény teszi borzalmassá, hogy hosszúra – több órára, erős fizikumú elítéltek esetén akár több napra – nyújtotta a halálküzdelem gyötrődéseit. Az orvosok egyetértenek abban, hogy Jézus – és minden keresztrefeszített – halálának oka a fulladás volt. Az áldozat kényszerű és természetellenes testhelyzetben függ, tényleges súlyát

jóval meghaladó erővel nehezedeve kifeszített állapotban a patibulumhoz szögeit kezeire. Mellkasa kidomborodik, bordái kitágulnak, tüdeje megtelik levegővel. A kilégzés viszont rendkívül nehézé válik, mert a mell- és bordaközi izmoknak ezzel az erővel szemben dolgozva kell a mellkast összehúzni, és a kilégzést biztosítani. Néhány percig ez lehetséges is, majd egyre keservesebbé válik. Ezek az izmok éppúgy kimerülnek, mint a kéz vagy a kar izmai a pihenés nélküli állandó igénybevétel esetén. De a levegőre szüksége van: az áldozat mind nehezebben bírja kipréselni tüdejéből a levegőt, hogy új lélegzethez jusson. Izmai egyre kevésbé működnek; már csak fél, majd harmad és negyed lélegzéshez szükséges izommunkát képesek elvégezni. A szervezetben oxigénhiány lép fel, ami még jobban csökkenti a leginkább igénybe vett izmok teljesítőképességét. Az áldozat már nem is lélegzik, csak piheg, az izmok lassan megbénulnak, és a fulladásos halál be is állna, ha ezen a lélegzést gátló helyzetben nem tudna változtatni.

Egyetlen módja van erre: a gerendába szögelt lábára támaszkodva megpróbál kissé felemelkedni, hogy a mellkasra ható feszültségen enyhítsen, és egy lélegzetvételnél levegőhöz jusson. Kezével húzódkodik, lábát megfeszíti. Nagy árat kell fizetnie ezért a lélegzetért: egész testén végignyilallik a kezéből-lábából szétsugárzó fájdalom, és félájultan zuhan vissza előbbi helyzetébe. A fuldoklás kezdődik előlről. Ez a le-felmozgás addig ismétlődik, amíg az áldozatnak elég testi és lelki ereje van, hogy folytassa reménytelen küzdelmét a következő lélegzetvételért. Vagy amíg a hóhérok el nem törik lábszárcsontjait. A törött lábszárcsontok már pillanatokra sem tudják megtartani a függő test súlyát.

Hermann Moedder, német radiológus és lepelkutató, önként jelentkező egyetemistákkal kísérleteket végzett annak megállapítása céljából, mennyi idő múlva veszthették el eszméletüket a keresztre feszítettek, ha már meg voltak fosztva a lélegzéshez szükséges mozgás lehetőségétől. A vízszintes gerendára kezüknél fogva felkötött fiatalembereknél – súlyuktól, fizikai állapotuktól és akaraterejüktől függően – már 8-10-12 perc múlva kezdtek mutatkozni az öntudatvesztés jelei. A kísérlet azt bizonyította, hogy a halálnak igen gyorsan be kellett állnia, ha az áldozat nem volt képes a felemelkedő mozgásra.

Ez adja meg a lábszárcsontok összetörésének, a *crurifragium*nak a jelentőségét. Amikor a hóhérok megelégtették a halálraítéltek szenvedéseit vagy a várakozást, összetörték az áldozatok lábszárcsontjait. Ezzel a lábak erő kifejtésére végképp használhatatlanná váltak. A keresztfeszített légzésre képtelenül függött a kezein, és néhány perc múlva megfulladt.

Jézus esetében erre már nem volt szükség. A felfeszítést megelőző testi és lelki szenvedések, főleg a korbácsolás, teljesen kimerítették. Mégis az életereje három órán keresztül, déltől délután háromig kitartott.

Pedig a gyötrelmek egyre csak fokozódtak. Minden izmát, idegszálát perzseli, égeti a fájdalom, egész teste szinte kínnal telik meg. Most egy enyhítő mozdulattal csillapítaná gyötrelmeit, de a gerendához szögezett keze és lába tehetetlenségre kárhoztatja; majd a mozdulatlanságban keresne pillanatnyi nyugalmat, de a légszomj mozgásra kényszeríti. Egyre jobban kivérzik, ereje percről percre fogy. Látása elhomályosul, szív működése aritmiássá válik. Elájul, majd ismét magához tér, hogy folytassa küzdelmét a következő lélegzetvételért. Egyre gyakrabban zuhan az öntudatlanság hosszabb-rövidebb ideig tartó állapotába.

De öntudata tiszta. Magatartásán nyoma sincs a zavarnak vagy megingásnak. Azt mondhatjuk, hogy a Golgota legkülönfélébb szenvedélyekkel és érzelmekkel telített drámájában Jézus, az áldozat, az egyetlen szilárd pont. Egyedül Ő tudja, mi történik itt valójában. Mégis van figyelme mindenre. Miközben megváltja a világot, és kinyitja az üdvösség kapuit az emberiség előtt, arra is gondolt, hogy özvegy anyjának gondviselőre lesz szüksége, és a szeretett tanítványra bízta őt. „Íme, a te anyád.” (Jn 19,27)

És mint minden halálra készülő zsidó, imádkozott. Jézusnak az evangélisták által megörökített szavai csaknem kivétel nélkül zsoltártöredékek: „Én Istenem, én Istenem, miért

hagyta el engem? (21. zsolt. 2); „Atyám, kezébe ajánlom lelkemet” (30. zsolt. 6); „Szomjazom” (21. zsolt. 16). Bár ez utóbbi felkiáltás is zsolnárból való, a jelenlévők szó szerint értelmezték, és ecettel itatták Jézust. Azután eljött a vég, ami egyben a megdicsőülés kezdete is volt. „Amint Jézus megízlelte az ecetet, így szólt: Beteljesedett! Aztán lehajtotta fejét, és kilehelte lelkét.” (Jn 19,30)

Szent Márk még hozzáteszi: „Mikor a százados, aki vele szemben ott állt, látta, hogyan lehelte ki a lelkét, kijelentette: Ez az ember valóban az Isten Fia volt!” (15, 39)

Délután három óra körül járt az idő. Amikor a katonák jöttek, hogy a *crurifragium*mal véget vessenek a latrok jajgatásának, és alkalmas eszközzel – lándzsanyéllel, kard fokával, husánggal? – összetörték az elítéltek lábszárcsontját, Jézus már nem élt.

Megőrzött-e valamit a lepel az agónia eseményeinek nyomaként?

Számos szakértő foglalkozott a kézsebekből folyó vér folyási irányának értelmezésével. Ezek a nyomok a képmáson a kézsebekből indulnak ki, és felfelé végigfutnak a karokon. A vérnyomok irányából és elágazásaiból következtetni lehet a karok szögállására a vérfolyás idején. Eszerint a karoknak ferdén felfelé kiterjesztve kellett állniuk, és csak később kerültek a leplen látható helyzetbe. A vér a kiterjesztett karokon a nehézségi erő által meghatározott úton folyt le. A függőleges testtengely és a felszegezett kar közötti szög a vérfolyás irányából, és annak változásaiból következően hol 55 fok, hol 65 fok volt, illetve ezen értékek között változott. Ez teljesen egybevág a légszomj elleni küzdelem során végzett mozgásról mondottakkal: az 55 fokos karállással jellemezhető helyzet a tehetetlenül lógó állapotnak, míg a 65 fokos a felhúzott testhelyzetnek felel meg.

A lepel tehát ebben az esetben sem mond ellent az evangéliumi közléseknek. Inkább megerősíti, és újabb részletekkel egészíti ki azokat. Nyilvánvaló, hogy teljes képtelenség olyan hamisítót feltételezni, aki – akár ötszáz, ezeröttszáz, vagy ezerkilencszáz évvel ezelőtt – az ilyen részletek ábrázolásához szükséges élettani ismeretekkel rendelkezett volna.

Az oldalseb

„Az előkészület napja volt. A zsidók arra kérték Pilátust, töresse meg a keresztre feszítettek lábszárát, és vétesse le őket a keresztről, nehogy szombaton is a kereszten maradjanak a holttestek, az a szombat ugyanis nagy ünnep volt. El is mentek a katonák, és megtörték a lábszárát az egyiknek is, a másiknak is, akit vele együtt fölfeszítettek. Amikor azonban Jézushoz értek, látták, hogy már meghalt. Ezért nem törték meg a lábszárát, hanem az egyik katona oldalába döfte a lándzsáját. Nyomban vér és víz folyt belőle. Aki látta, az tett róla tanúságot és igaz a tanúsága. Tudja, hogy igazat mond, hogy ti is higgyetek.” (Jn 19,31-35)

A Jézus halálát követő események leírásában már jórészt ismerős fogalmakkal találkozunk. Az uralkodó farizeusi felfogás szerint, mely nagy súlyt helyezett a rituális előírások nagyon pontos megtartására, igen fontos volt, hogy a napnyugtával beálló ünnep kezdetéig minden „tisztátalanságtól” megszabaduljanak, tehát a kivégzést befejezzék, és a halottakat eltakarítsák. Pilátus intézkedett a *crurifragium* iránt.

Jézus esetében ezt pótolta a lándzsadöfés, nem azért, hogy siettesse vagy kiváltsa a halált, hanem hogy annak bizonyosságát adja. Szent János nyomatékkal hangsúlyozza, hogy olyasmiről beszél, amit maga látott – vér és víz folyt a sebből, amit a halál kétségtelen bizonyítékaként említ meg –, és igaz az ő tanúsága. Vajon miért?

A Szentlélek eljövetele utáni apostoli ige hirdetésben a dolgok természetéből adódóan központi helyet foglalt el Jézus halála és feltámadása. De nem vált mindenki hívővé, és a feltámadás magyarázatára különböző elméletek születtek az új tanítást el nem fogadók körében; nagy részük a múlt századi racionalista bibliakritikusok újrafogalmazásában ma is él, vagy legalábbis fel-felbukkan. Egyesek szerint Jézus meghalt, és holttestét tanítványai

ellopták, hogy azt híresztelhesék: feltámadott. Mások úgy vélték, hogy nem halt meg a kereszten, hanem a hűvös sírban visszanyerve eszméletét, felkereste tanítványait, akik aztán csodás feltámadásnak állították be a dolgot. Ezeknek a rosszhiszemű elméleteknek, és még sok másnak is, bőséges irodalma van. Bennünket most az utóbbi érdekel, de csak azért, mert János láthatóan ez ellen lép fel: hangsúlyozza, hogy Jézus *valóban* meghalt a kereszten, későbbi megjelenése tehát *valódi* feltámadás.

A római katona, amikor a fegyverek használatára kiképezték, bizonyára a lándzsa többféle fogását és alkalmazásának többféle módját tanulta meg. A klasszikus eset az – vázaképek és egyéb ábrázolások is csaknem mindig így mutatják –, hogy jobb kezével a vállá vagy feje fölé emeli fegyverét, és karja erejét előredülő felsőtestének súlyával is tetézve dőf, vagy hajítja a lándzsát a távolabbi cél felé. Mivel az ellenfél bal oldalát rendszerint pajzs védte, ösztönösen a jobb mellkason keresztül célozta meg a szívet. Pontosan úgy, ahogyan Jézus esetében történt.

A rómaiak háromféle lándzsát használtak, melyek súlyban és hosszúságban tértek el egymástól, ezenkívül a *pilum* és a *hasta* keskeny vasheggyel, míg a *lancea* széles és elnyújtott növénylevél formájú, pengeszerű heggyel volt felszerelve. Ezek között kell keresnünk az oldalsebet ejtő eszközt is.

Ami a vérrel együtt a sebből kifolyó „vizet” illeti, ennek eredetére vonatkozóan a lepel orvoskutatói több, egymáshoz hasonló, de a részletekben eltérő magyarázattal szolgálnak.

Judica Cordiglia a folyadékot a szívburokból származónak tartja. Álláspontját saját kísérleteinek eredményei alapján alakította ki: hullákon nagyméretű bonckéssel imitálta a lándzsaszúrást, majd boncolással ellenőrizte azok hatását. A szívburok (pericardium) erős hártályból álló zsák, mely körülveszi a szívet és csekély mennyiségű vízszerű folyadékot is tartalmaz. Nagy idegfeszültség és testi-lelki megrázkódtatás hatására, mint pl. a keresztrefeszítés, a folyadék mennyisége növekszik, és a szívburok kitér. A római katona lándzsája szükségszerűen áthatolt a szívburokon, hogy elérhesse a szív jobb felét, mely a halál beállta után is vérrel van tele. A visszahúzott lándzsa nyomában tehát vér folyhatott ki a szívből és „víz” a szívburokból.

Anthony Sava amerikai patológus szerint az irgalmatlan korbácsolás belső vérzést idézett elő Jézus mellkasában, amitől a mellüreg vérrel telt meg. Maga a vér az üreg alján ülepedett le, fölötte pedig a világos színű savós folyadék. A. Sava szerint a római lándzsa csak a mellkast ütötte át, és visszahúzva utat nyitott a kiömlő vérnek és savónak.

Más kutatók úgy vélik, hogy mindkét vélemény részigazságokat tartalmaz. A lándzsa nyilvánvalóan a mellkason keresztül hatolt be a szívburokba és a szívbe. A vér jöhetett akár a mellüregből, akár a szív vérrel telt jobb feléből, a víz pedig a mellüreg felső részéből vagy a szívburokból. Ezt a „kombinált” véleményt vallja a már említett Moedder, német radiológus, és David Willis angol sebész is.

A legtöbb kutató mégis Bucklin elméletét teszi magáévá, aki elfogadja Moedder és Willis álláspontját, miszerint a lándzsa mind a mellkason, mind pedig a jobb szívfelel átthatolhatott. Nem fogadja el A. Sava véleményét a belső vérzésről, mert szerinte a mellkasra mért ütések ilyen következménnyel nem járhatnak. Ennek ellenére Bucklin egyetért azzal, hogy a víz legnagyobb része a mellüregből, míg a vér legnagyobb része a szívből származik.

Ennyit mondhatunk az evangélium, és az abban leírtakat tudományosan vizsgáló szakemberek eredményeinek egybevetéséről. És mit mond minderről maga a lepel?

A szembenéző képmás jobb mellkasának szélén, a szegycsont magasságában, kiterjedt kárminvörös vérfolttól körülvett ovális alakú 4,4 x 1,4 cm méretű seb látható. Judica Cordiglia szerint tipikusan szúrt sebről van szó: erre utal az ovális forma és a seb két végén elhelyezkedő kis bőrhasadások. A vérfolt a testen található valamennyi sebhely foltjánál sötétebb, és kb. 6 cm-rel terjed a seb fölé, és 15 cm-rel a seb alá, ahol két ágra oszlik. A seb méretei teljesen megegyeznek a római *lancea* típusú lándzsa pengeszélességével.

Dr. Barbet, a már klasszikusnak számító szindonológus, *Az öt seb* című könyvében a következők szerint rekonstruálja a lándzsa útját:

A légionárius lándzsája a hatodik borda fölött érte a testet, és áthatolva az ötödik bordaközi résen, előbb a mellhártyát, majd a jobb tüdőt sebesítette meg. Ha a Szent János által említett katona alulról fölfelé döf, a lándzsa mélyebben hatol a tüdőbe, és elmetsz néhány vénát; ebben az esetben a sebből mindössze néhány csepp vér szivárgott volna, de semmi esetre sem vér- és vízszugár. A lándzsadöfésnek a szentírásban leírt és a leplen is látható mértékű vérzés keletkezéséhez kétségtelenül csaknem vízszintes irányban kellett történnie. A kereszt sem volt túl magas, a katona szúrás előtt a magasba lendítette lándzsáját, és talán lóháton is ült.

A lepel oldalsebe tehát teljes mértékben igazolja az evangélium állítását. Sőt, még azt is elárulja a hozzáértő tudós, hogy a seb a már halott testen keletkezett. Erről a következőket mondja Judica Cordiglia, aki maga is a törvényszéki orvostan tanára:

„Ismeretesek a nehézségek, melyekkel a törvényszéki orvos találkozik, amikor meg kell állapítania a hullán lévő sebekről, hogy azok „intra vitam” (még életében), közvetlenül a halál után, vagy „post mortem” keletkeztek. A jogi szempontok miatt fontos kérdést bőségesen tárgyalja a törvényszéki orvostan, ahol a következő megállapítások alapján tesznek különbséget... Ami a sebeket illeti: ha a halál után keletkeztek, nem lehet észlelni a szélek duzzanatát és az élő szövet összehúzóó képességét... Ismeretes, hogy az élő testen ejtett sebek bőségesen véreznek, tehát mindig találni részben alvadt, vagy megszáradt vért a seben és környékén. A holttesten észlelt sebek ezzel szemben csak akkor produkálnak jelentékeny vérzést, ha folyékony vérral telt nagyobb átmérőjű véredények is megsérültek; a kizárólag a bőrt sértő sebek esetében a vérzés teljesen el is maradhat.

Ami az erekből kifolyt vér alvadását illeti, ennek megtörténte általános szabály, ha a seb élő testen keletkezett. Ugyancsak általános szabály, ha nem éppenséggel kizárólagos, a halál után kiömlött vér alvadásának elmaradása. Ha mégis megalvad, az ilyen vér alvadéka laza, tartás nélküli, szétfolyó.”

A lepel, mint láttuk, minden tekintetben igazolja és alátámasztja az evangélisták leírását Jézus oldalsebe keletkezésének körülményeiről.

A temetés

„Amikor esteledett – előkészület napja, azaz szombat előtt való nap volt –, jött egy előkelő tanácsos, az Arimateából való József, aki maga is várta az Isten országát. Bátran bement Pilátushoz, és elkérte Jézus holttestét. Pilátus csodálkozott, hogy már meghalt. Magához hívatta a századost, és megkérdezte, valóban meghalt-e. Miután a századostól megbizonyosodott róla, Józsefnek ajándékozta a holttestet. Az pedig gyołcsot vásárolt, majd levette Jézust a keresztről, begöngyölte a gyołcsba, és sziklába vájt sírboltba helyezte, s a sír bejárata elé követ hengerített.” (Mk 15,42-46)

Így írja le Márk a temetést. János evangélista még néhány értékes részletet is közöl: „Nikodémus is elment, aki annakidején éjszaka kereste föl Jézust, és vitt mintegy 100 font mirha- és áloékeveréket. Fogták Jézus testét, és a fűszerekkel együtt gyołcsba göngyölték. Így szoktak a zsidók temetni. Azon a helyen, ahol keresztre feszítették, volt egy kert, s a kertben egy új sírbolt, ahová még nem temettek senkit. Mivel ez a sír közel volt, a zsidók készületi napja miatt ide temették Jézust.” (Jn. 19,39-42) Máté kifejezetten utal rá, hogy az új sírbolt Arimateai József tulajdona volt (Mt 27, 60).

Az evangéliumi leírásokból összeálló kép, ha nem is olyan részletes, mint szeretnénk, hitelesen mutatja be a halál után történeteket, egybevágóan azzal, amit a helyzet jogi szempontjairól és a zsidó temetkezési szokásokról más forrásokból tudunk.

Az ókori ember számára a tisztességes eltemetés rendkívüli jelentőséggel bírt: ebben látták a lélek túlvilági nyugalmanak biztosítékát. Ezért a temetést gyakran szigorú törvények biztosították, és súlyos büntetésnek számított a temetés megtiltása, ami főbenjáró bűnösök esetében elég gyakran megesett. A klasszikus görög drámákban sűrűn előforduló motívum a temetés, a sírhely tisztelete, és az ezek körül támadt bonyodalmak. Zsidó felfogás szerint a temetés annyira lényeges, hogy még a kivégzettekől sem tagadták meg. A római jog is ismerte és alkalmazta a végtisztesség megtagadásának büntetését. A hatóság külön kegyet gyakorolt, ha a kivégzett holttestét kiadta a hozzátartozóknak. Ezt azonban kérni kellett, és a felségsértés bűnét kivéve általában meg is adták.

Arimateai József, aki mind a négy evangélista szerint Jézus temetését megszervezte, a Főtanács, tehát az ország vezető testületének a tagja volt. Tanítvány voltát azonban, akárcsak Nikodémus, nyilván társadalmi és politikai megfontolásból, titokban tartotta. Jézus halála azonban hitvallóvá tette. Felkereste Pilátust és elkérte Jézus testét. Majd a szükséges eszközöket magához véve, Nikodémussal és bizonyára még néhány férfival kiment a Golgotára. Mindezt rendkívül sietve kellett tennie: Jézus halála és a hat óra körüli naplementével beálló ünnep kezdete közötti három óra állt rendelkezésére. A teendő pedig sok volt.

Először is a szög – vagy szögek? – kihúzásával a lábakat tették szabaddá. Majd a testet kissé megemelve, a függőleges gerenda végébe illesztett patibulumot emelték le a kezéinél fogva rajta függő testtel együtt, hogy a földre fektetett gerendából ki tudják húzni a szögeket. Ezután saroglyára tették és Arimateai József közelben lévő sírboltjába vitték. Itt kellett volna Jézus holttestét a korabeli szokásoknak megfelelően a tulajdonképpeni temetésre előkészíteni, ha az ahhoz szükséges idő rendelkezésre állt volna.

A zsidó temetkezési szokások és azok lehetséges változatai eléggé ismertek, részben írott forrásokból, részben sírleletekből. A holttestet megmosták, haját és szakállát lenyírták, körmeit levágták. Állat, akárcsak ma, kendővel felkötötték, hogy az állkapocs leereszkedését és a száj kinyílását megakadályozzák, csuklóit és bokáit összekötötték, hogy a test helyzetét a teljes hullamerevség beálltáig és a test elenyészésének hosszú folyamatára rögzítsék. Majd illatos kenetekkel kenték meg. A források leggyakrabban a mirhát és áloót említik; egyes adatok szerint szokás volt száraz (szárított és porrá tört) illatszert is tenni a halott mellé, vagy folyékony illatszert szétlocsolni a sírboltban. A szemhéjak kinyílásának megakadályozása céljából két pénzérmét helyeztek a szemhéjakra. A sírboltban kiképzett kőpadon hosszú lepedőt fektettek végig, erre helyezték a halottat, úgy, hogy sarka a lepedő végénél legyen, majd a kendő másik felét a fejnél visszahajtották, betakarták vele az arcot és a test frontális részét, a végét pedig a sarka alá túrték. A fej alá követ helyeztek, a lepedőt pedig néhány külső átkötéssel rögzítették. A holttest addig maradt itt, amíg az enyészet el nem végezte a maga munkáját, és a folyamat végén csak a csontok maradtak meg. Ekkor, főltehetően a családban sorra kerülő újabb temetés alkalmával, a csontokat összeszedték, és kőládba (osszáriumba) helyezték.

Szólni kell néhány szót a korabeli zsidó sziklasírok kiképzési módjáról is. A sírkerteket a törvény előírásai szerint mindig lakott helyen kívül létesítették, lehetőleg sziklás dombok oldalában. Néhány sziklába faragott lépcső vezetett le a sziklasír bejáratához, melyet általában meglepően alacsonyra – mindössze 60-90 cm magasra – képezték ki: a bejutás csak mélyen lehajolva, vagy négykézláb volt lehetséges. Függőlegesen álló, malomkőszerű, a talajba faragott vályúban gördíthető kerek kő zárta el a nyílást, ami mögött egy kb. 2 x 2 méteres előtér helyezkedett el, falai mentén körbefutó kőpadokkal. Innen a bejáratához hasonlóan szűk és alacsony átjárón keresztül lehetett az előtérrel kb. azonos méretű sírkamrába jutni. A halott elhelyezését többféle módon oldották meg: erre a célra szolgáló kőpadra, vagy a sírkamra falába mélyített üregbe, vagy pedig a falba mélyen befűrt, fiókszerű nyílásokba fektették. Utóbbi esetben 8-10 halottat is el lehetett helyezni a sírban. Ha padot

vagy üreget faragtak ki, annak vízszintes felületét gyakran mélyebben kivájták, s ilyenkor a holttest vályúszerű mélyedésben feküdt. A sziklasírok két helyiségének mennyezetét kb. 170 cm magasságban képezték ki.

Jézus temetése az evangéliumi leírásokból is láthatóan ideiglenesnek szánt, és az előkészítés egyes részleteinek elhagyása miatt hiányos temetés volt. „A készület napja volt, a szombat már beállóban” mondja Lukács (23,54). Arimateai Józsefnek, Nikodémusnak és a nekik segédkezőknek nem volt idejük már a naplementével beálló ünnep kezdetéig mindent elvégezni. Annyi biztos a szentírásból, hogy a megkenés – Márk szerint a „bebalzsamozás” – elmaradt: a szükséges fűszereket és keneteket a temetést figyelő, abban segédkező asszonyok a temetés után hazafelé menet (Lk 23,56) vásárolták, és vasárnap hajnalban ennek elvégzése végett keresték fel a sírt. Arra viszont nem utal egyik evangélista sem, hogy a szeretett halott holttestének lemosása megtörtént-e? Egyelőre elégedjünk meg annak rögzítésével, hogy Jézus temetésének szentírasi előadása abban, amit közöl, teljes összhangban áll az egyéb – írott és régészeti – forrásokból származó ismereteinkkel.

A torinói halotti lepel, mint eddig is, igazolja a tudott tényeket, amellet sok értékes részlettel gazdagítja ismereteinket.

Jézus testének a keresztfáról történt leemelése során a terjedelmes oldalseb ismét vérezni kezdett, ami az orvosszakértők szerint természetes következménye annak, hogy a holttest vízszintes helyzetbe került. A lándzsával megnyitott szívből ugyanis a test függő helyzetében csak a jobb pitvarba felülről érkező nagyátmérőjű vénából (vena cava superior) folyhatott ki a vér, míg vízszintes helyzetben a pitvarhoz alulról csatlakozó vénából (vena cava inferior), tehát a szívseb alatti érből is ki kellett folynia. A leplen világosan látszik a sebből előszivárgott, a fekvő test oldalán lecsordult és a derék hátsó részén övszerűen végigfolyt vér nyoma. Valószínűleg a szögek kihúzása következtében újra megbolygatott kéz- és lábsebekből is újabb vérszivárgás indult meg. Erre engednek következtetni az élénk vérnyomok, melyek több helyen átittatták a lepel anyagát, és az egyetlen *mélységgel* bíró képmáselemek, míg a képmás összes többi része „felületi”, azaz csak a kendő anyagának felszínén jelenik meg.

A leplen nemcsak a levétellel kapcsolatban keletkezett, hanem a régebbi, a kereszten függés során a testre alvadt vér nyomai is láthatók, ami amellet szól, hogy a testet a temetéskor nem mosták meg. Nem vágták le a haját és a szakállát sem. Vagy azért, mert nem volt rá idejük, vagy azért, mert a kivégzett és erőszakos halált szenvedett halottak esetében a törvényes előírások ezt nem engedték meg.

Nem tudhatjuk, hogy a haj- és a szakállnyírást illetően mi volt Jézus hozzátartozóinak és a temetést végzőknek a szándéka. De azt biztosra vehetjük, hogy meg szándékoztak mosni a holttestet, hiszen meg is akarták kenni: márpedig a megkenés az előzetes lemosás nélkül nehezen képzelhető el.

Megtörtént viszont a csuklók és bokák átkötése: ennek halvány nyomai a képmás erős nagyításain láthatók. Felkötötték Jézus állat, aminek következtében a szakáll magasabban áll. A lepelről készült háromdimenziós reliefen a felkötéshez használt kendőnek szintén nyomai vannak. A szemekre helyezett két pénzérme foltját látni lehet a képmáson, a jobb oldalin lévő felirat néhány betűje tisztán ki is olvasható. Elmaradt az illatos kenetekkel való megkenés, aminek valóban semmi nyomát sem találjuk a leplen. És végül lepedőbe burkolva temették el az előírásoknak megfelelően: ez az a lepedő, ami a gondviselés jóvoltából a mai napig megmaradt, amit Torinóban őriznek, és amiről ebben a könyvben beszélünk.

Némi magyarázatot igényel a megkenés elmaradása. Mi történt akkor Nikodémus 100 fontnyi (kb. 32-33 kg) mirha- és áloékeverékével, amiről János evangélista beszél? Ha felhasználták, akkor a *megkenés* megtörtént, de akkor mit akartak az asszonyok harmadnap reggel a sírnál? Ha nem használták fel, akkor mi történt vele? Vagy gondolni lehet esetleg egy első és egy második megkenésre?

A legvalószínűbb magyarázat az, hogy Nikodémus száraz fűszereket hozott, és ezekre éppen azért volt szükség, mert a holttest nem volt megmosva. A tetem köré felhalmozott erős fűszereknek kellett meggátolni, hogy a holttest bomlásnak induljon, míg az asszonyok a tényleges *megkenést* – a vasárnap reggeli lemosás után – a *folyékony* illatszerekkel el nem végzik. Erre a megkenésre azonban nem került sor: a harmadik nap hajnalán összetört szívvel a temetőbe siető asszonyok üresen találták a sírt.

Jézus feltámadott!

A feltámadás

Szent János így írja le a történeteket:

„A hét első napján, kora reggel, amikor még sötét volt, Mária Magdolna kiment a sírhoz. Észrevette, hogy a követ elmozdították a sírtól. Erre elfutott Simon Péterhez és a másik tanítványhoz, akit kedvelt Jézus, és hírül adta nekik: Elvitték az Urat a sírból, s nem tudni, hová tették. – Péter és a másik tanítvány elindult, és a sírhoz sietett. Mind a ketten futottak. De a másik tanítvány gyorsabban futott, mint Péter, és hamarabb ért a sírhoz. Benézett, s látta a gyolcsot, de nem ment be. Nem sokkal később Péter is odaért, bement a sírba, s ő is látta az otthagyt gyolcsot, meg a kendőt, amellyel a fejét befödtek. Ez nem a gyolcs közt volt, hanem külön összehajtva más helyen. Most már a másik tanítvány is bement, aki először ért oda a sírhoz. *Látta és hitt. Eddig ugyanis nem értették az írást, amely szerint fel kellett támadnia a halálból.* Ezután a tanítványok visszasiettek öveikhez. – Mária ott állt a sír előtt, és sírt. Amint így sírdogált, egyszer csak benézett a sírba. Látta, hogy ahol Jézus teste volt, két fehér ruhába öltözött angyal ül, az egyik fejtől, a másik lábtól. Megszólították: Asszony, miért sírsz? – Mert elvitték Uramat – felelte –, s nem tudom, hová tették. – E szavakkal hátrafordult, s látta Jézust, amint ott áll, de nem tudta róla, hogy Jézus. Jézus megkérdezte: Asszony, miért sírsz? Kit keresel? – Abban a hiszemben, hogy a kertész áll mögötte, így felelt neki: Uram, ha te vitted el, mondd meg, hová tetted, hogy elvihessem magammal. – Jézus most nevéen szólította: Mária! – Erre megfordult, s csak ennyit mondott: Rabboni –, ami annyit jelent, mint: Mester. Jézus ezt mondta neki: Engedj! Még nem mentem föl Atyámhoz. Inkább menj el testvéreimhez, és vidd nekik hírül: Fölmegyek Atyámhoz s a ti Atyátokhoz, Istenemhez és a ti Istenetekhez. – Mária Magdolna elment, és hírül adta a tanítványoknak: Láttam az Urat, s ezt mondta nekem.” (Jn 20,1-18)

Szent János kevés szóval is sokat mondó és szívbemarkolóan életszerű elbeszéléséből néhány alapvető tény érdemes külön is rögzíteni.

Sem ő, sem a többi evangélista nem állítja, hogy Jézus feltámadásának akár a tanítványok, akár az Úr rokonai közül bárki is szemtanúja lett volna. (Voltak ugyan szemtanúk, a templomórségnek a sír felügyeletére kirendelt tagjai, akikről Szent Máté beszél (28,11-15). De ezeket a Főtanács lepénzelte, és hallgatásra kényszerítette.) Jézus környezete, a feltámadás eseményét illetően, a kész tényeket konstataulta.

Ha Jézus halálát pénteken du. 3 órára, feltámadását vasárnap hajnali 4 órára tesszük (az asszonyok „kora reggel” mentek ki, „amikor még sötét volt”), akkor halott állapotának tartama 37 óra, melyből kb. 34 órát töltött a sírban.

A feltámadt Jézus – hogy milyen módon, nem tudjuk pontosan – valahogy más volt, mint életében. Mária Magdolna látja őt, beszél vele, de azt gondolja róla, hogy a temető kertésze: sem a hangjáról, sem a külsejéről nem ismeri fel. Az emmauszi tanítványok sem veszik észre, hogy Jézussal beszélgetnek az úton, s csak a kenyértöréskor döbbennek rá, ki is az útítársuk. Jézus tíz – Szent Pálnak a damaszkuszi úton történt megjelenésével együtt tizenegy –, a Szentírásban elbeszélte megjelenésének szinte állandó motívuma, hogy nem ismerik fel, vagy szellemnek nézik, s Jézusnak minden alkalommal „be kell mutatkoznia”. A teológia azt mondja, Jézus teste a feltámadás után már „megdicsőült test” volt. De hogy ez mit jelent,

pontosan nem tudjuk. Zárt ajtókon tudott áthatolni, és nem ismerte a távolságot: eltűnt Jeruzsálemből, és Galileában várta tanítványait. Ez a test ugyanakkor látható és fogható valóságos test volt, melyen a hitetlen Tamás megtapinthatta a szögek és a lándzsa ütötte sebeket, és amely képes volt valóságos ételt fogyasztani.

Van az idézett evangéliumi szakasznak egy rendkívül érdekes része. A „másik tanítvány” – aki maga Szent János – bement a sírba. „*Látta és hitt*. Eddig ugyanis nem értették az írást, amely szerint föl kellett támadnia a halálból”. E szavak rávilágítanak az apostolok teljes értetlenségére a Jézussal történtek valódi jelentőségét illetően, ami egyébként Jézus egész környezetére jellemző (bizonyára a Szűzanya kivételével, aki viszont nem avatkozott bele tevőlegesen az események folyásába). Mária Magdolna jelentését a megbontott sír körül tapasztaltakról „üres fecsegésnek” (Lk 24,11) tartják, s nemhogy nem várják Jézus feltámadását, de eszükbe sem jut, meg sem fordul a fejükben, hogy ilyesmi előfordulhat. Először Mária Magdolna is azt hiszi, hogy a kertész vitte el Jézus holttestét. Úgy látszik, a feltámadást még az apostolok is lassan és vonakodva vették tudomásul, nem Tamás volt az egyetlen, aki hitetlenkedett. Márk evangéliumában ennek nyomát is találjuk: „Végül a tizenegyedik jelent meg, amikor egyszer asztalnál ültek. Szemükre vetette hitetlenségüket és keményszívűségüket, hogy nem hittek azoknak, akik feltámadása után látták” (Mk 16,14).

Szent János – saját bevallása szerint – nem tartozott a hitetlenkedők közé. Őt meggyőzte az, amit a sírban látott. „*Látta és hitt*” (Jn 20,8). Vajon mit láthatott, ami azonnal megértette vele az írást: Jézusnak fel kellett támadnia? Csak a leplet láthatta, meg a bokák és csuklók rögzítésére és az állkapocs felkötésére használt kendőket. És ő, aki szemtanúja volt Betániában Lázár feltámasztásának, és látta őt kijönni, kibotorkálni a sírból, emlékezett rá, hogy a megdöbbsent körülállók Jézusnak kellett figyelmeztetni: oldják meg Lázár kötelékeit, hiszen nem tud rendesen járni. A lepel és a kendők helyzete arról győzte meg Jánost, hogy Jézus *külső segítség nélkül*, a lepel és a kendő eredeti helyzetén semmit sem változtatva, úgy hagyta el „fekhelyét” és kötelékeit, ahogy egyébként *nem lehet azokat elhagyni, csak fel lehet belőlük támadni*.

* * *

A negyedik evangéliumnak ebben a már többször idézett részében van valami, amire érdemes felfigyelnünk.

A Szent János evangélistát mint szemtanút azonnal meggyőző látvány nem lehetett más, mint a lepel és az áll felkötésére használt kendő olyan elhelyezkedése, melyből nyilvánvaló volt: nem „elvitték az Urat a sírból”, mint Mária Magdolna kevéssel korábban vélte, hanem feltámadott.

A holttestet vagy a lepellel együtt vihették volna el – ebben az esetben teljesen üres a sír – , vagy abból sebtiben kitararva, s akkor a rendezetlenül visszamaradó lepel éppenséggel nem nyújtja Jézus feltámadásának azt a meggyőző bizonyítékát, melyet csak megpillant az ember, és máris hisz. A minden más eshetőséget kizáró, csak a feltámadásra utaló és ezért meggyőző látvány az eredeti, változatlan helyzetű lepel és kendő lehetett. Természetesen Jézus teste nélkül. Nem domborúan és kifeszítve, mint amikor az Úr testét fogta körül, hanem ellapulva, lazán visszahullva a kőpad lapjára. Csak a fejnél látszott valami domborúság: az áll felkötésére használt, többszörösen összehajtott, és ezáltal bizonyos merev tartással rendelkező kendő – a *sudarium* – tartotta fenn a lepel fejet borító részét, de anélkül, hogy eredeti helyéről elmozdult volna. A kötelékeiből és lepléből így távozott test nem „kelt fel” a szó mindennapi értelmében, nem is lophatták el, hanem valóban feltámadott. Ezért fűzi hozzá Szent János tömör egyéni vallomásához azt a magyarázó mondatot, mellyel félreérthetetlenül teszi, mire is irányult a lepel látványából fakadt hite, jobban mondva bizonyossága: „*Látta és hitt*. Eddig ugyanis nem értették az írást, amely szerint fel kellett támadnia a halálból” (Jn

20,8-9). Most azonban megértette, hogy semmi egyébről nem lehet szó, csak Jézus tényleges feltámadásáról, és hogy itt és most következett be az az esemény, amiről a Mester számtalan alkalommal beszélt nekik, amit előre jelzett, és amivel szégyenteljes szenvedése és halála ellensúlyozásaképpen vigasztalta őket, de amit ők nem, vagy nem helyesen értettek meg.

Ha a Szent János e kulcsmondatához fűzött gondolatmenet helyes, akkor a lepel és az áll felkötésére használt kendő helyzete lényegbevágó jelentőséggel bír. És ezen a ponton szembe kell néznünk egy kényes kérdéssel: az evangélium használatban lévő fordításai ellenkezni látszanak az elmondottakkal. A kérdést – P.M. Balagué Sch.P. „La prueba de la Resurreccion” c. tanulmányára támaszkodva (megjelent 1966-ban az „Estudios biblicos” c. szakfolyóiratban) – bőven tárgyalja J.L. Carreno Etxeandia S.D.B. „El ultimo reportero” (1976) c. művében, amit a jelen könyv szerzője, egyéb művek mellett, forrásként használt fel.

A szerzőnek természetesen nem áll szándékában e biblikus és filológus szakemberek által eldöntendő kérdésben állást foglalni, pusztán utalni kíván a két spanyol tudóstól felvetett problémára. Eszerint – rövidre fogva a hivatkozott könyvben található hosszú fejtegetést – az idevonatkozó evangéliumi rész eredeti görög szövege nem egészen azt mondja, mint aminek Szent Jeromos óta fordítják, ami miatt az eredeti görög szövegben meglévő, a „gyolcsok” helyzetére vonatkozó, és a fentebb elmondottaknak megfelelő értelmezés elvész.

A problematikus rész Szt. János evangéliumának 20,6-8 részében található, melyet az 1978-ban Rómában kiadott Újszövetségi Szentírásból idézünk. A jelenet előzménye – mint korábban láttuk – az, hogy Mária Magdolna vasárnap reggel kiment a sírhoz, és a sír nyílását elzáró követ elmozdítva találta. Elfutott, és jelentette a dolgot Péternek és Jánosnak, a „másik tanítványnak”. A két apostol futva indul a sírhoz. János előbb ér oda, benéz, de nem megy be a sírba.

„Nem sokkal utána odaért Simon Péter is, bement a sírba, és ő is látta *az otthagyt gyolcsokat, meg a kendőt, mellyel a fejét takarták be. Ez nem a gyolcs közt volt, hanem külön összehajtván más helyen.* Akkor bement a másik tanítvány is, aki először ért a sírhoz. Látta és hitt.”

Ez a szöveg bizony nemcsak mást mond a Jézus temetésénél felhasznált textíliák előzőekben ismertetett elhelyezkedési módjáról, hanem néhány ponton kifejezetten ellenkezik azzal. A „gyolcsokon” kívül még egy kendőről is beszél, mellyel Jézus fejét takarták be. Holott ilyen kendőről a szindonológia szakirodalma nem tud, ilyen kendő nyomát a leplen nem lehet felfedezni (pedig még a kezeket és lábakat rögzítő kötelékek, meg a régi összehajtogatás nyomait is megőrizte), sőt egy ilyen kendő feltételezése nehézségeket okoz a képmás keletkezésének magyarázatánál. (Hogyan került az arc képe a többi résszel azonosan jó minőségben a halotti lepelre, ha a fejet külön kendő takarta?) Tudunk viszont egy kendőről, mellyel – a halott állának felkötése céljából – nem betakarták, hanem körülkötötték Jézus fejét.

Az evangélium fordított szövege azt mondja a kendőről, hogy – szemben Balagué és Carreno Etxeandia értelmezésével – az „nem a gyolcs között volt, hanem külön összehajtván, más helyen”. E szöveg olvasásakor a két apostol által látott helyzetnek egészen más képe rajzolódik ki lelki szemeink előtt, mint amivel a két spanyol tudós Szt. János hirtelen megvilágosodását magyarázza. Más kép, mely más előzményekre is utal. Ha a kendő és a gyolcsnak nevezett lepel nem együtt voltak az eredeti állapotnak megfelelően, hanem egymástól távol, „szétszedve”, akkor ez a látvány inkább Mária Magdolna félelmét támasztotta volna alá – „Elvitték az Urat a sírból...” (Jn 20,2) –, semmint arról győzték volna meg Jánost, hogy itt semmi egyéb nem történhetett, *kizárólag az Úr feltámadása.*

További bonyodalmat okoz a látvány értelmezésében a „külön összehajtván” kifejezés. Ha nem az áll felkötésére használt kendőről van szó, (amit erre a célra először összehajtogattak, hogy kezelhető legyen, aztán Jézus feje köré helyezve a koponya fölött megkötötték), tehát arról a kendőről, mely a temetésnél történt felhasználás óta volt összehajtogatva és

összekötve, akkor ezt a kendőt ki hajtotta össze? Márpedig a szöveg azt mondja, hogy ezzel a kendővel „a fejét takarták be”, nem pedig a fejét kötötték körül. Jogosnak érezzük a kérdést: ki hajtogatta össze ezt a kendőt, mely korábban – ha a fej betakarására használták – nyilvánvalóan ki volt terítve? Bizonyára senki sem gondol arra, hogy a feltámadt Jézus, mielőtt elhagyta a sírt, összehajtogatta a kendőt. Sem arra, hogy a három szinoptikus evangélista által említett angyalok pedantériáját kell látnunk a rendbetett kendőben. Sokkal inkább arra, hogy Péter és János a temetés alkalmával összehajtott kendőt látták. Akkor pedig ez a kendő sem a fej betakarására, hanem a fej körülkötésére szolgált. Ami azt is jelenti, hogy a fordításban kifejezésre jutó értelmezést korrigálni kell.

Az idézett szentírási rész és a hozzátartozó jegyzet olvasójának az az érzése, hogy magát a fordítót is zavarta az általa is kívánt helyes értelmezés és az interpretált szöveg ellentmondásossága, vagy finomabban: koherenciájának hiánya. (Távol álljon tőlünk a magyar fordító elmarasztalása: Carreno Etxeandia felsorolja az angol, francia, német, olasz és spanyol fordításokat, melyek teljes mértékben megfelelnek a magyarnak. Itt tehát egy mélyebben gyökerező problémáról van szó.) Jellemző erre a János kulcsmondatához – látta és hitt (Jn 20,8) – fűzött lábjegyzet, ami a következőket mondja:

„Abból, hogy a kendőt rendben, összehajtogatva találta, arra következtetett, hogy a testet nem lopták el, hanem föltámadt” (265 old. 8. lábjegyzet).

Olvassuk el még egyszer a szöveget és minden szót külön „megrágva” próbáljunk az értelmébe hatolni, a látványt magunk elé idézni.

Miért utal egyértelműen a feltámadásra az, hogy a kendőt rendben, összehajtván találta? Éppenséggel a sírrablók is levehették és otthagyhették a kendőt, vagy elszállítás közben az le is eshetett a holttest fejről. „Rendben összehajtván” persze csak akkor lehetett, ha már korábban is össze volt hajtván, hiszen utólagos rendezgetésre gondolni – mint korábban láttuk – nem sok értelme van. Az összehajtott kendő megtalálásának csak egyetlen esetben van kizárólag a feltámadásra utaló jelentősége: ha azt *eredeti helyén*, a lepel között, *eredetileg összehajtott és összekötött állapotában* látja meg, veszi észre. Akkor viszont a kendő nem lehetett „külön összehajtván más helyen”. A lábjegyzet tehát nemigen meggyőző, mivel magyarázata ellenkezni látszik a szöveg értelmével, melyre vonatkozik.

Igen – mondja a két spanyol tudós –, mert a fordításba értelmezési hiba csúszott, miáltal Szent János mondanivalójának a lényege veszett el. Hogyan lehetséges ez?

Az összes nemzeti nyelvű fordítás, ha alapvetően az eredeti görög szövegre támaszkodik is, természetesen figyelembe veszi Szent Jeromos óriási múltú és tekintélyű latin fordítását, a Vulgatát és a korábbi fordításokat is. A hiba Szent Jeromosnál történhetett, és az ezerhatszáz éves múlttal szemben nem könnyű legalitást szerezni egy-egy újabban feltárt értelmezési lehetőségnek. A hibáért különben nem szabad egyedül a Vulgata fordítóját okolni. Olyan szerzőtől származik János evangéliumának a szövege, aki görögül írt, de arámul gondolkodott, és az eredetibe így bekerült hebraizmusok nem könnyű feladat elé állították Szent Jeromost és az őt követő fordítókat.

De hát mi is történt valójában? Az igazságot végül is csak az eredeti görög szöveg és a fordítások – a meglévő, és a két spanyol, Balagué és Carreno Etxeandia által helyesnek tartott fordítás – összevetése tárhatja fel. Nézzük tehát János 20, 6-7-ből a következő részt:

„Nem sokkal utána odaért Simon Péter is, bement a sírba, és ő is látta az otthagyt gyołcsokat ...KAI TO SUDARION, HO ÉN EPI TÉS KEPHALÉS AUTU U META TÓN OTHONIÓN KEIMENON ALLA KHÓRIS ENTETYLIGMENON EIS HENA TOPON.”

A görög szöveg jelenlegi fordítása:

...meg a kendőt, mellyel a fejét takarták be. Ez nem a gyołcs közt volt, hanem külön összehajtván más helyen.

A két spanyol tudós által javasolt fordítás pedig:

...meg a kendőt, mely a fején volt. Ez nem a leplekkel feküdt el simán, hanem ellenkezőleg, összetekerve, az eredeti helyén.

Carreno Etxeandia hivatkozott műve szinte szóról szóra elemzi a szöveget, vizsgálja az egyes szavak jelentésváltozatait és értelmezési lehetőségeit, és ó- és újszövetségi példák felsorolásával bizonyítja a helyesnek tartott verzió jogosultságát. Sem a részletek boncolgatása, sem pedig a kérdésben való állásfoglalás nem tartozik e könyv keretei és lehetőségei közé. Ez a biblikus szakemberek feladata. A magunk részéről pusztán ismertetni kívántuk a szindonológusok körében, a lepelrel kapcsolatos események értelmezésével összefüggésben felmerült kérdést: hátha új szempontot nyújthat egy következő fordításnál e néhány szónak a két spanyol tudós által felvetett értelmezési lehetősége.

* * *

A szenvedéstörténet eddig tárgyalt epizódjainál meghatározott módszert követtünk: az evangéliumban leírtakat összevetettük az egyéb forrásokból szereshető történelmi, jogi, régészeti stb. ismeretekkel, majd ilyen módon meggyőződve a szentírási közlések szavahihetőségéről, egzaktságáról, tárgyi igazságáról, szembeállítottuk mindezt a lepel tanúságával. Minden alkalommal megállapítottuk, hogy a lepel ugyanazt mondja – vagy annál többet –, mint az evangéliumok. A feltámadás esetében ez a módszer nem követhető: ezt az egyszeri és természetfeletti eseményt nem lehet kortörténelmi érvekkel támogatni. Tényleges megtörténte, történelisége mellett mégis igen nyomós – habár más természetű – érveket lehet felsorakoztatni.

Jézus feltámadása a keresztény hit mondanivalójának középpontja, lényege. A Jézus feltámadásába vetett hit elszakíthatatlan összefüggésben van a megváltás művével, Jézus istenségének bizonyításával, a lélek önálló és halhatatlan létével, a halál erejének megtörésével, saját feltámadásunkkal. Szent Pál, a tanult zsidó rabbiból és a keresztények dühödt ellenségéből lett apostol írja a korintusiakhoz írt első levelében a hívek feltámadása körül kialakult vitával kapcsolatban: „Ha tehát hirdetjük, hogy Krisztus feltámadt a halálból, hogyan állíthatják némelyek közületek, hogy nincs feltámadás? Ha nincs feltámadás, akkor Krisztus sem támadt fel. Ha pedig Krisztus nem támadt fel, nincs értelme a mi tanításunknak, s nincs értelme a ti hiteteknek sem. Ráadásul még Isten hamis tanúinak is bizonyulunk, mert Istenről azt tanúsítjuk, hogy Krisztust feltámasztotta, holott nem támasztotta fel, ha a halottak egyáltalán nem támadnak fel. Ha ugyanis a halottak nem támadnak fel, akkor Krisztus sem támadt fel. Ha pedig Krisztus nem támadt fel, semmit sem ér a hitetek, mert még mindig bűneitekben vagytok. Sőt, azok is elvesztek, akik Krisztusban haltak meg. Ha csak ebben az életben reménykedünk Krisztusban, minden embernél szánalomra méltóbbak vagyunk. De Krisztus feltámadt a halálból, elsőként a halottak közül.” (15,12-20)

Jézus feltámadásának tagadása feltételezi, hogy létezik olyan elmélet, mely természetes okokkal meg képes magyarázni az evangéliumok ezzel kapcsolatos közléseit: magát a feltámadást, Jézus többszöri megjelenéseit és mennybemenetelét.

Főleg a múlt században, a racionalista bibliakritika virágkorában voltak szép számmal ilyen elméletek, s egyik-másik többé-kevésbé módosított változata még manapság is felbukkan a viták során. De az elfogulatlan bibliakutatás, az egyre több és a forrásokhoz, végső soron a szemtanúkhöz egyre közelebb vivő adat feltárása nem tett jót ezeknek az elméleteknek. Minden új ismerettel világosabbá vált, hogy az egyház tanítása Jézus valóságos és szó szerinti értelemben vett feltámadásáról megegyezik az ősegyház tanításával, szó sincs semmiféle későbbi „rarakódásról”, mítoszképződésről vagy tudatos ferdítésről. (Pl. Jézus nem halt meg a kereszten, hanem ájulásából magához tért a sírban, kijött és elvándorolt, az összes többi történés későbbi eredetű mítosz; Jézus meghalt, tanítványai ellopták a holttestet, és elhíresztelték, hogy feltámadt; Jézus meghalt, tanítványai ebbe belenyugodtak, de a

szeretett Mester emléke tovább élt, „feltámadt” emlékének ápolásában és a kenyértörés szertartásában, és ezt a lelki feltámadást az idők múlásával valóságos feltámadássá „értelmezték át”, stb.).

Nyilvánvaló, hogy ezek az elméletek számos, az evangéliumi közlésekből ismert tényre *nem* adnak kielégítő magyarázatot, illetve szöges ellentétben állnak azokkal. Ami súlyos nehézség, mivel eddig az evangéliumokat minden esetben szavahihetőnek találtuk.

Már az eddig idézett szentírási részekből is láttuk, hogy Jézus üresen talált sírja önmagában nem volt elegendő ahhoz, hogy tanítványai higgyenek feltámadásában. Csak a következő napok eseményei és tapasztalatai győzték meg őket arról, hogy Jézus feltámadt, s hogy Ő az, akivel találkoztak és beszéltek. Életük teljesen átalakult ettől a hittől, jobban mondvá ezektől a tapasztalatoktól. A csalódott, reményvesztett kis csapat tagjait öröm, bátorság és az isteni kiválasztottság méltóságteljes önérzete töltötte el. Prédikálni kezdenek, és életük veszélyeztetésével tesznek tanúságot Jézus feltámadásáról, éppen Jeruzsálemben, abban a városban, ahol néhány nappal ezelőtt megfeszítették és eltemették, s ahol még nem csendesedtek el a felszított ellenséges szenvedélyek. E szemtanúk üzenetének központi gondolata és lényege ebben foglalható össze: Jézus feltámadott a halálból!

Az egyház története a tanú rá, hogy a keresztény közösség ebből a tanúságtételből született. Emiatt lett a vasárnap az új közösség által gyakorolt kultusz ünneplésének napja. Tamás a példa arra, hogy az apostolok nem voltak hiszékeny és gyermeteg lelkű emberek: őket is csak a tapasztalatok győzték meg. A tarzusi Saul is egy olyan élmény hatására válik az új hit hirdetőjévé, amit ő maga is Jézus személyes megjelenésének tartott. A keresztény egyház e tanúságtételek hatására rögtön létrejött, fejlődött és rohamosan terjedt, bár tanításának lényege – Jézus feltámadt! – merőben szokatlan volt az átlagember fülének; és nem is volt veszélytelen az új közösséghez tartozni.

Mivel tudják magyarázni ezeket a kétségtelen *történeti tényeket* a feltámadás történetiségét tagadó elméletek? Fel lehet tételezni, hogy a hazudozó tanítványok vállalják a mártíromságot kitalált teóriáik bizonyítékául? Vagy hogy a keresztények üldözőjeként Damaszkuszba siető Saul úgy volt lelkileg hangolva, hogy valami hallucinációfélét azonnal Jézus megjelenésének vélt?

És végül itt van a lepel. Kérdés, van-e valami mondanivalója Jézus feltámadásához?

Hullafoltok nélkül

A holttestet fényképszerűen, részletekben és árnyalatokban gazdagon ábrázoló lepel bizonyítja, hogy Jézus testén a romlás semmiféle jele nem mutatkozott. A nyomot hagyott test kétségtelenül holttest, mégpedig a hullamerevség (rigor mortis) állapotában. De a halálnak e kezdeti jelén túl a képmás tudományos elemzése a felbomlás semmi nyomát sem találta.

Pedig a vérkeringés megszűnése miatt a gravitációs erőnek engedelmeskedő, a holttest alsó, de nyomásnak ki nem tett részeibe gyűlő vér okozta ún. „süllyedésszerű hullafoltok” már a halál beállta utáni 1-2 óra alatt ki szoktak alakulni. További 1-2 óra alatt a hullafoltok összefolyó nagy felületeket foglalnak el; 8-10 órával a halál után a vér bomlásnak indul, és az intenzív, nagy kiterjedésű hullafoltokat eredményező folyamat 24-28 óra alatt fejeződik be. A megadott értékek átlagosak, az egyes esetekben függenek a halott testi felépítésének sajátosságaitól (vérbőség, vérszegénység, izomzat, tápláltság stb.), továbbá a klimatikus és hőmérsékleti viszonyoktól.

A hullamerevség – az említett befolyásoló tényezők függvényében – a halált követő 1-3 óra alatt kezdődik, 6-12 óra alatt teljesen kifejlődik és 20-80 óráig áll fenn. Jézus sírban tartózkodásának 36-38 óráját tekintve azt kell mondanunk, hogy a képmáson megjelenő test hullamerevsége teljesen normális, míg a hullafoltok hiánya teljességgel rendellenes jelenség.

Érintetlen vérfoltok

A leplen megjelenő képmás alapján biztosan állíthatunk három kézenfekvő dolgot:

- először: a halotti kendőbe a ténylegesen meghalt Jézust temették el,
- másodszor: a holttest felbomlása nem történt meg a kendőben,
- harmadszor: a halott tehát egy idő után elhagyta a leplet, vagy – elvileg ez sem

kizárható – a leplet távolították el róla.

Ennek az eltávolításnak azonban a leplen semmi nyomát sem találni. Amikor a holttestet lepelbe takarták, annak anyaga érintkezésbe került a testet borító sebekkel és vérfoltokkal, melyek anatómiailag korrekt, pontos körvonalú és érintetlen véralvadásokat felmutató képét át is vette. Lehetetlen, hogy a holttest kitakarása és a lepel ilyen módon történő eltávolítása a legnagyobb óvatosság mellett is ne hagyott volna nyomot ezeken a vérfoltokon. A sebről lefejtett kötés esetében pl. a sebben keletkezett vérrögök és a seb körüli véralvadékok egy része föltétlenül a sebben és a seb körül marad, a kötés maradványaiból tehát nem lehet már a sebet és az eredeti vérfoltot hiánytalanul rekonstruálni. Nem így a lepel esetében. Mind a sebek, mind a vérfoltok érintetlenek, a lepel feltételezett eltávolításának semmi nyoma. Ez a test más módon hagyta el a halotti kendőt!

Égés vagy pörkölődés

Korábban említettük, hogy a lepel képmásának keletkezését magyarázni kívánó hipotézisek közül az „égés vagy pörkölődés” elmélete látszik a kutatók számára a legelfogadhatóbbnak. Részint azért, mert a többi ismertetett elmélet nem állja ki a kritikát: a feltételezések szerint létrejövő ábrázolások nem rendelkeznek a lepel képmásának tulajdonságaival. Részben pedig azért, mert a chambéryi tűzben megpörkölődött szálak ugyanolyan elváltozásokat szenvedtek, mint amilyen megbarnult szálakból áll maga a képmás. És bár egyik kutató sem állítja, hogy tudományosan igazolható magyarázattal bír a feltámadást kísérő és a képmást létrehozó fény- és hőjelenségekről, mégis sokan a legeredményesebb szindonológusok közül – Stevenson, Habermas, Bucklin stb. – összefüggést feltételeznek a feltámadás és a képmás keletkezése között. E tudósok szerint a lepel egyenesen bizonyítéka Jézus feltámadásának.

Az adatok egybevágóak

Ezt az érvelést az egyéb érvekkel összhangban kell értékelni: nem hagyhatjuk figyelmen kívül a lepel, az evangélium és a történelem közötti szoros megegyezést. Minthogy a lepel tanúsága minden egyéb ponton megegyezik az evangéliumi elbeszélésekkel, alapos okunk van azt hinni, hogy a – történetiségében megvizsgált és tényként elfogadott – feltámadást illetően is megegyezik velük, és hogy ezen az úton kell keresnünk a megoldást a még tisztázatlan kérdésekre. Az evangéliumi leírások, a történeti tények és a lepel tanúsága a feltámadás kérdésében is csodálatosan egybevágóak, erőteljesen támogatják egymást, és egy irányba mutatnak. „A lepel orvosi természetű adatai a feltámadás mellett szólnak. Ha ezeket az orvosi információkat összevetjük a kémiai, fizikai és történelmi tényekkel, megbízható bizonyítékát kapjuk Jézus feltámadásának” (R. Bucklin).

A lepel tehát, mely már Szent János evangélista számára is Jézus feltámadásának bizonyítéka volt – látta és hitt! –, a dolgok valódi állását és összefüggését elfogulatlanul néző tudósok számára is az. És az, természetesen, a hívő számára is. Jézus feltámadását mindig is a Mindenható Isten egyetlen, a természet rendjét meghaladó tetteinek hittük és tudtuk. E tény természettudományos magyarázatára éppúgy nem gondolhatunk, mint ahogyan nincs természettudományos magyarázata – a feltámadáshoz képest sokkal kisebb jelentőségű –

lourdes-i csodás gyógyulásoknak, Páter Pio stigmáinak, vagy annak, hogyan tudott Konnersreuthi Neumann Teréz egy falat étel és egy korty ital nélkül – pusztán a mindennapi szentáldozásból – harminchat éven keresztül élni? E *tudományon túli* jelenségeknek másban rejlik a magyarázata: Isten végtelen hatalmában, az ember iránti végtelen szeretetében, és abban a szándékban, hogy a világ ne maradjon a természetfeletti valóság jelzései nélkül. Hogy akinek van szeme a látásra, láthasson, és akinek van füle a hallásra, hallhasson.

Jézus feltámadása még ezeknél is mérhetetlenül fontosabb. Nemcsak Jézus megváltói működésének kulcsa és csúcspontja, hanem a világtörténelem központi eseménye, melytől minden múlt, jelen és jövő létező létének értelmét és jogosultságát nyeri.

Ennek a feltámadásnak tanúja és bizonyítéka a torinói halotti lepel. Európa egyik ipari nagyvárosának székesegyházában őrzik, a maga anyagi valóságában, és a róla készült fényképek és ismertetések formájában, tanúságtételének súlyos mondanivalójával a világ rendelkezésére áll. Üzenete 1900 esztendő – a megszólaltatásához szükséges eszközök hiánya miatt kényszerű – hallgatás után egészen különös módon szól a XX. századhoz, illetve az emberiségnek a XX. századdal kezdődő korszakához. Boldogok, akik megszólalásának tanúi, jelentősége kibontakozásának kortársai lehetnek. És még inkább boldogok, akik meghallják és megértik üzenetét.

Amit tudunk – és amit nem

Minden tudomány minden megállapítása az adott időpontban ismert tények összefüggésében érvényes, amit az újabb felmerülő adatok elmélyíthetnek, leszűkíthetnek vagy módosíthatnak. A tudósok vitái rendszerint nem is a tények elismerése vagy visszautasítása körül a legélesebbek. A legnagyobb probléma a tények értelmezése, amibe gyakran beleszól a tudós szubjektivitásának számos tényezője: neveltetése, hite, világnézeti elkötelezettsége, tudományos múltja stb. Az objektív tudományos megállapítás tehát nemcsak alapos felkészültséget, hanem szellemi és jellembeli erőfeszítést, a tények tiszteletét és becsületességét igényel.

A tudósok szeretik hangoztatni, hogy az „igaz” nagyfokú valószínűséget, a „biztosan igaz” pedig igen nagyfokú valószínűséget jelent. Ez azonban nem jelenti az igazságok relativizálásának általánosítását és a mindenre kiterjedő agnoszticizmus elfogadását. Végül is a kőbaltától az úrhajóig vezető utat az egymást váltó generációk ilyen – az abszolút igazság szempontjából „relatív” – igazságokra támaszkodva és azokat továbbfejlesztve tették meg.

Ennek megfelelően kell értékelnünk a lepelre vonatkozó megállapításokat is: a további kutatások során bizonyára felmerülnek majd újabb adatok, melyek hozzátesznek, vagy elvesznek valamit az eddigi megállapításokból, egyes részletkérdésekben módosítani fogják mostani ismereteinket. Az alapvető megállapítások azonban nem változhatnak, hiszen azok több tudományág sajátos ismeretanyaga alapján, sajátos vizsgálati és kísérleti módszerével bizonyított igazságok.

Hála a kiváló tudósok fáradozásainak, bizonyítottnak tekinthetjük, hogy a torinói halotti lepel annak a Jézus Krisztusnak a temetési kendője, akiről az evangéliumok és számos egyéb történelmi forrás beszélnek (Talmud, Plinius, Tacitus, J. Flavius stb.), és aki a kereszténység alapítója. Szenvedésének a szentírásból ismert egész története leolvasható a lepelről.

A halotti kendő anyaga erősen valószínűsíti, hogy zsidó kultúrkörben keletkezett, szövési módja is közel-keleti eredetre utal; a jobb szemre helyezett pénzdarab részben olvasható szövege és éremképe egy Pontius Pilátus idejében használt fém pénzé. A kendő anyagában talált virágporfajták igazolják a Jeruzsálem és Torino között megtett, korábban is feltételezett vándorút egyes állomásait. Mindezen megállapítások alapján a lepel kutatásával foglalkozó tudósok túlnyomó részével együtt elfogadhatjuk, hogy a *torinói halotti lepel Jézus Krisztus eredeti halotti leple*.

Nem tudjuk viszont – és meglehet, sohasem fogjuk tudni –, hogy *hogyan keletkezett* a lepel Jézus-portréja. És mindaddig, míg a keletkezés titka meg nem oldódik, homályban marad a képmás néhány rejtélyes tulajdonságának magyarázata is: hogy a kép negatív, háromdimenziós, felületi, és pályafutása során stabilnak mutatkozott mind a hő-, mind pedig a kémiai hatásokkal szemben. Ezek a tulajdonságok bizonyára összefüggenek a képmás keletkezésének módjával.

A keletkezésre vonatkozó kételyek közepette van azonban néhány szilárd pont. Biztos, hogy a lepel képmása nem festett kép, és ezzel a hamisítás gyanúja, mely kimondva vagy kimondatlanul a legújabb időkig lappangott a lepel körül, egyszer és mindenkorra el van intézve. Az is biztos, hogy a képmás nem lenyomati kép. Sem elméletileg, sem kísérletileg nem sikerült bizonyítani a vaporográfia hipotézisét, és hasonló a helyzet a kémiai hatóanyagok működését feltételező elmélettel: a laboratóriumokban előállított kísérleti képek meg sem közelítették a lepel képmásának tökéletességét, és nem rendelkeztek annak az imént felsorolt tulajdonságaival. Ennek ellenére nem zárhatjuk ki annak lehetőségét, hogy a jövőben egy minden szempontból kielégítő természetes magyarázatot találnak a képmás keletkezésére. És ez egyáltalán nem csorbítaná a lepel hitelességét bizonyító tények igazságát. Pillanatnyilag azonban nem rendelkezünk ilyennel.

Marad az égésemélet, a lepelkutatás során eddig megfogalmazott hipotézisek közül az egyetlen, melynek a lepel-képmás tulajdonságai megfelelnek. De hát milyen feltételek mellett képes egy holttest annyi hő- vagy fényenergiát kibocsátani, hogy megégesse az őt burkoló lepedőt? Azt kell felelnünk: semmilyen körülmények között sem. Mármint a dolgok természetes rendjében, azon a területen, ahol a tudomány illetékessége érvényes.

De a hívő ember tudja, hogy a *valóság* túlnyúlik a dolgok természetes rendjén, és nem idegenkedik attól, hogy – ha arra alapos oka van – e természetes rend határain túl keresse a jelenségek okait.

Utószó az első nyolc kiadáshoz

„Őt ugyan keresztfára feszítették és megölték, de Isten harmadnap föltámasztotta, és nyilvánvalóan megmutatta, ha nem is az egész népnek, hanem az Isten által előre kijelölt tanúknak, vagyis nekünk, akik vele együtt ettünk és ittunk halottaiból való feltámadása után.”
(Ap Csel 10,39-41)

Egyszer talán akad majd valaki, aki a manapság minden vonatkozásban sokat emlegetett „human relations” szempontjából fogja megírni a lepel történetét: a bizonyára terjedelmes könyv azt fogja elmondani, hogyan hatott a lepel és a vele kapcsolatos tények megismerése az „utca emberére” és főleg arra az egyre növekvő számú tudósra, akik először Secondo Pia és Giuseppe Enrie fényképei alapján, majd az utolsó másfél évtizedben a közvetlen vizsgálatok során foglalkoztak ezzel a mind a tudomány, mind a kereszténység számára kifejezhetetlen értékű relikviával. El fogja mondani, hogy a lepel – nem szívesen használom ezt a jelzőt, de nem találok jobbat – szinte mágikus erővel bővölte el azokat, akik kapcsolatba kerültek vele. A közömbösök érdeklődővé váltak, az agnosztikusokban fellobbant a hit világossága, a lagymatag keresztények előtt új fényben jelent meg az evangélium tanítása. Kevesen tudtak ellenállni a tények erejének, az érvek súlyának.

Amikor Barbet doktor, nyomdába adás előtt felolvasta „Az öt seb” című híres könyvének kéziratát egykori anatómia-tanárának és atyai barátjának, az agnosztikus Hovelacque professzornak, az egykori tanítvány orvosi szempontból tökéletesen helytálló fejtegetéseit döbbszent csend követte. Pár perc múlva Hovelacque két karját széttárva csak ennyit suttogott: „Akkor hát... barátom... Jézus Krisztus *valóban* feltámadott ...”

Hovelacque esete csak egy példa a sok közül.

Paul Claudel a lepel huszadik századi megszólalását Krisztus második feltámadásának nevezte.

Voltak, vannak és lesznek, akiknek semmilyen érv sem elegendő. 1930-ban, amikor Umberto herceg esküvője alkalmával ismét a lepel nyilvános kitételére készültek, különböző katolikus csoportosulások felszólították a torinói érseket, Fossati bíborost, mellőzze a lepel kitételét, „nehogy a vallás ügye nevetségessé váljék”. Hiszen annyi a bizonytalanság a lepel körül! – Fossati bíboros Rómába ment, hogy tanácsot kérjen a pápától. XI. Pius, az Ambrosiana egykori könyvtárosa, a levéltári és történelmi forráskutatás szakértője így bátorította: „Legyen nyugodt Eminenciád. Amit mondunk, nem mint pápa, hanem mint kutató és tudós mondjuk. Személyes tanulmányokat folytattunk a lepellel kapcsolatban, és kijelenthetjük: *meg vagyunk győződve hitelességéről*. Vannak persze ellenvetések, de ezek az ellenvetések nem állják meg a helyüket.”

Ugyancsak XI. Pius mondta 1936-ban az Actio Catholica fiataljai előtt: „...a lepel körül még sok titok lappang, de annyi bizonyos, hogy nem emberi kéz műve. Ez már – ennyit máris kijelenthetünk – bebizonyított dolog.”

Végül álljon itt VI. Pál pápa 1973. november 23-i televíziós nyilatkozatának egy részlete:

„Még ma is emlékszem a mély megrendülésre, mely egész lelkemet átjárta, amikor – 1931 májusában – a szent lepel tiszteletére tartott ünnepség alkalmából részt vehettem egy vetítésen, és a hatalmas, fénylő vászonra sugárzott Krisztus-arc megjelent előttünk: mennyire igaz volt, mennyire mély, milyen emberi és milyen isteni...”

V. A legújabb fejlemények

„Éppen elég fény van ahhoz, hogy lásson, aki látni akar, –
és éppen elég homály, hogy ne lásson az, aki nem akar.”
(Blaise Pascal)

E fejezet 1989 nyarán történt megírását az 1988-ban elvégzett C14-es radiokarbon vizsgálatok eredményei, illetve az azok elfogadhatósága és lehetséges értelmezései körül kirobbant, és egyre szélesebb hullámokat verő vita tette szükségessé. Az itt következő fejezet tehát e könyv 1984 és 1988 között megjelent nyolc kiadásából még hiányzik.

A vizsgálatok előzményei

A könyvünk 64. oldalán kezdődő bekezdésben már ismertettük a régészetben használatos radiokarbon kormeghatározó eljárás lényegét; ez a módszer azon alapszik, hogy a növényi, állati és emberi eredetű maradványokban lévő C14-es szénizotóp nitrogénné történő visszaalakulását kísérő radioaktív sugárzás erőssége idővel egyre csökken. Leegyszerűsítve a mérési eljárás lényegét: minél gyengébb a sugárzás, annál régebbi, és megfordítva: minél erősebb a mért sugárzás, annál fiatalabb a vizsgált szerves maradvány. Arra is utaltunk az előzők során, hogy sokan és sokszor sürgették már a radiokarbon vizsgálat elvégzését a lepelrel kapcsolatban, amelytől azt várták, hogy kimondja az utolsó szót, és döntő érveket szolgáltatson a lepel hitelessége mellett. Bár ugyanakkor számosan akadtak, akik eleve elleneztek a C14-es vizsgálatok engedélyezését. Úgy okoskodtak: ha a lepel hiteles, akkor érintkeznie kellett Jézus – nem tudni milyen fizikai jelenségek közepette – feltámadó testével. Ezek a jelenségek egyszer és mindenkorra megváltoztathatták a lepel „fizikáját”, és az eredmények ennek megfelelően nem a valóságos kort fogják mutatni. Éppen elegendő – legalább tucatnyi! – kellően megalapozott tudományos érv áll már eddig is rendelkezésre a lepel hitelessége mellett!

A hitelességet alátámasztó érvek – amelyeket e könyvben már viszonylagos részletességgel áttekintettünk – időközben szaporodtak is. A STURP 1978. évi vizsgálatosorozatának értékelése ugyanis azóta is szakadatlanul folyik, és a jobbára csak a lepelkutatókat érdeklő részleteredményeken túl időnként valódi szenzációkkal is szolgál. A könyvünk 83. oldalán kezdődő „Mi hozta létre a vérfoltokat?” című fejezetben olvashattuk, milyen vizsgálati módszerekkel bizonyították be John Heller, Alan Adler, Vernon Miller és Samuel Pellicori, hogy a leplel látható vérfoltok valódi vérből származnak. Ez az eredmény a későbbi kutatások során tovább finomodott: bizonyítást nyert, hogy a vér valódi *embervér*, sőt az is, hogy az AB vércsoportba tartozik. Minderről hírt adott a Magyar Kurír 1983. november 12-i 244. száma a „Kathpress” osztrák katolikus hírügynökség közleményére hivatkozva, majd a „Kathpress” 1987. szeptember 2-i száma újra visszatért a rendkívüli tényre; ugyancsak foglalkozik a valódi embervérre vonatkozó vizsgálatokkal és eredményekkel az az interjú, amit Pierluigi Baima Bollone és Don Pietro Coero Borga – a lepelkutatók két kimagasló személyisége – adott 1987-ben Bruno Stefanatnak, a „Magica” című olasz folyóirat munkatársának (a cikk fénymásolt példányáról sajnos nem állapítható meg a lap dátuma).

A lepel hitelességére utaló elegendő tényanyag meglétéén túl számos tudós azért sem javasolta a C14-es radiokarbon vizsgálat elvégzését, mert eleve feltételezte, hogy – a lepel ugyancsak viszontagságos pályafutásával kapcsolatos fizikai és kémiai behatások

következtében – a vizsgálatok hamis eredményt fognak mutatni. Ilyen értelemben nyilatkozott az imént említett interjúban Don Coero Borga is.

Mindezen megfontolások ellenére előbb kiszivárgott, később pedig hivatalos megerősítést nyert a hír, hogy a Szentszék, mint a lepel tulajdonosa, hozzájárult a radiokarbon vizsgálatok elvégzéséhez. Az Egyház végül is nem a lepelnek, hanem az igazságnak van elkötelezve, bármilyen lelkesítő, vagy bármilyen lehangoló is legyen az. A részletekre vonatkozóan – hány helyen és melyik intézetekben végzik majd a vizsgálatokat, hol fogják összesíteni és értékelni az eredményeket, ki finanszírozza az akciót, és milyen összegre rúgnak a költségek, stb. – a legkülönbébb variánsok láttak napvilágot. Minden valamire való lapnak megvolt a maga megbízható forrásból származó „biztos” értesülése. Illetékes helyről viszont arról biztosították a közvéleményt, hogy – a vizsgálatok során praktikus okokból szükséges titoktartás időszakának lejártával – mindent a legteljesebb nyilvánosság elé fognak tárni. Ennek időpontjául 1988 nyarát helyezték kilátásba; a nyár azonban anélkül múlt el, hogy a sokak által várt bejelentés megtörtént volna.

Egyes angol lapok viszont – az oxfordi laboratórium vizsgálataira hivatkozva – olyan híreket jelentettek meg, miszerint kiderült, hogy a torinói halotti lepel „középkori hamisítvány.” E hírekből, meg a hivatalos állásfoglalás hiányából olyan kombinációk születtek, amelyek furcsa színben tüntették fel a közvélemény előtt az illetékes egyházi fórum szerepét a látszólagos huzavonában – holott az, mármint a torinói érsek, még semmiféle tájékoztatást sem kapott a több helyen folyó vizsgálatok koordinálásával megbízott British Múzeum kutatólaboratóriumától.

A hivatalos közlemény

1988. október 13-ára Anastasio Ballestrero bíboros, torinói érsek nemzetközi sajtókonferenciát hívott össze. Az előadói asztalnál mellette ült Luigi Gonella professzor, fizikus és a méréstechnika mérnöke, az érsek tudományos tanácsadója is. Mindkettőjük arcán – az ott készült fényképek bizonyítják – a méltósággal viselt csalódottság és a mély emberi megrendülés vonásai ültek. Akkor még nem tudhatták, vajon a lepeltudomány – és az ahhoz fűződő hitek – végleges halálánál, vagy csupán nagypéntekénél asszisztálnak-e, amit majd egy feltámadás fog követni? Az érsek a következő szövegű sajtóközleményt ismertette:

„Egy 1988. szeptember 28-án a lepel pápai öréhez érkezett levélben, amelyet Dr. Tite, a British Múzeum munkatársa, a vizsgálati program koordinátora írt alá, a torinói halotti lepel anyagának radiokarbon eljárással történő kormeghatározását végző laboratóriumok – az Arizonai Egyetem, az Oxfordi Egyetem és a Zürichi Politechnikum intézetei – végre közölték munkálataik eredményét.

A dokumentum megállapítja, hogy a lepel anyaga keletkezésének tulajdonítható, naptári időben kifejezett idő 95%-os megbízhatósággal Krisztus után 1260 és 1390 közé esik. Az eredményre vonatkozó pontosabb és részletesebb tájékoztatást a laboratóriumok és Dr. Tite egy kidolgozás alatt álló, és egy tudományos folyóiratban publikálandó tanulmányban fognak adni.

Bray professzor, a torinói „G. Colonetti Mérésügyi Intézet” munkatársa, akit felkértünk a Dr. Tite által készített jelentés felülvizsgálatára, ugyancsak megerősítette a három laboratórium eredményeinek egyeztetetőségét, megállapítva, hogy az eredmények bizonytalansága az alkalmazott módszernél megengedett határokon belül helyezkedik el.

Miután megfelelő módon tájékoztattam a Szentszékét, a torinói halotti lepel tulajdonosát, ezúton hozom nyilvánosságra mindazt, amit közöltek velem.

Az Egyház, miközben a tudományra bízta ezeknek az eredményeknek az értékelését, ismételten megerősíti tiszteletét és hódolatát Krisztus ezen tiszteletreméltó ikonja iránt, amely továbbra is a hívők hódolatának tárgya marad, összhangban a lepellel kapcsolatban mindig is

elfoglalt állásponttal, miszerint a képmás – tekintettel lehetséges történelmi értékére – kimagasló jelentőséggel bír; ez az álláspont nem fogadja el azokat a teológiai természetű önkényes következtetéseket, amelyeket egy tisztán és szigorúan tudományos kutatásként javasolt és végrehajtott művelettel összefüggésben terjesztettek elő.

Mind ez ideig azonban a képmás keletkezésének és megmaradásának problémái nagyrészt megoldatlanok maradtak, és további kutatást és további tanulmányozást igényelnek, amelyek iránt az Egyház – az igazság szeretetétől ösztönözve – ugyanolyan nyitott szellemet fog tanúsítani, mint amilyent akkor tanúsított, amikor beleegyezett a radiokarbon kormeghatározásba, mihamarabb egy erre vonatkozó ésszerű lebonyolítási programot előterjesztettek.

Személyesen is kellemetlenül érintett az a sajnálatos tény, hogy a hírközlő eszközök, különösen az angol nyelvűek, e tudományos vizsgálatra vonatkozó számos hírt idő előtt közzétettek, mivel ez azt a méltatlan gyanút keltette, mintha az Egyház félne a tudománytól, és el akarná titkolni annak eredményeit, noha ez a vád nyilvánvaló ellentétben áll az Egyháznak a jelen körülmények között is következetesen képviselt álláspontjával.” („L'Ossevatore Romano”, 1988. október 14.)

Eddig a sajtónyilatkozat. Állításaiban és hangvételében egyaránt hűen tükrözi a nehéz helyzetben helytálló kényszerülő felelős személyek ellentmondásos lelkiállapotát; kiérezni belőle a csalódottságot, a tudomány eredményei iránti köteles tiszteletet, a kapuk minden irányban való nyitva tartásának szándékát, és azt a zavart, ami a szindonológia által felhalmozott tényanyagot ismerő valamennyi gondolkodó ember lelkében felmerül a C14-es eljárás fenti megállapításai kapcsán: hogyan lehet ekkora ellentmondás a lepel hitelességének *pro és kontra* érvei között? – Az ügy azonban még korántsem tekinthető lezártnak, sőt: „Az Egyház ... a tudományra bízza ezeknek az eredményeknek az értékelését...” hiszen „...a képmás keletkezésének és megmaradásának problémái nagyrészt megoldatlanok maradtak, és további kutatást és további tanulmányozást igényelnek...”. Az egyszerű szavak és a kézenfekvő logika mögött – a közleményt fogalmazók szándéka szerint, vagy anélkül, egyszerűen csak az igazság kutatásának természetes dialektikájából adódóan? – egy igen súlyos igény fogalmazódott meg: a tudomány teremtsen meg az összhangot *az általa feltárt pro és kontra érvek* között, vagy ha erre képtelen, akkor egyértelműen mondja ki, hogy ez nem lehetséges. Egy ilyen kijelentés ugyanis rendkívül fontos! (Mint ahogy fontos és – egészen más – irányt mutató például a Lourdes-i Nemzetközi Orvosi Bizottság ilyen értelmű nyilatkozata egy-egy csodásnak minősített gyógyulással kapcsolatban! Jobb, ha „a tudomány” mondja ki, hogy „hol ér véget a tudomány.”)

És mi volt vajon az a kellemetlen és sajnálatos tény, amiről Ballestrero bíboros a sajtóközlemény utolsó bekezdésében említést tett? 1988 nyarától kezdve egyes újságok, főleg angol sajtóorgánumok kezdeményezése nyomán, híreket jelentettek meg, miszerint a laboratóriumi vizsgálatok megállapították, hogy a lepel „hamisítvány”. A sajtóhíreket – amint az történni szokott – átvették a rádió és a tévéállomások is. Ismert és ismeretlen „szakemberek” szólaltak meg, egyesek cáfolták, mások megerősítették a felröppentett híreket. Az indiszkrécio gyanúja az oxfordi laboratóriumra terelődött, mely – általános megrökönyödésre – kijelentette, hogy a vizsgálatokat még el sem kezdte (1. az „Avvenire” 1988. július 10-i számát). Akik a zürzavar tisztázása céljából a torinói érsekséghez vagy az ugyanott működő szindonológiai központhoz fordultak, azt a meglepő választ kapták, hogy őket még semmiről sem értesítették. A nyilatkozatból a rosszhiszemű kommentátorok azt a következtetést vonták le, hogy az Egyház nyilvánvalóan tisztában van a vizsgálatok negatív eredményével, de nem nyilatkozik, mert – presztízsét féltve – időt kíván nyerni valamilyen, az igazságot meghamisítani akaró manipulációhoz. A valóság azonban az volt, hogy a tömegtájékoztatási eszközök vitája az illetékes szervek feje fölött folyt, azok tájékoztatása és sajátos érdekeinek figyelembevétele nélkül. (A vita számos részletét közli Farkas Ilona a

„Collegamento Pro Sindone” olasz periodika 1988. szeptember-októberi számának „Notizie Varie” című részében.)

Még egy megjegyzés: Ballestrero érsek 1988. október 13-i sajtóközleményének egy kifejezését – miszerint a lepel „Krisztus tiszteletreméltó ikonja” – II. János Pál pápa 1989. április 28-án, afrikai útja során, oly módon helyesbítette, hogy a lepel „valóságos relikvia”. (The National Catholic Register, USA, 1989. május 14.) Ha megfontoljuk az „ikon” és a „relikvia” szavak közötti hangsúlyozott különbséget, nyilvánvalóvá válik, hogy – bár a kérdést nem lehet tekintélyi érvekkel eldönteni – a Szentatya e nyilatkozata a lepelnek a C14-es vizsgálatok által kétségbe vont eredetisége mellett szól. A pápai kijelentésnek igen fontos előzményei vannak, amelyek részleteire később visszatérünk.

A „Nature” közleményei

A nagy múltú tudományos-ismeretterjesztő folyóirat első cikke még az 1988. évi 335. számban jelent meg. A szerző, Steven Dickman, negyedoldalnál nem hosszabb írásában a Ballestrero-féle nyilatkozatra hivatkozva „leszögezi” a cikk címébe sűrített álláspontját, miszerint a „Shroud a good forgery”, azaz: a lepel egy ügyes hamisítvány. Ez az állásfoglalás összevág az egykori troyes-i püspökök véleményével. Ezzel valószínűleg vége szakad a lepel eredetére vonatkozó, évszázadok óta tartó spekulációknak. Bár – ismeri el a szerző – a lepel *képmása* keletkezésének mikéntje továbbra is titok (mystery) marad.

A várva-várt „nagy” beszámoló végül is a Nature 1989. február 16-i 337. számában jelent meg „Radiocarbon Dating of the Shroud of Turin” (A torinói lepel radiokarbon kormeghatározása) címmel, 21 szerzői névaláírással, amelyek viselői a három vizsgáló laboratórium (Tucson, Oxford, Zürich), valamint a Columbia University (New York) és a British Múzeum szakembergárdájából verbuválódtak.

Bevezetőjében a cikk vázlatosan áttekinti a lepel történetét lireyi felbukkanása óta napjainkig. Az ismert tényeken túl közli, hogy a British Múzeum már 1983-ban kidolgozott egy kormeghatározó eljárást, amely egyrészt igen kis mennyiségű mintadarabokat igénylő eljárással dolgozó laboratóriumok bevonását, másrészt három, már ismert korú textíliával való összehasonlító mérések módszerét foglalta magában.

A mintavételre 1988. április 21-én reggel került sor a torinói székesegyház sekrestyéjében, Anastasio Ballestrero bíboros, Luigi Gonella professzor, tudományos tanácsadó, továbbá meghívott szakértők és az érintett tudományos intézmények képviselőinek jelenlétében. Miután lefejtették a leplet hátulról beborító anyagot, Giovanni Riggi di Numana professzor, a STURP elnökhelyettese, a képmás frontális oldalát mutató rész bal felső sarkából egy kb. 10 x 70 mm-es csíkot vágott ki, azon hely mellett, ahonnan már 1973-ban egy darabot kivágtak a Gilbert Raes-féle textilvizsgálat céljára. A lepelnek ez a része távol esik mind a képmást alkotó, mind pedig a chambéryi tűz során keletkezett foltoktól. A kiemelt csíkot három, egyenként kb. 50 mg súlyú darabra vágták szét, majd a darabokat alumínium fóliába csomagolták, beszámozott rozsdamentes acéltartókba helyezték, és lepecsételték. Ugyanígy csomagolták be a kiválasztott három ellenőrző minta első két darabját; a harmadik, fonalakkból álló ellenőrző mintát – nem tudni miért? – más módon készítették elő, és adták át a három laboratórium képviselőinek. Az egész műveletet – kivéve a minták becsomagolását – videokazettára vették fel, és le is fényképezték. Noha a laboratóriumoknak nem mondták meg, hogy melyik dobozban van a lepelből vett minta, a felismerés a lepel jellegzetes „három-az-egyhez” szövés technikája, illetve halszállkamintája miatt könnyen lehetővé vált. Szóba került, hogy a mintákat nem kellene-e összezúzással felismerhetetlenné tenni; ettől azonban elálltak, mert az összezúzott textíliák tisztítása nehézségeket okozott volna, így viszont le kellett mondani arról, hogy a vizsgálat a „vakpróba” eljárás szabályai szerint történjék.

Ami az ellenőrző mintákat illeti: az un. 2. sz. minta – az egyes számmal magát a lepelből vett darabot jelölték – egy Núbiában kiásott sírból előkerült vászon darabja, amit iszlám hímzésmintái és keresztény feliratai alapján a Kr.u. 11-12. századra lehetett datálni; a 3. sz. minta a British Múzeum egyiptomi gyűjteményéből származó vászondarab, melynek korát már megelőzően a Kr.e. 1.-Kr.u. 1. századra határozták meg; a 4. sz. minta anyagát Anjou Szent Lajosnak a franciaországi Var székesegyházában őrzött palástjából kiemelt fonalak képezték; stiláris megfontolások és történelmi érvek alapján a palást anyagának korát 1290-1310 közé helyezik.

A „Nature” cikk ezután beszámol róla, hogy a három vizsgáló laboratóriumban ismét több darabra vágott mintákat milyen, helyenként egymástól eltérő, és az egyes töredékekre nézve is különböző fizikai és kémiai tisztító eljárásoknak vetették alá. A megtisztított textildarabkákat elgázosították; a keletkezett széndioxidot grafit mintákban tették mérésre alkalmassá. A különböző eredetű textíliákból készült anyagokból csoportokat képeztek, és e csoportoknak – illetve azok egyes darabjainak – sugárzását többször megismételt, laboratóriumként nem is mindig azonos eljárással, és többféle készülék igénybevételével megmérték. Mért értéként az egyes mérések – szokásos módon korigált – átlagát adták meg.

A cikk ezután viszonylag hosszan taglalja a sokféle okból (különböző tisztító eljárások, a „radiokarbon-kor” átszámítása „naptári-korra”, a légkör C14 tartalmának természetes változásai, a len rövid növekedési ideje, stb.) adódható hibákat és az ezek korrekciójaként alkalmazott számítási eljárásokat, elismerve, hogy ezek némelyike még szakmai viták tárgya.

(A szerző megjegyzése: a cikkben közölt 2. számú táblázatból mindenestre megállapítható az a furcsa tény, hogy a három laboratórium a legrégebbi 3. sz. mintára, a British Múzeum egyiptomi gyűjteményéből származó vászondarabra vonatkozóan mérte a legkisebb szórást mutató adatokat –1995, 1980 és 1940 évet –, az állítólag „legfiatalabb” torinói halotti lepelre pedig a legeltérőbbeket; 646, 750 és 676 évet; a legalacsonyabb és a legmagasabb adat közötti különbség az első esetben 55 év, azaz 2,8%, a másodikban 104 év, azaz több, mint 16%.)

A méréseket végző intézetek a British Múzeum Kutató-laboratóriumának küldték meg adataikat elemzés céljából, a múzeum pedig a torinói meteorológiai intézetben működő Bray professzornak továbbította azokat, véleményét kérve az eredmények elfogadhatóságát illetően.

A „Nature” cikkének utolsó, „Végkövetkeztetések” alcímmel ellátott része leszögezi, hogy a megejtett vizsgálatok a torinói halotti lepel keletkezési idejeként – 95%-os biztonsággal – a Kr.u. 1260-1390 évek közötti időszakot állapították meg. Ezután – és a vizsgálatok elvégzését engedélyező és támogató személyeknek és intézményeknek címzett terjedelmes köszönetnyilvánítások előtt – írták le a szerzők azt a fatális mondatot, ami miatt személyük és egész tevékenységük parázs viták keresztüztüzebe került, és amivel – sokak véleménye szerint – túllépték tudományos illetékességük körét. A mondat így hangzik: „Ezek az eredmények tehát *végleges bizonyítékot* nyújtanak arra nézve, hogy a torinói halotti lepel lenvászna középkori.”

A vita lényege

Ha valaki csak a „Nature” cikkét olvasta – és nem, vagy csak felületesen ismeri a lepel tudományos pályafutásának előzményeit, az eddigi kutatások eredményeit és talányait – hajlamos lehet kijelenteni: „scientia locuta, causa finita”, azaz: a tudomány szól, az ügy be van fejezve. A lepelkutatásban élenjáró nyugati országok napi- és szaksajtójában folyó polémia anyagának ismeretében azonban meg lehet állapítani, hogy viszonylag kevesen helyezkedtek és helyezkednek erre az álláspontra; ezek is többnyire a témával először

találkozó újságírók, akik számára a lepel ügye nem több, mint egy „szenzációs leleplezést” tartalmazó, tehát jól eladható újságcikk megírására lehetőséget nyújtó napi hír. Ha holnapután vagy másfél év múlva újabb fordulatot vesz a lepel kutatása, akkor az lesz a „megírható” szenzáció; akkor majd arról írunk. Ebből a mentalitásból születtek azok az – egyáltalán nem tömegesen megjelenő – közlemények, amelyek előszeretettel használták a „csalás”, a „hamisítás”, a „leleplezés” és az ehhez hasonló szavakat.

Más nyilatkozók – a későbbiek folyamán sorra fogjuk venni őket – elvileg is elfogadhatatlannak tartják, hogy bárki is „végleges bizonyítékról” beszéljen. A jelen esetben ez különösen is indokolatlan, mert

- a középkori eredetet állító egyetlen radiokarbon vizsgálati eredmény kiáltó ellentétben áll a lepel hitelességét állító legalább tucatnyi, és a maga nemében a legnagyobb mértékben meggyőző érveléssel; ez az ellentmondás tarthatatlan és kielégítő magyarázatot igényel; a szóban forgó – ismert és a későbbiek folyamán még számba veendő – pozitív érvek nem teológiai, hanem természettudományos jellegűek, tehát a szaktudományok képviselőire hárul a feladat, hogy korábbi megállapításaikat – amelyeket a C14-es vizsgálatok eredményei nyilvánvalóan kétségbe vonnak – megvédjék;

- semmilyen bizonyíték nem tekinthető véglegesnek, hiszen

- az ismert tudományelméleti közhely szerint minden kutatási részeredmény újabb és újabb kérdéseket vet fel, amelyek megválaszolása visszahatólag módosíthatja – és általában módosítja is – a továbblépést lehetővé tevő részeredmény értelmezését; még inkább ez a helyzet ott, ahol az „eredmény” abszolúte nem áll összhangban az eddigi megállapításokkal;

- a lepelkutatásnak már a STURP által is vizsgált alapkérdése és legnagyobb talánya a képmás keletkezésének mikéntje; ez ideig csupán az „égésemélet” bizonyult összeegyeztethetőnek a képmás sajátosságaival, a gyakorlati reprodukálásra tett kísérletek azonban kudarcot vallottak; a középkori eredet feltételezése a C14-es vizsgálatok alapján nem hogy nem visz közelebb az alapkérdés megoldásához, hanem ismét a logikával ellenkező helyzetet teremt: a lepel képmása ugyanis olyan adatokat rögzít, amelyek a középkorban egyszerűen nem voltak ismertek (töviskorona formája, csuklón keresztül történt felszegezés, fulladásos halál ismérvei, lepton, pollenek stb.); az adatok közötti összhang megteremtése tehát feltétlenül szükséges.

Kézenfekvő, hogy az ellentmondás feloldásának lehetőségére a kutatók elsősorban természettudományos magyarázatot keresnek: mi történhetett a hiteles lepellel hosszú és hányattatásokban bővelkedő pályafutása során – teszik fel a kérdést –, ami oka lehet a C14-es vizsgálat csődjének? Látni fogjuk, hogy az ebben az irányban tapogatózóknak máris több ilyen tényezőre mutattak rá, számos javaslattal és hipotézissel álltak elő. E javaslatok ellenőrzéséhez, a hipotézisek kikísérletezéséhez, igazolásához vagy elejtéséhez természetesen idő kell. Biztosra vehetjük, hogy a több mint 400 helyen – egyetemeken, tudományos intézetekben, laboratóriumokban – kutató több mint 2000 szindonológus szakember felveszi a kesztyűt, és meg fog felelni arra a kihívásra, amit a C14-es vizsgálatok megállapításai eddigi eredményeik számára jelentenek.

Amde mi történik akkor, milyen irányban tud továbblépni a kutató és megoldást kereső értelem, ha ez mégsem sikerül? – Nos, ez is valami; a negatív eredmény is eredmény, mely esetleg önmagán túlrá, a valóság egy kevésbé ismert dimenziója felé mutat. Nem kevés azoknak a lepelkutatóknak a száma, akik a rejtélyes ellentmondás megoldását nem természetes, illetve természettudományos okokban keresik, hanem azon a véleményen vannak, hogy „minél hitelesebb a lepel, annál kevésbé lehet a korát radiokarbon eljárással megállapítani”. És ezt úgy értik, hogy amennyiben a képmást valóban a Jézus feltámadását kísérő fény-, hőjelenségek és – ismeretlen természetű – sugárzások rögzítették a leplén, akkor e jelenségek úgy megváltoztathatták a lepel anyagában lezajló radioaktív folyamatot, hogy az szükségszerűen másként zajlik le, mint ahogyan ezek közbejötté nélkül történne. És hogy ez

az álláspont nem utólagos belemagyarázás, afféle „savanyú a szőlő” lelkiállapotból fakadó rabulisztika, arról meggyőződhetünk, ha visszalapozunk e könyv 65. oldalára és elolvassuk a radiokarbon vizsgálatok lehetőségeit taglaló fejezet végét: ez a szöveg az 1984. évi első kiadás óta változatlan. Már ott is említés történik arról, hogy a szakemberek egy része mindig is szkeptikus volt a C14-es vizsgálatok várható eredményeit illetően.

Nem az első eset

Valahányszor a természetfeletti valóság közvetlen érintkezésbe kerül a természettudományok által kutatott, „nyilvántartott”, és az „utca embere” számára kétségbevonhatatlan érvényűnek látszó törvényeknek engedelmessé fizikai világgal, e fizikai világ megszokott mechanizmusainak működésében valami „zavar” támad. A jobb híján használt „zavar” szó természetesen nem megfelelő ide: egészen másról van itt szó, mint zavarról. Sokkal inkább a világot teremtő, törvényeket megszabó és fenntartó Isten – az Abszolútum – mindenhatóságának és szeretetének jeléről, aki – úgy látszik – szükségesnek tartja, hogy időnként figyelmeztesse teremtményeit a világ – az ember számára örök csábítást jelentő világ – és benne önmaguk viszonylagos voltára. A teológia – az Istenről szóló tudomány – „misztika” című ágának irodalmában bőven olvashatunk e jelenségekről; a mindennapi szóhasználatban egyszerűen csodáról, illetve a csoda következményeiről beszélünk, találó módon utalva e szóval arra a „csodálkozásra”, amit a jelenség rendkívülisége – tehát a megszokott renddel való ellenkezése – kivált az emberből.

Szent Ágoston a következő szavakkal fejezi ki ezt a gondolatot: „Isten irgalmasságánál fogva fenntartott magának bizonyos hatásokat, amelyeket a dolgok természetes és megszokott folyásán kívül akart megjeleníteni, hogy az emberek csodálkozzanak” (In Joannem tractatus XXIV).

Ha tehát a természet, a fizikai világ egy darabja nem úgy viselkedik, amint azt a rá vonatkozó természeti törvények alapján elvárnánk, egyáltalán nem indokolatlan a természetfeletti valóság beavatkozására vagy annak következményeire gondolnunk.

Neumann Teréz, a konnersreuthi bajor parasztlány – még életében többször ellenőrzött és bizonyított tény! – 1927-től 1962-ben bekövetkezett haláláig, tehát 35 éven keresztül – a napi szentáldozás ostyáján kívül – semmiféle ételt és italt nem vett magához, ami nyilvánvaló ellentétben áll az emberi test energiaháztartásának szabályait rögzítő ergonómia törvényeivel. – Hogy Szent Januarius, a 305-ben vértanúhalált halt beneventói püspök Nápolyban, üvegfiolában őrzött, megalvadt és kiszáradt vére – ritka kivételektől eltekintve – évente háromszor, a szent ünnepein „felforr”, illetve helyesebben „megfolyósodik”, miközben nem csak a halmazállapota, de még a súlya és térfogata is megváltozik, nyilvánvalóan ellenkezik a szerves anyagok kémiája és az általános fizika alapvető törvényeivel. – És ugyanezt a „zavart”, ellentmondást vagy rendkívüliséget ki lehet mutatni valamennyi orvosilag és egyházilag igazoltan csodás lourdes-i gyógyulásról is. E „pótfejezet” írásának idején került a kezembe az osztrák Katholische Presseagentur 1989. július 7-i 129. száma, amely beszámol az Egyház által 65.-ként csodásnak elismert gyógyulás történetéről. A ma 24 éves, időközben férjhez ment szicíliai ápolónő, Delizia Cirolli 1976-ban, 11 éves gyermekként érkezett Lourdes-ba; jobb lába csontján az orvosok gyógyíthatatlan rákos tumort diagnosztizáltak. Mégis meggyógyult; gyógyulását előbb helyi orvosi bizottság vizsgálta és figyelte éveken keresztül, majd bekapcsolták a Lourdes-i Nemzetközi Orvosi Bizottságot is. 1982-ben kijelentették: „*Olyan jelenségről van szó, mely ellentétben áll minden gyógyászati tapasztalattal, és tudományosan megmagyarázhatatlan.*” Csak ezután kezdett foglalkozni az üggyel a cataniai érsekség. Állásfoglalásukat újabb orvosi és teológiai szakértők vizsgálata előzte meg. Majd Bommarito érsek Lourdes-ba utazott, hogy átadja az aktákat, miszerint az egyházi hatóság Delizia Cirolli gyógyulását „Lourdes-i csodának” ismeri el. Önszugesztíós

vagy egyéb pszichikai erők hatásáról szó sem lehet. „Amikor meggyógyultam – mondta Delizia Cirolli – tizenegy éves voltam, és nem tudtam, hogy tumorom van. Az orvosok mindig egymás között beszéltek; nem értettem semmit. Csak négy évvel később mondták meg, hogy csontrákom volt.”

Talán nem volt felesleges ez a kis kitérő; szükségesnek éreztem, hogy emlékeztessenek rá: a természetfeletti megjelenése a természetes rendben nem történhet bizonyos ellentmondások, „rendkívüliségek” nélkül. És erre a gondolatra még szükségünk lehet.

A megoldás keresése

Ezt a fejezetet köszönetnyilvánítással kell kezdenem. Örömmel fejezem ki hálámat mindazoknak az itthon és a világban szétszórta élő barátainak, kedves ismerőseimnek és levelezőpartnereimnek, akik a lepelrel foglalkozó szakirodalom és napi sajtó könyv, újság, és folyóiratpéldányait, cikkeit és sokféle egyéb kiadványait részemre megküldték, vagy tanácsaikkal, véleményükkel és ellenvetéseikkel támogattak. Értékes és önzetlen segítségük nélkül lehetetlen lett volna a lepel körül fellángolt vita jelenlegi állásáról áttekintést nyújtanom.

Név szerint is meg kell említenem Farkas Ilonát, a „Collegamento Pro Sindone” (Róma) főszerkesztőjét, Dorothy Crispinót, a „Shroud Spectrum International” (Nashville, USA) főszerkesztőjét és kiadóját, és Boór Jánost, a „Mérleg” (Bécs és München) főszerkesztőjét.

Segítségüket hálásan köszönöm!

Lássuk a részleteket. Az a körülmény, hogy a nyilatkozók túlnyomó többsége elutasítja a C14-es vizsgálatoknak a lepel korára vonatkozó megállapításait, nem a sajtóanyag tendenciózus válogatásából ered. Hanem abból, hogy a lepel középkori eredetét elfogadják – a „Nature” cikkein, egyetlen könyvön és néhány, inkább „olvasólevél”-nek tekinthető íráson kívül – nem nyilatkoznak. A birtokomban lévő anyagban egyetlen cikket sem találtam, amelyik arra vállalkozott volna, hogy a radiokarbon vizsgálat következtetéseit elfogadva megpróbálkozzék a hitelességet bizonyító – s ilyenként eddig általában elismert – legalább tucatnyi érv módszeres és tudományos cáfolatával.

Amerikai Egyesült Államok

Nyilvánvaló, hogy a torinói halotti lepel középkorinak történt minősítése a STURP nevű kutatócsoportba tömörült tudósokat érinti – mind szakmai, mind emberi szempontból – a legérzékenyebben. Hiábavalónak bizonyult volna mindaz a tudományos, emberi és anyagi erőfeszítés, amit a lepel titkainak feltárására fordítottak, és aminek eredményeképpen oly sok és meggyőző érvet tudtak összegyűjteni a lepel hitelessége mellett?

E sorok írója engedélyt kapott Dorothy Crispinótól, az „Indiana Center for Shroud Studies” (Indianai Lepel-Tanulmányi Központ, Nashville, USA) kiadásában megjelenő „Shroud Spectrum International” című negyedévi folyóirat főszerkesztőjétől, hogy teljes terjedelmében leközölhesse a lap 1988. évi 28-29. számából John P. Jacksonnak, a STURP egyik kezdeményezőjének és szervezőjének cikkét a C14-es vizsgálatok eredményéről.

* * *

A radiokarbon kormeghatározásról és a lepel képmása keletkezésének módjáról

Amikor a „Shroud Spectrum International” kiadója felkért, hogy írjak egy cikket a lepelrel végzett legutóbbi radiokarbon mérésekkel kapcsolatban, először bizonytalankodtam, milyen módon közelítsek a témához. Végül úgy döntöttem, hogy egy olyan cikk lenne a legmegfelelőbb, amely a képmás keletkezési folyamatával foglalkozik a radiokarbon kormeghatározás fényében, mivel fizikusként leginkább ezzel a kérdéskörrel foglalkoztam az elmúlt tizenégy évben.

A C14-es vizsgálatok szerint a lepel vászna, következőképpen a rajta levő képmás is, legnagyobb valószínűséggel a tizennegyedik századból ered. Miközben elvben hajlandó vagyok elfogadni ezt a következtetést, tudománytalanul járnék el, ha nem kérdezném meg: egybevág-e ez a lepelre vonatkozó egyéb adatokkal, vagy megfordítva, a többi adat egybevág-e ezzel? „Egyéb adatok” például a számos dokumentummal és képi ábrázolással megalapozott történelmi kritika, orvosszakértői tanulmányok, anyagrészcsekkel kapcsolatos elemzések (pl. a pollenek és a képmás hátoldali részének lábánál lévő szennyeződés, stb.), és a képmás keletkezésének mechanizmusai. A potenciális fontosság miatt, amit a magam részéről mindig is tulajdonítottam a lepelnek, szeretném remélni, hogy komoly kutatók és tudósok összehasonlító tanulmányokat fognak végezni ezeken – és még egyéb – területeken, mielőtt a C14-es kormeghatározás végérvényesen elfogadásra kerül. Alapvető összhangnak kell lenni ugyanis minden lepeladatra vonatkozó értelmezésünk között; ezek közé tartoznak most már a C14-es vizsgálatok is. Ebben a szellemben szeretném tehát átgondolni a képmás keletkezésének mechanizmusát, tekintettel a 14. századra utaló radiokarbon kormeghatározásra.

Ha a lepel 14. századi eredetű, és ha elfogadjuk, hogy a képmás magán viseli Jézus valamennyi stigmáját, akkor – úgy tűnik – olyan szándékos kísérlettel van dolgunk, mellyel valaki utánozni akarta Jézus temetési kendőjét. Kevés különbséget jelent, hogy mit is kívánt készíteni: egyszerű hamisítványt, fenséges keresztény műalkotást, vagy a szenvedéstörténet rituális megismétlésének emlékét. A jelen írás célja szempontjából az a fontos, hogy ennek a „valakinek” – akár tudatosan, akár nem – olyan fizikai eljárást kellett alkalmaznia, ami azt eredményezte, amit mi ma a leplen levő képmásként látunk. Ennek az eljárásnak, ami tehát a 14. században hatékonyan működött, a fizika természeti törvényei következményének kell lennie. Következőképpen fel kell tudnunk tárni azt a valószínű, és az általános fizikai törvényeken nyugvó képmásalkotó mechanizmust, amelyet a 14. században sikerrel alkalmaztak.

Mielőtt elemzésünkkel e gondolatsor mentén tovább haladnánk, rá kell mutatnunk, hogy létezik egy logikai szempont, amit nem mellőzhetünk. A tudósok sohasem igazán biztosak benne, hogy teljesen megértik a természet törvényeit; meglepetések előfordulhatnak és elő is fordulnak. Ha valaki azt feltételezné, hogy talán valamiféle „paranormális”, „természetfeletti”, vagy az „új fizika” tárgykörébe tartozó folyamat hathatott a képmás keletkezésére (bármelyik kifejezést kívánja használni), én azt felelném, hogy tekintettel a C14-es kormeghatározásra, a képmást létrehozó mechanizmus összeegyeztethetőségére irányuló tudományos vizsgálódásoknak abba kell maradniuk, míg ezt a „mechanizmust” alaposan meg nem értettük. Biztosaknak kell lennünk afelől, hogy a C14-es méréseket nem zavarta-e meg valamilyen módon maga a feltételezett képmásalkotó folyamat. Semmi rossz sincs az ilyenféle gondolatok megfontolásában, de a komoly tudósoknak törvényszerűen elsősorban arra a természeti világra kell vizsgálódásaikat korlátozniuk, amelyben otthonosan mozognak. Ha valaki mégis valamiféle tizennegyedik századi „új fizikát” akarna konstruálni, hogy annak segítségével magyarázza a lepel képmását, ám legyen; de ugyanakkor valaki más rögtön feljogosítva érezheti magát, hogy egy első századi „új fizika” mechanizmusát hozza

javaslatba, amely – egyfajta melléktermékként – megváltoztatta a C14-es vizsgálatok mérési eredményeit. De ebben az írásban haladjunk a jól megalapozott tapasztalati tudomány megszokottabb vonalait mentén, és nézzük meg, hová visz bennünket.

Először azt a kérdést fontoljuk meg, hogy a lepel tényleg beburkolt-e valaha is egy emberi testet? Ez általában nem vita tárgya, bár a látvány úgy is felfogható, miszerint valaki szándékosan úgy helyezte el a képmást, hogy úgy lássék, mintha a kendő egy tetemet burkolt volna be. Vannak azonban a képmáson bizonyos finom utalások, amelyek azt jelzik – legalább is az én felfogásom szerint –, hogy a lepel valóban egy emberi testet takart be.

Lavoie – bizonyítandó, hogy a lepel valóban egy keresztrefeszített férfi testét burkolta – ragyogóan fejtette meg egy bizonyos vérfolt elhelyezkedésének módját, amit ésszerűen nem lehet a feltételezett művész keze munkájának tulajdonítani. A szóban forgó jellegzetes folt a jobb könyökről lefolyó vér nyoma, amint az a képmás pozitív képén látható. (A szerző megjegyzése: a könyvünk 102. oldalán található pozitív kép – világos alapon sötét foltokkal – jobb könyökétől a kép széle felé kb. két milliméterre elhelyezkedő, különálló sötét pontról van szó.) Lavoie egy tanulmányában kimutatta, hogy e folt elhelyezkedése összefügg az alkaron lefolyó vérrel, ami a könyöknél összegyűlt, és onnan lecsöpögött a testről [in G. Lavoie és mások: „Blood on the Shroud of Turin. Part I”; közölte a „Shroud Spectrum International” 1983 júniusi száma]. A karnak szükségszerűen olyan pozícióban kellett lennie, mint amilyenben megközelítőleg egy keresztrefeszített emberé elhelyezkedik, hogy a vér a gravitáció által kijelölt nyomon folyjon végig. Ez természetesen nem jelent nehézséget, mivel „a lepel embere” úgy jelenik meg, mint egy keresztrefeszítés áldozata. Ezt a vérfoltot úgy magyarázhatjuk, mint amely akkor keletkezett, amikor a leplet a kar köré helyezték, illetve ahhoz simították, és az alvadt vérrög közvetlen érintkezés révén nyomot hagyott rajta.

W. Bulst írta le nekem egy másik jelét annak, hogy a lepel egy emberi testet takart. Az általa hivatkozott jellegzetes helyek egyrészt a hátoldali képmás lábán található vérfolyás, másrészt a frontális képmás lábának közelében lévő, hasonló nagyságú és alakú vérfolt. Kísérleteink során, amikor is egy önként vállalkozót beburkoltunk egy eredeti nagyságú és a képmás másolatával ellátott lepelutáratba, W. Bulst jelzésének megfelelően úgy találtuk, hogy ezek a jellemző foltok közvetlenül illeszkednek, illetve egyik a másik fölött helyezkedik el. Ez nem lehet pusztán véletlen, sem pedig egy „szuperrafinált” művész leleménye, aki előre megtervezett egy ilyen részletet. Amit ez az egybeesés mutat, az nem más, mint hogy a leplet a hosszában elhelyezett test feje fölött visszahajtották, a lábakat pedig úgy bugyolálták be, hogy eközben a hátoldali vérfolt érintkezésbe került a kendő frontális végével, ahová így a vér maradványai is átkerültek.

Vannak még további megfontolások is, amelyek azt jelzik, hogy a kendő egy igazi emberi testet burkolt be. Számos – világosan megkülönböztethetően eltérő irányokba mutató – vérfolyás is erről tanúskodik, összhangban a test függőleges helyzetben való keresztrefeszítésével, amit a holttest vízszintes helyzetű temetése követett. Jó néhány példa illusztrálja ezt: az oldalseb, az alkaron végigfutó vérpatakok, a fejen lévő szúrt sebek, továbbá a csukló sebe, amelyek mind megfelelnek a függőleges helyzetű testből történő vérfolyásnak; a vízszintes testből való folyás irányát követi a derékon látható vérpatak és a hátoldali képmás lábának vérfoltja.

A csukló vérfoltja különösen figyelemreméltó, amennyiben mindentől függetlenül is bizonyítja, hogy a vérfolyás a gravitáció irányában történt. Nézzük meg figyelmesen a csuklóseb jellegzetes alakú vérrögéről ultraviola fényben készült fluoreszkáló fényképet. (A szerző megjegyzése: az eredeti cikkben szereplő fényképet technikai okok miatt nem tudtuk reprodukálni; a könyvünk 112. oldalán lévő kép 6-os számmal jelzett vérfoltjáról van szó.) A keskeny rész csúcsán világos udvar látható, amit nem lehet másként magyarázni, mint a vérszerűnek a gravitációs erő hatására bekövetkezett elkülönülését a vértől, ahogyan azt Lavoie pontosan leírta. Ha e jellegzetes alakú vérfolt két kifolyását a gravitációs erő irányával

párhuzamba állítjuk, a kéz és az alkar a test elmozdulását kísérő helyzete a keresztrefeszítés során elfoglalt pozíciót veszi fel. Ami engem illet, számomra meghaladja az ésszerű spekuláció határát annak feltételezése, hogy egy művész előre kitervezte az ilyenféle részleteket, különösen a vérszérum kicsapódását; amiről nem is tudhatott, hiszen a szérum fluoreszkálása csak ultraviola fényben felvett fényképen jelenik meg.

Nem szabad figyelmen kívül hagynunk egy további tény: csak az ultraviola fényben készített fényképeken lehetett észlelni, hogy a „korbácsnyomokban” jól megkülönböztethető fluoreszkáló vonalak és horzsolások vannak, ami egybevág azzal, amit a megkorbácsolt élő bőrfelülettel kapcsolatban elvárhatunk. Ezen túlmenően az 1978. évi vizsgálatok során a hátoldali képmás talpnyomain mikroszkopikus méretekben jelentős mennyiségű port és szennyeződést fedeztek fel, ami nem jellemző a képmás többi részére. Ami természetesen jól összefér azzal az elképzeléssel, hogy egy mezítlábás ember lábairól szennyeződés kerülhet a lepelre. Ezek a tudatosságot kizáró részletek elfogulatlan gondolkodás mellett nem tulajdoníthatók egy feltételezett művésznek, mert (1) ő maga sem láthatta őket, és (2) nem volt értelme annak, hogy elhelyezze azokat a leplen, mivel senki más számára sem voltak láthatók. Ezért kimondhatjuk, hogy ezek az apró részletek – beleértve a vérfoltok sajátos formájú foltjait – egybevág azzal az elképzeléssel, hogy a lepel valóban egy sebeket hordozó és helyenként szennyes holttestet burkolt be, ami ellene mond a szobor ilyencélű alkalmazásának vagy egyéb művészi alkotás feltételezésének.

A vérfoltok fenti értelmezése nyilvánvalóan magában foglalja azt az állítást, hogy azok valódi vértől erednek, nem pedig vörös pigmenttől, amint azt McCrone feltételezte. E tekintetben szerencsénkre rendelkezésünkre áll Heller és Adler publikált munkája, amely végérvényesen megcáfolja a McCrone értelmezését, és kimutatja – a lepelből 1978-ban vett mintákon végzett nagyszámú, és egymástól független mikrokémiai vizsgálat révén –, hogy a vérfoltok valóban vértől származnak. Meg kell jegyeznünk, hogy munkájukat 1981-ben bemutatták a Kanadai Törvényszéki Orvostani Társaságnak, ezt követően pedig – megfelelő szakmai ellenőrzés után – publikálták a társaság folyóiratában. Heller és Adler eredményeit más tudományos szakfolyóiratok is méltatták, és hivatkoztak is azokra. Sajnálatos módon McCrone kutatásai sohasem kerültek szakmai kontroll alá, és csupán a McCrone Intézet időszaki folyóiratában jelent meg, mely intézetnek maga McCrone az alapítója és vezetője.

Arra vonatkozó utolsó érvként, hogy a lepel egy emberi testet takart, szeretnék a test képmásával kapcsolatban folytatott saját kutatásaimra hivatkozni. E kutatások azt mutatják, hogy a lepel frontális képmását alkotó többé vagy kevésbé sötét foltok közötti különbségeket ki lehet fejezni egyetlen matematikai intenzitásfüggvény alkalmazásával, melyet két adott felület közötti távolság határoz meg. A két felület geometriailag megfelel egyrészt egy anatómiailag helyes test „domborzatának”, másrészt egy kendőnek, mely természetes módon terül végig a testen.

Két jelentékeny mozzanat rejlik abban a lehetőségben, hogy ilyen módon jellemezhetjük a lepel képmását: (1) két *komplex* felület hozható kapcsolatba a lepel képmásának *komplex* intenzitás-szerkezetével, *egyetlen és egyszerű* matematikai egyenlettel, tovább hogy (2) a két felület megfelel a valós test és a kendő felületének. Ez nem lehet sem a véletlen, sem pedig egy művész ügyes keze munkájának eredménye; viszont további bizonyítéka annak, hogy a lepel egy domború testet takart be akkor, amikor a képmás keletkezett. Ilyenformán – azt hiszem – szilárd talajon állunk, amikor arra következtetünk, hogy a lepel egy testet fedett, amikor a képmás formát öltött.

Egyesítsük most ezt a következtetést a 14. századra utaló radiokarbon kormeghatározással. Ellentétben Pierre d'Arcis híres tizennegyedik századi „Memorandum”-ával, amely kijelenti, hogy a képmás „ügyesen megfestett” kép, úgy tűnik, a képmás valamilyen módon annak az eredménye, hogy a lepel egy testet fedett be. Hogy képesek legyünk megmagyarázni a vérrel és a test képmásával kapcsolatban fentebb tárgyalt

részleteket, csaknem kényszerítve vagyunk azt képzelni, hogy a középkorban valakit megkínóztak, keresztre feszítettek és eltemettek, oly módon, amint az Jézussal történt. Képtelen vagyok – és nem is tartom szükségesnek –, hogy bármit is mondjak a feltételezett esemény által érintett személyre, a cselekmény helyére és indítékaira vonatkozóan. A döntő mozzanat az, hogy egy kendővel betakart testet kellett felhasználni. E test domborzati információi valahogy „bekódolódtak” – igen finom felbontásban – a test képmásának intenzitás-szerkezetébe. Nem jelent különbséget az sem, ha a képmás egy megjátszott temetés nem kívánt melléktermékeként állt elő, vagy pedig a mesterségbeli tudás jól kivitelezett és előre megtervezett eredményeként. A fizika törvényeinek kellett működni a test és a kendő között, hogy létrehozzák a képmást. Nos, elő tudunk hozakodni egy konzisztens és tapasztalati ésszerűnek bizonyult fizikai folyamattal, amely képes e feladat elvégzésére?

Tudomásom szerint a természetes fizikai jelenségeknek csak három fő csoportja van, amelyek szóba jöhetnek: a közvetlen érintkezés, a diffúzió és a sugárzás. Más alkalommal már részletesen foglalkoztam ezekkel a mechanizmusokkal; most csak röviden tekintsük át őket.

A közvetlen érintkezés azt jelenti, hogy csak ott keletkezik képmás, ahol a kendő érinti a testet. Míg a képmás éles kontúrokkal bíró részeinek keletkezése könnyen összefüggésbe hozható ezzel a mechanizmussal, a közvetlen érintkezés révén előállt kép árnyalati folyamatosság nélküli természete érthető módon nem fér össze a lepel képmásának folyamatos árnyalati átmeneteket felmutató háromdimenziós szerkezetével. Ráadásul elkerülhetetlen és jelentős mértékű oldalirányú torzulásoknak kell a képmáson megjelenniük.

Diffúziós és sugárzásos mechanizmusok – megfelelő körülmények között – eredményezhetik a kendő-test távolságtól függő folyamatos intenzitáscsökkenést, de ugyanakkor nem képesek adni a lepel képmásának éles kontúrjait. Ismeretesek a diffúziós és sugárzásos kísérletekkel előállított képmások. Nyilvánvaló ezeken a képfelbontás finomságának hiánya, és mindkét eljárásnál elfogadhatatlan oldalirányú torzulások is jelentkeznek.

Kimutathatunk egy további problémát is a közvetlen érintkezéssel, a diffúzióval és sugárzással összefüggő mechanizmusoknál, ha ismét visszatérünk a könyökről lefolyó vér jellegzetes foltjához. Amint arra Lavoie jogosan következtetett, e vérfoltoknak a könyök köré simított kendővel való közvetlen érintkezés útján kellett alakot ölteniük. A lényeges mozzanat, amire itt rá kell mutatnunk – amint Lavoie megjegyzi – az, hogy a könyök vérrögének közvetlen közelében nincs a test képmásának nyoma. Arra következtetett tehát, hogy a képmás nem keletkezhetett közvetlen érintkezést feltételező mechanizmus révén. Amihez a magam részéről még azt szeretném hozzáfűzni, hogy diffúziós és sugárzásos mechanizmusok szintén összeférhetetlenek ezzel a megfigyeléssel, mivel ezeknek ugyancsak a képmást alkotó elszíneződött foltokat kellett volna okozniuk. Figyeljük meg, hogy a frontális képmáson jól érzékelhetők olyan helyeken is intenzív részletek, ahol a kendő-test távolság sokkal nagyobb volt, mint amennyinek a könyök vérrögének érintkezési körzetében lennie kellett.

Így hát nem tudom elképzelni, hogyan keletkezhetett a lepel képmása a fenti három mechanizmus akármelyike vagy azok vegyes kombinációja révén. Viszont egy beburkolt test-formának szerepet kellett játszania, így hát nem világos, hogy az a tizennegyedik századi feltételezett „valaki” hogyan tudott egyrészt egy test-formát a lepelbe burkolni, másrészt úgy alkalmazni egy fizikai folyamatot, hogy azáltal – akár szándékosan, akár nem szándékosan – „belekódolja” a test-forma információit ilyen finom felbontásban a lepel képmásába. Úgy látszik, az egyetlen alternatíva az lenne, ha segítségül hívnánk egy olyan mechanizmust, amely nem tartozik a közvetlen érintkezés általi átvitel, a diffúzió vagy sugárzás széles kategóriáiba; csak hogy egyáltalán nem világos, hogy ez miféle mechanizmus lehetne.

Hogy még tovább komplikáljam a dolgot, szeretném felhívni a figyelmet egy korábbi tanulmányra, amely kimutatta, hogy ha a képmást felvisszük egy kendőre és végigfektetjük egy testen, a képmás részei a megfelelő testrészek fölött függőleges irányban helyezkednek el. Miután ez a munka a nyilvánosság elé került, a jelenségről szóló nagyobb tanulmány mellett döntöttem, amely – azt hiszem – kimerítően bemutatja ezt a sajátos jellegzetességet. A közlés előtt álló tanulmányt a lepel képmásának megfelelő testfelületek komputerrel készített rekonstrukciói alapján készítettük el, amelyek a testfelületeket különféle módon feltételezett test-kendő elhelyezkedési viszonyok alapján jelenítik meg. A lényeg annak megállapítása, hogy a képmás és a test jellegzetes pontjainak vertikális elhelyezkedése összeférhetetlen a diffúziós és sugárzáson alapuló mechanizmusokkal. Nem tudok ugyanis semmiféle természetes mechanizmusról, amely vertikális irányban hat, és képes egy finom felbontású és a kendő-test távolság függvényében változó intenzitású képmás megalkotására. Márpedig a radiokarbon kormeghatározás elfogadásának szükségszerű folyamánya, hogy az a „valaki” a 14. században egy ilyen mechanizmust alkalmazott.

Nem tudok elfogadni bármiféle, a lepelre vonatkozó kormeghatározást – különösen a szóban forgó radiokarbon vizsgálatok eredményét –, ameddig be nem látom (illetve be nem látatják velem), hogy hogyan is állhatott elő a képmás a javasolt időszakban. Ha egy természetes fizikai folyamattal foglalkozunk, aminek tehát megismételhetőnek kell lennie, akkor lehetséges lenne kísérletek során lemásolni a lepel képmásának valamennyi karakterisztikumát, hiszen csak a már a 14. században is megvalósított technológiát kellene használnunk. Hogy itt nem egy vulgáris spekulációról van szó, aláhúzza az a tény is, hogy – beleértve a cikk szerzőjét is – senki sem volt képes ebben a században arra, hogy kielégítő módon reprodukálja a lepel képmását. Valóban: ha sikerült volna „lemásolni” a lepel képmását a maga finom felbontású, háromdimenziós, pozitív-negatív minőségével, a fonalak felületi változásaival, a képmás és a test megfelelő pontjainak vertikális elhelyezkedésével és a cellulóz dehidrációja révén, a tudományos közvélemény mindössze annyit kért volna makacsul a kémiai tudományoktól, magyarázza meg, miféle „semleges” folyamatról van itt szó egyáltalán?

Az én szempontomból nézve, ha minden további nélkül elfogadom a C14-es kormeghatározás eredményét, akkor hallgatólagosan el kell fogadnom egy olyan eljárás vagy folyamat létezését, amely a 14. században létrehozta a képmást; márpedig nem szeretek elfogadni valamit, amit nem értek. Még közvetlenebbül: azért nem érzem azt tudományosan elfogadhatónak, mert a lepel képmására vonatkozóan még nagyon is indokolt bizonytalanságok állnak fenn. Ennek megfelelően rendjén valónak tartom a lepel újabb vizsgálatát, különösen azt, amit a STURP 1984-ben javasolt. Ez talán kitölthetné a rejtvény hiányzó részeit.

Miközben azzal küszködünk, hogy megpróbáljuk megérteni a képmás keletkezésének mechanizmusát, és megnézni, vajon összefér-e az a radiokarbon kormeghatározással, éppen annyira fontos, hogy megkritizáljuk magát a C14-es vizsgálatokat. Mert a tudományban egyetlen mérési mód vagy részadat sem áll vitán felül. Bízom benne, hogy idővel a tudomány meg fogja oldani a képmás keletkezésének kérdését. De nyilvánvalóan még több munkára van szükség, nekünk pedig türelmesen ki kell várnunk, míg a tudomány – a lepel iránti tisztelettel – befutja a megoldáshoz vezető utat.

* * *

Thomas J. Phillips, a Harvard Egyetem Nagyenergiájú Fizikai Laboratóriumának az észak-amerikai Cambridge-ben dolgozó munkatársa a „Nature”-ben megjelent cikkében a Krisztus feltámadását kísérő jelenségekben keresi a probléma megoldását. A feltámadó test fényt és hőt, valamint neutronokat is bocsáthatott ki, amelyek – neutronbefogás révén – egy

bizonyos mennyiségű C13-ból C14-es izotópot „csináltak”. A neutronáramlás vélhetően más elemek – pl. a klór és a kalcium – izotópjainak a megjelenését is eredményezhette. Ezek fellelése a leplen megerősítené a feltevést, hogy a kendőt neutronsugarak érték.

Természetesen itt is nehézségeket okoz, hogy a feltételezett neutron-besugárzás óta új klór- és káliummennyiségek is kerülhettek a lepelre. (A „Mérleg” 89/2. sz. nyomán.)

Thomas J. Phillips cikkére ugyancsak a „Nature”-ben megjelent „Válasz”-ával R.E.M. Hedges, az Oxfordi Egyetemnek a lepel radiokarbon vizsgálatában résztvevő kutatója felelt meg. (Noha angol, a kapcsolódó téma miatt itt, az amerikaiak között hozzuk.)

Rövid elutasító válaszát a lepel kormeghatározásában résztvevő három laboratórium nevében fogalmazta meg. Kifogásolja, hogy Phillips nem fejtette ki, miféle hatásmechanizmusok révén hozható kapcsolatba a feltámadás a feltételezett jelentős neutronáramlással; gyanúsnak tartja, hogy e motívum közbejötté úgy befolyásolhatta a lepel anyagában végbemenő folyamatokat, hogy azok a történelmileg legvalószínűbb dátumot eredményezzék; a Phillips által számszerűsített feltételezett neutrodózist túlzottnak tartja, és nem hiszi, hogy a javasolt ellenőrzés véges számú kísérlettel elvégezhető. (A „Mérleg” 89/2. sz. alapján.)

* * *

Diadalittas hangvétele és lehangolóan nívótlan érvelési módja miatt érdemes megemlíteni Joe Nickellnek, a Kentuckyi Egyetem műszaki szövegírás oktatójának „Egy titok leleplezése – Tudomány, áltudomány és a torinói vászon” című cikkét, mely „A kétkedő kérdező” (The Skeptical Inquirer) nevet viselő „szaklapban” jelent meg; a folyóirat kiadója nevéből – „Paranormális jelenségekre való hivatkozásokat tudományosan kutató bizottság” – következtethetően egy olyan társaság, mely célul tűzte ki, hogy „mindent”, ami nem „normális”, leleplezzen és tudományosan megmagyarázzon.

A szerző tézise szerint a lepel középkori művész keze munkája, elfogadja tehát a C14-es vizsgálatok eredményét. Érvelési módszere igen egyszerű: mindent elfogad, amit a lepel hitelessége ellen felhasználhatónak vél, bármilyen labilis „bizonyítékokon” nyugszik (mint pl. Henry de Poitiers vádjait, McCrone-nak a vér valódiságát kétségbevonó kijelentését), és mindent elutasít, sőt igyekszik nevetségessé tenni, ami a hitelesség mellett szól. „Lesöpri az asztalról” R. Bucklin amerikai patológus anatómiai érveit, mert a láb és a haj nem úgy helyezkednek el, mint szerinte kellene, és az arc természetellenesen hosszú; John Hellernek és Alan Adlernek a vér valódiságára vonatkozó állításait, mert e kutatók nem törvényszéki szerológusok, és megállapításaik ellentétben állnak John F. Fischer törvényszéki analitikus véleményével; a képmás háromdimenziós tulajdonságaira vonatkozó elemzés John Jackson és Eric Jumper saját találmánya, és a STURP által készített reliefhez hasonlót – állítása szerint – egyéb elmosódott körvonalú képekről is sikerült készíteni. A *lepton* körfeliratának részletét csak az látja, aki akarja, a pollenekre vonatkozó megállapításokat pedig a Simthson Intézet egyik(?) botanikusa vonta kétségbe. Max Frei különben sem szavahihető, mert írásszakértőként is tévedett, amikor az ún. „Hitler-naplókat” eredetinek vélte. És mindezek után kijelenti: a lepel híveinek elfogultsága már régóta nyilvánvaló. Most is nem átallják a C14-es vizsgálatok pontosságát kétségbe vonni, a lepel eredetisége helyett.

Joe Nickellnek szemmel láthatóan fogalma sincs azokról a problémákról és megfontolásokról, amelyeket pl. a Jackson-cikk oly elmélyülten tárgyal. De azért nyilatkozik...

Olaszország

A „La Civiltà Cattolica”-nak, az olasz jezsuiták világhírű kulturális folyóiratának 1988. november 5-i számában jelent meg Giovanni Marchesi S. J. cikke „A lepel tovább őrzi titkát” címmel. A szerző ismerteti a radiokarbon vizsgálatok előzményeit és eredményét, a torinói érsek 1988. október 13-i sajtóközleményét, a lepel hitelességét bizonyító érvek sokaságát, majd felteszi a kérdést:

„Lehetséges-e, hogy egy középkori művész olyan hatalmas történelmi, kémiai, anatómiai és egyéb tudományos ismeretekkel rendelkezett, amelyeket a modern tudomány csak nemrégiben fedezett föl, illetve még mindig nem sikerült megoldania? Magyarázatra vár még Krisztus arcképének a keleti és nyugati ikonokról ismeretes hagyományos ábrázolása és a torinói halotti leplel látható negatív lenyomat közti óriási hasonlóság oka. A lepelnek ezekre a még mindig titokzatos tulajdonságaira gondolva jogosan kételkedünk a szénizotópos vizsgálat által kapott eredmény érvényességében... A szakemberek minden bizonnyal képességeiknek megfelelően igyekeznek majd eleget tenni ennek a feladatnak, nem annyira a keresztény hit alátámasztása végett, mint inkább saját tudományuk becsületének és az emberi ismeretek fejlődésének érdekében,... annak a rejtélynek a megoldására, hogy ki is az az ember, akit a torinói lepel ábrázol? Hogyan és miért maradt meg képmása ezen a vásznon? Ha nem Krisztusnak, a szenvedő embernek a képe, akkor kit ábrázol?” (A 89/2. sz. „Mérleg” nyomán.)

* * *

A Milánóban megjelenő „Studi Cattolici” 1988. decemberi száma két megnyilatkozásban is foglalkozik a lepel körül kialakult helyzet értékelésével. Cesare Cavalleri felelős szerkesztő bevezetőt írt Luigi Fossati SDB „Szindonológia – ereklye vagy ikon?” című cikkéhez, amelyben leszögezi: ha elfogadjuk, hogy a lepel középkori eredetű, több kérdés merül fel, mint amennyi választ kapott. Ha ugyanis a kormeghatározás helyes, semmi magyarázat sincs a képmás keletkezésére, lévén a festés vagy egyéb kézi eljárás kizárt. Fel kell tehát tételeznünk a természetfölötti erő közreműködését (hasonlóan a Guadalupei Madonna képéhez); e feltevést azonban nem támasztja alá történelmi adat. Vagy középkori „rituális gyilkosságra” kellene gondolnunk, amit a képmás előállítás érdekében követtek el. De hogy milyen technikával érték el a negatív és háromdimenziós képet, az ismét rejtély maradna.

Ha viszont a lepel hitelességét fogadjuk el, akkor a C14-es vizsgálat eredményét kell tévesnek tartanunk. Valami, vagy valamilyen körülmények megfiatalították a leplet: a lepel különféle „kezelései” – 1503-ban például olajban főzték, hogy a képmás ellenálló képességét kipróbálják –, vagy azzal a „hollandi vászonnal” történt érintkezés, amellyel a chambéryi tűz után összevarrták. – Továbbá: ha a lepel hiteles, akkor benne zajlott le Jézus feltámadása – ami történelmi tény! – mindazokkal a lepel anyagára is ható kísérőjelenségekkel, molekuláris változásokkal és sugárhatásokkal együtt, amelyeket az emberi testnek a megdicsőült testté való átalakulása kiválthat. Ebben az esetben a C14-es vizsgálat eredménye – a sugárzás mért erőssége – helyes lehet, a lepel mégis hiteles ereklye.

E bevezetőt követi a négy évtizede lepelkutatással foglalkozó Luigi Fossati szaléziánus szerzetes cikke. A szerzőről tudni kell, hogy már az „Osservatore Romano” 1955. VI. 26-i, és a „Studi Cattolici” 1986. februári számában kifejtette a lepel radiokarbon kormeghatározását ellenző és elutasító nézeteit. A cikk nem tartja kizártnak a radiokarbon vizsgálatokat végző laboratóriumok rosszhiszeműségét sem, magyarázva azt, hogy tendenciózus hanyagságot, vagy éppenséggel hamisítást követtek el. Az írás e részét a későbbiek során, a „Kételyek” című részben fogjuk ismertetni.

Ha nem sikerül kimutatni – írja L. Fossati –, hogy a képmás teljes egészében emberi munka eredménye, akkor el kell fogadnunk, hogy természetfeletti erők hozták létre. Erre utal a lepel teljességgel egyedi jellege, melyhez – tulajdonságaiban – még csak hasonlót sem tartanak sehol nyilván.

Egyesek szerint felhevített dombormű segítségével pörkölték a képmást a vászonba. Azonban: a vérnyomok alatt nincs képet alkotó elszíneződés, tehát a vérnyomok előbb kerültek a kendőre, mint a képmás; hová tűnt a több mint négy négyzetméteres dombormű, és hogyan lehetséges, hogy a találékony művész – akit teljesítménye alapján sokan „szuper-Leonardo da Vinci”-nek neveznek – megelégedett egyetlen példánnyal?

A szerző szerint annyi a C14-es vizsgálatok eredményei által okozott ellentmondás, hogy igen valószínűvé válik, miszerint természetfeletti jelenséggel állunk szemben. A kutatásokat mindamelllett minden irányban folytatni kell. (A „Mérleg” 89/2. sz. nyomán.)

* * *

A „Collegamento Pro Sindone” 1988. évi szeptember-októberi számában jelent meg Emanuela Marinelli tanárnő és ismert szindonológus „Az adatok és a keletkezés kora” című tanulmánya, amelyet nyilvánvalóan Ballestrero érsek október 13-i sajtótájékoztatója után azonnal kellett írnia. A lepel hitelessége mellett felhozott eddigi adatok és a keletkezés középkorinak megadott kora közötti ellentmondás elvileg lehetséges magyarázatául négy hipotézist állít fel, majd pedig minősíti e hipotéziseket:

1. A lepel valóban középkori. Ez a feltételezés egyrészt csak a középkorban elkövetett „rituális gyilkosság” elmélete alapján egyeztethető össze az eddigi adatokkal, másrészt azonban ez sem magyarázza meg a képmás keletkezését és rejtélyes tulajdonságait.

2. „Összeesküvés a lepel ellen.” Bár a laboratóriumi vizsgálatok és az eredmények kezelése körül számos gyanús, de legalább is furcsa mozzanat állapítható meg – és ezért nem lehet a visszaélés lehetőségét abszolúte kizárni – a szerző ezt a feltevést „kevésbé hihetőnek” minősíti.

3. A C14-es vizsgálat tévedett. A tévedés sok lehetséges okát sorolja fel a szerző: ilyenek a háttérsugárzás ingadozása, a kendő anyagának szennyeződése, az atmoszféra széntartalma radioaktivitásának jelentékeny növekedése az atomrobbanások miatt, a C14 felezési idejének bizonytalansága (Willard Libby, a módszer kidolgozója 5568 évre becsülte, manapság pedig 4700 és 7200 év között változó évszámokat ajánlanak az egyes laboratóriumok). Majd felsorol néhány nagy visszhangot keltő, nyilvánvalóan téves és a szakirodalomban nyilvántartott kormeghatározást, mint az eljárás megmagyarázhatatlan tévedéseinek eseteit:

– a jarmoi lelőhelyet Kr.e. 4700-ra datálták; az újabb kísérletek Kr.e. 10 000, 7000 illetve 6000 éves dátumot eredményeztek;

– a „lindowi ember” koraként a Harwell Laboratory és a British Múzeum Kr.e. 300-at állapított meg; újabb módszerekkel Oxford a Kr.e. első, Harwell a Kr.u. ötödik századra valló adatokat mért;

– Rómában összeszedett egyéves falevelek 400 éveseknek tűntek, mivel a benzingőzttől C14-ben szegény szénhidrogénnel telítődtek. A téves mérések témáját tárgyaló cikkében W. Meacham amerikai régész még számos esetről számol be.

4. A C14-es vizsgálat jól működött, de maga a lepel egy sajátságos objektum. E. Marinelli itt főleg a lepel történelmi hányattatásainak és a chambéryi tűz okozta molekuláris változások következményeinek hatására gondol. Utal arra, hogy mindez nem utólagos spekuláció: az „II Messaggero” 1986. november 21-i, és a „Collegamento Pro Sindone” 1986 szeptember-októberi számában írt cikkeiben még jóval a vizsgálatok előtt figyelmeztetett a C14-es módszerből adódható problémákra.

* * *

A „Collegamento Pro Sindone” 1988. november-decemberi számában jelent meg Giuseppe M. Pace professzor, szaléziánus szerzetes „A lepel és a C14” című tanulmánya, mely eddig sehol nem olvasott kritikái megvilágításba helyezi mind a szerves maradványok szénizotópos, mind a szervesetlen anyagok radioaktivitás alapján történő kormeghatározását.

A szerző Démokritosz atomelméletéből kiindulva, és Rutherford, Beckquerel, Madame Curie tevékenységén keresztül ismerteti az anyag szerkezetére vonatkozó elmélet fejlődését, a radioaktív sugárzás felfedezését, a C14-es szénizotóp keletkezésének és lebomlásának okát, és az azon alapuló kormeghatározás lényegét. Rámutat azonban arra, hogy a módszer csak akkor működik megfelelően, ha a körülményekre vonatkozó jó néhány feltétel teljesül; illetve – amennyiben nem teljesülnek – számolni kell az általuk okozott eltérésekkel. A magas légkör C14 tartalma pl. függ a nitrogént bombázó kozmikus sugarak intenzitásától; a bennünket körülvevő légkör C14 tartalma pedig a páratartalomtól és a földmágnesség változásaitól, mivel ez utóbbi eltéríti a kozmikus sugárzás által felgerjesztett részecskéket. A módszer feltételezi, hogy az atmoszféra – és az általa körülvevő szervezetek – C14 tartalma állandó, és a múltban is mindig olyan volt, mint jelenleg. Mindamellett tudjuk, hogy a földmágnesség csökken, a kozmikus sugárzást pedig befolyásolják a szupernóva-robbanások a világtűrben és az atomrobbantások a földön. E feltételeknek való megfelelés vélelmezése tehát részben önkényes, részben kimondottan az ismert tényekkel szemben áll. Dr. Michael Winter francia kutató kimutatta, hogy az északi félgömb atmoszférájának C14 tartalma nemcsak eltér a déli félgömbétől, hanem 1965 után megkétszereződött (Les Nouvelles du Céshe, 1984. február). Dudley kísérletei bebizonyították, hogy a radioaktív anyagok felezési időit – amelyeket annyira állandónak vélték, mint a „pi” értékét a geometriában – számos tényező befolyásolja, mint a kémiai adottságok, a légköri nyomás és a hőmérséklet.

E tényezők – és ki tudja még hány más – okozhatják az egyszerűen megmagyarázhatatlan eredményeket: a „Science” 1984. évi 22. száma közölte, hogy élő csigák C14-es eljárással vizsgált házat 26 000 évesnek találták; az „Antarctic Journal” 1971 évi szeptember-októberi száma szerint egy éppen elejtett fókának a radiokarbon kormeghatározás szerint 1300 évvel ezelőtt kellett volna elpusztulnia; a „Radiocarbon” 1966. évi 8. száma szerint egy 26 000 éves mamut bőrét a C14-es eljárás 5600 évesnek mutatta.

Még elképesztőbb eltéréseket mutatnak a kőzetek és megkövesedett maradványok kormeghatározására kidolgozott, – tehát nem az ún. C14-es! – de mégis a radioaktivitás mérésén alapuló módszerek. Egy 1801-ben bekövetkezett Hawaii szigeti vulkánkitörésből származó láva korát 160 millió és 3 milliárd év között határozták meg; a harmadkorból és a prekambriumból származó kőzetek a mérések szerint hétszer „öregebbek” mint a Föld maga; az Apolló űrhajó asztronautái által lehozott holdkőzetek kora 2 millió és 28 millió év között szóródott.

„Ha egy C14-es kormeghatározás igazolja elméleteinket, akkor jól láthatóan a főszövegbe tesszük – ismerte el Dr. Michael Winter tiszteletre méltó öniróniával –, ha ellene mond, de nem egészen, akkor jegyzetként fűzzük hozzá; ha teljesen ellentétes, akkor eldugjuk mindenki elől.”

Giuseppe Pace professzor mindezek alapján megbízhatatlannak tartja a C14-es eljárást. A torinói lepel esetében három fő mozzanatot emel ki, amelyek okai lehetnek a téves eredményeknek: a lenvászón az olajban főzés alkalmával idegen C14-es szénrel töltődött föl; 961 Celsius-fokos hő állt ki a chambéryi tűz alkalmával, és végül 1978-ban, a STURP vizsgálataiban történt röntgenbesugárzás C14-es izotópok keletkezését eredményezhette.

* * *

A „Collegamento Pro Sindone” 1989. március-áprilisi számában újabb tanulmánnyal jelentkezett Luigi Fossati SDB, az előzőekből már ismert szaléziánus lepelkutató; írásának címe „A Szent Lepel anyagán végrehajtott radiokarbon vizsgálat határai.” A tanulmány azért érdemel különös figyelmet, mert hivatkozik arra a „L'Osservatore Romano” 1955. június 26-i számában megjelent cikkére, amelyben a szerző – 33 évvel a ténylegesen megejtett vizsgálatok előtt! – fenntartásait hangoztatja a radiokarbon kormeghatározással elérhető eredmények megbízhatóságát illetően. (Sőt, a tanulmányt követően leközli az 1955. évi cikk teljes szövegét is, ahonnan érvelését helyenként kiegészítjük.) L. Fossati már akkor rámutatott, hogy a leplen különféle forrásokból eredő idegen anyagok vannak: a chambéryi tűzben elszenesedett részek; a klarisszák által rávarrt „hollandi vászon” és a foltok; egy másik tűzeset nyomai, amelynek történelmi körülményei bizonytalanok; a Boldog Sebastiano Valfré által 1694-ben, és két másik, ismeretlen időpontban elvégzett javítás nyomai. Hivatkozik továbbá Antoine de Lalaing, Montigny urának 1503. évi feljegyzéseire, miszerint „hogy megbizonyosodjanak, hogy valódi-e, olajban főzték, tűzbe vetették, és többször kimosták, de nem tudták sem elhalványítani, sem eltávolítani a lenyomatot és a képmást.”

L. Fossati a lepel belső érvei alapján meg van győződve a relikvia hitelességéről. Mivel a lepel képmása kétségen kívül egy olyan férfit ábrázol, akinek egész testét megkorbácsolták, a fejét és arcát súlyosan bántalmazták és megsebeztek, vinnie kellett kivégzésének eszközét, ami felsebezte a lapockáit, akit azután szíven szúrtak, majd kendőbe takartak, és akinek teteme nem oszlott fel a lepelben – „annak a feltételezése, hogy egy hasonló holttestet valamiféle amatőr archeológus szándékosan ilyen módon készített volna ki, hogy egy kendőn a kívánt nyomokat kapja, vagy hogy „egy bizonyos” elítéltet a torinói lepelbe burkoltak volna, nem más, mint merőben fantáziaszülte hipotézisek elemeinek a lehető legszélső határig való hajszolása... A torinói halotti lepel tehát csakis Krisztus holttestét takarhatta, és így kapta meg az ő testének képét és az ő vérének nyomait.”

A szerző kitér még arra a lehetőségre is, hogy a jövőben „abszolút bizonyossággal” beigazolódik a lepel középkori eredete, (amit a C14-es eredmények alapján nem fogad el.) „Aki hisz a természetfelettiben, az egy – a kormeghatározás szerint éppen a középkorban bekövetkezett – csodás eseményre gondolhat, amelyet Isten jósága engedett meg azért, hogy bátorítsa és fellelkesítse azokat, akik az ő nagyon szeretett, és a mi üdvösségünkért meghalt és feltámadott Fiának hitében, reményében és szeretetében élnek.”

A lepel tehát akkor sem lehet más, mint hiteles, ha létrejöttében természetfeletti erők működtek közre.

* * *

Teljesen új és merőben természettudományos magyarázatot ad a C14-es eljárás látványos „csődjére” négy, nem jelzett nemzetiségű fizikus – B. Makiej, J. Chodasiewicz, W. Fenrych és S. Waliszewski – a „Collegamento Pro Sindone” 1989. március-áprilisi számában megjelent rövid tanulmányukban.

„A leplet sok évszázadon át egy ezüst-ólom ereklyetartóban őrizték, és ez jelentékeny befolyást gyakorol a kendő anyagát alkotó cellulóz molekulákban lévő C14 kialakulásának folyamatára, és a C14-es radiokarbonnal történő kormeghatározásra.”

A szerzők ezután vázolják a könyvünkben máshol már ismertetett C14-es eljárás lényegét, ami végül is a vizsgált anyag korát a benne még meglévő C14-es szénizotóp mennyisége alapján határozza meg. Ezért lényegbevágó, hogy az eredeti szénmennyiséget ne növelje semmiféle más eredetű szén, mert annak egy része szükségszerűen C14-es izotóp, vagy – különösen! – ne keletkezzen a vizsgált anyagban közvetlenül 14-es atomsúlyú szén. A lepel esetében az ezüst-ólom ereklyetartó anyagában lezajló folyamat miatt éppen ez az utóbbi feltétel nem teljesül.

Az egyebek között neutronokat és gammasugárzást tartalmazó kozmikus sugarak az ezüst-ólomban megsokszorozzák a nukleáris reakciókban résztvevő neutronokat, amelyek – gamma-sugárzás kíséretében – minden irányban szétsugároznak. Mivel az ereklyetartó falában a levegőhöz képest sokkal nagyobb az atommagok koncentrációja, nyilvánvaló, hogy az ismertetett folyamat is sokkal nagyobb gyakorisággal fordul elő a fémbe, mint a környezetben. A fémből kiinduló neutron- és gamma-sugárzás a lepel anyagába hatol és az ott lévő C13-as szén egy részét C14-es izotóppá alakítja át, ellenőrizhetetlen mértékben megnövelve ezzel az eredeti C14 mennyiségét, és – egyelőre mérhetetlen és természetesen csak látszólagos módon – „megfiatalítva” a vizsgált anyagot. (A szerzők forráshivatkozása: G.T. Seaborg és J. Perlman: Rév. Mód. Phys., 1948. évi 20. kötet, 585-667. old.)

Spanyolország

„Mint a szent lepel kutatásának specialistája, azt hiszem, kategorikusan kijelenthetem: lehetetlen, hogy a lepel a 14. század elejéről való legyen” – írja Manuel Solé S. J. spanyol jezsuita szindonológus a „Collegamento Pro Sindone” 1989. január-februári számában megjelent „Tévedett a C14-es radiokarbon kormeghatározó módszer?” című cikkében. Állítását az alábbi – röviden összefoglalt – érvekkel támasztja alá.

1. A lepel képmása fényképezési negatív. Lehetetlen, hogy valaki a negatív kép mibenlétének ismerete nélkül, annak felfedezése előtt évszázadokkal illet alkotson. És miért tette volna? A kép negativitása csak zavarja a szemlélőt! Erre már Yves Delage, a Sorbonne professzora is rámutatott a század elején; ma sincs művész – ezt bizonyítja Reffo és Cusetti kudarca is – aki negatív képet tudna festeni.

2. A szent lepel sávolyszövésű lenvászon. T. Walsh textilszakértő szerint Nyugat-Európában a sávolyszövés csak a 14. század után vált használatossá.

3. Max Frei svájci kriminológus és virágpor-(pollen) szakértő Jeruzsálem, Edessa és Konstantinápoly környéke, továbbá Közép-Európa flórájára jellemző polleneket talált a lepelből vett porban. A pollenekről mit sem tudó 14. századi hamisítónak – a képmás megalkotása előtt vagy után – végig kellett volna hurcolnia alkotását ezeken az egymástól távoli vidékeken, hogy a helyi virágporokkal is hitelesítse művét.

4. A leplen artériás és vénás eredetű emberi vért mutattak ki. Vajon ezt is a hamisító helyezte el a kendőn, évszázadokkal azelőtt, hogy Cisalpino és Harvey felfedezték volna a vérkeringés törvényeit, és a kétféle vér közötti különbséget?

Dr. Róbert Bucklin Los Angeles-i patológus és törvényszéki orvosszakértő nemcsak anatómiailag nyilvánította a képmást tökéletesnek, hanem mindössze 150 éve ismert fiziológiai és patológiai jellegzetességeket állapított meg rajta. Honnan valók a hamisító ilyenféle ismeretei? Vagy feltételezzük talán, hogy ebből a célból keresztrefeszített egy férfit?

A STURP a legrafináltabb műszeres vizsgálatokkal sem tudta felfedezni a képmás elkészítésének technikáját. Hihetjük-e, hogy a 14. században mégis létezett egy ilyen technika? Aminek egyetlen terméke – a torinói lepel – maradt csak fenn?

5. John Heller, a STURP tagja és a Yale Egyetem egykori fizika professzora mutatta ki, hogy a lepel képmása festett voltának feltételezése milyen abszurd következményekkel jár: az alapprobléma az, hogy 2-3 méteren belül szinte semmit sem lehet látni a képmásból, tehát a festéshez a hamisítónak kétméteres ecsetre, munkája ellenőrzéséhez mikroszkópra és színes televízióra lett volna szüksége, az egyes szálak festéséhez túlságosan remegő keze pótlására pedig hidraulikus mikromanipulátorra, stb. A STURP tehát ejtette a festés minden formáját, az anyag elemi szálainak oxidációját – mégpedig hő általi oxidációját – feltételezte, de nem nyilatkozott sem annak természetéről, sem lehetséges oka, sem a „lepel emberének” kilétére vonatkozóan, miközben – Dr. D'Muhala, a csoport koordinátora szerint – mindannyian Jézus Krisztusra és az ő feltámadására gondoltak.

Manuel Solé atya, egy – legalábbis a magyar olvasók számára – új adattal is szolgál: Aldo Marastoni, a Milánói Egyetem professzora a képmás jobb térdén tollal írt felírást fedezett fel – „Sanctissime Jesu, misererenostri” –, amit a betűk típusa alapján a 11. századra datált. Tudjuk továbbá, hogy a Pilátus alatt vert *lepton* nyomai jól láthatók a jobb szemhéjon.

További megfontolások: az 1532. évi tűz utáni javításra használt foltoknál sokkal sötétebb, tehát sokkal öregebb maga a lepel. A 14. századi hamisító a kor felfogásának megfelelően a tenyérre helyezte volna a kézsebet, csak az egyik vállra – és nem a két lapockára – a keresztgerenda okozta sebeket, és nem ábrázolta volna meztelenül a halott Jézust.

Mi történt tehát? A szerző a vizsgált anyag tökéletlen tisztításában, és a lepel anyagát megváltoztató és tisztítással ki sem küszöbölhető behatásokban látja a C14-es eljárás rossz eredményének okait (gombok, szerves szennyeződések, füst, korom, izzadság, tűzvész, víz, stb.). Ezek miatt maga W. Libby – a C14-es módszer Nobel-díjas kidolgozója – sem tartotta alkalmasnak a leplet a radiokarbon kormeghatározásra.

A három laboratórium mostani eredménye – eddigi alapos és megbízható ismereteink alapján – elfogadhatatlan. A kutatásokat folytatni kell, mert az Egyháznak nincs oka félni az igazságtól: Jézus Krisztus feltámadásának hite nem a lepel tanúságtételén, hanem az evangéliumon nyugszik.

„Végeredményben: ha a lepel Jézus Krisztus isteni küldetésének bizonyítéka, amit ő maga őrzött meg a 20. század hitetlen nemzedékének – amint erre a lepelről írt könyvem végén utalok (La Santa Sabana de Turin. Ed. Mensafiero, Bilbao) –, akkor az ilyenféle zavaró események csak arra fognak szolgálni, hogy még jobban kidomborítsák magát a bizonyítékot; amint – ehhez hasonlóan – az a körülmény, hogy annak idején lepecsételték a sírt és őrséget állítottak, megakadályozandó a tanítványokat, hogy ellopva a holttestet, Krisztus feltámadását híresztelhesék, csak arra szolgált, hogy még nyilvánvalóbbá tegye Krisztus tényleges feltámadását.”

* * *

„Mi történik a lepellel?” – ez a címe Jorge Loring S.J. tanulmányának, amely a „Collegamento Pro Sindone” 1989. július-augusztusi számában jelent meg. Gondolatait, érvelését tömörítve ismertetjük.

„A hitet illetően semmi” – mondja a szerző. – „A hit ugyanaz marad. Hitünk ugyanis nem a leplen alapszik, hanem az evangéliumon. A lepel egy relikvia, amely segítheti a hitet, de nem feltétele annak.”

A C14-es vizsgálat eredményei elfogadhatóságának feltételei – mindenekelőtt az, hogy a vizsgált minta ne szenvedjen változásokat, és ne szennyeződjék – hiányoznak. A változás fő oka az a fény- és hőszugárzás lehet, amely – az amerikai NASA tudósai által valószínűsített módon – pörköléssel égette a képmást a lepelbe. Luciano Pecchiai professzor, egy milánói tudományos központ (Centro di Eubiotica Umana) igazgatója szerint ez a sugárzás 1300 évvel is megfiatalíthatta a kendő anyagát. Ugyanennek a véleménynek adtak hangot Dr. Jesús Amado Moya, a fizika és kémia docense, és Dr. Ing. Manuel Ordeig a Sevilleben 1988. november 25-én és 26-án tartott szindonológiai kongresszus során megjelent írásaikban.

Másrészt számos kutatási eredmény támasztja alá a lepel hitelességét:

1. Jan Wilson meggyőzően bizonyítja a lepel és a „mandilion” azonosságát, márpedig a mandilion 14. század előtti történetére vonatkozóan jelentős számú történelmi dokumentum áll rendelkezésre.

2. Megvan Komnenosz Angelosz Teodorosz bizánci császár 1205. augusztus 1-jén kelt levele a pápához, amelyben panaszkodik a keresztetek fosztogatásai miatt, és kéri „a lepel” visszaadását.

3. Fennmaradt a bizánci császári palota relikviáinak 1201-ben Nicola Meszaritész által készített listája, amelyben szerepel a lepel. Sőt, megjelenik a halotti kendő a Thingeyrar szerzetes szerkesztette 1157. évi bizánci relikviakatalógusban is.

4. Max Frei a lepel anyagából nyert virágporok elemzése útján bebizonyította, hogy a relikvia valóban megjárta Edessa és Konstantinápoly környékét. Miért és honnan vette a középkori francia művész vagy hamisító e virágporokat, amelyekről a mikroszkóp 1660-ban történt megkonstruálása előtt még semmit sem tudtak?

5. Palesztina üledékes talajának vizsgálata bizonyítja, hogy a Max Frei által azonosított, és a Szentföld flórájára jellemző növényfajok ott tenyésztek az 1. században is.

6. Francis Filas S.J., a chicagói Loyola Egyetem professzora egy Pilátus alatt vert és kb. Kr.u. 26-tól 36-ig forgalomban volt *lepton* nyomait fedezte fel a képmás jobb szemhéján. A feltételezett középkori hamisító hogyan „vitte fel” e nyomokat, amelyek ma is csak elektronmikroszkóppal észlelhetők?

7. Dr. Tamburelli, a Torinói Egyetem elektronika professzora – aki ugyancsak vizsgálta a képmás háromdimenziós tulajdonságait (a szerző megjegyzése) – a kérdésről így nyilatkozott: „Végérvényesen kizárandó mindenféle kézi beavatkozásnak a lehetősége a lepel képmásának keletkezésében.”

8. A textiltechnika több szakértője (pl. Gilbert Raes, a belgiumi Gand egyetemén a Textilkutató Laboratórium professzora) azt állítja, hogy azt a fajta szövőszéket, amelyen a leplet szőtték, az 5. század után már nem használták. Hogyan lehet a lepel a 14. századból való, ha az 5. század előtt szőtték?

9. A lepel szálai között nincsenek festékmaradványok.

10. A képmás negatív. Abszurdum azt gondolni, hogy a fényképezés felfedezése előtt bárki is képes lett volna a sötét és világos részek felcserélésével ábrázolni valamit.

11. A negatív képmáson a vér lenyomata pozitív. A középkorban – a fényképezés ismerete híján – elgondolhatatlan volt az ilyen kép kombináció.

12. Dr. John Heller (New England Institute, USA) és Dr. Baima Bollone, a törvényszéki orvostan tanára a torinói egyetemen, kimutatták, hogy a vérfoltok valódi embervértől származnak, és pedig az Európában ritka, a Közép-Keleten pedig gyakori AB vércsoportba tartozó személytől.

13. Az oviedói székesegyházban őriznek egy kendőt, amely állítólag a halott Jézus fejét borította. Giulio Ricci prelátus, aki alaposan tanulmányozta a két kendő hasonlóságát – egyebek között a róluk készített diapozitívek egymásra helyezésének módszerével is –, úgy találta, hogy a két textílián lévő vérfoltok elhelyezkedése megfelel egymásnak. Az oviedói kendőn egyébként nincs képmás, csak vérfoltok vannak, és a 9. század óta őrzik Oviedóban. A két kendő közötti egyezés csak úgy magyarázható, hogy mindkettő ugyanazt az arcot fedte. Akkor pedig nem lehet az egyik 9. századi, a másik pedig a 14. századból való.

14. Dr. S. Rodante szerint a torinói lepel összes vérfoltja – az oldalsebet kivéve – az élő emberből kiömlött vér alvadásának jellegzetességeit mutatja, az oldalseb esetében viszont az alvadás halál utáni („post mortem”) vézésre utal. Elképzelhetetlen különbségtétel egy középkori hamisító esetében.

15. Jackson és Jumper kísérletei a lepel fényképeivel és a VP-8-as képanalizátorral kimutatták, hogy a képmás háromdimenziós információkat tartalmaz. A feltételezett középkori hamisító hogyan „kódolta be” ezeket a szükséges technikai eszközök nélkül?

„Mindezek a kérdések – amelyekre a C14-es vizsgálatok eredményei semmiféle választ sem adnak – arra indítanak bennünket, hogy a lepel hitelességébe vetett hitünket fenntartsuk. A lepel kutatása még nem fejeződött be... Gino Moretti, a Torinói Nemzetközi Szindonológiai Központ titkára már be is jelentett 1990-re egy tudományos kongresszust azzal a céllal, hogy azon megvitassák a lepel régiségét tisztázó újabb kutatásokat.”

Német Szövetségi Köztársaság

Karlheinz Dietz, a Würzburgi Egyetem ókori történelem tanára a bécsi „Die Furche” című lap 1988. október 21-i számában – tehát szinte azonnali reakcióként Ballestrero bíboros október 13-i nyilatkozatára – jelentette meg leplezetlenül ironikus hangvétellű, az egymással szembenálló tények összeférhetetlenségéből kialakult abszurd helyzetet, ennek megoldására tett gondolati kísérleteit, és az azokkal szembeni kétségeit bemutató cikkét.

A professzor elfogadja a radiokarbon kormeghatározást, és megrója a torinói érseket, aki – mentsük, ami menthető! – ikonná minősítette át ez eddigi ereklyét. A többi – eddig általa is elfogadott – pozitív évről kijelenti: „A C14-es teszt kimenetelétől függetlenül a leplen és a képen végrehajtott minden eddigi természettudományos vizsgálat korlátlanul megtartja érvényességét, amíg világos ellentmondásba nem kerül az új adatokkal. Következésképp a számos igazságügyi orvosi tanulmány, a sokoldalú optikai és vegyi elemzés ugyanúgy, mint eddig, nagy egyértelműséggel azt mutatja, hogy Torinóban egy olyan valóban megfeszített férfi halotti lepelével van dolgunk, akinek vérnyomai még ma is megtalálhatók a vásznon.

Bár a Bari Egyetem antropológia professzora, Pesce Delfino, évek óta állítja, hogy a leplet felhevített, lapos domborművel állították elő, az így készített mintapéldányok nagyon is silányak. Ki állíthatná azonban komolyan, hogy éppen az ereklyét még a legmagasabb körökben is végtelen hiszékenységgel fogadó késő középkorban egy művész (ez esetben egy hamisító) szükségesnek tartott volna költséges eljárásokat olyan részletek előállítására, amelyeket egyetlen kortárs sem vehetett volna észre?”

A szerző ezután kifejti a hamisítás gyakorlati lehetetlenségét (közel-keleti pollenek, háromdimenziós kép, csuklóseb, orvosi ismeretek, a vér valóságosága, utcapor a lábak környékén, pontos flagrum-nyomok, a festék teljes hiánya, stb.). Ha a C14-es teszt adatai is pontosak, és a lepel nem hamisítvány, akkor csak egy megoldás lehetséges: a kendő képmása nem Jézus, hanem egy másik – a középkorban élt – húsból és vérből való ember halála által jött létre, tehát egy „hajmeresztő rituális gyilkosság maradványa fekszik előttünk.”

K. Dietz cikke olvastán joggal merül fel bennünk a kérdés: szabad-e a „logikának” eddig mennie? (Eltekintve attól, hogy a lepel kedvéért feltételezett rituális gyilkosság végrehajtásához ugyanazokra az ismeretekre lett volna szükség, amelyek – mint azt többen bebizonyították – a középkorban nem álltak rendelkezésre! A „logika” – sajnos – ezen az úton is csődöt mond! És ez a feltételezés megmagyarázza a képmás keletkezésének mechanizmusát?)

A szerző végül – mintegy saját következtetésétől visszahőkölve – hivatkozik Willi Wölfli zürichi professzor véleményére, miszerint a 95 százalékos megbízhatóság azt jelenti, „hogy ezer éves vagy annál nagyobb eltérés nagyon valószínűtlen, vagyis gyakorlatilag kizártnak tekinthető.” Csakhogy Werner Bulst S. J. is 95 százalékos valószínűséget számított ki a lepel hitelessége mellett, a C14-es vizsgálatot megelőző kutatások összesített eredményei alapján. Kinek higgyünk? Egyébként is: ami nagyon valószínűtlen, az egyáltalán nem lehetetlen! K. Dietz végül emlékeztet rá, hogy 1903-ban a kor néhány kiváló történésze „temette el” a leplet történelmi érvek alapján. Majd a NASA technikája újra feltámasztotta, hogy a C14-es eljárás újra eltemesse.” Várjuk meg – teljes lelki nyugalommal –, hogy ismét feléled-e, mert a nekünk megígért feltámadást nem érinti a vásznon valóságának és korának kérdése.” (A „Mérleg” 89/2. sz. nyomán.)

* * *

„Vége egy legendának?” – ezzel a kérdésként megfogalmazott címmel jelent meg a „Der Fels” 1988. decemberi számában Heinz Froitzheim igazi német alaposággal, szilárdan logikus gondolatvezetéssel és pontos hivatkozásokkal megírt cikke. A szerzőnek nem állt

rendelkezésre a „Nature” – a Ballestrero érsek 1988. október 13-i sajtótájékoztatóját 4 hónapos késéssel követő – 1989. február havi beszámolója, a vizsgálat lefolyásának és eredményének tényeit tehát nem tudta még értékelni. Felteszi azonban azokat a kérdéseket, amelyek minden gondolkodó – és a lepelkutatás eddigi eredményeit ismerő – emberben felmerülnek a lepel középkori datálásával kapcsolatban. Hivatkozik a British Múzeum összegező jelentését megelőző visszásságokra, a lepel hitelességét sokoldalúan bizonyító érvekre, amelyek – Werner Bulst német jezsuita szindonológus szerint – „a bizonyítékok meggyőző láncolatát” nyújtják. Utal a logikus gondolkodás számára nagyon is kézenfekvő és ezért mások által is több helyen felsorolt lehetséges hibaforrásokra (szennyeződés, a kendő anyagában beállt változások, a radiokarbonos eljárás bizonytalanságai, stb.), és a helyzet jellemzésére idézi Thomas D'Muhalának, a STURP egyik vezetőjének az 1978-as vizsgálatokat megelőző nyilatkozatát: „Mindannyian azt hittük, hogy egy hamisítványt fogunk találni, és fél óra múlva újra összecsomagolhatjuk a bőröndjeinket. Ehelyett most valamennyi munkatárs meg van győződve róla, hogy a valódiság bizonyítékai kerültek elő.”

A lepel valódi rejtélye – az ugyancsak különös tulajdonságokkal rendelkező képmás keletkezése – egyáltalán nem oldódott meg. A jelenleg mintegy 100 kutatót tömörítő STURP viszont máris bejelentette, hogy 25 további – fizikai, kémiai és biokémiai jellegű – vizsgálatot kíván lefolytatni, hogy a rejtélynek nyomára bukkanjon.

* * *

A „Der Fels”-nek ugyanebben a számában olvasható Oswald Scheuermann „Tényleg nincs köze a torinói halotti lepelnek Jézushoz?” című írása is; a szerző ismert szindonológus, a lepelről szóló „Das Tuch” című könyv írója és az ASSIST (Association of Scientists and Scholars Internation for the Shroud of Turin) munkatársa.

A szerző nem tagadja „a mély csalódottságot, sőt megrendülést”, amit Ballestrero bíboros 1988. október 13-i bejelentése benne és a lepel hitelességének híveiben keltett. Tévedés, hibás következtetés, esetleges egybeesések vagy szándékos megtévesztés lett volna mindaz, amit eddig a lepel kutatói összehordtak, és amit végső kicsengésében – még a kezdetben kételkedők vagy tagadók is – a lepel hitelessége melletti érvek masszív együttesének fogadtak el? – „De vajon meggondolták-e a csalódottak és a „leleplezésen” örvendezők, hogy a légkör és az élő szervezetek C14 tartalmát a kozmoszból érkező nagyenergiájú sugárzás okozza, amennyiben a nitrogént C14-es szénizotóppá alakítja? Hátha Jézus feltámadásánál egy hasonló természetű különleges sugárjelenség szaporította meg halotti kendőjének C14 tartalmát?” – Scheuermann elvileg három kormeghatározást tart lehetségesnek:

1. A lepel középkori eredetű. A keletkező ellentmondás feloldása érdekében azt kell hinnünk, hogy a neves tudósok sokasága hosszú időn keresztül téves utakon járt.

2. A kendő szerves anyagokkal való nagyfokú és a tisztítás során el nem távolítható szennyezettsége „megfiatalította” a vizsgált mintát.

3. Amennyiben a feltámadást kísérő sugárjelenségek eredménye a képmás, akkor az emiatt megnövekedett C14-érték annak „kauzális” következménye és egyben bizonyítéka.

A két utóbbi feltételezés összhangban áll az eddigi eredményekkel. Hogyan lehet megközelíteni az igazságot? A szerző – aki saját kísérleteket folytatott arra vonatkozóan, hogy képes-e sugárzás a lenvásznon képet előidézni – felajánlja speciális neutron- és egyéb sugarakkal besugárzott lenvásznait bármelyik kutatóintézetnek, annak felderítése céljából, hogy valóban megnövelik-e a különféle sugárzások az anyag C14 tartalmát?

* * *

Werner Bulst darmstadti jezsuita teológianár neve nem ismeretlen a magyar olvasók előtt. A torinói halotti lepelről írt tanulmánya előbb a „Mérleg” 1987/1. számában, majd a Szent István Társulat által kiadott különnyomatban jelent meg. A Heinrich Pfeiffer S. J., a római Gergely Egyetem művészettörténet tanára társszerzőségével készülő kétkötetes mű (Das Turiner Grabtuch und das Christusbild) első – még a C14-es vizsgálat eredményeinek közzététele előtt megjelent – kötetében Bulst figyelemreméltó megjegyzéseket tesz a beharangozott radiokarbon vizsgálatok várható eredményeire. Noha hisz a lepel hitelességében, mégis arra figyelmeztet, hogy ez az eljárás már a múltban is gyakran a régészeti adatoktól eltérő eredményekkel végződött. Főleg az edessai befalazás és az 1532. évi tüzeset befolyásolhatja a fizikai folyamatokat. Megjósolta, hogy bármi legyen is a vizsgálat vége, a lepel körüli vita nem fog befejeződni. A képmás kialakulását nem hozza összefüggésbe a feltámadást kísérő sugárjelenségek hatásával, hanem arra törekszik, hogy kísérletileg is igazolható természettudományos magyarázatot találjon. Az általunk tárgyalt téma szempontjából ennyi itt elég (magvas tartalmi ismertetése a „Mérleg” 89/2. számában).

Mint tudjuk, Bulst szkeptikus jóslata beigazolódott. A KATHPRESS osztrák katolikus hírügynökség 1988. október 18-i közleménye szerint „a lepelkutató Bulst kételkedik a vizsgálati eredményekben”, mert azok ellentétben állnak számos általánosan elfogadott pozitív érveléssel. A lepelről már a 10. századi források is megemlékeznek, a rajta lévő képmás pedig már a hetedik századtól kimutatható hatással volt a Krisztus-ábrázolásokra. Egyebek mellett a pollenanalízis is bizonyítja, hogy a lepel valaha valóban volt Jeruzsálemben.

1988. október 20-i kelettel Bulst kiadott egy nyomtatott, könyvei olvasóinak szánt „levelet”, hogy ezzel válaszolja meg a C14-es vizsgálatokkal kapcsolatban tőle magyarázatot kérők kérdéseit. Felsorolja a hitelesség már sokszor és bőven tárgyalt érveit; különös jelentőséget tulajdonít azoknak, amelyeket csak az egyre mélyebbre hatoló műszeres vizsgálatok tártak fel:

- az amerikai Heller professzor nemcsak a nagyméretű oldalseb vérzészórtja szélén, hanem gyakorlatilag az összes korbácsnyom vérzórtjában kimutatta a vérszérum nyomait;
- a képmás hátoldalának lábán lévő vérzórtban hosszú ideig nem diagnosztizálható foltról a kémiai analízis megállapította, hogy egy viszonylag ritka, de Jeruzsálemben a Golgota környékén előforduló mészkőfajta részecskéit tartalmazza (aragonit), ami a mezítláb a vesztőhelyre kísért Jézus lábára ragadhatott.

W. Bulst a radiokarbon kormeghatározást elutasítja, részben a közreműködő laboratóriumok inkorrekt eljárása miatt (amire később visszatérünk), részben a pozitív érvek túlsúlya, részben az eljárásban rejlő bizonytalanságok miatt, amire egy kirívó példát is felhoz: Wölfli zürichi professzor radiokarbon kormeghatározásnak vetette alá édesanyja kb. 50 éves asztalterítőjét; az eredmény 350 év volt...

Franciaország

Frère Bernard-Marie, a filozófia és a teológia doktora, a párizsi Institut Catholique munkatársa, több lelki könyv szerzője, ferences harmadrendi írt cikket a „Feu et Lumière” című, „minden lelki életet élő” számára szerkesztett havi folyóirat 1989. januári számában a C14-es vizsgálat után a lepel körül kialakult helyzetről. Hivatkozásai mutatják, hogy nem egy „magányos harcos”, hanem a téma iránt érdeklődők szélesebb körének véleményét tükrözi a „Jézus imádandó arca...” című írás.

Bevezetőjében Msgr. Coffy marseille-i érsek nemrég írt mondatait idézi: „A ma Torinóban őrzött szent lepel a 14. század óta sok keresztény hódolatának tárgya volt. Ugyanakkor a tudományos kutatás és tanulmányozás tárgyává is lett a 19. század vége óta. A legutóbbi évek folyamán különféle elemző vizsgálatoknak vetik alá, amelyek feltárják ennek a se nem rajz, se nem festmény képmásnak rejtélyes tulajdonságait. Egyrészt a megejtett

vizsgálatok eredményei, másrészt ennek az immár legkisebb részleteiben megfigyelt képmásnak az összehasonlítása Krisztus keresztfeszítésének evangéliumi elbeszélésével kezeskednek a relikvia hitelességéről. Egyes amerikai tudósok még egy valóban rendkívüli jelenségre is hivatkoznak, amivel magyarázatát kívánják adni ennek a lenvászamba „nyomott” titokzatos képmásnak. Mivel a torinói halotti lepel képmásának keletkezését nem tudjuk semmilyen ismert eljárással magyarázni, nem lehet-e vajon a feltámadás közvetett tanúságtevője?”

A cikk részletesen elemzi az október 13-i sajtónyilatkozat szövegét, és feltárja az abban lévő fenntartásokat a középkori datálás végérvényes elfogadásával szemben, amit elsietettnek minősít. Emlékeztet az 1981. évi (!) Tauvareiben tartott nemzetközi kollokvium fizikus, biokémikus és paleontológus résztvevőinek állásfoglalására, miszerint a radioaktív izotópok alapján történő vizsgálatok esetében – beleértve a C14-es eljárást is – „nem lehet abszolút érvényű kormeghatározásról beszélni”, különösen akkor, ha a vizsgált tárgy hosszú időn át nedves vagy „korrozív” környezetben időzött, vagy radioaktív sugárzásnak volt kitéve. – Elengedhetetlen, hogy a vizsgálandó mintát meg nem bolygatott rétegekből vegyék – rögzíti le a Larousse Enciklopédia is. Majd felteszi a feltételezett középkori eredet által megválaszolatlan kérdéseket: hogyan lenne magyarázható ebben az esetben a képmás negativitása, a háromdimenziós információk jelenléte, a vérfoltok pozitív volta és azok szérumkicsapódása, a *lepton* nyomai, és magának a képmásnak a keletkezése, amire vonatkozóan a STURP alapvetően más – a középkori eredettel összeegyeztethetetlen – megállapításokat tett?

„A szent lepel esetében ugyanazzal a jelenséggel állunk szemben, mint amely a jövőben Hiroshima szerves maradványaival kapcsolatban fog jelentkezni – idézi a cikk Maurice Oggée kutatómérnök véleményét –, ...hiszen a feltámadás során az is valóságos nukleáris bombázásnak volt kitéve...” Mi lett volna az eredmény, ha a mintákat a képmást alkotó foltokkal borított részekből vették volna? Talán az derült volna ki a megmért sugárzás erejéből, hogy a lepel még a középkornál is fiatalabb, esetleg csak 1988 után „fog létrejönni”!

Frère Bernard-Marie ezután – Coffy érsek gondolatai nyomán – kifejti, hogy bármi is legyen majd a tudomány végleges megállapítása a lepel hitelességét illetően, az semmiképpen sem befolyásolja a keresztények Krisztus feltámadásába vetett, és teljesen más alapokon – az apostolok tanúságtételén – nyugvó hitét. Cikke végén a szerző felveti a „nem hiteles lepel - hiteles másolat” gondolatát, mint egy teljességgel ki nem zárható lehetőséget: ha a mindenható Isten megengedte, hogy 1531-ben egy mexikói indián köpenyén csodás módon megjelenjen az imádkozó Szűz képe, a „Guadalupei Miasszonyunk” – amely előtt 1979 januárjában II. János Pál pápa is tiszteletét fejezte ki –, miért kellene kizárnunk egy ilyenfajta lehetőséget a lepel esetében? A feltételezés már csak azért is méltó a megfontolásra, mert Emmerich Anna-Katalin (1774-1824) látomásain alapszik. E misztikus nő – akinek boldoggá avatási pere folyamatban van – Jézus és az apostolok életére vonatkozó látomásai során elmondta, hogy az Üdvözítő leplének három csodás másolata létezik, amelyeket „szentek” kaptak Istentől, oly módon, hogy kendőket helyeztek az eredetire, amely elkallódott a Kelet valamelyik skizmatikus templomában. – Bizonyára sokan visszahőkölnek a természettudományos és misztikus „oknyomozás” ilyen összekeverésétől, amit a 20. század technikai bővületében élő „modern” emberektől talán nem is lehet rossz néven venni. Emmerich Anna-Katalinról még csak annyit, hogy látomásai alapján fedezték fel újra 1891-ben Efezusban a „Meryem Ana”-t, a Szűz házát, az egyik legősibb máriás kultushelyet...

* * *

A kiadó lekötélező szívességéből megkaptam a francia szindonológusok „Montre-nous Ton Visage” („Mutasd meg nekünk arcodat”) című – még 1988. évi dátumot viselő –

időszaki füzetét, amelyet éppen a C14-es vizsgálatok eredményének hivatalos közzétételére várva tartottak sokáig vissza; a füzet – egyébként igen értékes – cikkeivel így sem lehetett bevárni a fatális napot. A kiadó álláspontját az új fejleményekkel kapcsolatban csak egy pótlólag szétküldött szerkesztői levél tolmácsolhatta. E szakértői levél nem vitatja a három laboratórium eljárásának szakszerűségét és a mért eredmények valós voltát. Másrészt leszögezi, hogy ezek az adatok nem annulálják az eddigi kutatások eredményeit, amelyek a lepel hitelességére, a képmást illetően pedig Jézus Krisztus személyére utalnak. Felsorolja a kendő autenticitásának legfontosabb érveit, és a tudománytól várja azok magyarázatát, különösen akkor, ha az a hitelességet tagadó álláspontra helyezkedik. A jelen helyzet még sűrűbbé tette a leplet körülvevő rejtélyek hálóját, amelyből csak a további kutatások mutathatnak kiutat.

Anglia

John Tyrer manchesteri textilszakértő az amerikai „Shroud Spectrum International” 1988. szeptember-októberi számában jelentette meg „A szénizotópos kormeghatározást követően is fennálló kérdések a textilanyaggal kapcsolatban” című rövid tanulmányát.

Kifejti, hogy a leplen összegyűlt sokféle szennyeződést – gombák, rovarmaradványok, füst, korom, a kéz izzadsága, zsír, stb. – a chambéryi tűz alkalmával az ereklyeőrző ládában keletkezett több mint 900 Celsius fokos hő felbontotta, és a kendő anyagába préselte, ahol azok a len anyagával kémiai kötésbe kerültek. A len hidrogénkötéses makromolekulákból álló és „csapóajtóként” működő szerkezete különösen alkalmas az ilyenféle szennyeződések befogadására és megkötésére, amelyeket felületi tisztító eljárásokkal lehetetlen eltávolítani. Mindez pótlólagos szén-szennyeződések juttatott az anyagba, amit a tűz hője azzal együtt „megpárolt, megfőzött és megsütött”. Ráadásul nem egyenletesen, hiszen a lepel összehajtogatva feküdt a kazettában: „emiatt a leplet nem tekinthetjük vegyileg egynemű és egyforma tárgynak”. A lepel tehát nemcsak optikai, hanem kémiai értelemben is „foltos”, amit a mintavételnél – helytelenül – nem vettek figyelembe. E gondolatmenet alátámasztására a szerző P. Evans, Delph, Fothergill és Morton eredményeire hivatkozik. Az ismertetett tények lehetséges régészeti következményeire Tyrer két példát említ:

1. A „Mocsár Petinek” (Pete Marsh) elkeresztelt „Lindowi Ember” radiokarbon kormeghatározásának adatai erősen vitatottak. Az eltérő értékek problémája onnan eredhet, hogy „Peti” maradványait részben elnyelte a mocsár, „Peti” meg részben elnyelte a mocsarat.

2. A Manchesteri Múzeum egyik múmiájának csontjait 800-1000 évvel öregebbnek mérték, mint a múmia pólyáit. Természetesen nincs kizárva, hogy a múmiát később újra fászlították; egyes szakemberek mégis arra gondolnak, hogy a mumifikálás során használt gyanták és balzsamok befolyásolták a textíliában lévő radioaktív C14 mennyiségét.

„Ami a leplet illeti, csak arra következtethetünk, hogy a radiokarbon kormeghatározás vizsgálati módszereit fenntartással kell kezelni – írja John Tyrer –, mivel a kendő anyagának széntartalmához hozzáadódtak azok a szerves eredetű szennyeződések, amelyek már benne voltak az 1532. évi tüzeset idején. Ez meghamisíthatta a radiokarbon kormeghatározás eredményeit, és maga a lepel – nagyon is meglehet – sokkal öregebb annál, amit megállapítottak. Most pedig azt kell megfontolás tárgyává tenni, milyen más eszközökkel kísérjük meg a lepel datálását, mivel a mostani radiokarbon kormeghatározó eljárás alkalmatlan módszernek tűnik a lenvászón valódi korának meghatározásához.”

* * *

Néhány nappal a nevezetes 1988. október 13-i sajtókonferencia után jelent meg David Sox anglikán lelkész címével is sokat mondó könyve: „The Shroud Unmasked. – Uncovering

the greatest forgery of all time” (A leleplezett lepel. Minden idők legnagyobb hamisításának feltárása). A már a három laboratórium C14-es vizsgálatainak eredményeit is feldolgozó könyv megjelenésének időzítésével és az 1988 augusztusára keltezett bevezetőjével a szerző is bizonyítja azon vádak alaposágát, miszerint a vizsgálatban résztvevők megszegték az egyházi hatósággal kötött előzetes megállapodásokat: mérési adataikat egymás között kicserélték, illetékteleneknek is rendelkezésre bocsátották, és a sajtó számára kiszivárogtatták. Emellett David Sox heves igyekezete, hogy első legyen egy „leleplező” könyv kiadásában, rávilágít „militáns” lepelellenességre, amit bizonyára személyes mozzanatok is motiválnak. Egy előző könyvében (Image on the Shroud) elfogadta az amerikai McCrone – többszörösen megcáfolt és komoly szakemberek részéről egyöntetűen elutasított – „festett kép” elméletét, majd lemondott a Torinói Lepel Brit Társaságában viselt főttkári tisztéről. A lepel nem hiteles voltának minden áron való bizonyításához tehát presztízssokok fűzik. (A „minden áron” kifejezés nem pusztán szóvirág: jól informált körök úgy tudják, hogy Sox tiszteletesnek jelentős szerepe volt a vizsgálatok körüli manipulációkban és azok eredményeinek indiszkrét kezelésében; erről később egy kicsit bővebben is szólunk.) Csakhogy a lepel középkori eredetét elfogadók érdekes módon még nehezebb helyzetbe kerültek, mint a hitelesség védelmezői. A C14-es vizsgálat eredményeivel nem lehet sem a szakemberek, sem az érdeklődő laikusok emlékezetéből kitörölni a hitelesség tucatnyi és igen meggyőző érvét. A C14 híveire hárul a kötelezettség, hogy – ha hitelt érdemlőek kívánnak lenni – bebizonyítsák a pozitív érvekről, hogy azok valójában tévesek vagy hamisak. És ez nem megy, sem könnyen, sem nehezen. Mint láttuk – és még látni fogjuk –, a hitelesség híveinek nagyon is sok – kísérleti alapon igazolható vagy cáfolható – mondanivalójuk van a C14-es vizsgálatok „csődjét” illetően; de mit mondhatnak a hitelesség ellenzői a többszörösen igazolt pozitív érvekre? Mivel valóban nem sokat, marad a „módszertani” megoldás, ami abban leledzik – Joe Nickell, az „Egy titok leleplezése” című könyv amerikai szerzőjének taktikájához hasonlóan –, hogy mindent tényként fogad el, amit valaha is a lepel hitelessége ellen felhoztak (pl. Pierre d'Arcis troyes-i püspök levele VII. Kelemen ellenpápához), és mindent tagadásba vesz, elégtelennek, pusztán kitalálásnak vagy gyanúsnak jelent ki, ami a hitelesség mellett szól. A számára kínos pontokat pedig – mint pl. a próbaanyagokkal folytatott manipulációk ügyét – egyszerűen átugorja. A könyvről pusztán a tárgyilagosság kedvéért és a teljes szellemi horizont bemutatása érdekében tettünk említést; nem akartuk azt a benyomást kelteni, hogy a C14-es vizsgálatok eredményeivel csak szembenálló megnyilatkozások láttak napvilágot. (A könyv alapos elemzése a „Mérleg” 89/2. számában található.)

Kanada

A „National Catholic Register” 1989. május 28-i száma cikket közöl római tudósítója tollából. Emlékeztet rá, hogy II. János Pál pápa Afrikába vezető repülőútja során „relikviának” nevezte a leplet, és kijelentette: „A hitelesség kérdését a tudomány számára nyitva kell hagyni.”

1989. május 4-én és 5-én különböző kutatási területeken működő szakértők konferenciát tartottak Bolognában „A lepel és az ikonok” címmel; a résztvevők elutasították Ballestrero érseknek a lepel középkori eredetét tartalmazó október 13-i sajtónyilatkozatát.

John Tyrer angol kutató már ez év tavaszán felhívta a figyelmet a radiokarbon vizsgálattal kapcsolatos számos lehetséges hibaforrásra, mint például az anyag szennyeződése, a tisztító eljárások elégtelensége és az 1532. évi chambéryi tűz következményei. (J. Tyrer véleményét az angol szerzők írásai között ismertetjük részletesebben.) Az újságcikk ugyancsak Tyrer-ra hivatkozva beszámol a lepel történetének egy eddig ismeretlen mozzanatról, aminek ismertetése William Meachamtól, a hong-kongi egyetem archeológusától származik: eszerint

az 1978. évi vizsgálatok során az amerikai csoport kiemelt volna egy szálát a kendő anyagából, és miután két darabra vágták, C14-es vizsgálatnak vetették alá a kaliforniai egyetemen. Az eredmény az egyik darabra vonatkozóan Kr.u. 200, a másikra Kr.u. 1000 volt. Az ügyet azért nem hozták nyilvánosságra, mert az akció az egyházi hatóság engedélye nélkül történt.

A cikk írója megemlíti még Max Frei virágpor-analízisét is, miszerint az azonosított pollenek többsége a Közel-Keleten tenyésző növényektől származik.

Magyarország

A torinói érsek 1988. október 13-i sajtóértekezletét követő első hazai híradás a „Népszava” október 16-i számában a „Leleplezett lepel” címen megjelent rövid közlemény volt, melynek névtelen szerzője szerint Ballestrero kardinális kijelentette, hogy a Krisztus halotti leplének *kikiáltott* vászon „középkori hamisítvány” – (nincs ilyen kifejezés a nyilatkozatban) –, s hogy a 4,4 x 1,4 méteres „szemfedő” – (a méretek pontatlanok) – heves viták keresztüztüében „állt.” Nos, nemcsak állt, hanem áll is, hiszen a kérdés egyáltalán nincs lezárva.

E könyv szerzője ezt követően beszélgetést folytatott Balássy Lászlóval, az Új Ember munkatársával, amelynek szövege a lap 1988. november 6-i számában jelent meg. Elmondtam, hogy a középkori datálás első látásra igen meglepő és csalódást keltő, hiszen ez szöges ellentétben áll a hitelességre vonatkozó legalább tucatnyi tudományos megállapítással. Hivatkoztam a közlemény szövegére, miszerint a tudósok dolga, hogy megteremtsék a harmóniát a korábbi és a mostani vizsgálati eredmények között; értelemellenes lenne a korábbi, tudományosan igazolt pozitív megállapításokat az egyetlen negatív eredmény miatt semmisnek tekinteni. A biztosan bekövetkező újabb kutatások nem várt, és a lepel jelentőségét még az eddiginél is jobban felértékelő eredményekhez vezethetnek. A lepel anyagának viselkedését természetes módon magyarázhatják pályafutásának hányattatásai, de ezután sem zárhatók ki a lehetséges okok közül egy természetfeletti eseménynek, Jézus feltámadásának kísérőjelenségei sem.

A Magyar Televízió „Napzárta” című műsorának szerkesztője, Rózsa Péter, 1989. III. 27-ére, húsvét hétfőjének estéjére kerekasztal-beszélgetést szervezett egyrészt a lepel bemutatása, másrészt a radiokarbon vizsgálat eredményeinek megvitatása céljából. A témát alaposan ismerő szerkesztő kérdéseire Dr. Török József hittudományi akadémiai professzor a lepel történelmi és általános teológiai, e könyv szerzője pedig sajátosan szindonológiai és a hitelességet érintő vonatkozásait fejtette ki, elutasítva azt az álláspontot, hogy a „középkori” minősítés a lepelre vonatkozó végső szó lenne.

* * *

A Magyar Nemzet 1988. november 12-i számában jelent meg „A torinói lepel – Nyilvánosságra hozták a vizsgálatok eredményét” című cikk, Jéki László fizikus tollából, amely azon túl, hogy egyes adatai tévesek, más megállapításai homályosak, a C14-es vizsgálatok kapcsán egymás mellé tesz a hitelesség szempontjából pozitív és negatív érveket, értékelés és állásfoglalás nélkül. Az olvasó nemigen tudja meg, hogy a szerzőnek végül is mi a véleménye a lepelről és a radiokarbon vizsgálatokról, illetve azok eredményéről.

Körülbelül ezeket a hiányokat kéri számon ettől az írástól Beöthy Mihály fizikusnak a Magyar Nemzet 1988. december 3-i számában „A torinói lepel C14 analízise” című rövid cikke, mely határozottan rámutat a lehetséges összefüggésre a lepel képmásának keletkezése és a radiokarbon vizsgálat „kudarca” között: Jézus feltámadása során olyan „aktiváló sugárzás” léphetett fel, mely megnövelhette a C14-es szénizotóp mennyiségét, azaz látszólag

„megfiatalította” a leplet. A kormeghatározásnak tehát karöltve kell járnia a képmás keletkezését tisztázni kívánó erőfeszítésekkel. Addig a kormeghatározás eredménye „érdekesség, eldöntő erő nélkül; a lepel Krisztussal való összeköttetése egy mákszemnyivel sem valószínűtlenebb, mint a C14-es vizsgálat előtt!”

Beöthy Mihálynak még egy hosszabb tanulmánya is megjelent a „Mai Magazin” havi folyóirat 1989. februári számában. A szerző a szakember alaposságával, de igen közérthetően ismerteti a radiokarbon datálás fizikáját és módszerét, felvázolja az ereklye múltját és a hitelessége mellett szóló adatokat, majd még pontosabban kifejti a feltámadással kapcsolatos „aktiváló sugárzás” lehetséges hatását, mely alapján teszi kétségessé a lepel C14-es eljárással való vizsgálhatóságát. A rejtély valódi megoldásához tehát csak a képmás keletkezésének tisztázása vihet közelebb.

* * *

A „Magyar Kurír” félhivatalos egyházi lap 1988. december 17-i száma beszélgetést közöl Dr. Nyíri Tamás professzorral a torinói lepelről. A beszélgetésre – a kérdező bevezető szavai szerint – a Ballestrero bíboros sajtónyilatkozatán elhangzottak értékeléseként került sor; az olvasó mégis meglepődve tapasztalja, hogy szó sem esik itt annak megállapításáról – ami nagy nyomatékka szerepel a torinói érsek eredeti közleményében –, hogy a „középkori” minősítés értékelését az Egyház a „tudományra” bizza (nem a három laboratóriumra tehát, hanem „a tudományra”, amelybe benne foglaltatik természetesen a szindonológia által eddig összehordott és ezután összehordandó tény- és adathalmaz is!), ez a minősítés tehát értékelésre szorul, mert „a képmás keletkezésének és megmaradásának problémái nagyrészt megoldatlanok maradtak, és további kutatást és tanulmányozást igényelnek.” Ezen óvatos és fenntartásokat tartalmazó, a *valódi, történelmi értelemben vett hitelesség* irányába végzendő kutatások előtt az utat szabadon hagyó megfogalmazás helyett Dr. Nyíri Tamás interjújában a középkori eredetet fenntartás nélkül elfogadó, a valódi hitelességet elutasító, kategorikus és olykor meghökkentő kijelentésekkel találkozunk. A lepel hitelességét elutasítani mindenkinek joga van, de talán nem mindegy, hogy a nyilvánosság előtt milyen érvek – milyen ismert tényanyag – alapján teszi.

Nézzük meg közelebbről, hogyan illeszkednek Dr. Nyíri Tamás professzor kételyei a szindonológusok többsége által elfogadott tényekkel:

1. „El kell dönteni, hogy a leplet Krisztus-ábrázolásnak tekintjük-e vagy pedig Krisztus-ereklyének?” – A vita valóban e körül folyik, s úgy tűnik, hogy a szindonológia tényanyagát többé-kevésbé ismerők többsége ereklyének tartja: ezért érvelnek az elhamarkodottnak ítélt „középkori” minősítés ellen. Mint olvasóink már ebből a könyvből is tudják, II. János Pál pápa a maga részéről is eldöntötte, amikor Madagaszkár felé repülve, a gép fedélzetén adott interjúban kijelentette: „Nem ikon, hanem ereklye”.

2. „... a niceai zsinat ... többféle Krisztus-ábrázolást sorol fel: az Abgár-félét, az edessait, a Veronika kendőjét, de a „Turini Lepelről”, vagy valami hasonlóról említést sem tesz.” – Jan Wilson: „The Turin Shroud” című könyve óta – amelyre a jelen könyv bibliográfiája 1984 óta összes kiadásában hivatkozik – tudjuk, hogy a felsorolt ábrázolási módok igen nagy valószínűséggel a jelenleg torinói halotti lepelnek tartott kendő képmásának, mint alapképnek az ábrázolási variánsai. A niceai zsinat a 8. század végén a „Turini Lepelről” nemigen beszélhetett, mivel az 1578-ban került Chambéryből Torinóba. (Lásd még a könyv 27-35. oldalain leírtakat.)

3. „Történetileg abból kell kiindulni, hogy az 1. századból nem maradhatott semmiféle Krisztus-ereklye, azon egyszerű oknál fogva, hogy Krisztus első követői zsidók voltak. Számukra pedig minden, ami a halállal függött össze, vagy a vérrel volt kapcsolatos, rituálisan tisztátalan volt.” – A probléma valós és ismert, minden lepelkönyv foglalkozik

vele: ezzel a „zsidó érzékenység” iránti tapintattal magyarázzák az 1. századi *írások emlékek* hiányát; de a 120-140 között arám nyelven íródott és egyiptomi *zsidókeresztény* körökben használt apokrif – „A héberek szerinti evangélium” – a lepel megmaradására utal. A Szent Jeromosnál fennmaradt töredék szerint „az Úr pedig, miután odaadta a gyolcsot a pap szolgájának, elment és megjelent Jakabnak.” (Lásd még a könyv 21-25. oldalán leírtakat.)

4. „Éppen a „Turini Lepellel” kapcsolatosan jegyzem meg, hogy az az *acheiropoétonok*, tehát a nem emberi kézzel készült képek közé tartozott, és legalább ötven ilyen nem kézzel készült képről tudunk.” – A lepelkutatás egyik, csodálatos összefüggések feltárását eredményező „mellékterméke”, hogy igen mélyen leásott a különböző korok Krisztus-ábrázolásainak ikonográfiájába. Számos önálló tanulmány foglalkozik a témával, sőt 1989. május 6-án és 7-én nemzetközi konferencia ült össze Bolognában, hogy megvitassa „a lepel és az ikonok” kérdéskörét. Lényegesnek tartjuk annak megállapítását, hogy vannak olyan „nem emberi kézzel készült” ábrázolások, amelyeket csak a hozzájuk fűződő legenda mond annak, de az ecsetkezelésből, a stílusból, a technikából megállapíthatóan valóban emberkéz alkotta művek (ezek legfeljebb abban az értelemben érdemlik meg ezt a jelzőt, hogy egy valódi „acheiropoéton”-nak – pl. a torinói lepel képmásának – a hű másolatai; mint ahogyan valóban több, a torinói arc más közvetlen hatását mutató ábrázolást ismerünk „vera effigies Domini Nostri Jesu Christi” felírással). Ezzel már ki is mondtuk, hogy viszont vannak olyan „nem emberi kézzel készült” ábrázolások is, amelyek valóban azok: pl. a torinói halotti lepel és a Guadalupei Szűz képe. Az itt szóban forgó tárgyról nemcsak a hagyomány állítja ezt, nemcsak XI. Pius pápa (maga is lepelkutató!) jelentette ki 1936-ban, hanem a STURP nevű tudóscsoport műszeres vizsgálatai is megállapították a mindenféle emberi munkánál fellelhető, jellegzetes „kézvezetés” teljes hiányát. Számtalanszor felsorolt sajátos és egyedi tulajdonságai alapján tehát a torinói halotti lepel nem egy az ötven „acheiropoéton”-nak mondott ábrázolás közül, hanem valódi „unicum”, előzmény nélküli darab, páratlan erejű ikonográfiái hatással. (Teljesen más téma az ötvennél is jóval több „halotti lepel” kérdése: ezek nagy része „érintéses ereklye” mindenféle folt, nyomat vagy ábrázolás nélkül, többé-kevésbé tisztázott múltú régi textília, vagy éppenséggel bevallottan az eredeti (torinói) lepel – sokszor dátummal és a készítő nevével ellátott – másolata stb.) Lásd még a könyv 29-35. továbbá a 190. oldalain leírtakat, valamint a „Collegamento Pro Sindone” 1989 május-júniusi (E. Marinelli: *Le icone e la Sindone*), és 1989. július-augusztusi számát (Luigi Fossati: *La Sindone a confronto con le sindoni*).

5. „... Szent János teljesen egyértelmű tanításával ellentétben sokan hajlottak rá, hogy Krisztus halotti lepleként fogadják el a „Turini Leplet”. Szent János evangéliumából ugyanis egyértelműen kiviláglik, hogy legkevesebb három kendőnek kellett a sírkamrában lenni.” – Szent János szóban forgó szövegének egyértelműségére vonatkozóan legyen szabad hivatkoznom az e könyv 173-179. oldalain ismertetett értelmezési vitára, amit két spanyol teológus – Balagué és Etxeandia – kezdeményezett, továbbá Gino Zaninotto professzor tanulmányára, amely – „Jn 20,1-8. János szemtanúja volt Jézus feltámadásának?” címmel – a „Collegamento Pro Sindone” 1986. január-februári számában, továbbá a „Sindon” című időszaki tanulmánygyűjtemény 1989. évi 1. füzetében jelent meg a „Centro Internazionale di Sindonologia” kiadásában. Ami pedig a kendők számát illeti, arra az előbb hivatkozott részen belül a 175. oldalon olvashatók adnak választ: a lepel még további három kendő nyomatát őrizte meg, eggyel Jézus állat kötötték fel, további kettővel pedig a kezét és a bokáit rögzítették. A textíliák mennyisége vonatkozásában tehát nem látunk problémát.

6. „... az egész problémakör, tehát hogy hiteles, nem hiteles, hamisítvány, nem hamisítvány, azoknak a bizonyos értelemben kritikátlan publikációknak köszönhető, amelyeknek szerzői nem voltak az említett megkülönböztetéssel tisztában, és minden áron a mai, 20. századi hitelességi kritériumokat keresték, és úgy állították be, mintha ezeknek a kritériumoknak felelne meg a Turini Lepel.” – Bizonyára voltak kritikátlan publikációk;

mindig is lesznek. De a hitelesség kérdése iránti érdeklődés felkeltése egyáltalán nem ezeknek köszönhető, hanem egyrészt a minden kor emberében munkáló gyalogjáró logikának, mely mindig is különbséget tudott tenni a *valódi hitelesség* meg az „*értelmezett hitelesség*” között (egyébként min is vitatkoztak volna a pápáig menően Pierre d'Arcis és Henry de Poitiers troyes-i püspökök a lireyi káptalan tagjaival?), másrészt azoknak az orvosoknak, fizikusoknak, kémikusoknak, régészeknek, teológusoknak és egyéb tudományágak képviselőinek, akiknek tevékenységét, és e tevékenység komolyságát és szavahihetőségét e könyv alapján is meg lehet ítélni. Megjegyzem, hogy közéjük tartoznak azok a pápák is, akik személyükben is exponálták magukat a lepel – *valóban hitelesnek* vélt lepel – ügye mellett. „Meg kell még említenünk, hogy a torinói szent lepel ellen soha egyik pápa sem nyilatkozott – írja 1937-ben a Korda Rt-nél kiadott „Krisztus kínhalála a modern orvosi tudomány világánál” című könyvének bevezetőjében Dr. Hynek cseh orvos, az első magyar nyelvű szindonológiai mű szerzője –. Ellenben számosan vannak, akik tisztelték, mint II. Pál, IV. Sixtus, II. Gyula, X., XII. és XIII. Leó, XII. János, XIII., XIV. és XV. Benedek; VII., IX., X. és XI. Piusz pedig búcsúkkal látott el egy kis imát, amelyet e drága ereklye tiszteletére mondanak el.” Bátran csatolhatjuk e névsorhoz még VI. Pál és II. János Pál pápát is. (Lásd még Remi Van Haelst: „La Sindone e i Papi” című tanulmányát a „Collegamento Pro Sindone” 1989. március-áprilisi számából.)

7. „A mindenféle csodás eseményekre, bizonyítékokra, relikviákra inkább azoknak van szükségük, akik gyöngének érzik magukat ahhoz, hogy az igazi hitet megvalósítsák. Azt a hitet, amely racionálisan és megfontoltan, de feltételek nélkül rábízta magát az Istenre. A hívő embernek nincs szüksége ilyenfajta támasztékokra.” – Sok szempontból nehezen emészthető mondatok. De vita helyett inkább egy idézettel felelek, a „Mérleg” 89/2. száma „Pro és kontra” című rovatának sajnos név nélküli, kitűnő bevezető cikkéből, amely ezt a mottót viseli: „Amicus mihi Socrates, magis amicus mihi tamen veritas”, azaz: „Barátom Szókratész, de még jobb barátom az igazság.” Az idevágó rész így szól: „A torinói lepel értékelése mindenekelőtt bonyolult multidiszciplináris tudományos probléma, amely további tisztázásra vár. Mégsem közömbös a Jézus Krisztusba vetett hitre és az iránta érzett szeretetre nézve, hiszen a lepel hitelessége mindkettőt megerősítheti, cáfolata azonban elvben és szükségképpen nem gyengíti. Nem meggyőző a lepel ama krisztushívő kritikusainak a felfogása, akik a lepel hitelességét vallókat hitük gyengeségével vádolják, mondván, hogy az ő hitük nem szorul ilyen, szinte babonás támaszokra. Inkább talán az ő hitük mutatkozik erőtlennek, amennyiben a vallás összefüggésében, annyi világnézeti csatavesztés után félnek a tapasztalati tudományok „mítoszromboló” hatásától. Ezért a világból és az ott folyó vitákból legszívesebben a szaktudományosan megtámadhatatlan és bizonyíthatatlan örök hitigazságok várába szeretnének visszavonulni, mintegy eleve „immunizálva” hitüket az elvi támadások ellen, de ezzel egyszer s mindenkorra le is mondva világnézetüknek a mai szellemi életben elérhető jelentőségéről és szerepéről.”

Teljesen indokoltnak tarthatjuk az idézett „Mérleg”-cikk egy korábbi szakaszának megállapításait is:

„A lepel hívei, ismervé a radiokarbon mérés egész problematikáját ezután is jó lelkiismerettel megmaradhatnak eddigi, *tudományosan jól alátámasztott felfogásuk* mellett. Az egész helyzet jól szemlélteti, hogy a tudományok síkján sem történik minden egyértelműen; nemcsak a tények, a dokumentumok és a mérési eredmények fontosak, hanem értelmezésük is.”

* * *

Az „Új Ember” 1989. április 16-i számának „Katolikus szemmel” rovatában – hangvételt és tartalmát illetően is különös – glossza jelent meg (v.p.) monogrammal. Szép

példánya ez az írás a lepelirodalmat világszerte kísérő sajtó-megnyilvánulásoknak, amelyek szerzői anyagismeret, tények és adatok helyett, egy kis stíluselemzéssel könnyedén tetten érhető, és irracionális mélységekből táplálkozó indulatoktól kísért „véleményeket” hangoztatnak. Tulajdonképpen ezért érdemes foglalkozni vele: egy lelki-szellemi magatartás lenyomata.

„Krisztus feltámadásával kapcsolatban a lapok, a TV meg a rádió újra és újra előhozakodik a torinói lepelrel, kampányszerűen, szenzációérzékenységgel, hízelgő effektusokkal. Ez az ügy eldöntetlen: a lepel alighanem kitűnően sikerült műalkotás, mely jóval Krisztus után keletkezhetett. Ami azonban például engem illet, még ha „bizonyíthatóan” is Krisztus halotti leple lenne, egyszerűen nem foglalkoztat: mert nem az Úr leple, fa evőkanala vagy párnacihája nyűgöz le, hanem *Ő maga*, s legkivált isteni életének konzekvenciája, a feltámadás.” – Álljunk meg egy pillanatra! A „műalkotás”-elméletéről már eleget beszéltünk; valószínűségi hányadosa 0%. Legyen szabad azonban az elemi logika nevében megkérdezni, hogy ha a lepel „bizonyíthatóan” Krisztus halotti leple lenne (ekörül folyik a világméretű vita; mint látható, jó eséllyel a hitelesség vallói számára), akkor a lepel arcúsa, méltósága és fensége, töviskoronájának, megkorbácsoltatásának sebei, a lándzsaszúrás és a vérfoltok, keresztfeszítésének és halálának, sőt talán feltámadásának nyomai is, szóval mindaz, ami a lepelről „szól” hozzánk, mindaz nem *Ő maga* lenne? Tényleg minden alap nélkül nevezte ezt a kendőt Paul Claudel az ötödik evangéliumnak? Hát akkor miért ne foglalkoznánk vele? Aki a Születés Barlangját, a Szentsír Bazilika kőpadját, Szent Péter sírját, Szent Pál koponyaereklyéjét, Szent István palástját vagy Szent Margit vezeklővét érdeklődéssel és kegyelettel veszi körül, nem a tárgyakkal kapcsolatos személyek iránti szeretetből – *őértük magukért* – teszik ezt? Csak pont a torinói halotti lepel nem érdemli meg azt, hogy foglalkozzunk vele? És milyen logika alapján?

A továbbiakban hivatkozás történik Nyíri Tamás professzor TV-beli kijelentésére, miszerint nem veheti komolyan a lepel hitelességét az, aki egy kicsit is komolyan veszi az evangéliumot, amely legalább három kendőről beszél. Fentebb már hoztuk azoknak a pápáknak, teológusoknak és tudósoknak a névsorát, akik ebben a bűnben elmarasztalhatók.

Hivatkozás történik ezután Garaudyra, a volt kommunistára, aki megértette, „hogy nem a feltámadást kell belegyömöszölni a történelembe, hanem a történelmet kell a feltámadás távlatába állítani, mert az a hatalmasabb.” És ez nyilvánvalóan így igaz. Hivatkozik még a szerző – mint a feltámadás valódi bizonyítékaira – II. János Pál pápa Szent Péter téri lenyűgözően impozáns miséjére, valamint Dosztojevszkij és Paszternák muzsikjaira, akik húsvétkor „Krisztus feltámadt!” köszöntéssel üdvözlik egymást. – Ami mindebben téves, arra már fentebb rámutattunk. A többi asszociatív elem inkább az alanyi költészet területén hasznosítható, mint a lepelkutatás jelen állásának megítélésében. Itt másról van szó. A szindonológia – a „Mérleg” megfogalmazása szerint – „mindenekelőtt bonyolult multidiszciplináris *tudomány*.” Tehát a *tények* világa.

* * *

A lepel körüli vitában helyesnek találta elmondani véleményét a magyar tudományosság egyik „nagy öregje” is, Dr. Frenyó Vilmos nyugalmazott egyetemi tanár, növény-fiziológus, a biológiai tudományok doktora, számos szak- és tudományos ismeretterjesztő könyv, továbbá kétszáznál több dolgozat és tanulmány szerzője. Megtisztelő figyelmességgel elküldte részemre „A torinói lepel kora” című – máshol még nem publikált – tanulmányát, amelyben állást foglal a C14-es eljárás eredményei által okozott konfliktusban.

A tanulmány bevezető részében Frenyó professzor összefoglalja a lepel autenticitásának legfontosabb tudományos érveit. Majd így folytatja:

„Mindezek nagyon meggyőző bizonyítékok az eredetiség mellett! Ugyanakkor a sugárzás mérésén alapuló radiokarbon kormeghatározás is kellően megbízható módszer! Hogyan magyarázható ez az ellentmondás? Vagy az csak látszólagos volna? Ennek egyértelmű kiderítésében a természettudomány legalább annyira érdekelt, mint az egyháztörténeti kutatás.

A magyarázat nem lehetetlen, éppen azért meglepő, hogy az újságközlemények nem foglalkoznak vele. Hát akkor kíséreljük meg. Induljunk ki abból, hogy a vizsgálatok ma már elejtik a párák okozta leképeződésre, az ún. vaporeográfiára alapozott magyarázatot, inkább rendkívül rövid tartamú, de ugyanakkor rendkívüli erejű sugárhatásra gondolnak, mely a cellulóz rostoknak csupán a felszínét változtatta meg, mintha pörkölődés lenne. Az emberalak melletti területre is juthatott a sugárzásból, nyilván kisebb intenzitással a ferde irányulás következtében, ilyenképpen színváltozást már nem okozott. Gerjesztő hatása azonban még lehetett. Milyen sugárzásra gondolhatunk? Például nagy erejű neutronfluxusra... talán egy másik dimenzióból?! Itt már célszerű megállni, nehogy fantasztikumokba tévedjünk!

A sugárzás azonban bizonyosra vehető, hiszen látszik az eredménye: maga a kép, amit az elvégzett mikroszkópos száellenőrzés utánozhatatlannak mutat, még esetleg egy felhevített, vagy tömény kénsavval bekent fémszobor beburkolásával is! Még ilyen elképzelhetetlenül értelmetlen és költséges manipulációval sem lehetne az elemi rostsálaknak csupán a legkülső néhány molekularétegét megpörkölni, vagy kénsavval szenesíteni. Különbösen is „cui prodest”? Kinek lehetett érdeke, kinek lehetett volna fontos akár az ókorban, akár a középkorban, hogy a majdani fotográfusokat rászedje, akiknek még a szépajuk is csak száz-kétszáz év múlva született meg?! Ezek nevetséges gondolatok, de a konok tagadás ide vezet; sőt magát a tudományt teszi komolytalanná.

Ma már hazánkban is alkalmazott módszer az ún. *aktivációs analízis*. Ennél az eljárásnál a vizsgálandó mintára pl. rádiumberillium neutronforrásból neutronokat bocsátunk, melyek az atommagokkal ütközve radioaktivitást váltanak ki. Egyébként igen nagy erejű elektromágneses sugárzás, vagy akár nagy gyorsaságú, elektromos töltéssel bíró részecskék áradata is aktiváló hatással lehet. Egyáltalán nem képtelen feltételezés, hogy esetleg a másodlagosan kiváltott radioaktivitás hozzáadódjék egy vizsgálati anyag, jelen esetben a torinói lepel eredeti C14 tartalmának ún. felezési értékéhez, miáltal a vizsgált tárgy feltételezett kora látszólag igen tetemesen eltolódhat. Hiszen a számítást most erősebb sugárzásra vonatkoztatjuk.

Ez a lehetőség tagadhatatlanul fennáll a jelenleg Torinóban őrzött lepel esetében, hiszen egyszer rendelkeznie kell egy sugárzási alapértékkel, melyhez hozzáadódik a másodlagosan gerjesztett sugárzás. (Sőt még az is elképzelhető, hogy ha a színeződött részből vennénk mintát, amelyet a legintenzívebb sugárhatás ért, a számítás még fiatalabbnak, talán éppen jelenkorúnak mutatná az ereklyét. „Ad absurdum” még az is megtörténhet, hogy a datálás látszólag már a jövőbe helyezné a lepel eredetét!)

Mindezeket tárgyilagosan mérlegelve, az elvégzett radiokarbon kormeghatározás nem a hamisítás bizonyítékát szolgáltatja, hanem valami egészen meglepően mást. Sokkal inkább azt, hogy a testet nem lopták el a feltámadás látszatát keltendő, mivelhogy akkor a vásznon sem mutatkozhatna a „Corpus Domini” sugárzásos eredetű negatív ábrázolata. Valami tehát tagadhatatlanul történt, mégpedig intenzív fizikai sugárjelenség kíséretében.

Szerintünk a dicsőséges feltámadás. Ennek kimondása nem kötelező, de elhallgatása félrevezető.”

Frenyó professzor állásfoglalása tehát lényegében összecseng az amerikai Jackson és Phillips, az olasz Fossati, a spanyol Loring és Moya, a német Scheuermann és a magyar Beöthy Mihály – és még sok más kutató – itt ismertetett véleményével.

Kételyek

Sajnos ezekről is szólni kell, mert tény, hogy nem minden tiszta a vizsgálati program lebonyolítása körül. Nem arról van szó, hogy miután a nyilvánosságra hozott eredmények kétségbe vonják az ereklye hitelességét, a lepel hívei most sértődötten és minden alap nélkül kijelentik, hogy csalás az egész. Nem! Pusztán arról, hogy a tények tisztelete és az igazság iránti elkötelezettségünk feladatunkká teszi a gyanús körülmények feltárását, és annak a kérdésnek a feltevését: vajon mennyire befolyásolták ezek a körülmények a kormeghatározás érdemi részét?

Hogy a lepelből történt mintavételtől kezdve minek és milyen sorrendben kellett volna történnie, milyen szerepet szántak az előzetes megállapodások a laboratóriumoknak, a British Múzeumnak és a torinói „G. Colonetti Mérésügyi Intézet”-nek, azt már tudjuk az eddigiekből. A titokban tartott, diszkrétan kezelt, analizált, egymással egyeztetett és közösen ellenőrzött – negatív vagy pozitív – végeredmény nyilvánosságra hozatalának joga egyedül a torinói bíborosérseket illette volna meg. Mi történt ezzel szemben?

Annyira más, hogy Jan Wilson, a Torinói Lepel Brit Társaságának elnöke, „első vonalbeli” szindonológus, szükségesnek tartotta, hogy 1988. szeptember 23-ára keltezett levelével tájékoztassa a társaság tagjait a történekről. Az információk indiszkrét kiszivároztatását a „Sunday Telegraph” július 3-i „pletykacikke” kezdte, melynek szerzője „a vizsgálatokat körülvevő éber titoktartás ellenére olyan jelzéseket hallott, miszerint a lenvászon középkorinak bizonyult.” A világszerte felkapott hír gyanúba keverte az oxfordi laboratóriumot, melynek vezetői kénytelenek voltak a július 9-i „The Times”-ban kijelenteni: még meg sem kezdték a lepel mintájának vizsgálatát. Július 27-én az angol TV-ben sugárzott műsor – noha Oxford akkor még mindig nem fejezte be vizsgálatait – kész tényként tálalta a középkori datálást. A műsorban a téma egyetlen „szakértője” működött közre: Dávid Sox, a már említett anglikán lelkész. Rövidesen a londoni „Evening Standard” cikke közölte, hogy „a torinói lepel valóban hamisítvány”, majd egy bizonyos Dr. Richard Luckett nevű – szindonológus körökben ismeretlen – könyvtáros jelentette ki, hogy az 1350-es dátum látszik a legvalószínűbbnek; mind Oxford, mind a British Múzeum tagadta, hogy a hír tőle származna; amikor Jan Wilson telefonon érdeklődött R. Luckettnál, hogy nem Sox tiszteletestől ered-e az információ, a vonal másik végén gyorsan témát változtattak. Szeptemberben a „Sunday Times” önkényesen átírta J. Wilson felkérésre írt cikkét, a számonkérésnél pedig a tudományos rovat vezetője bevallotta, hogy mindez D. Sox ösztönzésére történt, akinek a „középkori” lepelről írt „leleplező” könyve készen fekszik előtte, várva a hivatalos bejelentést, hogy a könyvesboltok pultjaira kerülhessen. (D. Sox könyvének ismertetésénél erre már utaltunk.)

Levele végén J. Wilson kijelenti, hogy a „hamisítvány” szó használata teljesen indokolatlan; a C14 eredménye – ha negatív lesz is – *önmagában* semmit sem bizonyít, és a lepel talányainak kulcskérdése az, hogy *hogyan* keletkezett a képmás?

El lehet képzelni, hogy az angol újsághíreket és TV-adásokat átvevő külföldi hírközlő eszközök a híresztelések micsoda forgószelet kavarták fel, miközben a torinói érsek kénytelen volt hallgatni, mert vele még nem közöltek semmit. Ezt a helyzetet jellemezte Luigi Gonella torinói fizikus professzor, az érsek tudományos tanácsadója a következő szavakkal a „Der Spiegel” című lapban 1988. október 10-én megjelent – és egyéb tekintetben is tanulságos interjújában: „...nem értjük a laboratóriumok magatartását. Méltatlan módon kezeltek bennünket – mintha a torinói bíboros egy vidéki múzeum igazgatója lenne. Ebben az összefüggésben beszéltem egy, a katolicizmus ellen irányuló összeesküvésről.”

És ez nem minden. Farkas Ilona, római szindonológus, a nagyszerű, és a jelen fejezetben forrásként már sokszor említett „Collegamento Pro Sindone” című kéthavi szaklap

főszerkesztője, az 1989. március-áprilisi számban a „Nature”-közlemény több – esetleg igen messze vezető – ellentmondására hívja fel a figyelmet.

A „Nature”- cikk egy lepelmintáról és 3 egyéb – összesen tehát négy – mintáról beszél, ennek ellenére csak 3-3 tartályról, amelyekben az összes vizsgálandó anyagot a 3 laboratóriumnak a helyszínen átadták. Ki, mikor és hogyan adta át azt a nem a helyszínen és nem tartályban átadott mintát – Anjou Szent Lajos palástjából vett szálakat –, aminek a kora éppen a vizsgálati eredményként megjelölt 14. századra esik?

A laboratóriumokkal nem közölték, melyik tartályban vannak a lepelminták, de azok az „egy-a-háromhoz” halszálla-szövésből első látásra azonosíthatók. Miért állapodtak meg akkor „vak”-mintában és „vak”-vizsgálatban, ha az nem volt kivihető? Ha egyszer középkori a lepel, akkor a múzeumokban nyilván hemzsegnének a mintakénti felhasználásra alkalmas, ugyanilyen módon szőtt anyagok!

Elhamarkodott, indokolatlan és tudománytalan a tanulmány minősítése, miszerint „az eredmények *végleges bizonyítékát* nyújtják annak, hogy a lepel középkori”. A radiokarbon kormeghatározás szakembereitől – akiknek mindenkinél jobban kell tudniuk az eljárásban rejlő bizonytalanságokat – sokkal óvatosabb fogalmazás lett volna elvárható. Mi *végleges* a tudománynak ebben a fiatal és máris látványos ellentmondásokat produkáló ágában?

Hasonlóképpen kifogásolja – már említett 1988. X. 20-i levelében – Werner Bulst jezsuita szindonológus az ellenőrző minták nem szokásos „kódolását”, ahelyett, hogy nevükön nevezték volna őket. A „Der Spiegel” a Gonella-interjú után „Verwirrspiel”-nek nevezi a mintadarabok körüli kavargást, amit „becsapós játéknak” lehetne fordítani. Bulst arról is tud, hogy Tucsonban „alapos okokból” kizártak egy fizikust a vizsgálatokból, akit ezután – Gonella tiltakozása ellenére – Oxfordban alkalmaztak.

Bulst egy másik, Paul C. Maloney-nek, az ASSIST tagjának küldött 1988. XII. 30-i – tehát a torinói sajtótájékoztató és a „Nature”-cikk között született – levelében nyíltan felveti a család gyanúját. Szerinte Dr. Tite, a British Múzeum embere, és D. Sox anglikán lelkész, aki Tucsonban és Zürichben is megfordult, úgy manipulálták a mintákat, hogy végül is a lepel darabjait „kivonták a forgalomból” és az Anjou Szent Lajos palástjából vett mintákat vizsgáltatták meg a lepel mintáiként. Hogyan lehetséges egyébként, hogy Sox lelkész – az adatok nyilvánosságra hozatalával egyidőben megjelent könyvének tartalmából láthatóan – már mindent előre tudott? A könyv címe hangvétele és tartalma jól érzékelteti, mire gondolhatott Gonella professzor, amikor azt mondta, hogy az Egyház ellenségeinek a keze van a dologban, nem pedig részlelhajlás nélküli tudósoké...

Az események több kritikusa – pl. Luigi Fossati SDB és Farkas Ilona – nehezményezi, hogy a vizsgálatokat végzők bizalmatlanok voltak az egyházi hatóságokkal szemben, de abszolút bizalmat igényeltek a maguk számára: ragaszkodtak hozzá, hogy jelen lehessenek a lepel mintavételénél, de elzárkóztak attól, hogy a Szentszék vagy a torinói kúria képviselői jelen legyenek a vizsgálatoknál. Miért? Azt is elutasították, hogy a radiokarbon-méréseket egy többirányú, interdiszciplináris vizsgálatosorozat keretében végezzék el. Miért?

Probléma tehát mind szakmai, mind etikai vonatkozásban bőven akad. A már jelenleg is folyó és a jövőben lebonyolítandó kutatások remélhetőleg fényt fognak deríteni minden – vagy minél több – kérdésre. A szindonológusok nem csekély – és nem lebecsülendő tudományos háttérrel rendelkező – tábora indokolt ingerültséggel reagált az ebben a formában elfogadhatatlan megállapításra. Az országos és nemzetközi társaságok újabb konferenciákat szerveznek, a világsajtó soha ilyen élénken nem foglalkozott a lepel körüli kérdések tárgyalásával, új erők lépnek a lepelkutatás szolgálatába. Úgy tűnik, semmi lényeges nem fog titokban maradni! És ez a perspektíva mintha meglepte volna az „ellentábor” tagjait. Mintha már nem lennének annyira biztosak a dolgukban... Frappánsan mutat rá erre Farkas Ilona „A lepel és az újságírók” című cikkében, mely a „Collegamento Pro Sindone” 1989. január-februári számában jelent meg. Összehasonlít ebben két

nyilatkozatot. Az elsőt az „II Tempo” 1988. október 14-i számából idézi: „...az angol tudósok mint „nem tudományos” hipotézist utasították vissza azt a feltételezést, hogy Krisztus feltámadása olyan „sugárzásokat” tudott produkálni, amelyek meghamisították volna a kormeghatározás eredményeit ... Nincsenek eszközeink hozzá, hogy csodákkal is foglalkozunk – jelentette ki Robert Hedges professzor, az Oxfordi Egyetem radiokarbon központjának vezetője.”

A második nyilatkozat a „30 nap” című lap 1988. novemberi számában jelent meg, Peter Jennings tollából: „...megkérdeztük Mr. Tite-ot, nem lehetséges-e, hogy a laboratóriumokból hamis eredmények jöttek ki, néhány lepelkutató azon feltételezése alapján, miszerint Krisztus feltámadásának pillanatában a kendő sugárzás hatása alá került. – Bizonyos, hogy a lenvászon anyagában lévő nitrogénből lehetséges C14 keletkezése – felelte gondolkodásnyi szünet után Tite –, amennyiben valaki erős neutronsugárzásnak teszi ki a leplet.”

A cikk az oxfordi laboratóriumban lebonyolított Hedges-interjúval folytatódik: „...a C14 a légkör magas rétegeiben képződik, amikor a neutronsugarak nekiütköznek a levegőben szabadon lévő nitrogénnek. A lepel anyagában végtelenül kismennyiségű nitrogén van, mivel a cellulóz nem tartalmaz nitrogént. Mindamellett a leplet érő sugárzásból eredő megfelelően erős neutronmennyiség kétségesse tenné az általunk lebonyolított radiokarbon kormeghatározást – teszi hozzá Hedges.”

Hát ez meg hogy van? Robert Hedges két nyilatkozata között egy hónap telt el. Ami előbb teljességgel lehetetlen volt, az pár hét múlva – bizonyos feltételek mellett – már lehetséges? Milyen alapon jelentették akkor ki a huszonegy névaláírással ellátott „Nature”-cikkben, hogy az eredmény, miszerint a lepel középkori eredetű – végleges?!

A dolgok mai állása szerint...

Hét év telt el a könyv utolsó – tizedik – kiadásának 1991. évi megjelenése óta. Ennyi idő után joggal merül fel a kérdés e páratlan relikvia sorsát figyelemmel kísérő érdeklődőkben: hogyan áll ma a lepel hitelessége körül folyó vita? Történt-e valamiféle frontáttörés az egyik vagy a másik álláspont javára? Vannak-e az álláspontokat erősítő vagy gyengítő kutatási eredmények?

Mindenekelőtt az éves gyakorisággal megisméltendő nemzetközi és számos országban megrendezett szindonológiai konferenciák, kongresszusok és szimpóziumok – valamint az ezeken ismertetett tudományos anyag – tanúsága szerint a kutatás – talán kevesebb „harcizajjal”, mint kezdetben – de változatlan intenzitással és figyelemreméltó eredményekkel folyik. A szindonológia komoly művelői a logika sérelme nélkül nem fogadhatják el a lepel középkori datálását, érthető tehát, hogy mindent megtesznek a *pro és kontra* érvek okozta kínos ellentmondás feloldásáért. A kutatás és a vita változatlanul három fő kérdés körül forog:

- mely tények bizonyítják kétséget kizáróan a lepel 1260 *előtti* – tehát a C14-es kormeghatározás szerint keletkezésének legkorábbi dátuma *előtti* – létét?
- manipulálták-e a három laboratóriumban a radiokarbon kormeghatározás eljárását, módszerét, illetve adatait?
- ha nem manipulálták, akkor mi eredményezhette a műszeres mérés rossz eredményeit?

A vita során a C14-es eljárást elfogadók álláspontjának némi „felpuhulását” lehet megfigyelni. Egyik-másik – eddig a legmerekvebben elutasító álláspontot képviselő „radiokarbonista” – hajlandó elismerni, hogy bizonyos körülmények és fizikai vagy kémiai folyamatok (pl. a chambéryi tűz vagy egy feltételezett erős neutronsugárzás) megnövelhette a lepel C14-es tartalmát, miáltal erősödött a lepel fiatalabb korára utaló radioaktív sugárzása. Alapvetően azonban fenntartják a műszeres mérések perdöntő érvényét valló álláspontjukat.

Ami a lepel 1260 előtti létét bizonyító tényeket és tárgyakat illeti, ezekből ugyancsak bő választék áll rendelkezésre. Tulajdonképpen ebbe a körbe tartozik a 6. és 13. század között született – és korábban már bőven tárgyalt – valamennyi Krisztus-ábrázolás, amelyekről a művészettörténeti elemzés kimutatta, hogy stílusjegyeik a lepel képmásának hatását bizonyítják (1. „A művészettörténet beleszó!” c. fejezetet a 29. oldalon). Ebbe a – kronológiai bizonyító ereje miatt nagymértékben felértékelődött – körbe tartozik az összes, ezekben a századokban alkotott Pantokrátor típusú Krisztus-ábrázolás, legyen az freskó vagy mozaik (98. old.); ide tartoznak a „rácsos” mandilion freskók a kappadóciai Sakliban a 11. századból, a szerbiai Gradacon a 12. századból, az ugyancsak szerbiai Studenicán 1235-ből, továbbá a 7. és 10. század között vert számos bizánci pénz, a párizsi Louvre-ban őrzött, a 6. századból származó emesai ezüstváza, továbbá II. Justinus ezüstkeresztje, amit 570-ben ajándékozott a pápának, ugyancsak a 6. századból, stb. A stílusjegyek azonossága tagadhatatlan, ami a lepel képmásának hatását, tehát a lepel létét bizonyítja.

Három kiemelkedő fontosságú tárggyal külön is érdemes foglalkozni.

A budapesti Pray-kódex

A magyar művelődéstörténet „szent” könyvének tartott – és a létezéséről 1770-ben először hírt adó Pray György jezsuita tanár után Pray-kódexnek nevezett – latin nyelvű szakramentárium több szempontból is rendkívüli jelentőséggel bír. Liturgiátörténeti fontosságát az adja meg, hogy szakramentárium műfajából következően a miséző, szentségeket és szentelményeket kiszolgáltató pap által mondandó szövegek és imádságok gyűjteménye. Zenetörténeti jelentőségűvé teszi az a tény, hogy az első magyarországi keletkezésű vonalas kottát és számos egyházi éneket tartalmaz. Benne található a legrégebbi magyar naptár, és az évente változó húsvéti ünnepek két táblázata 1151-től 1300-ig és 1171-től 1276-ig. A kódexet történelmünk kutatói is számon tartják: 897 és 1187 között történt eseményeket ír le, közli a királyok névsorát 1210-ig, és Kálmán király törvényeit a kartali országgyűlés (1096) dekrétumai alapján. Még drámatörténeti jelentősége is van: megőrizte egy húsvéti misztériumjáték szövegét.

A Pray-kódex nyelvtörténeti fontossága azonban – legalábbis a magyarság számára – mindent megelőz. A latin szövegbe ágyazva található ugyanis az első – és máris alapos nyelvi kultúrára utaló – összefüggő magyar szöveget tartalmazó nyelvemlékünk, a mindannyiunk által ismert Halotti Beszéd: „Láttjátuk feleim szümtükhel, mik vogymuk. Isá pur es chomuu vogymuk...”

Most azonban nem az a célunk, hogy a Pray-kódex liturgia-, zene-, nyelv- vagy köztörténeti jelentőségét taglaljuk. Bennünket most a képanyag szindonológiai vonatkozásai érdekelnek. A 235x150 mm nagyságú pergamen lapok négy oldalán ugyanis míniummal és kékekkel színezett tollrajzok láthatók: az elsón a keresztrefeszített Krisztus, a másodikon a levétel a keresztről, a harmadikon a sírba tétel és a holttest megkenése, illetve Mária és a jámbor asszonyok látogatása az üres sírnál, a negyediken a trónoló Krisztus egy angyallal és a szenvedés tárgyi eszközeivel.

Figyeljük meg a harmadik oldal két rajzát. Az angol Jan WILSON történész és a francia P. DUBARLE O.P. professzor mutattak rá, hogy a képek ábrázolásmódja feltételezi a torinói halotti lepel ismeretét, pontosabban: a képek a szent leplet ábrázolják. A felső képen a holttest helyzete megegyezik az eredeti leplel láthatóval; a test – Krisztus ikonográfiájában egyedülálló módon – teljes mezítelensége ugyancsak. A keresztbe összetett karok és kezek helyzete is azonos; teljesen szokatlan módon – de a lepellet megegyezően – hiányzanak a hüvelykujjak. Az elfektetett test alatt a kiterített halotti kendő is látható.

Az alsó képen a rajzoló nyilvánvalóan a szent lepel jellegzetes szövési módját akarta ábrázolni a kendő sajátos mintázatával; az alsó lepel felül kis keresztje bizonyára Krisztus

keresztjére, illetve a Megváltó azon aratott győzelmére utalnak. A lepel azonosítása – és ezen túl korának meghatározása – szempontjából döntő jelentőségű a két lepel félen a minták, illetve a kis keresztek között fordított L-alakban elhelyezett 4-4 kis karika, egy valamikori égés okozta lyukak nyomai.

Ismeretes, hogy az 1532. évi chambéryi tűzvész milyen sérüléseket okozott a leplén. Kellett azonban egy korábbi tüzesetnek is lennie, amely jól látható nyomokat hagyott a kendőn: a szóban forgó égési lyukakat, kb. a medencecsont-combcsont izületek magasságában, mind a frontális, mind a dorzális oldalon. A tüzeset időpontja nem ismert; csak azt tudjuk, hogy A. Dürer 1516-ban már ábrázolta azokat a lepelről készített rajzán.

Miután a Pray-kódex 1192 és 1241 között – kétségtelenül a torinói halotti lepel ismeretében, annak hatása alatt, illetve magát a kendőt is ábrázolva – készült, nyilvánvaló, hogy a C14-es kormeghatározás „megállapítása”, miszerint a kendő keletkezési ideje 1260 és 1390 közé esik, téves.

Mi lehet az előzménye annak, hogy a Pray-kódex művésze ismerte, és annyira fontosnak tartotta a leplet, hogy ábrázolni is akarta?

A válasz kézenfekvő. A szent leplet 944-től 1204-ig Konstantinápolyban őrizték. A hosszú múltra visszatekintő magyar-bizánci kapcsolatok különösen erősek voltak Mánuel császár idején (1143-1180), aki Szent László királyunk unokája volt, s akinek udvarában nevelkedett III. Béla király (1172-1196), Mánuel későn született fiának világrajöttéig a bizánci császári trón kiszemelt örököse. A két ország közötti személyi és kulturális kapcsolatok a későbbiek során is megmaradtak. Semmi rendkívülit sem kell tehát abban látnunk, ha Magyarországon olyan művész keze munkájának nyomaira bukkanunk, aki jól ismerte – korábban látta, esetleg másolatban őrizte – a bizánci relikviagyűjtemény e páratlan darabját.

A madridi Szkülitzész-kódex

A 13. századi Szkülitzész-kódex (Madrid, Nemzeti Könyvtár) miniatúráján ábrázolt jeleneten Romanosz Lekapénosz császár csókkal üdvözli a Konstantinápolyba érkező mandiliont. Az ereklyét egy pap (pátriárka?) nyújtja a császárnak. A mandilion szemmel láthatóan nem egy „Veronika” típusú kendő, hanem egy hosszú lepel: a pap derekánál mélyebbről indul, áthalad a válla és kinyújtott karja fölött, a császár kezében lévő fele több redőt vetve függ a lepel végével együtt. A képmás arca – a lepel legismertebb és legértékesebb, hitelesnek és csodatevőnek tartott része – „kiáll” a vászonból, mint egy levágott fej, kétségkívül a művész hangsúlyozó szándékának megfelelően. Ez tehát egy hosszú lepel, illetve maga a „szent lepel”. Akinek kételyei lennének, olvassa el a jelenet feletti, ill. a boltozat alatti két sor írást: to agion mandul, azaz „a szent mandilion”. Képletesen szólva: az ábrázolt lepel azonos a mandilionnal.

Ami az időrendet illeti, maga az esemény 944-ben történt, és nyilvánvalóan többen is megörökítették írásban és képen. A kódex névadója, Ioannész Szkülitzész I. Alexiosz Komnénosz (1081-1118) császár alatt írta „Kronika” c. történeti munkáját, amit aztán tovább másoltak a szóban forgó 13. századi kódexbe. A történet tehát – és bizonyára a képi illusztráció, de legalábbis az abban kifejeződő hagyomány – „egyenes ágon” megy vissza a 10. századba.

Hogy is állunk akkor a radiokarbon tesztek által produkált 13-14. századi datálással?

Az oviedói kendő

Oviedóban, Spanyolország Aszturia tartományának fővárosában a 8. századtól őriznek, és relikviaként tisztelnek egy 83 cm hosszú és 53 cm széles lenvászon kendőt, amelyen kiterjedt

és változatos formákat mutató vörösesbarna foltok láthatók. A hagyomány a relikviát ősidők óta Krisztus halotti arckendőjének tartja.

A kendő – bizonyára költői bővítményekkel színezett – előtörténetét a legenda és Pelayo, a 8. században élt és működött asztúriai püspök elbeszélése tartotta fenn. Ezek szerint a tanítványok kincsesládába gyűjtötték össze a Jézus és a Szűzanya után maradt emlékeket. A II. Kozroé alatt, 614-ben bekövetkezett perzsa hódítás elől a relikviákat tartalmazó ládát Alexandriába, onnan Észak-Afrika nyugatabbra eső városaiba, majd a spanyolországi Cartagenába, végül – Sevillán és Toledón keresztül – Oviedóba menekítették, ahol a király és Urbano püspök (713-737) vette oltalmába. – VI. Alfonz király díszes ezüstlemezekkel boríttatta be a kincsesládát, amelyen az 1113-as évszám látható. A múltban több száz év is eltelt, míg a ládát kinyitották, hogy tartalmát szemrevételezzék, és leltárba foglalják (az ismert évszámok 1075, 1113, 1590 és 1765). Jelenleg évente háromszor mutatják be a híveknek.

A kendő anyagának és szövési technikájának vizsgálata, alapján megállapítást nyert, hogy a lenvászon – akárcsak a torinói halotti lepel – a Közel-Keleten készült. Max Frei 1978-ban végrehajtott pollenanalízise ebben az esetben is igazolni tudta a kendő történelmi útját Palesztinától Spanyolországba, beleértve az észak-afrikai kitérőt is. A laboratóriumi vizsgálatok bebizonyították, hogy a kendő foltjait az AB vércsoporthoz tartozó embervér alkotja, akárcsak a torinói halotti lepelét. A C14-es radiokarbon kormeghatározás – mely nyilvánvalóan helytelenül a 13-14. századra datálta a torinói leplet – itt is tévedett, amennyiben a kendő keletkezését a 7-8. századra tette. (Talán a különböző mértékű szennyezettség miatt?)

Pedig a két relikvia minden valószínűség szerint egykorú, és történelmi pályafutásuk is egyszerre indult. Mi bizonyítja ezt? – Ha a kendőt középen összehajtjuk, a jobb és a bal félkendő vérfoltjai pontosan fedik egymást. Mint ahogyan pontosan fedik a torinói halotti lepel képmása ráhelyezett arcának vérfoltjait. Giulio Ricci prelátus, aki alapos kutatómunkát végzett mindkét relikviával kapcsolatban, mindebből az alábbi következtetéseket vonta le: a két textília ugyanannak a halottnak az arcát fedte, alul az oviedói kendő, fölötte a torinói halotti lepel; ez magyarázza, hogy ez utóbbin nem jelenik meg a kendő valamennyi vérfoltja (csak az erősen vérző sebektől eredők). – Hogyan lehet akkor a torinói lepel fiatalabb, mint az oviedói kendő?

Egy Lenin-díjas fizikus...

Az 1993. évi római szindonológiai kongresszuson részt vett Dimitrij Kuznyecov Lenin-díjas orosz fizikus, az egyik moszkvai kutató laboratórium igazgatója is. Hazatérve alaposan áttanulmányozta a három laboratórium (Zürich, Oxford, Tucson) tevékenységéről a „Nature”-ban közzétett adatokat, majd úgy nyilatkozott, hogy a radiokarbon kormeghatározást végzők figyelmen kívül hagytak két fontos körülményt.

A len feldolgozása során – akár kézi, akár gépi úton történik – elvész a növény külső, zsírokban és proteinben gazdag és egyben radioaktív szénben szegényebb külső rétege, és megmarad a belső rostos anyag, mely radioaktív szénben sokkal gazdagabb, és amiből aztán a lenvászon készül. Így születhet az az anomália, hogy a lenből készült termék fiatalabbnak mutatkozik, mint az egykor élő növény, amelyből előállították.

Kuznyecov másik észrevétele a chambéryi tűz következményeire vonatkozik. A tűzvészben átizzott ezüstkazettában fellépő hó a fizikus számításai szerint akár 40 százalékkal is megnövelhette – az egyéb szénizotópok rovására – a radioaktív C14-es izotóp mennyiségét, ami ismét a lepel látszólagos „megfiatalodásának” irányában hat. A két tényező kombinált hatása 12 évszázaddal is módosíthatja a három laboratórium eredményét, ami az 1-2. századba helyezi a lepel keletkezésének helyesbített idejét. Kuznyecov egy, az izraeli En-

Gediben folyó ásatásakból származó és ismert korú lenvászon darabbal végre is hajtotta a vonatkozó kísérletet, mely elméleti számításait mindenben igazolta. Mint ahogyan igazolták a pompeji ásatások során szerzett tapasztalatok is: a Kr. után 79-ben a Vezúv izzó hamuesője alatt elpusztult város számos lelete bizonyítja, hogy az ezüst tárgyak közelében talált lenvásznak sokkal „fiatalabbak” a radiokarbonos kormeghatározás szerint saját valódi koruknál. Működött tehát az ezüst katalizátor hatása a radioaktív szén feldúsulásában, mint ahogyan működnie kellett a lepel esetében is.

Mi is az a „baktérium-patina”?

Különös felfedezést jelentett be a texasi San Antonio orvosegyetemének kutatója, Leoncio Garza-Valdes: mikroszkóp alatt vizsgálva a Giovanni Riggi, ismert olasz szindonológustól „nem hivatalosan” kapott, a lepelből származó fonaldarabokat, észrevette, hogy biológiai eredetű – gombákból és baktériumtelepekből álló – bevonat fedi az elemi szálakat. A „bioplasztik” réteget nem is sikerült a szokásos tisztító eljárásokkal eltávolítani. Sőt: Garza-Valdes azt állítja, hogy a három radiokarbon laboratórium által használt oldat kárt tett ugyan a vizsgált lepeldarabok cellulóz anyagában, a szóban forgó szerves szennyeződést azonban nem távolította el. A „baktérium-patina” keletkezéséért főleg a „Leobacillus rubrus” felelős, mely életfolyamataihoz a levegőben lévő szénat használja fel, és még a vasat is képes oxidálni.

„A patina – állítja Garza-Valdes – természetes képződmény az ősrégi anyag egyébként stabil felszínén; vastagsága 1 és 500 mikron között változik. Évszázadok észrevétlen tevékenységére volt szükség, míg az összefüggő bevonat kialakult. Mára már, a baktériumoknak köszönhetően, a torinói halotti lepel rostjait ez a sűrű ráakódás fedi. A lepel 1988-ban mért radiokarbon kora a valóságban az ereklye C14 tartalmának és a rostok baktérium bevonata C14 tartalmának keverékére vonatkozik.”

A patina kitcheti a lenfonalak tömegének hatvan százalékát is; érthető, hogy ez a jelentős mennyiségű – és a lenvászonnál mindenestre fiatalabb – „bioplasztik” nagymértékben meghamisította a datálás eredményét. Garza-Valdes azt is közölte, hogy megtalálta a rostok anyagát adó cellulóz és a baktériumpatina szétválasztásának módját, ami egy jövőbeni radiokarbon kormeghatározás esetén lehetővé teszi a zavaró tényező kiszűrését.

És lón nagy csodálkozás a „radiokarbonisták” körében! Erre ők nem – jobban mondva: erre sem – gondoltak! Ők csak mértek... – De hát akkor milyen alapon jelenthették ki, hogy méréseik eredménye 95 %-os biztonsággal helyes, az eredmény végleges, a téma egyszer s mindenkorra le van zárva, ép ésszel nem lehet tovább fenntartani a lepel hitelességének hiedelmét!?

Ideiglenes zárszó

Tudom, ellentmondás feszül a két szó között: ha zárszó, miért ideiglenes? Ugyanaz az ellentmondás ez, mint amit a lepel jelen helyzetében is megtalálhatunk. Van mit beszélünk róla, és azt el is lehet, sőt el is kell mondanunk; de tudnunk kell, hogy minden megállapítás ideiglenes érvényű, amely előbb-utóbb újabb adatokkal, újabb szempontokkal, összefüggésekkel és megoldási javaslatokkal fog bővülni. A torinói halotti lepellel foglalkozó könyveket tehát időről időre alaposan át kell írni, de legalábbis ki kell bővíteni.

Ezt a feladatot próbálta a szerző ebben a pótfejezetben elvégezni. Egyesek – főleg azok, akik hozzá tudnak jutni a külföldi szakirodalomhoz – úgy fogják találni, hogy hézagos: sok fontos tény és mértékadó vélemény hiányzik belőle. Mentségem: egy kiegészítő fejezetbe értelemszerűen csak a legfontosabbnak ítélt, a jelen helyzet objektív bemutatásához nélkülözhetetlen adat kívánkozik; bizonyos arányokat illik betartani. Mások esetleg úgy

vélhetik, túl hosszúra nyúlt a magyarázat, ismétlések fordulnak elő, egy-egy téma többször is terítékre kerül. Mentségem: e „bűnöket” tudatosan követtem el, mert az anyag kezelését és minden egyéb szempontot a C14-es vizsgálatok után kialakult helyzet minél szélesebb horizontú bemutatásának rendelttem alá. Az ismétléseket nem tudtam elkerülni: a helyzet helyes értékeléséhez tudnunk kell, hogy ki, mit, és miért fogad el vagy utasít vissza. Nem mindegy, hogy az ismertetett álláspontok mennyiben vannak az egyes kutatóknál „átfedésben”, vagy mennyiben járnak külön utakon.

E könyv előző kiadásainak talán volt valami szerepe abban, hogy a torinói halotti lepel és annak bonyolult problémakomplexuma Magyarországon némiképp ismertté vált. Ennek melléktermékeként egyházi és világi közösségek elég gyakran hívtak előadást tartani, néhány esetben még az ország határain túlra is. Az előadásokat követő konzultációk fő témája a C14-es vizsgálatok eredményeinek ismertté válása óta természetesen az volt: kinek van végül is igaza, a hitelesség mellett szóló érveknek, vagy a radiokarbon kormeghatározásnak? Gyakran nekem szegezték a kérdést: na, és mit gondol ön? – Elmondom, nem a „mundér becsületének” védelmében, hanem azért, mert ítélőképességem – mely vagy jól működik, vagy rosszul – nem teszi lehetővé, hogy mást mondjak:

1. Nem tudom nem elfogadni a természettudományok (fizika, kémia, orvostan, növénytan) és a szellemtudományok (történelem, művészettörténet, régészet, éremtan, szentírásstudomány) által nyújtott és a lepel hitelessége mellett szóló érveket. Hitelességen három állítás együttesét értem:

- a lepel kb. 2000 éves
- a lepel Jézus halotti kendője
- a lepel képmása Jézust ábrázolja.

2. Fentiek miatt nem tudom elfogadni a radiokarbon kormeghatározást, miszerint a lepel középkori.

3. Természettudományos magyarázat híján úgy gondolom, hogy a képmás keletkezése „valahogy” összefügg Jézus feltámadásával.

4. A két állítás – a lepel Jézus korabeli vagy középkori – közti ellentmondásnak három vagylagos, esetleg kombinált magyarázatát gondolom lehetségesnek:

- a mérések hibásak vagy kisebb-nagyobb mértékben manipuláltak
- természettudományosan magyarázható okokból megváltozott a lepel C14-es tartalma; a mérések értéke helyes – esetleg részben manipulált –, a korra vonatkozó következtetés helytelen

– Jézus feltámadásával kapcsolatban megváltozott a lepel C14-es tartalma; a mérések értéke helyes – esetleg részben manipulált –, a korra vonatkozó következtetés helytelen.

Magára a lepel körül kialakult vita újabb fordulójára vonatkozóan pedig legyen szabad megismételnem Pascal híres mondását, amit e kiegészítő fejezet mottójaként is felhasználtam:

„Éppen elég fény van ahhoz, hogy lásson az, aki látni akar, – és éppen elég homály, hogy ne lásson az, aki nem akar.”

Források

1. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás (Szent István Társulat, Budapest, 1973)
2. Újszövetségi Szentírás (Róma, 1978. Fordították: Békés G. és Dalos P.)
3. Kenneth E. Stevenson, Gary R. Habermas: Verdict on the Shroud (Banbury Books Inc., Wayne, Pennsylvania, USA, 1981)
4. José-Luis Carreno Etxeandia: El ultimo reportero (Ediciones Don Bosco, Pamplona, Espana, 1976).
Olaszul: La sindone, ultimo reporter (Edizioni Paoline, Roma, 1978)
5. Jan Wilson: The Turin Shroud. (Penguin Books Ltd. Harmondsworth, Middlesex, England, 1979)
6. Piero Coero-Borga: La sindone e la scienza. Atti del II. Congresso Internazionale di Sindonologia 1978 (Edizioni Paoline, Roma)
7. Rudolf Bachinger: Das Leichentuch von Turin (Christiana-Verlag, Stein am Rhein, Schweiz, 1975)
8. Oswald Scheuermann: Das Tuch (Verlag, F. Pustet Regensburg-Veritas Verlag, Linz-Wien, 1982)
9. Giulio Ricci: La Santa Sindone, documento originale della Passione di Cristo. (Edizioni Fondazione Pelizza, 1975)
10. Lamberto Schiatti: La Sindone (Edizioni Paoline, Torino, 1978)
11. Dr. med. Hynek R. W.: Krisztus kínhalála a modern orvosi tudomány világánál (Korda RT. Budapest, 1937)
12. Kőváry Károly S.J.: A turini lepel (Vallás és élet, Hamilton, Ontario, Canada)
13. Rózsa Huba-Gál Ferenc: Jézus kereszthalála és feltámadása (Szent István Társulat, Budapest, 1982)
14. Gerhard Kroll: Jézus nyomában (Szent István Társulat, Budapest, 1982)
15. H.V. Morton: Az üdvözítő nyomában (Palladis RT. Budapest, évszám nélkül)
16. Baán István (ford.): Eusebiosz egyháztörténete. (Szent István Társulat, Budapest, 1983)
17. Josephus Flavius: A zsidó háború (Gondolat Kiadó, 1957)
18. Vanyó László: Ókeresztény írók II. kötet. Apokrifek (Szent István Társulat, Budapest, 1980)
19. Dr. Szántó Konrád: A katolikus egyház története I. (Ecclesia, Budapest, 1983)
20. Dr. Somogyi Endre: Az igazságügyi orvostan alapjai (Medicina, Budapest, 1982)
21. P.L. Baima Bollone: Sindone o no (SEI, Torino, 1990)
22. O. Petrosillo - E. Marinelli: La Sindone (Rizzoli, Milano, 1998)
23. M.G. Siliato: Indagine su un antico delitto (Ed. Piemme, Milano, 1983)
24. W. Waldstein: Neueste Erkenntnisse über das Turiner Grabtuch (Christiana-Verl., Stein am Rhein, 1997)
25. H. Pfeiffer: Gottes Wort im Bild (Verl. Neue Stadt, München, 1983)
26. W. Bulst-H. Pfeiffer: Das Turiner Grabtuch und das Christusbild (Verlag J. Knecht, Frankfurt am Main, 1987)
27. D.C. Scavone: The Shroud of Turin (Greenhaven Press, San Diego. 1989)

Fontosabb tanulmányok és cikkek

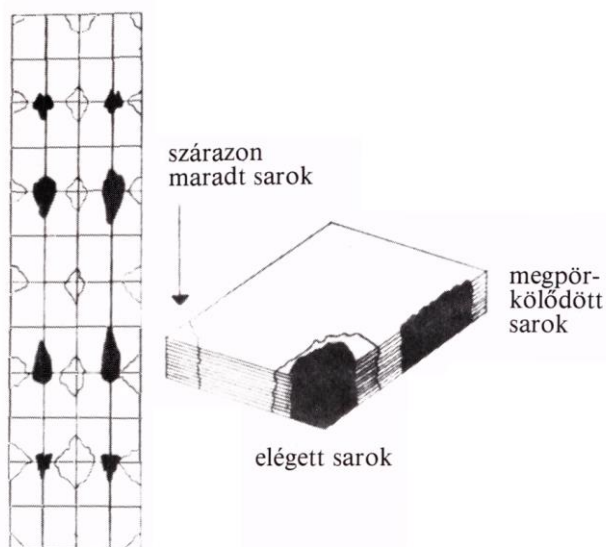
1. Dr. John H. Heller: Shroud of Mystery (Reader's Digest, 1984 február)
2. Kenneth F. Weaver: Science seeks to solve the mystery of the shroud.(National Geographic Magazin, 1980. június)
3. Jennifer Boeth: The Turin Shroud (International Herald Tribune, 1983. augusztus 2.)
4. Marcel Blanc: Le saint suaire de Turin: une solution plausible (La Recherche, 1979. március, 98. szám)
5. A La Stampa 1978 augusztusában megjelent külökiadásának cikk- és dokumentumgyűjteménye: VI. Pál pápa 1978. június 29-i levele A. Ballestrero torinói érsekhez
 P. Michele Pellegrino: Segno di morte e di resurrezione
 Piero Coero-Borga: La Sindone e la storia
 Prof. Pier Luigi Baima Bollona: La Sindone e la scienza
 Prof. Giovanni Charrier: I pollini al microscopio
 Sebastiano Rodante: L'affascinante indagine sulla genesi delle impronte
 Alberto Brandone: I neutroni forse sveleranno il mistero della reliquia
 Pier Paolo Benedetto: Un dramma della fede
 John A.T. Robinson: La Sindone e i Vangeli
 Angelo Dragone: La Sindone e l'arte in Piemonte
 Luigi Firpo: L'uomo d'oggi di fronte alla Sindone
 H. David Sox: Riflessioni ecumeniche
 Paolo Ricca: Perché il dubbio è legittimo
 Peter M. Rinaldi S.D.B.: Gli occhi del mondo puntati su Torino
 Eugenio Corsini: Quel volto di Gesù
 Angelo Lovera di Maria: II Centro internazionale di studi sindonici
 Giovanni Tamburelli: La Sindone vista dal calcolatore
6. „Agape” - ferences folyóirat cikkgyűjteménye (Újvidéki Ferences Rendház, Novi Sad, 1983. évi 2. szám)
7. Sinkó Ferenc: A vándorló ereklye (Új Ember, 1983. május 15.)
8. A turini lepel szentszéki tulajdonba került (Magyar Kurír, 1983. október 22.)
9. A turini lepel őrző titkát (Magyar Kurír, 1983. november 12.)
10. A Mérleg 89/2 számának cikkei
11. Collegamento Pro Sindone 1988 és 1989 évi számai (Róma)
12. Shroud Spectrum International 1988 szeptember-decemberi száma (Nashville, Indiana, USA)
13. „Montre-nous Ton Visage” 1989 évi 1. száma (Párizs)

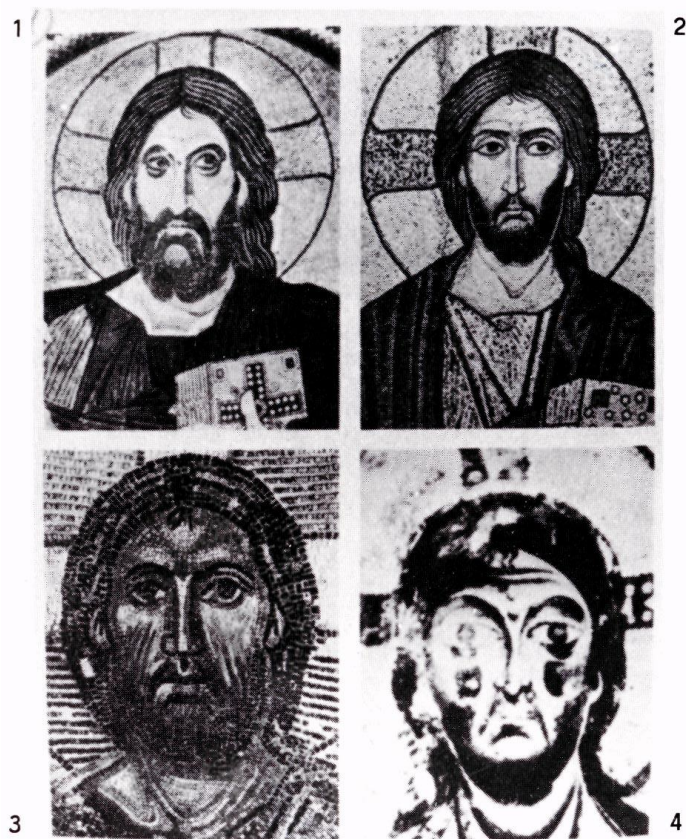
Képek

1578-ban Emanuele Filiberto herceg Chambéryből Torinóba vitette a szent leplet, hogy Borromeo Szent Károly milánói érseknek ne kelljen átkelnie az Alpokon, amikor a Pestis idején tett fogadalmának megfelelően elzarándokol a lepelhez. A metszet az 1578. október 12-i ünnepélyes kitéltet örökíti meg, középen Borromeo Szent Károllyal.

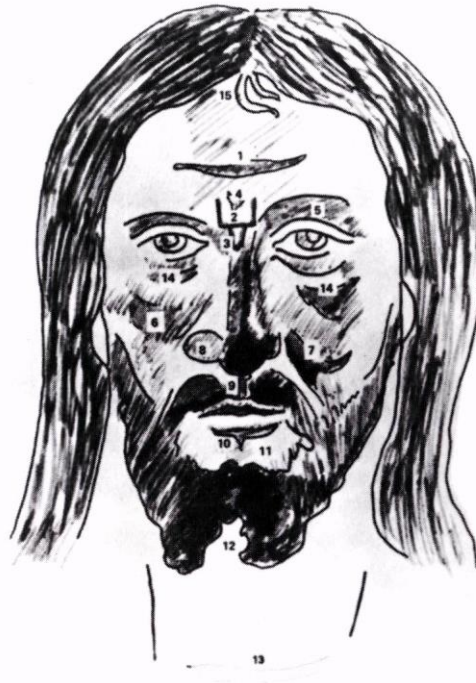

A 48-rétre összehajtogatott leplen keletkezett égési sérülések és foltok szabályos alakzatokban jelennek meg a kiterített kendőn.

Tipikus bizánci Krisztus-ábrázolások, az azonos karaktert megvalósító, a lepel arcképéről származó jellegzetességgel.

1. A mindenben uralkodó Krisztus, a Pantokrátor. Mozaikrészlet (Daphni, XI. század)
2. Irgalmas Krisztus. Mozaikkép-részlet (Berlini Állami Múzeum, XI. század)
3. Trónoló Krisztus. Mozaikrészlet (Hagia Sophia, Konstantinápoly, X. század)
4. Trónoló Krisztus. Freskó-részlet (Sant' Angelo templom, Formis, Olaszország, X. század)

A P. Vignon által megfigyelt jellegzetességek:

- (1) Vízszintes irányú homlokbarázda, (2) háromoldalú „négyzet” a szemöldökök között, (3) V-alak az ornyergen, (4) újabb V-alak a „négyzet” fölött, (5) felhúzott jobb szemöldök, (6) hangsúlyozott bal arc(csont), (7) hangsúlyozott jobb arc(csont), (8) széles bal orrcimpa, (9) erőteljes barázda az orr és a felső ajak között, (10) mély barázda az alsó ajak alatt, (11) szakálltalan rész az alsó ajak és a szakáll között, (12) kétfelé választott szakáll, (13) keresztirányú vonal a nyakon, (14) hangsúlyozottan nagy szemek, (15) homlokba lógó hajtincs

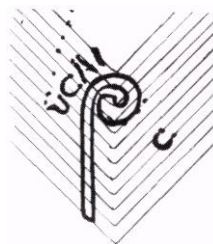

Ortodox templom kupolái a jellegzetesen ferde lábtámaszú kereszttekkel. E kereszték őstípusát kialakító bizánci művészek ismerhették a leplet, amelyen a bal láb rövidebb, mint a jobb. Úgy gondolhatták, hogy ennek oka a ferdén felerősített lábtámasz volt.

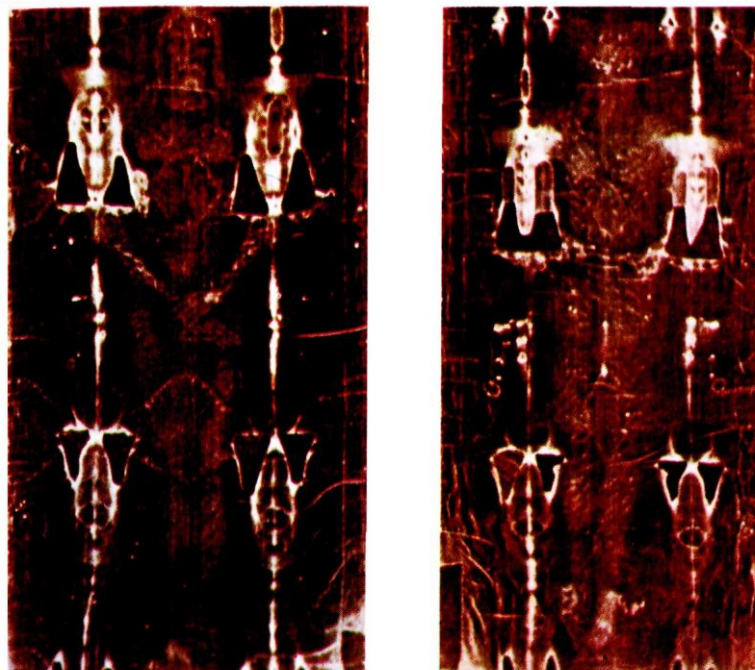

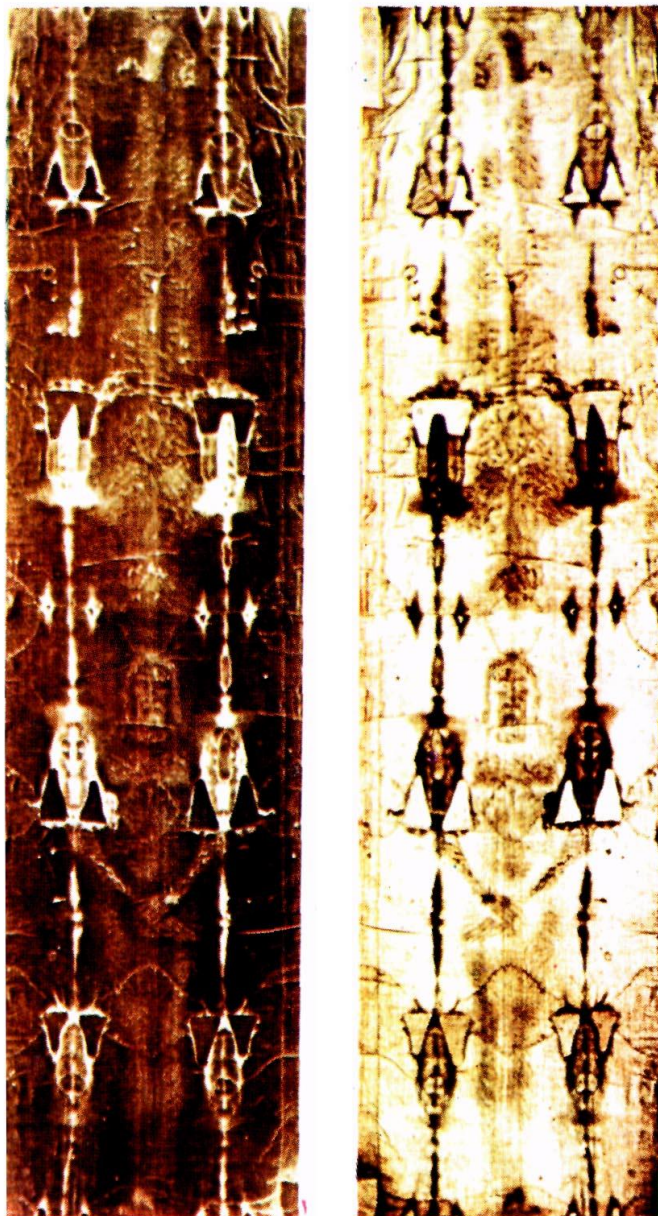
A Pilátus által Kr. u. 31-32-ben bevezetett „lepton”, a felírás maradványaival és a „lituus”-bottal. Jobbra Filas professzor nagyítása a képmás jobb szemének helyéről. Elmosódva, de kivehetően látszik a bot vonala és a négy betű: UCAI

Így helyezkednek el a betűk és a görbe bot a halszákamintás vásznon.

Fényképnegatívok a lepelben eltemetett test pozitív képével. A szögek ütötte kéz- és lábsebek bizonyítják, hogy az áldozatot keresztrefeszítették; a has puffadtsága a fulladás, a keresztthalál tulajdonképpeni okának következménye. A hajas fejbőr szúrt sebei, a korbácsütések véres nyomai, a vállak kiterjedt horzsolásai és az oldalseb – a Názáreti Jézus megkínzására egyedileg jellemző sebek – tökéletesen felismerhetők és azonosíthatók a képmáson. A lepel tűzvészben elszenvedett sérülései ellenére a képmás gyakorlatilag sértetlen maradt. Magán viseli a hajtogatások nyomait és a tűz oltásánál használt víz foltjait.

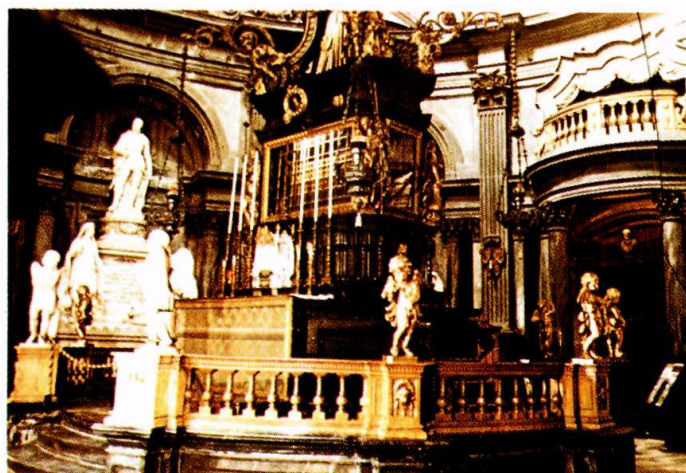

A teljes lepel pozitív képe (jobb oldalt) a valóságnak megfelelő negatív képmással és negatív képe (bal oldalt) a pozitív képmással. Minden idők legcsodálatosabb és *legtitokzatosabb* ereklyéje. A képmás keletkezésének módjára eddig nem találtak természetes magyarázatot. Minden vizsgálati eredmény arra utal, hogy a lepel Jézus valódi temetési kendője. Olyan részletesen és pontosan tanúskodik Jézus szenvedéséről, haláláról (és sokak szerint feltámadásáról is), hogy méltán tartják az Ötödik Evangéliumnak.

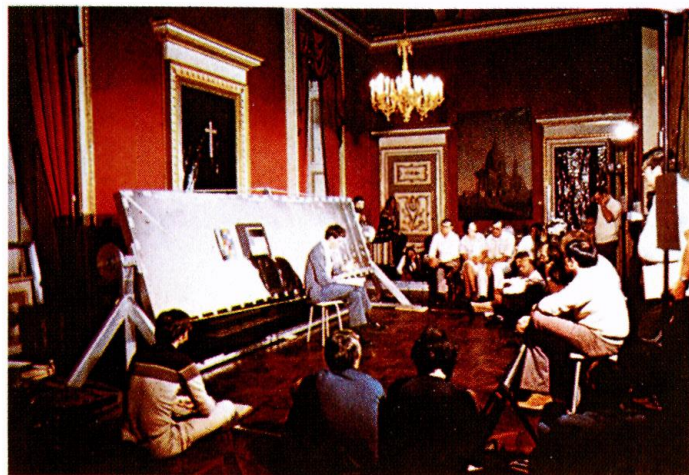
Az arc negatív képe, amint az – kevésbé kontrasztosan – magán a leplen látható. E kép lefényképezésekor keletkező negatívon jelenik meg a képmás pozitívja: Jézus minden jel szerint valódi arca!

A torinói székesegyház királyi kápolnájában, az oltár fölötti szekrényben elhelyezett ládában őrzik a szent leplet.

Giovanni Battista della Rovere (XVI. század) festménye bizonyítja, hogy a művész ismerte a leplet: a kép szinte „magyarázza” a képmás keletkezését. Némileg hibásan, mert a kortársak nem tudták, hogy egy tükörképen, amilyen a lepel képmása, a jobb és bal oldal felcserélődik, tehát valójában nem a jobb, hanem a bal kéz volt felül.

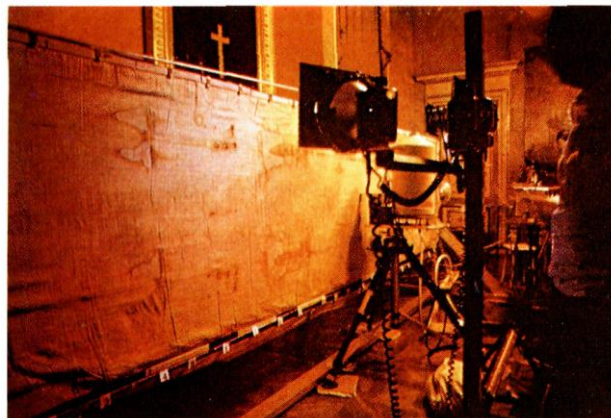

John Jackson amerikai fizikus az 1978. évi kutatási program igazgatója megbeszélést tart munkatársaival a vizsgálatok megkezdése előtt. Mögötte áll a speciális billenőasztal, amire a leplet helyezték, hogy megóvják a vizsgálatok során keletkező sérülésektől.

A lepel hátoldalán nincs nyoma a képmásnak, csak a vér itatta át az anyagot a vérfoltok helyén. A képmást a kendő egyik oldalán lévő felületi szálak „megpörkölődésszerű” elszíneződése alkotja. Balról jobbra: Vernon Miller, Eric Jumper, John Jackson és Giovanni Riggi.

A lepel fényképezése ibolyántúli fénynél. Készültek fényképek infravörös és röntgenbesugárzás alkalmazásával is, melyek a lepel számos titkát fedték fel.

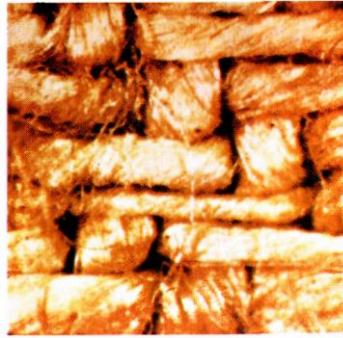

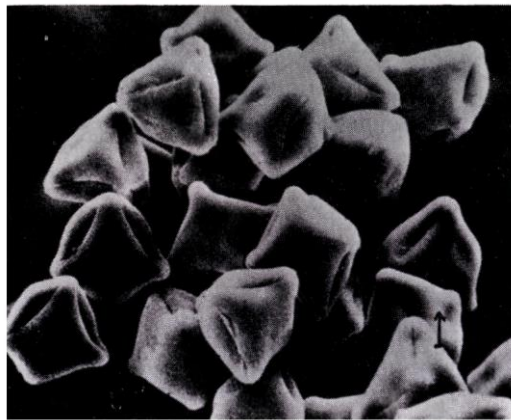
Robert W. Mottern beállítja a röntgen-fényforrást.
Mottern az egyike azon tudósoknak,
akik felfedezték a képmás háromdimenziós tulajdonságát.

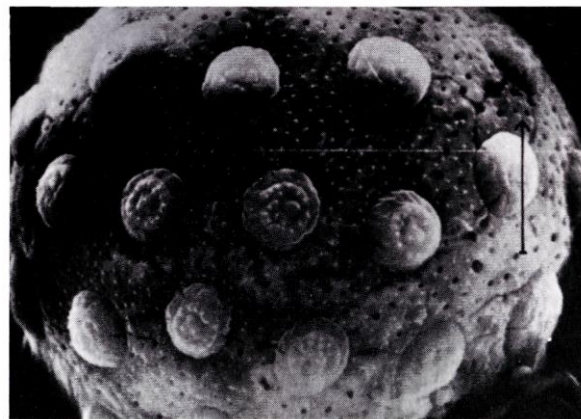
John Jackson és munkatársai a vizsgálóasztalra helyezett lepel körül,
a torinói királyi palota e célra berendezett termében.

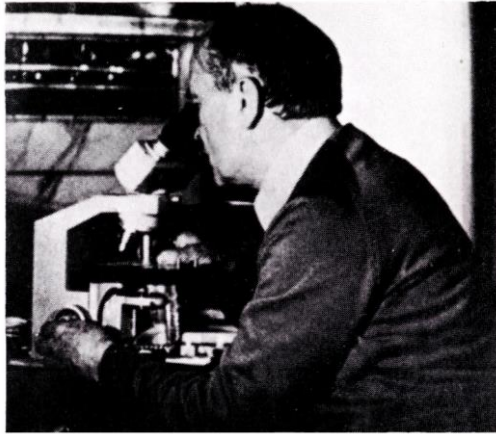
A lepel szövédéke mikroszkóp alatt. A fonalat elemi szálak alkotják, ezek némelyike van elszíneződve, illetve elsötétedve, de gyakran csak a néző felőli oldalon. A sötétebb szálakból áll össze a képmás, ami tehát teljesen mélység nélküli, felszínes: nem eredhet festéktől vagy vegyszertől.

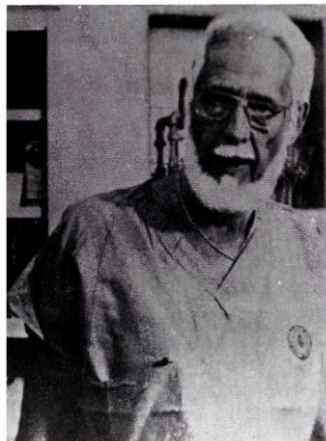
Haplophyllum tuberculatum Juss.
Elektronmikroszkópikus fénykép. A nyíl hossza 0,01 mm.

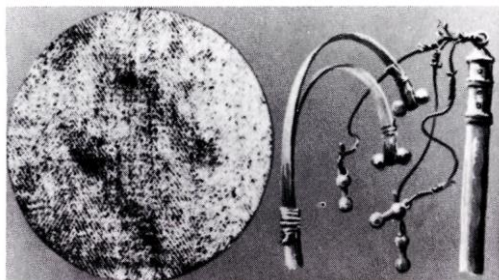
Silene conoidea L.
Elektronmikroszkópikus fénykép. A nyíl hossza 0,01 mm.

Dr. Max Frei svájci kriminológus és botanikus, a pollenanalízis módszerének kidolgozója. A lepelből vett anyagmintákban 49 azonosítható növényfajta virágporát találta meg, s ezzel bebizonyította, hogy a lepel valóban végigjárta a Jeruzsálem-Edessa-Bizánc-Franciaország-Olaszország útvonalat.

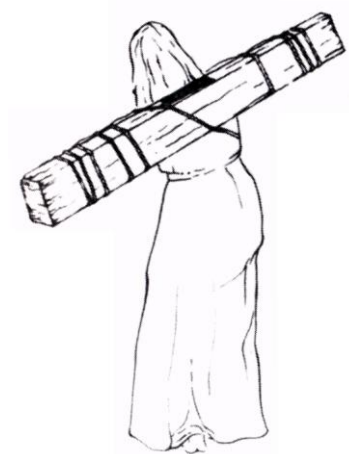
Dr. Robert Bucklin Los Angeles-i patológus, egyike a számos neves orvosnak, akik a képmás tüzetes vizsgálata alapján a leplet Jézus valódi halotti kendőjének tartják.

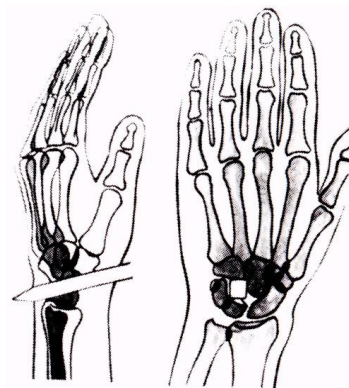
A keresztrefeszítés előtti korbácsolás eszköze a „flagrum” volt: a bőrszíjak végére erősített ólomdarabok a leplen felismerhető alakú sebeket ütöttek.

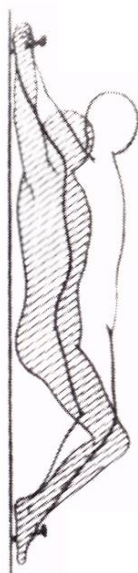
Az így végrehajtott korbácsolás során okozott, bizonyos szabályossággal elhelyezkedő sebek nyomait tisztán fel lehet ismerni a leplen.

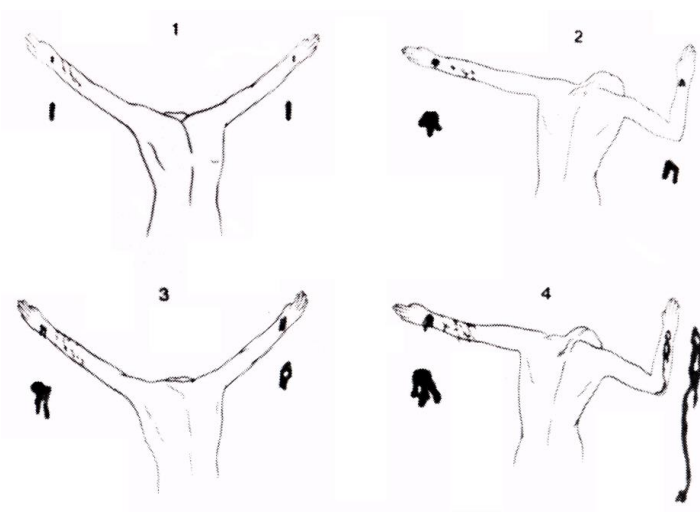
Így vitte vállára és kezeihez kötve Jézus a kereszt vízszintes gerendáját, a „patibulum”-ot. Ezért nem tudta kezeivel védeni magát, amikor a kimerültségtől összeesett.

A szöveget a csuklóba a kéztőcsontok közti ún. Destot-nyíláson ütötték át.

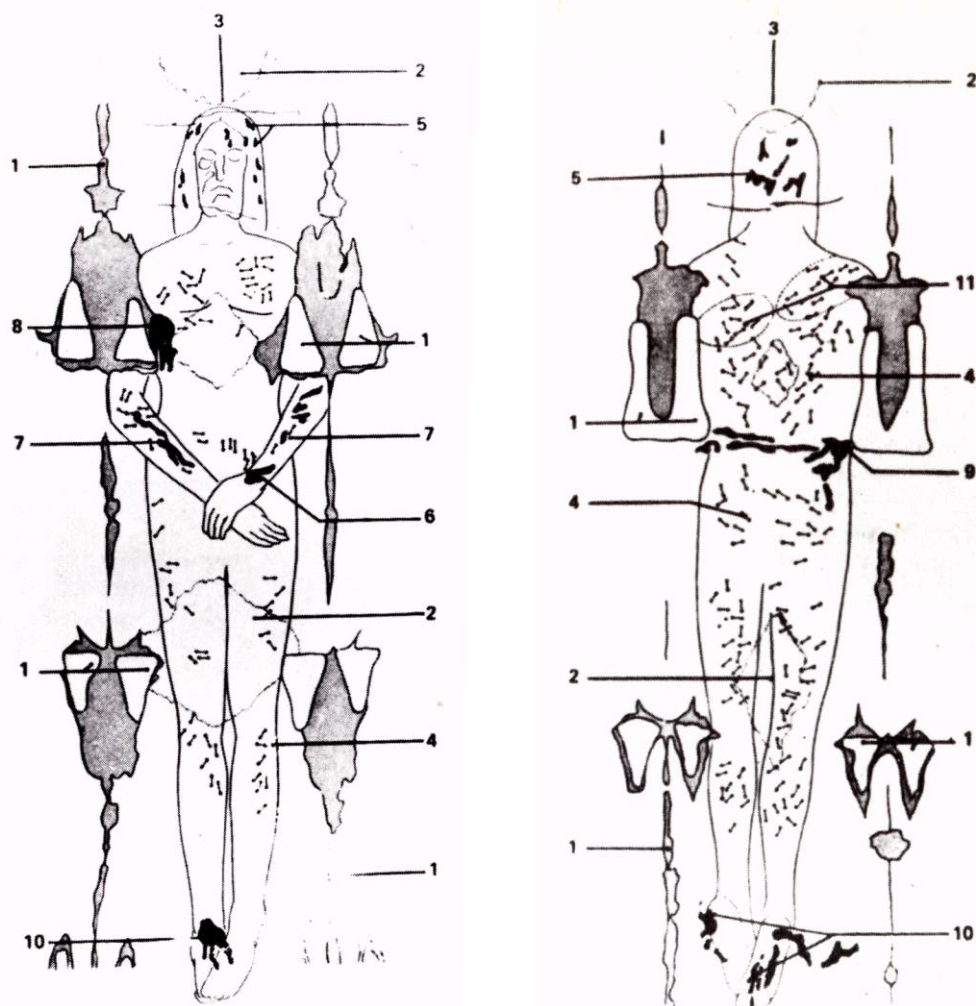

A keresztrefeszített teste oldalnézetben,
„felhúzódkodott” és visszazuhant helyzetben.

A karokon lévő vérynemok a keresztrefeszített haláltusája közbeni mozgásáról tanúskodnak.
1. és 3. kép: lélegzésre képtelenül, ernyedten függ. 2. és 4. kép: lábára támaszkodva
felemelkedik, hogy lélegzetet vehessen.

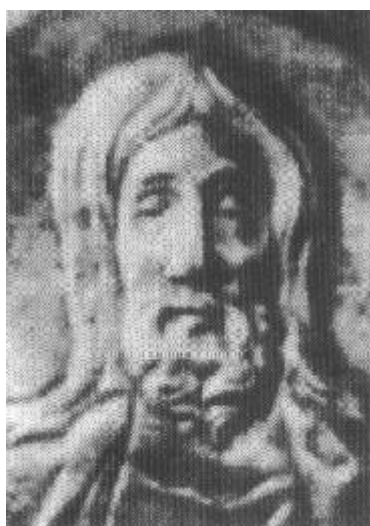

A szent lepel egy megkínzott és keresztrefeszített ember képét őrzi. A szenvedésekre és halálra utaló, a leplén világosan „feltérképezhető” nyomok teljesen megegyeznek a Jézus szenvedéstörténetét leíró evangéliumok közléseivel. – 1. az 1532. évi tűzvész nyomai és a kiegészített részek foltjai; 2. az oltáshoz használt víz foltjai; 3. a lepelben eltemetett test elől- és hátulnézetben; 4. a korbács (flagrum) jellegzetes nyomai; 5. töviskorona okozta sebek a homlokon, a fejen és a tarkón; 6. szög ütött seb a bal csuklón; 7. vérfolyások az alkarokon; 8. szúrt seb vérfoltja a mellkas jobb oldalán; 9. nagy vérfolt a derék táján: az oldalseb a test levételekor másodsor is vérzett; 10. az átszegezett lábfejek vérnyomai; 11. kiterjedt horzsolások a jobb váll és a bal lapocka táján: a keresztthordozás okozta sérülések.

Krisztus arca a 695-ben vert arany soliduson.

A szíriai Homsban (azonos az antik Emesával) talált ezüst edény Krisztus arca (6. század közepe).

A Pray-kódex két színes tollrajza. Fent: Jézus holttestének megkenése.
Alul: az üres sír; az angyal a leplet mutatja Máriának és a jámbor asszonyoknak.

Az oviedói kendő a szimmetrikus vérfoltokkal. Az ereklyét a 8. századtól Oviedóban őrzik.

A Szkülitész-kódex miniatúrája: a Konstantinápolyba érkező szent lepel ünnepélyes fogadtatása 944. augusztus 16-án.

Az oviedói kendő és a torinói halotti lepel foltjai egyezésének vázlata.

A szerbiai Gradacban található 12. századi freskó, az ún. „rácsos” mandiliont ábrázolja. E tartóba összehajtogatva elhelyezett lepelnek csak az arca volt látható a középben szabadon hagyott kör alakú nyíláson keresztül.

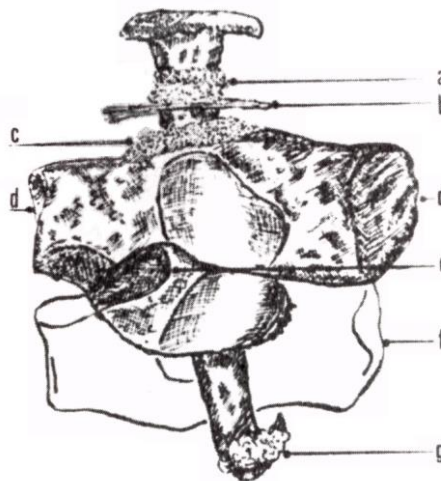
1. Az ütésektől (vagy elesésből) származó véraláfutásos daganat.
2. Ütés nyoma a jobb járomcsonton
3. Daganat a jobb arcon.
4. Daganat a felső ajkon.
5. Daganat az állkapcsón.
6. A tövisektől származó sebek vérnyomai.
7. Daganat a bal szemöldök fölött.
8. Az orrsövény daganata: ütés vagy esés következménye.

A római katona lándzsájának útja. A penge az ötödik és hatodik borda között hatolt a mellkasba, átszúrta a tüdőt, a szívburkot és szívizmot, utat nyitva a vérnek és a megsértett üregekben levő folyadéknak.

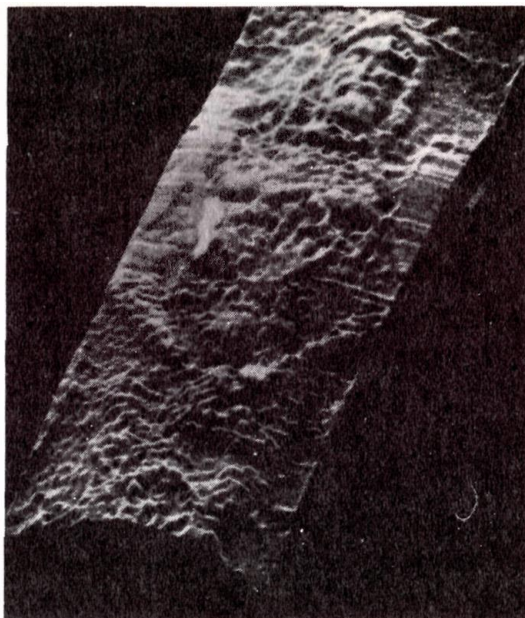

Dr. Nicu Haas jeruzsálemi professzor így rekonstruálta a megtalált csontok alapján Yohanan keresztrefeszítésének valószínű módját.

A Yohanan sarkán átvert szeg a sarokcsontok maradványaival:

- a) mész és vastartalmú lerakódások
- b) az akácfatábla maradványai
- c) mészlerakódás
- d) jobb sarokcsont
- e) a bal sarokcsont megmaradt része
- f) a bal sarokcsont hiányzó részének rekonstrukciója
- g) a szög elgörbült hegyéhez tapadt olajfaszilánkok

John Jackson és Eric Jumper albuquerque-i (USA) kutatók fedezték fel, hogy a lepel egyes részeinek „fény-árnyék” viszonyai háromdimenziós információkat tartalmaznak. Ennek alapján – képanalizátor és komputer segítségével – készült ez a relief, mely végül is meggyőzte az illetékeseket, hogy időszerűvé vált a lepel közvetlen és teljes tudományos apparátussal végrehajtandó vizsgálata.

A háromdimenziós információkat tartalmazó „fény-árnyék”-viszonyok megjelenítése a televízió képernyőjén VP 8 Image Analyser típusú képanalizátor alkalmazásával.

A szerzőről

Víz László

1928-ban született Budapesten.

1938-48 középiskoláit Kőszegen, Nagyváradon, Friedrichshafenben és Újpesten végzi.

1948-ban teológiai tanulmányokat kezd Vácon.

1949-től dolgozik, számviteli és közgazdasági képesítést szerez, nyelveket tanul.

1961-től nős, négy gyermek apja.

1981-ig különféle közgazdasági munkakörökben dolgozik.

1982-től az Ecclesia Szövetkezet munkatársa.

Publikációi

Szókratész utolsó levele (regény, a szerző kiadása, 1975 és 1988)

Luis de Wohl: Dávid király (fordítás németből, 1984)

H. Daniel-Rops: Jézus és kora I. k. (ford. franciából, 1987)

H. Daniel-Rops: Az apostolok és vértanúk egyháza I. k. (fordítás franciából, 1989)

A torinói halotti lepel (I-X. kiadás, 1984-1991)

B. Sammaciccia: A lancianói eucharisztikus csoda (ford. olaszból, 1991)

Tarsicius (ifjúsági regény, 1992).

F. Johnston: A Guadalupei Szűzanya jelenései (ford. angolból, 1993)

E. Connor: Jövendölések a világ végéről (ford. angolból, 1994)

Ratzinger-Schönborn: Bevezetés a Katolikus Egyház Katekizmusába (ford. németből, 1994)

H. Jedin: A zsinatok története (ford. németből, 1998)